T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

EROL KUYMA

WİLHELM RADLOFF'UN SİBİRYA'DAN ADLI ESERİNİN AÇIKLAMALI KAVRAM DİZİNİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
YARD. DOÇ. DR. AKTAN MÜGE YILMAZ

KIRIKKALE – 2006

KİŞİSEL KABUL

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım "**Wilhelm Radloff'un Sibirya'dan Adlı Eserinin Açıklamalı Kavram Dizini**" adlı çalışmamı, ilmî ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı; faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu ve bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir; bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

ÖZET

Bu çalışmada, Türkoloji'nin, kuruluş ve gelişmesinde önemli hizmetleri bulunan ve "Türkoloji'nin babası" ünvanı ile anılan Wilhelm Radloff'un "Sibirya'dan" adlı eserinin açıklamalı kavram dizini çıkarılmıştır.. Ahmet TEMİR tarafından çevrilen "Sibirya'dan" adlı eserde, geniş bir coğrafyada yaşamını sürdüren Türk topluluklarının yaşam biçimleri, sosyal düzenleri, giyim şekilleri, ticari faaliyetleri, dinî anlayışları, diğer milletlerle olan ilişkileri başta olmak üzere birçok alanla ilgili bilgiler verilmektedir. Bu bilgiler başta Türkoloji olmak üzere diğer sosyal bilimlere de kaynaklık edebilecek bir niteliğe sahiptir. Tespit edilen kavramlar, ait oldukları alanlarla ilgili, araştırmacılara eserden faydalanma noktasında pratiklik sağlayacaktır. Dizin oluşturulurken eserin bu özelliği dikkate alınarak kavramlar seçilmiştir.

Çalışmada, kavramlar açıklanırken eserde geçen bilgiler esas alınmıştır. Eser dışından herhangi bir yorum ya da bilgi katılmamıştır. Kavramların yazım şekli aynen eserde geçtiği gibidir. Müdahale**,** çok bariz olan baskı ya da yazım hatalarında yapılmıştır.

ABSTRACT

In this study, explanatory concept index has been formed from “Sibirien.” work of Wilhelm Radloff who is called “the father of Türkology” because of his important service in the field of foundation and progress of Türkology. In Ahmet TEMİR’s translation of “Sibirien” a lot of information has been given mainly about Turkish nations’, which led their life in a huge geografical area, way of life, social life, way of dressing, commercial activities, understanding of religion, relations with other nations. These information can be consideret as good source not only in Turkology but also in other social secinces. Confirmed concepts according to its related area can also provide researchers to use this book practically. While index has been prepared, concepts have been choosen according to this speciality of the book.

In this study, concepts have been explained according to the informaton in this book. Any information or comment added apart from the book. The spelling of the concepts are same as it is in the book. Only evident print mistakes or some spelling mistakes has been corrected.

İÇİNDEKİLER

KİŞİSEL KABUL.....I
ÖZET.....II
ABSTRACT.....III
İÇİNDEKİLER.....IV
ÖN SÖZ.....VI
KISALTMALAR.....X
GİRİŞ……1
1. WILHELM RADLOFF'UN HAYATI VE ESERLERİ.....1
1. 1. Wilhelm Radloff'un Hayatı.....1
1. 2. Wilhelm Radloff'un Eserleri.....2
1. 2. 1. Derlemeler (Proben).....3
1. 2. 2. Sözlük (Wörterbuch).....3
1. 2. 3. Karşılaştırmalı Gramer (Vergleichende Grammatik)……3
1. 2. 4. Seyahatnameler ve Gezi ve Raporları.....4
2. WILHELM RADLOFF'UN "SİBİRYA'DAN" ADLI ESERİNİN TÜRKOLOJİ ÇALIŞMALARI AÇISINDAN ÖNEMİ.....4
I. BÖLÜM.....9
1. SİBİRYA'DAN ADLI ESERİN AÇIKLAMALI KAVRAM DİZİNİ……...9
I. 1. 1. Adli işler ve sosyal düzen…….9
I. 1. 2. Araç gereç ve eşyalar ……13
I. 1. 3. Askerlik ……...21
I. 1. 4. Barınma ve mimari ……24
I. 1. 5. Bitkiler ……27
I. 1. 6. Coğrafi kavramlar …….28
I. 1. 7. Dil ve edebiyat…….47
I. 1. 8. Din ve inanışlar……...52
I. 1. 9. Eğitim ve öğretim ……...65
I. 1. 10. Ekonomi ……65
I. 1. 11. Evlilik ……69
I. 1. 12. Fal ve büyü …… ..70
I. 1. 13. Giyim ve süslenme ……...71

I. 1. 14. Hastalıklar ve halk hekimliği ……76
I. 1. 15. Hayvanlar ……77
I. 1. 16. İşaretler, semboller ……..86
I. 1. 17. Kişiler ……88
I. 1. 18. Kurban törenleri……100
I. 1. 19. Madencilik ……..101
I. 1. 20. Memuriyetler ve unvanlar……..102
I. 1. 21. Meslekler ve zanaatlar……...,108
I. 1. 22. Misyonerlik faaliyetleri……...111
I. 1. 23. Müzik aletleri…..……..112
I. 1. 24. Ölçüler (uzunluk, ağırlık, ısı) ……....112
I. 1. 25. Takvim ……..……...114
I. 1. 26. Tarım ……...115
I. 1. 27. Tarihi dönemler, kazılar, kalıntılar ……..117
I. 1. 28. Taşımacılık ve ulaşım ……120
I. 1. 29. Topluluklar (Boy, soy, kavim ve millet adları)……121
I. 1. 30. Ülkeler, devletler, beylikler ……...173
I. 1. 31. Yerleşim yerleri ……..176
I. 1. 32. Yiyecek, içecek kültürü ……..197
I. 1. 33. Diğerleri ……....……..201

SONUÇ ……203
KAYNAKÇA ……..214

ÖN SÖZ

"*Ben, uzun hayatımda yeni bir ilmin, Türkoloji'nin, kuruluş ve gelişmesini yaşadım ve gücümün yettiği kadar bu ilmin ilerlemesine hizmet ettim. Onun için benim bu çalışmalarım, başkalarının da yardımını gerektiren bu ilim dalının tamamlanması ve Türkoloji'nin devam etmesi için birer yapı taşı olmaktan başka bir şey ifade etmezler.*"

W.Radloff

Türkoloji'nin babası unvanıyla anılan Wilhelm Radloff'un "Sibirya'dan" adlı eseri Türkoloji alanında yapılan çalışmalar için kaynak noktasında vazgeçilmez bir eserdir. Bu eserde, tarih içerisinde, bulunduğu coğrafyada etkili olmuş Türk halkları hakkında bilgiler verilmektedir. Bu bilgiler, halkların yaşayış biçimleri, giyimleri, inanç sistemleri, boy ve soy dağılımları, ticari ilişkileri, o dönemde baskın olan Çin ve Rus devletleri ile olan münasebetleri, gelenekleri, Türkoloji çalışmaları açısından bakılacak olursa en önemlisi de dilleri hakkındaki tespitlerdir. Bunlardan başka tarih, coğrafya, ekonomi gibi alanlara da kaynaklık edebilen bir eserdir. Bu da Ahmet TEMİR tarafından dört cilt şeklinde Türkçe'ye çevrilen **"**Sibirya'dan" adlı eseri Türkoloji çalışmaları yapan araştırmacıların sıkça başvurduğu bir kaynak yapmaktadır.

Çok geniş bir alanda yaşamlarını sürdüren Türk boyları kimi zaman devlet olarak kimi zaman bir başka devletin (Rusya, Çin) hâkimiyetinde yaşayan topluluklar olarak medeniyet tarihinde yerlerini almışlardır. Tarihin belli dönemlerinde, çok geniş bir coğrafyada küçük gruplar halinde yaşamış olmaları takip açısından araştırmacılara zorluklar yaratmaktadır. Türk dilinin gelişimi üzerinde de çeşitli etkileri olan bu yaşam biçimi**,** Türklerin etkileşimde bulunduğu kültürlerle olan yanı da hesaba katıldığında araştırmacılar açısından içinden çıkılmaz bir sorun haline gelmektedir. Burada, Radloff' gibi Türkologların eserleri her ne kadar bu sorunun aşılmasında çözüm olsa da bu sefer de ortaya bu eserlerden akademik ve bilimsel anlamda yararlanma açısından zorluklar çıkabilmektedir.

Bilimsel veri elde etmek açısından "Sibirya'dan" gibi hacimli eserlerin taranması ayrı bir zaman kaybı olarak ortaya çıkmaktadır. Kavram dizinleri bu sorunun aşılmasında araştırmacılara zaman açısından büyük kolaylıklar sağlayacaktır.

Radloff'un yukarıda verilen sözleri doğrultusunda değerlendirildiğinde Türkoloji biliminin gelişmesinde önemli bir yere sahip olan "Sibirya'dan" adlı eserin "açıklamalı kavram dizini" bu amaca yönelik bir çalışmadır.

Dizin niteliğindeki bu çalışmanın anahtar sözcüğü "kavram"dır. Kelime sözlüklerde; **"**nesnelerin veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarım, mefhum", olarak tanımlanmaktadır. Doğan AKSAN da "Her Yönüyle Dil Bilim" adlı eserinde kavramı: "Dünyadaki nesnelerin, biçimlerin, olgu, durum ve devinimlerin dilde anlatım buluşudur." şeklinde tanımlamaktadır.

Yukarıdaki tanımlardan hareketle bu çalışmayı meydana getiren kavramlar ve dizinle ilgili söylenmesi gereken şudur: Dizin oluşturulurken, "Sibirya'dan" adlı eserin Türkoloji merkezli bir eser olması nedeniyle, kavramlar Türkoloji sahasına ve ilişkide olduğu diğer sosyal bilimlere (tarih, sosyoloji, coğrafya, folklor, iktisat, etnoloji, vs.) kaynaklık edecek bir doğrultuda seçilmiştir. Eserden seçilen kavramlar, şu kıstaslar doğrultusunda sınıflandırılmıştır: Adli işler, sosyal düzen, araç gereçler, askerlik, barınma ve mimari, bitkiler, coğrafi kavramlar, dil ve edebiyat, din ve inanışlar, kutsal yerler, eğitim öğretim, ekonomi, evlilik, fal ve büyü, giyim-kuşam, hastalıklar ve halk hekimliği, hayvanlar, işaret ve semboller, kişiler, kurban törenleri, madencilik, memuriyetler, meslek ve zanaatlar, misyonerlik faaliyetleri, müzik aletleri, ölçüler, takvim, tarım, tarihi dönemler, taşımacılık, topluluklar, ülkeler, devletler, beylikler, yerleşim yerleri, yiyecek ve içecek kültürü. Bu sınıflandırmaya dâhil edilemeyen ya da sınıflandırma yapılacak kadar fazla örneği olmayan kavramlar "diğerleri" başlığı altında toplanmıştır.

Sınıflandırma yapılırken, kavramların eserde Radloff tarafından öne çıkarılan yönleri esas alınmıştır. Örneğin "tek renkli örtüler" ve "ak keçe" gibi kavramlar eşyalar grubuna da dâhil edilebilecekken yapılış şekli ön plana çıkarıldığı için meslekler ve zanaatlar sınıfına konmuştur. Yine panayır ve pazar yerleri gibi yerleşim şeklini ifade eden kavramlar da eserde ticari faaliyetlerin anlatıldığı kısımlarda bahsolunduğu için para ve ekonomi sınıfına dâhil edilmiştir.

Radloff, geniş bir coğrafya içerisinde beraber yaşayan bazen savaşan toplulukları gözlem metodu ile inceleyip değerlendirme ve tespitler yapmıştır. Örneğin "Rus balalaykası" adındaki çalgıdan ya da Çinlilerin "Çin piposu" adındaki eşyasından bahsederken daha önce gözlemlediği diğer kültürlerle de bağlantı kurmakta ve bölgesel kültürü anlatmaktadır. Dolayısıyla dizinde, büyük bir coğrafyada yaşayan farklı

toplulukların aralarındaki her türlü etkileşimi - ticaret, giyim, dil, yönetim bazen de savaş şeklinde dahi olabilmektedir- ortaya koyan kavramlar bir arada görülebilecektir.

Dizinde coğrafi yer adlarından ve yerleşim birimlerinden de kavramlar seçilmiştir. Irmak, dağ, göl, bozkır, köy, ilçe, vilayet gibi coğrafi kavramlar eserde sadece birer coğrafya malzemesi olarak değil bölgede yaşayan toplulukların yaşamına yön veren sosyal hayatı biçimlendiren yerler olarak ele alınmıştır. Örneğin Radloff, İli vadisinden bahsederken insanların yaşamını sürdürdüğü Çin ileri karakollarının, posta istasyonlarının bulunduğu büyük pazarların kurulduğu bir yer olarak ele almıştır. Bu da İli vadisini sadece bir coğrafi kesit olarak ele almaktan çıkarıp eserde yerine göre Türkoloji'nin, tarihin ya da ekonomi biliminin bir malzemesi haline sokmaktadır. Dolayısıyla bu kelime özel bir alanda kavramlaşmaktadır.

Radloff'un eseri hazırlarken görüşlerinden faydalandığı bilim adamlarının, ya da seyahati sırasında ona rehberlik eden insanların adları da kavram dizinine alınmıştır. Yine tanrı, hükümdar, han, bey, papaz unvanlı kişi adları da aynı şekilde dizine alınmıştır. Bu adlar da yukarıda belirtilen coğrafi adlarda olduğu gibi bir alana ait özel anlamlar ifade eden adlar haline gelmişlerdir. Örneğin Papaz Makariy adı, bir dini kimlik olmakla beraber Ulalu misyonerliğinin kurucusu olarak eser içerisinde misyonerlik faaliyetleri alanında kavramlaşmıştır. Ya da "Közüm Han", "Közüm devleti" ifadesi içerisinde değerlendirildiğinde kavramlaşmıştır.

Çalışma, MEB'in 1994 tarihli dört ciltlik Sibirya'dan adlı basımı üzerinde yapılmıştır. Eser, bilgisayar ortamına aktarılarak çalışılmıştır. Gerek bilgisayar ortamına aktarılırken tarayıcı hatasından gerekse de Ahmet TEMİR'in çevirisinde ya da kitabın baskısında bulunan yazım yanlışları yüzünden ilk aşamada çalışma yazım yanlışlarının düzeltilmesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Gerekli düzeltmeler yapılıp birlik sağlandıktan sonra kavramların tespiti ve açıklanması aşamasına geçilmiştir. Kavramlar seçilirken Ahmet TEMİR'in çevirisindeki yazım şekilleri belirgin yazım yanlışları hariç (alıntı tekniği gereği) aynen dizine alınmıştır. Çeviride günümüz yazım kurallarına aykırılık gösteren çok sayıda kullanım vardır. Sözcüğün asıl yapısı bozulmadan sadece özel ya da cins isimlerin yazımı açısından kavramların yazımında değişikler yapılmıştır. Örnek; Kırgız'lar > Kırgızlar, Kazak'lar > Kazaklar

Eser içerisinde birden fazla yazım şekli olan kavramlar, geçtiği şekliyle alınmış değişiklik yapılmamıştır. Örnek; "Tu-Kiu ya da Tukiu"; "Pekin ya da Peking" ikisi de kullanılmıştır. Radloff, eserin bazı kısımlarında Kırgız ve Kazak kelimelerini aynı

topluluğu anlatmak için kullanmıştır. Bunun sebebi Rusların ve bilim dünyasının o dönemde bu toplulukları adlandırma şekliyle ilgilidir. Ahmet TEMİR de bunu II.Cildin 180. sayfasında bir dipnotla açıklamıştır. Bu sözcüklerle ilgili boy ve soy adları açıklanırken eserde hangi sayfada nasıl kullanılmışsa o şekilde alınmıştır. Dizinde, Türkçe karakter taşımayan yazımlar aynen alınmıştır. Örnek; Yetigän, Yeldän, Beş Berän gibi. Bu karakterlerin bulunduğu kavramlar alfabetik sıralamada en altta gösterilmiştir. Örneğin "Kämängär" kelimesi " Küstöy"den sonra; "Bäş-Arık" kelimesi "buğday " kelimesinden sonra getirilmiştir.

Aynı anlama yönelik kullanılan kavramların her ikisi de dizine alınmıştır. Örnek; "Çala-Kazak" ve aynı anlama gelen "Yarım Kırgız" kavramları gibi. Özellikle boy ve soy adları ile ilgili kavramların yazımında ve açıklamasında eserde (Sibirya'dan) geçtiği şekli esas alınmış benzer bile olsalar yazımlarında ya da açıklamasında eser dışından herhangi bir yorum yapılmamıştır. Aynı kavramın farklı konulara ya da sayfalara dayalı bir açıklaması yapılmışsa bu açıklamalar (1), (2) şeklinde numaralandırılmıştır. Dizin oluşturulurken çeviriden kaynaklı yazımla ilgili sorunlara yukarıda da belirtildiği üzere özel isimlerin yazım şekli hariç müdahale edilmemiştir.

Bütün açıklamalar eserin (Sibirya'dan) içerisinde geçen bilgilerden sağlanmıştır. Fakat bazı kavramların açıklamasında tamamlayıcı bilgi olarak eser dışında herhangi bir kaynaktan kısmen faydalanılmıştır. Dizinde geçen eski Rus ölçüleri ile ilgili açıklamalar "Sibirya'dan" ın II. cildinin sonunda çeviren tarafından eklenen bilgilerden alınmış ve dipnotla gösterilmiştir. Fakat bu bilgilerin bulunduğu sayfa numarasızdır. Bu yüzden tarafımızdan numaralandırılmıştır.

Açıklamalı kavram dizinleri ile ilgili bu tarzda model teşkil edecek müstakil bir çalışma bulunmadığı için metot konusunda bir takım zorluklar yaşanmıştır**.** Eksikleri bulunduğu ön kabulüyle; kendi alanında ilk olan bu çalışma**,** Sibirya'dan adlı eser üzerinde çalışacak bilim adamlarına azami kolaylık ve fayda sağlaması amacıyla hazırlanmıştır.

Çalışma süresince benden bilgi ve desteğini esirgemeyen, çalışmanın başından sonuna kadar titizlikle kontrol eden hocam Yard. Doç. Dr. A. Müge YILMAZ'a ve zaman zaman bilgisine müracaat ettiğim Yard.Doç. Dr. Bilgehan A.GÖKDAĞ'a teşekkürlerimi sunarım.

KISALTMALAR

bkz. : bakınız

c. : cilt

çev. : çeviren

haz. : hazırlayan

vb. : ve benzeri

vs. : ve saire

GİRİŞ

1. WİLHELM RADLOFF'UN HAYATI VE ESERLERİ

1. 1. Wilhelm Radloff'un Hayatı

5 Ocak (Yeni takvime göre 17 Ocak) 1837'de Berlin'de dünyaya gelen Freidrich Wilhelm Radloff, Alman kökenli bir Rus Türkoloğudur. Rusya'ya yerleştikten sonra adı Vasiliy Vasileviç Radlov şeklinde değiştirilmiştir. İlk ve orta öğrenimini aynı şehirde yaptıktan sonra Berlin Üniversitesi Felsefe bölümüne kayıt yaptırmıştır. Her ne kadar bu alanda eğitim görmüşse de ilgi alanını filolojiye kaydırmış ve bu alanda gösterdiği çalışmalarla ilim dünyasında yerini almıştır. Radloff, döneminin önemli isimlerinden F.Bopp'un derslerine katılarak karşılaştırmalı dil bilgisi üzerine; dilci ve filozof Steinthal'den de Çince üzerine eğitim almıştır. (Temir, 1991: 1)

Dil bilimin yanı sıra İbrânice, Arapça, Farsça, Türkçe, Mançuca gibi doğu dilleriyle de iştigal etmiştir. Rusça öğrenmesi, Ural-Altay dillerini çalışırken Rusya'ya gitmek zorunda kalmasındandır. Zaten Radloff'un Türkoloji çalışmaları bu vakitten sonra hız kazanmıştır. Rusya'da geçirdiği bir yıl içerisinde Rusça'yı geliştirmiş, Petersburg Üniversitesinde sınava girerek lise öğretmenliği diploması almıştır. "Türkolojinin babası" unvanını alan Radloff'un Rusya'daki bilimsel çalışmaları Altay, Kazan, Petersburg–Petrograd şeklinde dönemlere ayrılabilir. (Eren,1998: 263)

Altay döneminde, Batı Sibirya ve Altay Türkleri arasında folklor, dil ve etnografya bilgileri toplamış ve bunları Proben der Volkslitteratur der Türkischen Stämme Süd-Sibiriens adlı eserinde yayımlamıştır. (Eren,1998: 263)

Kazan döneminde, Tatar, Kırgız ve Başkurt okulları müfettişliğinde bulunmuş ve Vergleichende Grammatik der Nördlichen Türksprachen adlı eserinin birinci bölümünü yayımlamıştır. (Eren-1998,s.264)

Petersburg–Petrograd dönemi, Radloff'un en verimli olduğu dönemdir.Bu dönemde Türkoloji tarihinin en önemli eseri diye bilinen Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte adlı sözlüğü yayımlar. (Eren,1998: 264)

"*1884 yılında Radloff Petersburg'a taşındı. Bu tarihten itibaren Türkoloji'nin gelişmesinde yeni bir çağ başladı. Birçok Türkolog, bu bilimi "Radloff öncesi" ve Radloff sonrası" dönemlerine ayırmaktadır*" . (Vasiliyev,1995: 9)

Radloff, Berlin Üniversitesinde Doğu dilleri ve coğrafya derslerini takip ederek doktorasını tamamlamış, daha sonra öğretmen olarak Sibirya'daki Barnaul şehrine tayin edilmiştir. Öğretmenliği sürdürürken bir yandan da bilimsel çalışmalarını devam ettirmiştir. Bu çalışmaları, Altay, Doğu Kırgız, Hakas ve Batı Sibirya Türk boyları arasında yaptığı derlemelerdir. Müfettiş olarak gönderildiği Kazan'da ise Kazak, Kırgız, Tatar ve Başkurt Türkleri'nin halk edebiyatı derlemelerini yapmıştır. 1884'te Rus İlimler Akademisi üyeliğine seçilen Radloff, Petersburg'a gelerek çalışmalarını burada sürdürmüştür. Eserlerinin birçoğu burada vücut bulmuş ve ölümüne kadar çalışmaları devam etmiştir. (Sakaoğlu- Ergun, 1998:1)

Radloff, bilimsel çalışmaları sürerken aynı zamanda bilim kuruluşlarının yönetiminde de bulunmuştur. Rus Bilimler Akademisi müdürlüğü, Antropoloji ve Etnografya müzesi müdürlüğü, Rus Coğrafya Kurumu ve Rus Arkeoloji müdürlüğü bunlardan bazılarıdır. (Eren,1998: 268)

Radloff'un hayatının büyük bir kısmı bilimsel çalışmalarla geçmiştir. Özel hayatı ilmi kimliği iç içe olduğu için sadece özel hayatı ile ilgili detaylı bir bilgi yoktur. Kendisi de özel hayatı konusunda soru sorulduğunda soruları cevapsız bırakmıştır. Radloff, 29 Nisan (yeni takvime göre 12 Mayıs) 1918' de hayata gözlerini yummuştur. Mezarı Petersburg'da bir protestan mezarlığında bulunmaktadır. (Temir, 1991: 65)

1.2. Wilhelm Radloff'un Eserleri

Radloff yaptığı çalışmalarla Türkoloji tarihinde hep öncülük etmiştir. Kısaca yaptığı çalışmalara göz atarsak; Codex Comanicus adlı yazmayı Türk Dili bakımından değerlendirmiş, XI.yüzyıldan kalma büyük bir Türkçe eser olan Kutadgu Bilig'in metin çevirisini yayımlamıştır. Türk Dili ve tarihi açısından çok büyük bir önem sahip olan Orhun Kitabelerini Thomsen ile beraber çalışarak çözmüş ve yayımlamış, Uygur yazma eserleri ile de uğraşmış "Uyguroloji" biliminin Rusya'da gelişmesini sağlamıştır. Ayrıca Türkoloji'ye hizmet vermiş olan birçok Türkolog yetiştirmiştir. N.F Katanov, P.M. Melioransky, S.E. Malov, A.N. Samayloviç bunlardan birkaçıdır. (Eren,1998: 265-269)

Prof.Dr.A.Temir'in yaptığı sınıflandırmaya göre eserlerini dört grupta değerlendirebiliriz.•

1- Derlemeler (Proben)
2- Sözlük (Wörterbuch)
3- Karşılaştırmalı Gramer (Vergleichende Grammatik)
4- Seyahatnameler ve Gezi ve Raporları

1. 2. 1. Derlemeler (Proben)

Radloff'un 1860-1870 yılları arasında yapmış olduğu gezilerde derlediği dil malzemelerini içeren 18 ciltlik eseridir. 10 cildi asıl metin 8 cildi ise tercümedir. 1. ciltte: Güney ve Kuzey Altay ağızlarını, 2.ciltte; Hakas ağzını, 3.ciltte; Kırgız şivesini, 4.ciltte; Baraba ve Batı Sibirya ağızlarını, 5.ciltte; Kara-Kırgız şivesini, 6.ciltte; Tarançı ağzını, 7.ciltte; Kırım ağızlarını, 8.ciltte; Osmanlı ağızlarını, 9.ciltte; Soyon ağızlarını, 10.ciltte; Besarabya Gagauzları hakkında bilgileri derlemiştir. (Temir, 1991: 77-89)

1. 2. 2. Sözlük (Wörterbuch)

Radloff'un, sözlüklerden ve gezileri sırasında derlediği malzemelerden bulduklarını içine alan sonradan Orhon Yazıtları'nın, Uygurca metinlerin , Kutadgu Bilig, Codex Comanius, Osmanlı ve Çağatay yazı dili gibi kaynakların da taranıp eklenmesiyle genişletilen kendi ifadesi ile "Türk Lehçelerinin Sözlük Denemesi"dir. Radloff bu eserine, arkadaşlarının ısrarı ile yayınlanmasından ve eksik olduğunu düşündüğünden böyle isim vermiştir. (Temir, 1991: 97-104)

"*Türklük bilimi çevrelerinde sözlük Radloff adıyla anılmaktadır.O bakımdan sözlüğün A.v. Gabain ile W. Veenker'in yönetim ve gözetiminde yapılan Almanca dizinine "Radloff" adı verilmiştir."* (Eren,1998: 265)

1. 2. 3. Karşılaştırmalı Gramer (Vergleichende Grammatik)

"Cemiyetlerin dili, ayrı fertlerin dilinden meydana gelir." Diyen Radloff (A.Temir, 1991) Türk Lehçe, ağız, ve şivelerinin karşılaştırmalı gramerini hazırlamak istemiştir. Fakat elindeki malzeme ile ancak Kuzey Türkçesi'nin ses bilgisi bölümünü

• Eserleri ile ile ilgili kronolojik tam liste için bkz. A.Temir,Türkoloji Tarihinde Radloff Devri, Ankara-1991

hazırlayabilmiştir. Çünkü o dönemde Kazan'da, pedagoji ve okulların meseleleriyle uğraşıyordu. Ayrıca ona bu çalışmasında Türk dili için kaynaklık edecek bazı eserler henüz o dönemde bulunmamıştı. Bunlar; Orhun Yazıtları, Uygur metinleri, Divan-ı Lügat'it Türk gibi Türk Dili ve tarihinin önemli kaynaklarıdır. Zaten çalışmasına da bu yüzden "Kuzey Türkçesi" sınırlamasını koymuştur. (Temir, 1991: 111-113)

1. 2. 4. Seyahatnameler ve Gezi ve Raporları

1860-1871 arası, Barnaul kentinde ikamet ederken seyahatleri esnasında rapor şeklinde makaleler hazırlamış ve bunları çeşitli dergilerde yayımlamıştır. Bunlar dergilerde Almanca ve Rusça basılmış bazıları az çok değiştirilerek "Aus Sibirien" adlı eserde toplanmıştır. Eserin aslı Almanca'dır. Prof.Dr. Ahmet Temir eseri Türkçe'ye çevirmiştir. Eser sadece , Sibirya'da yapılan gezilerin bir raporu olmakla kalmamış bölgenin dil, arkeoloji, tarih, din, iktisat, coğrafya ve folkloru gibi konularda da bilgiler aktarmıştır. Bu nedenle çokça başvurulan bir kaynak niteliği taşımaktadır. (Temir, 1991: 117-129)

Aus Sibirien'in (Sibirya'dan) aslı iki cilttir. İçeriğinde şu başlıkları barındırmaktadır. Batı Sibirya bölgesine ve komşularına coğrafi bir bakış, Altay ve Doğu Kazak bozkırlarına ait gezi notaları, Batı Sibirya ve Cungarya, Batı Sibirya'nın doğusunda gayri müslüman Türk boyları, Türk Bozkır hayatı, Şamanlık, Çin sınırına ve Batı Moğolistan'a yapılan gezi, Ruslarla Moğollar arasındaki alışveriş.
(Temir,1991: 117)

2. WİLHELM RADLOFF'UN "SİBİRYA'DAN" ADLI ESERİNİN TÜRKOLOJİ ÇALIŞMALARI AÇISINDAN ÖNEMİ

"*Türk dili, lehçeleri, ağızları ile uğraşan bilim dalına genelde Türkoloji denilir.Geniş anlamda Türkoloji, Türkler hakkında bilgi demektir."* (Bayat, 2003: 3) "Sibirya'dan" geniş bir coğrafyada varlıklarını sürdüren Türk topluluklarının sosyal hayatının her yönüyle gözlemlenip ele alındığı bir eserdir. Gözlemlenen her ayrıntı, bu toplulukların dil, edebiyat, inanç, gelenek, yaşam biçimi ve daha sayabilecek birçok açıdan Türkoloji sahasına ait bilgiler taşımaktadır.

W.Radloff, Sibirya ve Türkistan gezilerine 23 yaşında iken başlamış, Türk dünyasıyla ilgili araştırmalar yapmıştır. Sibirya gezisinden elde ettiklerini Aus Sibirien (Sibirya'dan) adlı eserinde yaptığı tespitleri ve dil malzemelerini bilim dünyasına sunmuş, masal, destan ve şiir örnekleri derlemiştir. (Ercilasun, 1995: 4)

Teleüt destanları, Abakan Tatarları'na ait destanlar ve Kazak halk edebiyatından bahseden Radloff esere örnek metinler de almıştır. Bu metinler edebi değer taşıyan malzemelerdir.

"*W.Radloff'un bu eseri 1859'dan 1871 yılına kadar Sibirya ve Türkistan'da geçirmiş olduğu 12 yılın hikayesi, kendi hal tercümesinin bir parçasıdır: her iki cildin yarısı Doğu ve Batı Türkistan'a tahsis edilmiş olduğundan, buna "Sibirya'dan ve Türkistan'dan" veya "Sibirya ve Türkistan notları demek daha doğru olurdu*." (Temir,1991:118)

Radlof, eserinde Türk halklarının yaşamından bahsederken tarihsel gelişimleri hakkında da bilgi aktarmıştır. Birçok Türk Halkı ile temasa geçen Radloff, bu toplulukların medeni seviyelerini ve yaşamlarını belirleyen koşulları anlatmıştır. Asya'da yaşayan halkların birbiri ile münasebetlerinden bahsetmiştir. Sadece kendi gözlemlerini değil ulaşabildiği diğer kaynakları da bu amaçla kullanmıştır. Bu kaynaklardan biri de Çin yıllıklarıdır.

"*Çin yıllıkları, Hiong-nu'larla kardeş yani yine Türk boylarından olan ve Asya yüksek elinde oturan iki kudretli halktan daha bahsediyorlar. Bunlar Tu-kiu'larla ('Türk' sözünün Çince şekli olduğu tahmin ediliyor) Chui-che'lerdir.(diğer komşuları tarafından 'Uygur' adlandırılan Türk boyu)*" (Temir, 1994: I.cilt-120)

Türklerin İslamiyet'le olan münasebetleriyle ilgili de dikkate değer bilgiler vermektedir. Müslüman Kazaklar'dan bahsederken onların diğer Altaylılardan yaşayış, düşünce, giyim ve temizlik bakımından ayrıldıklarından ve İslamiyet'in olumlu tesirlerinden bahsetmektedir. Eserde İslamiyet'in yayılışı ile ilgili de şöyle bir bilgi aktarır: "*Közüm Han'ın putperest tebaası arasında İslamiyet'i yaymaya çalışması Sibir vekayilerince de malumdur. Rivayete göre o bu işi zorla yapmak istemiş ve tebaasının şiddetli mukavemeti ile karşılaşmıştır. Dil bilmedikleri için Ostyaklar arasında İslamiyet'i yaymak hiç mümkün olmamış,bundan dolayı Közüm Han onların eski dininde kalmalarına müsaade etmiştir. Türkler arasında da Ayalı, Kurdak ve Baraba boyları o kadar şiddetle karşı durmuşlardır ki, İslam dininin yayılması pek ağır işlemiştir*." (Temir, 1994: I.Cilt-137)

Eserinde Radloff halk şarkılarından da örnekler derleyerek hem bu türün günümüze ulaşmasını hem de şarkıya konu olan olayı günümüze taşımıştır. Ruslarla yapılan mücadelelerde kahramanlık gösteren Tatarları öven bir şarkı:

Aslımı sorarsan,
Çinggis-Han'dan gelirim
Sonra Käräl nehrine vardık,
Orada Käräl halkını yendik

Kırım memleketine gittik
Kırım şehrini aldık
Astrahan'ı anlatırlar
Kızıl taşla çevriliymiş
Sağlam demir kapıları varmış
Biz Astrahan'ı aldık
..... (Temir, 1994: I.Cilt-149)

Türk halklarının eski inanışı Şamanlık hakkında da seyahat notlarında gözlemlerini aktarır. Halkın yaşamı üzerinde izler bırakan bu inanışı bizzat şaman ayinlerine ve kurban törenlerine katılarak gözlemler. (Temir,1994: III.Cilt) Türk milletinin boy ve soy dağılımını yaşadıkları coğrafyayı, Ruslarla ve Çinlilerle olan münasebetleri anlatır. (Temir, 1994: I.Cilt)

Şamanlığın hayat ve kültür şartlarına bağlı olarak farklı şekillerinden ve değişimlerinden bahsetmiştir. Şamanların törenler sırasında söyledikleri dualardan da örnekler veren Radloff Türk inanç sistemi hakkında bilgiler aktarmıştır.

Batı Sibirya'da yapılan misyonerlik faaliyetlerinden de bahseden Radloff, halkın bu durum karşısında değişimini ve Rus politikasını da seyahat notlarına alır. (Temir, 1994: II.Cilt)

Seyahati sırasında Türk dili ile ilgili bilgiler de notları arasında bulunmaktadır.

"*Türk kabilelerinin dillerini araştırmak amacıyla, 1860 sıralarında oturmakta olduğum Barnaul şehrinden birkaç defa seyahat ettim*." (Temir, 1994: I.cilt-14)

"*Türk kabilelerinin dillerini birbiriyle karşılaştırdığımız zaman, Türk dili açık olarak üç devir geçirdiğini görürüz ki, bunlar Hiong-nu, Tukiu devri ve Uygur devri olmak üzere Türk kabilelerinin üç büyük göç zamanı ile ilgili olsa gerektir. Güneyden*

geçen Türk kabilelerini temsil eden en eski tabaka hiç şüphesiz Altay-Teleütlerinin dili olup, ikinci veya Tukiu devri Kırgız, Sagay, Şor-Beltir ve Karaorman Tatarlarının ve en genç Uygur devri de Soyon, Karagas ve Yakutlarının dilleri ile temsil edilmektedir." (Temir, 1994: I.cilt-210)

" *Zerafşan vadisinde iki dil konuşulmaktadır : bunlar da Farsça ile Türkçe'dir. Farsça üzerine etraflı bir hükümde bulunmak istemem, fakat burada konuşulan Farsça'nın yazı dilinden az ayrıldığı anlaşılıyor. Türk diline gelince, burada dört ağız vardır: Kazakça, Kara-Kalpakça, Türkmence, Çağatayca veya Özbekçe*." (Temir, 1994: IV.Cilt-201)

Türk dili ile ilgili tespitlerinin yanında edebiyatla ilgili tür ve şekiller hakkında da Kazaklar bahsinde bilgiler bulmak mümkündür. Burada Kazakların "ölöng" ve "cır" adını verdiği iki şekilden bahsetmektedir. Bunların kafiyeleniş biçimleri ve mısra düzenleri hakkında bilgiler vermektedir. (Temir,1994:II.Cilt,290-294) Türkoloji sahasına kaynaklık edebilecek daha birçok bilgi barındıran "Sibirya'dan" Türkoloji çalışmaları yapan araştırmacılar için bir kaynak olduğu gibi aynı zamanda diğer sosyal bilimler için de malzemeler içermektedir.

"Sibirya'dan" da, Türk topluluklarının yaşadığı coğrafya Radloff tarafından ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Bölgenin iklim koşulları, bitki örtüsü, yolları ve yeryüzü şekilleri eserde tasvir edilerek anlatılmıştır. Türk topluluklarının boy ve soy dağılımları, bu toplulukların adları Radloff tarafından zaman zaman daha önce Ruslar tarafından tutulan belgelere dayalı olarak da ifade edilmektedir. Radloff, gezisi sırasında topluklar hakkında elde ettiği bilgileri toplulukları sadece bir yönüyle ele almak yerine din, inanış, gelenekler, bölge şartları gibi çeşitli açılardan da değerlendirip bir sonuca götürmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi bazen Çin yıllıklarından bazen de Rus kayıtlarından faydalanarak kendi gözlemleriyle bu bilgileri karşılaştırmaktadır. Bu değerlendirmeler ve karşılaştırmalar neticesinde bölgede varlığını sürdüren Türk topluluklarının birbirleriyle olan akrabalık ya da soy bağlantıları daha net bir şekilde görülebilmektedir.

Gerek gözlemlerinden gerek kazılarda elde edilen kalıntılardan yola çıkan Radloff Türk halklarının kullandığı eşyalar, araç ve gereçler hakkında da malumatlar vermektedir.

Pallas, Potanin, Ritter, Vambery gibi bölgede araştırma yapmış bilim adamlarının, misyonerlik faaliyetinde bulunan papazların ve bölgede görev yapmış Rus

subaylarının görüşlerinden de faydalanan Radloff bu bilgileri kendi gözlem ve düşünceleriyle birleştirerek eserde aktarmıştır.

Kültürler arasındaki etkileşimi de eserde görmek mümkündür. Bu etkileşim daha çok Çin, Rus ve Türk toplulukları arasındaki münasebetler neticesinde olmuştur. Din ve inanışlardan giyime kadar geniş bir alanda kendini gösteren bu değişimler bölgedeki kültürel yapı hakkında bize bilgi vermektedir.

Eserden özetle Türk boylarının adetleri, ticari faaliyetleri, dil ve edebiyatları, yaşam koşulları, inanışları gibi alanlarda bilgiler elde etmek mümkündür. Radloff, bizzat yerinde gözlemleyerek aktardığı bu tespitleri Türkoloji'nin hizmetine "Sibirya'dan" adlı eserinde sunmuştur.

I. BÖLÜM

1. SİBİRYA'DAN ADLI ESERİN AÇIKLAMALI KAVRAM DİZİNİ

I. 1. 1. Adli işler ve sosyal düzen

âdi halk (kara kalk), II.C / 306: Kazaklarda asil sınıfın dışında kalan sıradan halka verilen addır.

ak soy, II.C / 305, 325: bkz."ak sök"

ak sök (ak kemik) II.C / 305 : Ak soy. Kazaklarda Kan'ın akrabalarının asil sınıftan sayılmasından dolayı halkın bu insanlara vermiş olduğu addır.

alal-säkät (hayvan vergisi), II.C/ 325: Eskiden Hokandlıların Kara-Kırgızlardan aldıkları her harman yeri başına üç koyundan ibaret vergidir.

Amban-Koşun, I.C/ 207: Dsinsilik Tatarlarını oluşturan koşunlardan biridir.

at hırsızlığı, II.C/ 34, 146, 217: Kazaklar arasında belirlenmiş suçlardan biri olup mahkemelerde para ya da karşılığında kürk gibi bedellerin ödenmesi ile cezalandırılan suçlardan biridir. Fakat aynı zamanda halk içerisinde bir kahramanlık gibi de görülen yanı vardır.

aul, I.C/ 57, 58, 60, 63, 100, 104, 106, 116, 148, 175, 224, 228, 232, 235 ; II.C/ 30, 41, 56, 93, 119, 121, 140, 189, 191, 192, 197, 200, 211, 212, 230, 243, 254, 259, 270, 274, 278, 296, 303, 304, 305, 308, 309, 310, 311, 315, 316, 317, 318 ; III.C/ 242, 269, 285, 307; IV.C/ 10: Sibirya'nın göç ebe halklarının yaz, kış bir arada kaldığı 6 ila 10 (bu bazen kazak aullarında 50-70 yurt olabilir.) aileden ibaret en küçük sosyal birlik. Bu söz ağıl kelimesi ile bağlantılıdır.

ayıp, II.C/ 16, 314: Kazak hukukunda küçük suçlar için kullanılan para cezası.

bir dokuz (toguz), II.C/ 315: Kazak hukuk sisteminde" ayıp" adı verilen cezalardan olup baş parmağın kırılması yada sultana hakaret edilmesi durumunda alınan bir defa dokuz baş hayvan ödeme cezasıdır.

Birleşik Bozkır Mahkemeleri, II.C/ 144: Abakan bozkır mahkemelerinden biridir.

Blagordnoye obşçestvo (asil sınıf), I.C/ 36: Sibirya şehirlerinde, kaza mahkeme memurları, polis, kaza sandık memurları ve tabiplerden oluşan sınıf.

Bozkır mahkemesi, I.C/ 195 ; II.C/ 144, 145, 310: Halkın âdetleri doğrultusunda ya da

hükümetin emri ile kabilelerin adli ve idari işlerini yürütür. Vergilerin toplanması, hükümet tarafından verilen emirlerin uygulanması, faaliyet sahasındaki insanların haklarının korunması gibi görevleri yerine getirir.

Chochancan cezası, IV.C/ 99: Çin'de, suçlulara, boynu iki tahta arasına sıkıştırılarak bir kafese yerleştirme suretiyle verilen bir ceza çeşidi

cüs (cüz, yüz), I.C/ 184, 225: Kazak-Kırgız, (Kazak) larda, 100 (yüz) anlamına gelen, boyların bölündüğü gruplara verilen ad. Ulu yüz, Orta yüz, Küçük yüz şeklinde üç ayrı sınıflandırma söz konusudur. (Alm.Horde, Rus.ordıy,orda, ordu)

Çin hükümeti, III.C/ 226, 278, 283, 288, 314 ; IV.C/ 29, 46, 52, 55, 74, 104, 123, 143

Çin zili, IV.C/ 91: bkz." dumbak"

dumbak, IV.C/ 91: En yüksek adli makam sayılan Dzan-Dzün'ün sarayının avlusunda bulunan büyük Çin zilidir. Şikayeti olan herkes buraya gelerek bu zile tokmak vurur ve şikayetini aktarır.

Dung-Yamun, IV.C/ 88, 92, 93, 97: Çin vilayetlerinde Çinli ve Dungenlerin dışında kalan diğer halkların mahkemesidir. Kulca kalesinde bulunmaktadır

gau-tung-lä, IV.C/ 92: Çinlilerin idam cezasına verdikleri addır.

göçebeler, I.C/ 28, 219; II.C/ 1, 20, 40, 80, 81, 137, 184, 119, 189, 217, 306, 307, 312, 313, 318: Sibirya'da yaşayan sabit bir yerleşim yeri bulunmayan yaşam biçimini benimseyen topluluklardır. Fakat göçebelik sadece rasgele dolaşan aynı yere bir daha uğramayan insanların yaşam biçimi değildir sadece. Örneğin bir çok Türk topluluğunda olduğu gibi Kazaklar da göçebe yaşarlar. Yalnız bu göçebelik kışlak ve yayla şeklinde iki sabit yer arasında gelip gitme şeklindedir. Bu iki yaşam biçimi de göçebelik adı altında değerlendirilir. Göçebe diye tabir edilen halkların geçim kaynağı temelde hayvancılık üzerine kurulu olduğu için mecburen hayvanlarını otlatabileceği yerler arasında yer değiştirmek zorundadır.

hakem mahkemeleri, II.C/ 9, 305: Kurulduğu yerdeki yerli adetlere göre hükümler veren mahkemelerdir.

harac, IV.C/ 219: Zerefşan vadisi ahalisinin Buhara Hanlığı'na ödediği vergilerdendir. Buğday, arpa ve pirinçten alınan vergidir.

harp vergisi, II.C/ 325: Eskiden Hokandlıların Kara-Kırgızlardan ara sıra aldıkları yurt başına bir altın ya da üç koyundan ibaret vergi.

iki dokuz (eki toguz) cezası, II.C/ 315: Ayıp adı verilen cezalardan olup bir adamın karısını başkasının yanında görmesi durumunda gördüğü adamdan alınan "iki

defa dokuz baş hayvan ödeme" cezasıdır.

Kaça Bozkır Mahkemesi, I.C/ 195, II.C/ 139, 144: Abakan Tatarlarının idari bakımdan bağlı olduğu bozkır mahkemelerinden biridir.

kalan (yasak vergisi), II.C/ 6, 8: Zaysanlar tarafından saray için toplanan bir tür vergi. Bu vergi 1860 da adam başı 1 ruble olarak alınmakla beraber sincap, tilki, samur kürkleri ile de ödenmiştir.

kandı at , II.C/ 315: Çaldığı atla yakalanan hırsızın çaldığı ata verilen ad.

Kazı , IV.C/ 62, 217, 218: Kadı. Kulca şehrinde, hukuk işlerine bakan memur.

Kızıl Bozkır Mahkemesi, II.C/ 137: Kızıl bozkırında yaşayan halkları idare eden mahkemedir.

kobak, IV.C/ 96: Çin'de mahkumlara verilen verilen bir ceza çeşidi.

koşun, I.C/ 207, 208: Batı Moğolistan Tatarları'nın idari yapısında dört sumından ibaret olan gruplardır.

Koybal mahkemesi, I.C/ 195: Abakan Tatarlarının idari bakımdan bağlı olduğu bozkır mahkemelerinden biridir.

kun, II.C/ 204, 314: Adam öldürmeye karşı verilen para cezası.

kürk vergisi, II.C 122: Kürkle ödenen bir vergi.

Omsk bölgesi (Omskaya Oblast), II.C/ 309: Kazakların Ruslar tarafından ayrıldığı iki bölgeden olup idari anlamda bir yapılanmayı temsil eder.

para cezaları, II.C/ 7, 314: (1) Kalmık hukukunda, Zaysanların Halk mahkemelerinde verme hakları olan cezalardandır. (2) Kazak hukunda, kun ve ayıp şeklinde ifade edilen cezalardandır.

Prikaz, II.C/ 309: Kazakların bulunduğu ilçelerin idaresine verilen ad.

Sagay bozkır mahkemesi, I.C/ 195: Abakan vadisinde oturan Tatarlar'dan olan Kaça, Sagay ve Koybal kabilelerinin bağlı olduğu bozkır adli idaresidir.

Semipalatinsk Oblast (Semipalatinsk bölgesi), I.C/ 19, 25, 224; II.C/ 194, 309: (1) Kazakların Ruslar tarafından ayrıldığı iki bölgeden olup idari anlamda bir yapılanmayı temsil eder. (2) Makyeşeff'ten aınan bilgiye göre Kara-Kırgızların yaşadığı yerlerden birisidir.

sincap derisi, II.C/ 6, 8, 9, 124 ; III.C/ 194: Kalan vergisi olarak verilen malzemelerden biri.

sök, II.C/ 10, 305; III.C/ 39, 65: Kemik anlamında olup soy ya da boy anlamında da kullanılmaktadır.

söktüng karındajı, 10, 95:Altay'da aynı soya mensup olanlara verilen addır. Bunlar kendi aralarında evlenmezler.

Stepnoye Generalgubernatorstvo, I.C/ 19: "Bozkır Genel Valiliği"

sumın (sumun), I.C/ 207, 210: Batı Moğolistan Tatarları'nın idari yapısında koşunları oluşturan gruplardır.

sumul, IV.C/ 53, 55, 74: Çin hükümeti tarafından İli vadisinde yaşayan halkların bölündüğü 400-500 ailelik gruplardır.

şeriat, II.C/253, 266; IV.C/ 66, 80, 218: İslam dinine dayalı hukuk sistemi.

Şi-Yamun, IV.C/ 88, 92, 97, 99: Çin vilayetlerinde Çinli ve Dungenlerin mahkeme ve polis idaresi.

tanap, IV.C/ 219: Zerefşan vadisi ahalisinin Buhara Hanlığı'na ödediği vergilerdendir. Bahçe, sebze, meyve, çayırlık ve pamuk vergisidir.

tilki kürkleri, II.C/ 6, 18, 238: Yasak vergisi olarak verilen eşyalardan biridir.

Tünlük-Zäkät (yurt vergisi), II.C/ 325: Eskiden Hokandlıların Kara-Kırgızlardan aldıkları yurt başına bir koyundan ibaret vergi.

üç dokuz (üç toguz), II.C/ 314, 315: Ayıp adı verilen cezalardan olup bir kolun , sol elin yada bir ayağın koparılması durumunda , sultana (aul ihtiyarı) tokat atan kimselere ödettirilen üç defa dokuz baş hayvan ödeme cezasıdır.

volost, I.C/ 99, 202, 203, 228, 232, 237, 239, 240 ; II.C/ 7, 309, 310, 311: Rusça, "nahiye". Ruslar tarafından Kazaklar için belirlenen idari yapıda 10-12 aulun biraraya getirilmesi ile oluşturulan birim. Volostların başında volost ihtiyarı adı verilen kişiler bulunur. Bu makam önceleri asil diye tabir edilen kişilerin elinde olmuş veraset yoluyla kuşaktan kuşağa geçmiştir.

Vorposten, I.C/ 99: "Borovoy-Farpost" sözünün geldiği Almanca sözcüktür. İleri karakol anlamına gelir.

Wai-Gu-Jin, III.C/ 256 ; IV.C/ 77, 136: "Dış halklar" anlamına gelir. Çinlilerin kendilerinin dışındaki halklara verdiği addır.

Yahudi vergisi, IV.C/ 180: Semerkant şehrinde yaşayan Yahudilerden alınan ek vergi.

Yang, IV.C/ 81, 92: Çin ve Dungen köylülerinin ayrıldığı 100'er ailelik birliklere verilen addır.

yasak, I.C/ 164, 167, 170, 171, 173, 174, 175, 178, 181, 199; II.C/ 90, 123, 137, 310, 311: bkz. "Kalan"

Yukarı Kumandılar zaysanlığı., I.C/ 200: Kuzey Altay Tatarlarının Kumandılar grubunu

oluşturan zaysanlıklardan biridir.

Yüs Bozkır Mahkemesi, II.C/ 144: Abakan bozkır mahkemelerinden biri.

zeket, IV.C/ 219, 220: Zerefşan vadisi ahalisinin Buhara Hanlığı'na ödediği vergilerdendir. Kervanlardaki ticaret mallarından, pazarlarda satılan bütün mal, meyva, hayvanlardan ve lokantalardan alınan bir vergidir.

zän-si, IV.C/ 94: Mahkeme başkanı olan daloyanın cinayet işlenen yere gelerek buradaki halktan aldığı bir tür vergi.

I. 1. 2. Araç gereç ve eşyalar

abıl, II.C / 112: Tarlayı işlemekte kullanılan çapa.

afyon pipoları, IV.C/ 41: Çinlilerin afyon içmek için kullandığı ucunda ince delikli madeni bir silindir olan pipodur.

agaş şeläk, II.C / 198: Kazakların koyunlarını sağmak için kullandıkları ağaç kova.

ağaç atla, I.C/ 131: Tukiu kabilelerinin buz üzerinde rahat yürüyebilmek için kullandığı kar ayakkabısıdır.

ağaç düğme, III.C/ 169: Hakasların elbiselerinde kullandıkları düğmelerdir.

ağaç kalkanlar, III.C/ 162: Hakasların savaşlarda kullandıkları araç gereçlerdendir.

ağaç oklar, III.C/ 163: Abakan boyunda mezarlarda çıkan Türlere ait savaş aletlerindendir.

Altay eyeri, II.C/ 43, 48: Alatayların kullandığı binek takımlarından olup gövdesi iki tahtadan ibarettir.Eyer gövdesinin üzerinde çapraz ağaç çıtaların arasında kalacak şekilde bir eyer minderi bulunur.Eyer hayvanın üzerine örtülen bir keçe üzerine sabitlenir.

Altay kangzası, II.C/ 12, 18: Demirden yapılmış sapı ile pipo kısmı tek parça olan Altay piposuna verilen addır.

Altay piposu, II.C/ 12, 18: bkz." Altay kangzası"

altın uçlu oklar, I.C/ 124: Tukiuların yazılı emirler yerine kullandıkları haberleşme aracıdır.

argali boynuzları, III.C/ 186, 228, 242: Toprağı kazmakta kullanılan bir araç olup argali adlı hayvandan elde edilir.

arı kovanı, II.C/ 116, 122, 130

Arka Kaş (Artkı Kas), II.C/ 225: Kazaklarda erkeklerin kullandığı Kazak eyerinin

kısımlarından biri.

astau, II.C/ 200: Kazaklarda tereyağının konulduğu ağaç tekneye verilen addır.

aşamay, II.C/ 223, 226: Kazaklarda küçük yaştaki çocukları ata binidirirken kullanılan çocuk eğeri.

at gemi, III.C/ 106, 109, 128, 142, 147, 151, 165, 173: Radloff'un mezarlık sahalarda yaptığı araştırmalarda rastladığı, çeşitli dönemlere (Eski Demir Devri, Yeni Demir Devri, Tunç ve Bakır Devri) ait eşyalardan biri.

at kılı, II.C/ 23, 35, 143, 206, 230, 235 ; III.C/ 24, 28, 73, 304: Kazakların halat yada ip yapmakta kullandığı malzeme.

auzduk (gem), II.C/ 225: Kazakların binek takımlarından kantarmayı oluşturan parçalardan biridir.

bakır bıçak, III.C/ 99, 131, 140: Radloff'un Baraba ve Kulunda bozkırında mezar höyüklerde bulduğu "Bakır Devri"ne ait kalıntı.

bakır çıngıraklar, III.C/ 112: Yüs bozkırında Tunç Devri'ne ait mezarda bulunan eşyalardan. Aynı eşyaya Altay'daki kazılar da da rastlanmıştır.

bakır kazan, III.C/ 108, 109: Altay'da ve Kazak bozkırında, Yenisey nehri boyunda ve Abakan civarında bulunan Tunç Devri'ne ait eşyalardandır. Kazanlar, boş bir yarım küre veya bardak şeklinde olup, kazanın alt kısmının ortasına yerleştirilmiş ayaklardan ibarettir. Kazan ve ayak her zaman bir parça halinde dökülmüştür. Kazanın yanlarında, kolları vardır. Kazanların üst kenarı ya düz, ya bükülmüş, veya süslenmiştir.

bakır orak, III.C/ 109, 119: Tunç Devri'ne ait, Abakan boyunda bulunan eşyalardandır.

bala aşamay, II.C/ 226: Kazakalarda göç esnasında iki ila dört yaşındaki çocukların üzerine bağlandıkları çocuk eyerleridir.

bas cibi, II.C/ 213: Kazaklarda binek ve yük hayvanı olarak kullanılan sığırların burnuna takılan munduruk adlı ağaç parçasına takılmış ip. Böylece mundurukla beraber bu ip dizgin şeklinde kullanılır.

bokşa, II.C/ 226: Kazaklarda göç esnasında kadınların bindiği eyerin üzerinde elbiselerini barındıran torba. Bu torbanın üzerine kadınlar bazen beşik yada çocuklarını yerleştirirler.

bulgauş, II.C/ 201: Kazaklarda peynir kazanlarını karıştırmak için kullandıkları değnek.

camca, II.C/ 226: Kazaklarda göç esnasında kadınların kullandıkları eyerin üzerine attıkları kızıl örtü.

cargak, II.C/ 210: Kazakça'da keçi derisinden yapılan meşin.

cauluk, II.C/ 205: Kazaklarda beyaz ketenden yapılmış peçete olarak kullanılan bez.

celi, II.C/ 211, 221: Kazaklarda, geceleyin buzağıların bağlı olduğu gerili ip. Bundan amaç ineklerin de bir yere gitmemesini sağlamaktır.

Cho, IV.C/ 46, 50, 56, 57, 81, 140, 143: Çin kantarı.

Cügön, II.C/ 225: bkz. "Kantarma"

çalma, II.C/ 35: At kıllarından örülmüş ağ.

çılbır, II.C/ 42: Yular sapı

Çin piposu, I.C/ 33; II.C/ 12, 18: Ağaçtan bir sapla pirinçten bir ağızlık ve başlıktan oluşan pipo.

Çin sandıkları, III.C/ 208: Soyon yurtlarında içlerinde yurt sahibinin eşyalarını barındıran sandıklardır. Altay yurtlarında bu iş için deri çuvallar kullanılır. Altaylılarda bu çuvalların çokluğu zenginlik işaretidir.

Çin üçayağı (dörtayağı), III.C/ 183, 291: Çin üçayakları dört ayaklıdır. Etrafı üç veya dört demir çemberle çevrilmiş dört demir çubuktan yapılmış bir eşya olup üzerine kazanlar konulur. Üçayaklar, burada yakıt olarak ancak kuru hayvan gübresi kullanıldığından çok pratiktir, çünkü üçayağın demir çubukları yakıtı ve yanmış kömürü bir arada tutar.

delme çivisi, III.C/ 156: Radloff'un araştırmaları sonucu mezarlık sahalarda elde ettiği Eski veyeni Demir Devrine ait demir eşyalardandır

demir bıçak, III.C/ 128: Radloff'un araştırmalar yaptığı Uymon bozkırındaki (birinci mezarlık saha) mezarlık sahalarda bulunmuş Eski Demir devrine ait bir eşya.

dizginler (tizgin), II.C/ 225: Kazakların binek takımlarından kantarmayı oluşturan parçalardan biri.

fildişi çubukları, IV.C/ 17: Çinlilerin yemek yerken kaşık, çatal yerine kullandıkları araç.

gömüldürük, II.C/ 225: Kazaklarda erkeklerin kullandığı Kazak eyerini ata sabitleştirmekte kullanılan kayışlardan biri.

hayvan takımı ve süsleri, III.C/ 155: Radloff'un araştırmaları sonucu mezarlık sahalarda elde ettiği Eski ve Yeni Demir Devrine ait demir eşyalardandır.Bunlar, gemler, göğüs ve kuyruk kayışını süslemek için kullanılan yuvarlak ve dört köşeli levhacılıklar, üzengilerden ibarettir.

Hokand eyeri, II.C/ 225: Sırlı iyer , sart iyer. Kazaklarda kadınlar tarafından kullanılan

eyer.

ier türmanı, II.C/ 223: Kazakların ata binmekte kullandığı binek takımına verilen ad.

iki yüzlü hançer, III.C/ 104, 105: Mezar höyüklerde bulunan Tunç Devri'ne ait eşyalardan.

inek derisi, II.C/ 215: Kazaklarda tulum yapmak için kullanılan malzeme olup özellikle de Tatar ve Ruslara satmak için işlenen derilerdir.

İrbit sandıkları, , II.C/ 251; III.C/ 229: Saç levhalarla kaplanmış ve güzel cilalanmış tahta sandıklardır.

iyer, II.C/ 225: Kazaklarda binek takımı parçalarından biri.

iyer korşun, II.C/ 225: Kazaklarda erkeklerin kullandığı Kazak eyerinin üzerinden sarkıtılan ve erzak koymaya yarayan yan torbalar.

kalak temir, II.C/ 201: Kazaklarda peynir yapmak için kaynatılan kazanları karıştırmak için kullandıkları değnek.

kalta, II.C/ 65: Tütün torbası (bkz."tütün torbası")

kamçı, II.C/ 27, 117, 229, 277, 279, 283, 316: Kazakların tobulgu ağacından ucuna meşin takıp kullandığı binek takımlarından biridir.

kancıga, II.C/ 225: Kazaklarda erkeklerin kullandığı Kazak eyerinin arka kaşının yanlarında elbise yada başka nesneleri bağlamaya yarayan iki çift ince meşin bağ.

kantarma, II.C/ 34, 43, 44, 225, 229, 276:Altayların binek takımlarından olup ince ve örülmüş kayıştan yapılmış, atın başını iki tarfından uzanan gereç.

kayın kabuğu, I.C/ 89, 128, 180, 200 ; II.C/ 27, 40, 86, 92, 115, 124 ; III.C/ 65, 133, 137, 138, 141, 149, 154, 159, 167, 174: Radloff' un seyehati sırasında Sibirya'nın Altay bölgesinin birçok değişik yerinde sıkça söz ettiği, halkın günlük yaşamında farklı alanlarda kullanılan kayın ağacı kabuklarıdır. Bazen,Yurt adını verdikleri kulübelerde, yurtun üstünü örtmekte kullandıkları malzeme bazen de şapka şekline sokup giydikleri bir eşyadır.

Kazak eyeri, II.C/ 225: Kazaklarda erkeklerin kullandığı eyere verilen ad.

kebäşä, I.C/ 201: Kazaklarda tereyağının tuzlanıp temizlenmiş bir koyun midesine doldurularak muhafaza edildiği üç ayaklı sandıklar.

kecim, II.C/ 225: Kazaklarda erkeklerin kullandığı Kazak eyerinin altındaki belleme.

keçe örtü, I.C/ 123 ; II.C/ 23, 29, 207, 236; III.C/ 222, 248: Altay'da yaşayan halkların çok amaçlı kullandıkları bir eşyalardan birdir. Kimi zaman zenginliğin bir

ölçüsü kabul edilir. Keçe yurtlar kayın kabuğu ile örtülü yurtlara göre durumu iyi kimselerin sahip olabileceği çadırlardır. Radloff keçe yurtların göçebe halkların kullandığı barınma yerleri olduğunu da söyler. Kimi zaman da tören sırasında oturmak için kullanılan bir halı gibi değerlendirilir. Bazen de soğuk havalardan korunmak için bir battaniye gibi kullanılır.

kelt, III.C/ 101, 106, 107, 129, 136, 147, 151, 156, 174: Eski ve Yeni Demir Devri ile Bakır ve Tunç Devri'ne ait mezar höyüklerde bulunan kesici aletlerdendir. Keltlerin şekli; uzunluğu genelde genişliklerinin 1,5 mislidir, yüzleri ya yukarı kısmı ile aynı genişlikte, ya da daha dardır. Keltin yukarı kısmının ya iki tarafında iki kulak veya geniş tarafın ortasında bir kulak vardır. Bu bize keltlerin sapa bağlanarak kullanıldığı bilgisini vermektedir. Sapın sokulmasına uzunlamasına delikler vardır. Altay bozkırı ve Kazak bozkırı'nda bulunan keltler, şekil bakımından Yenisey vadisi'nde bulunanlardan farklı olup kürek şeklindedir

kengsärak, II.C/ 225: Kazakların binek takımlarından kantarmayı oluşturan alın kayışına verilen ad.

kırtık, II.C/ 200: Kazaklarda koyunların yünlerinin kırkıldığı büyük demir makas.

kızıl bez (kızıl manat), II.C/ 225: Kazaklarda göç esnasında kadınların kullandıkları eyerin belleme örtüsü.

Kijän, (Üç ayak) II.C/ 35: Ateşte üzerindeki yemek kazanlarının altına konulan eşya

kil vazolar, III.C/ 145: Radloff'un Abakan Bozkırı'nda Kazak mezarları'nda yaptığı araştırmalarda mezardan çıkan kalıntılardandır. Ölüye içecek konulduğu anlamına gelmektedir.

kolan (ayıl), II.C/ 42, 225, 229: Kazaklarda erkeklerin kullandığı Kazak eyerini ata sabitleştirmekte kullanılan kayışlardan biri.

kom, II.C/ 231:Kazaklarda develerde yük taşınmak için hörgüçlerin yanlarına kalın keçe parçalarıyla bağlanan değnekler.

korguş, II.C/ 113: Tatarlar'da arpa kızartmaya yarayan yemek kazanı.

kögön, I.C/ 198: Kazaklar koyunlarını gece yurtun etrafında yere çakılı değneklere gerilmiş halatlarda muhafaza ederler. Buna kögön adı verilir.

könök, I.C/ 221: Kazaklarda kısrak sağmak için kullanılan deri kovalar.

köpşük, II.C/ 225: Kazaklarda erkeklerin kullandığı Kazak eyerinde ağaç gövdenin üzerindeki mindere verilen ad.

kuruk, II.C/ 221: Kazaklarda kısrak sağarken tehlikeli olması nedeniyle hayvanın boynuna atılan ilmik.

kuyruk altı kayışı (Kuyskan), II.C/ 225, 229, 231, 256, 257: Kazaklarda erkeklerin kullandığı Kazak eyerini ata sabitleştirmekte kullanılan kayışlardan biri.

kuzu midesi, II.C/ 202: Kazakların erimşik peyniri yapmak için kullandıkları malzeme.

kül kabı, III.C/ 116, 117, 118, 146: Abakan boyundaki mezarlardan çıkan eşyalardandır. Ayrıca bu eşyalar heykel şeklindeki dikili taşlarla beraber de bulunmaktadır.

lasso, III.C/ 195: Moğolların at yakalamakta kullandığı ip.

mavi cam incisi, III.C/ 131: Radloff'un Eski Demir Devri'ne ait araştırmalar yaptığı Buhtarma boyundaki mezarlık sahalarda (ikinci mezarlık saha) rastladığı eşyalardandır.

meşin örtü (tokum), II.C/ 225:Atı eğerlemeden önce sırtına serilen örtü.

meyäk, II.C/ 202: Yeni doğmuş kuzu midesi. Kazaklar bunu erimşik peyniri yapmak için kullanırlar.

Mongul kangzası, II.C/ 18:bkz. "Çin piposu"

murunduk, II.C/ 213: Kazaklarda binek ve yük hayvanı olarak kullanılan sığırların burnunda bulunan, burun kemiğinden geçirilmiş 5 santim kadar uzunluğunda sivri ağaca verilen ad.

nokta, II.C/ 225, 235: Kazaklarda binek takımlarından kantarmayı oluşturan parçalardan kayış yulara verilen ad.

orak, II.C/ 210: Kazaklarda keçi derisini işleme sırasında derinin kıl tarafını ayırmakta kullanılan bir alet.

orbu, III.C/ 25, 28, 29, 35, 36, 41, 42, 43, 44, 47, 55, 59, 62, 63, 64, 68: Şaman davulunun tokmağı. Tokmak ağaçtan yapılmış olup, üzeri önce keçe ile, onun üzerinden de kıllı hayvan derisiyle (samur, kakım veya tavşan derisi) örtülmüştür, bundan maksat, davula vurulduğu zaman boğuk ses çıkmasını temin etmektir.

oyma kalemi, III.C/ 99, 156: Radloff'un araştırmaları sonucu mezarlık sahalarda elde ettiği Bakır Devri, Tunç Devri, eski veyeni Demir Devri'ne ait demir eşyalardandır.

oyongot, II.C/ 14:Altaylıların kışın şiddetli soğuklardan korunmak için çorap ile çizme arasındaki boşluğu dolduracak şekilde ayağın etrafına koydukları ayak otu.

ön kaş (aldığı kas), II.C/ 225: Kazaklarda erkeklerin kullandığı Kazak eyerinin

kısımlarından biri.

pıstan, II.C/ 225: Kazaklarda erkeklerin kullandığı Kazak eyerinin üzerine yerleştirilen halıyı bağlamak için kullanılan kayış.

pipo, II.C/ 14, 18, 20, 41, 42, 52, 59, 65, 72, 73, 113, 142, 143;III.C/ 52, 189, 192, 193, 229, 233, 253, 259 ; IV.C/ 41, 42: Tütün içmek için kullanılan bir eşyadır.

pistäk, II.C/ 200, 214, 227, 236, 251: Kazaklarda büyük tulumlara doldurulmuş sütün tereyağı elde etmek için dövüldüğü araç.

pölüş kadife (Makpal), II.C/ 225: Kazaklarda göç esnasında kadınların kullandıkları eyerin belleme örtüsü.

rakı tulumu, II.C/ 52: Altayda rakının muhafaza edildiği eşyadır.

Rus çay makineleri, IV.C/ 210

Rus sobası, II.C/ 106

saba, II.C/ 200, 201, 203, 214, 215, 227, 228, 236: Kazaklarda sütün muhafaza edildiği büyük tulum.

sagaldırık, II.C/ 225: Kazakların binek takımlarından kantarmayı oluşturan çene altı kayışlarına verilen ad.

sala, II.C/ 138: Tarlaları işlemekte kullanılan sapan.

sapan, II.C/ 112, 121, 236, 238, 239, 273, 274: Kazakların kullandığı ziraat aletlerinden olup bir ağaca sabitlenmiş sapan demirinden ibarettir.

sart iyer (Hokand Eyeri, Sırlı İyer), II.C/ 225: Kazakalarda kadınlar tarafından kullanılan eyer.

seläk, II.C/ 221: Ağaç kova.

sevk ipi (şılbır), II.C/ 225: Kazakların binek takımlarından kantarmayı oluşturan parçalardan biri.

sırlı iyer (Hokand iyeri, sart iyer), II.C/ 225 Kazaklar'da kadınlar tarafından kullanılan eyer.

sï, II.C/ 200: Kazaklarda tereyağının, içindeki pislik, kıl, saman çöpü gibi nesnelerin temizlenmesi amacı ile karıştırıldığı değnek.

süluk, II.C/ 225: Kazakların binek takımlarından kantarmayı oluşturan gemin iki tarafındaki halkalara verilen ad.

Sü-Wä-Sa, IV.C/ 95, 96: Çin'de sorguya alınan suçlunun yüzüne vurmak için kullanılan deri ile gerilmiş bir tahta.

şükö, II.C/ 233: Kazakça'da deve yünü.

tarla taşları, III.C/ 85, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 98: Höyük mezarların yapıldığı taşlardır.

taşür, II.C/ 27, 59: Altay'da rakı kaynatmak için kullanılan tulum.

tebişi, II.C/ 225: Kazaklarda erkeklerin kullandığı Kazak eyerinin iki tarafında sarkan dört köşeli meşin parçaları.

temir iräk, II.C/ 208: Deriyi işleme sırasında dövme işinin yapıldığı demir sopa.

temizlenmiş koyun midesi, II.C/ 201: Kazaklarda tereyağı tuzlanarak temizlenmiş koyun midesinde muhafaza edilir.

tiş, II.C/ 58: Et pişirmek için kullanılan çubuk.

tokum, II.C/ 44: Kazaklarda eyerin altına serilen meşin örtü.

torsuk, II.C/ 215: Özellikle inek derisinden yapılan tulumlardır.Aynı deriden saba adı verilen tulumlar da yapılır.

tujak, II.C/ 35: Yurt civarında bulundurulan binek hayvanlarının bağlandığı, uçlarında ilmikler bulunan belli uzunlukta deri kayış.

tuyez, II.C/ 116: Kayın kabuklarından yapılmış silindir biçiminde kaplar.

tüs, II.C/ 116: Tatarlarda kayın kabuklarından silindir şeklinde yapılmış kaplar.

tütün şişesi, III.C/ 189: İçinde tütün taşınan ağzı tıpalı, dar ağızlı bir şişedir. Altay'da ve Çin'de kullanılır.

tütün torbası, II.C/ 12,14, 18; III.C/ 300: Tütünlerin yeşil yapraklarını toplayıp ateşte kurutup elle ovuşturarak incelttikten sonra koyulan torba.

uzun cip, II.C/ 233: Kazaklarda dokuma tezgahı için yere çakılmış kazıklar arasında gerilmiş ip.

üçayak, III.C/ 192, 222, 288, 291, 302: Ateşte, yemek yapılırken kazanın altına konulan bir eşya.

üzengi, II.C/ 42, 223, 251; III.C/ 99, 109, 120, 134, 140, 142, 147, 151, 156, 165: Ata binen kişinin ayaklarını takarak denge sağladığı, eğere bağlı halka biçiminde parça.

yan kayışlar (çaktık), II.C/ 225: Kazaklar'ın binek takımlarından kantarmayı oluşturan parçalardandır.

yan tahtalar, II.C/ 225: Kazaklarda erkeklerin kullandığı Kazak eyerinin kısımlarından biri.

yay kapanı, II.C/ 66: Altaylılarca av maksadıyla kurulan tuzaklardır.

yälä, II.C/ 35:Yün ve at kılından yapılmış yularların iki direk arasına gerilmiş şekli.

yäli, II.C/ 213: Kazakça'da buzağıların boynuna bağlanan uzun ip.

I. 1. 3. Askerlik

ağır kılıç, III.C/ 162: Tukiuların kullandığı silahlardan biridir.

asker-başi, IV.C/ 212: Buhara Hanlığı'nda, Emîr'in yanında bulunan ordunun başkomutanıdır.

Balta (Aybalta), II.C/ 326: Kazakların kullandıkları silahlardan.

Baramta, IV.C/ 135: Kırgızların savaş tarzına verilen addır.

boşko, IV.C/ 11, 14, 15, 88: Astsubay. İli vadisindeki Çin vilayetlerinde alayların başında bulunan Mançu subaylarındandır.

boynuzdan yay, III.C/ 162: Tukiuların kullandığı silahlardan biri.

Can-Kuras, II.C/ 326: Kara-Kırgızlarda savaş esnasında sağdaki boyların kıllandığı savaş nidası.

Cergi-Yanggin, II.C/ 6; IV.C/ 61, 88, 106: Yüzbaşı rütbesidir. Çin hükümetinin temiçilere mavi şapka düğmesi ile vermiş olduğu rütbedir.

Chambing, III.C/ 230, 251, 284 ; IV.C/ 83, 87, 116, 117, 126, 127, 130: İli vadisi, Çinliler tarafından zaptedildiğinde Dungenler ve Çinlilerden toplanan ordunun devam edegelen uzantısıdır. Çin istihkamlarında görev yaparlar.

Çin askeri, IV.C/ 11, 46, 75, 134

Çin ordusu, I.C/ 156, 160, 161; IV.C/ 134

Çin subayları, III.C/ 182, 190, 206

demir kılıç, III.C/ 131: Radloff'un Eski Demir Devri'ne ait araştırmalar yaptığı Buhtarma boyundaki mezarlık sahalarda (ikinci mezarlık saha) rastladığı eşyalardan.

Djay-Niru, IV.C/ 107: "İkinci süvari bölüğü" anlamına gelmektedir. İli'nin güneyinde Şibälerin yerleşmiş olduğu sekiz noktadan biridir.

filinta, II.C/ 46:Altaylıların kullandığı iri namlulu tüfek.

fu-li, I.C/ 124: Tu-kiuların muhafızlarına verdikleri addır. Kurt anlamına gelir.

fundu-boşko, IV.C/ 13, 88, 106: Teğmen. İli vadisindeki Çin vilayetlerinde alayların başında bulunan Mançu subayına verilen rütbe.

hançer, III.C/ 99, 105, 106, 125, 126, 139, 153, 162, 163: Ucu eğri ve sivri, kamaya benzer, silah olarak kullanılan bir tür bıçak.

ıslık çalan oklar, III.C/ 162: Tukiuların kullandığı silahlardan biri.

ilchi-da (ilchida), IV.C/ 106, 118, 119: Binbaşı rütbesidir. İli vadisindeki Çin

vilayetlerinde alayların başında bulunan Mançu subayına verilen rütbe unvanıdır.

ka, III.C/ 181, 182, 185, 186, 227, 247, 250, 274, 279, 280: Çinlilerde sınır karakol komutanlığı rütbesidir. Moğolların taktığı addır. Mavi şapka düğmesi (bkz.fildişi) taşır ve Ugeri-da (Albay) rütbesindedir. Çin'den olup sınıra 3 yıl için gönderilmiştir. Sınırdaki muhafazların komutanıdır.Aynı zamanda sınırda yaşayan halkları da idare eder.

karakol (sınır karakolu), III.C/ 181, 185, 189, 226, 230, 242, 250, 271, 273, 274, 276, 279, 280, 282, 289, 305, 312: Çuya boyunda (Sôk. Kâk ve Yıstıt nehirleri) Çinliler tarafından yerleştirilen karakollardır. Bundan amaç Türböt boylarını kontrol altında bulundurmak, Dvoyedanların Çin imparatoruna ödemekte oldukları vergiyi kabul etmek ve iç işlerinde Çin kanunlarına göre idare edilen bu halkı kontrol etmektir. Sınır karakolları, Dvoyedan'ların Çin bölgesine geçmesini Türbötlerin de Rus bölgesine geçmesini önlemek amacıyla, bu iki halkın karşı karşıya bulunduğu Çuya boylarında kurulmuştur. Bu karakolların birinde komutan olarak bir Moğol subayı ve hepsinin başında da, Sôk'ta oturarak dört yılda bir diğer postalan teftiş etmekle mükellef olan Ka rütbeli bir Mançu memuru vardır. Bundan başka sınırın güneyine de birçok karakol yerleştirilmiştir, fakat bunlar ancak küçük memurlar tarafından idare edilir.

kemik oklar, III.C/ 105, 163: Tunç Devri'ne ait mezar höyüklerde bulunan eşyalardan.

kunek, II.C/ 326: Kara-Kırgızlarda savaş esnasında soldaki boyların kıllandığı savaş nidası.

Mançu askerleri, III.C/ 227, 251, 252, 284, 292; IV.C/ 19, 46, 55, 86, 87, 88, 98, 123: Çin sınır karakollarında görev yaparlar. Bu karakollarda güvenliği sağlamanın yanında posta hizmetlerini de görürler. Aldıkları maaş çok düşük olup devlet tarafından bölgede ticaret yapmalarına izin verilmiştir. Kobdo şehrindeki kalede de 200 civarında Mançu askeri bulunmaktadırlar.

Mançu subayları, III.C/ 184, 243; IV.C/ 83, 87, 88, 90: Çin tarafından sınır karakollarına üç yıllığına gönderilen askerlerdir. Subayların maaşı çok azdır, bu yüzden kendi hesaplarına ticaret yapmak zorundadırlar. Onlar Rus tüccarlarından kumaş ve demir aletler, Kalmık'lardan maral boynuzlan satın alır ve buna karşılık tahta çay, ipek, tütün, dağ sıçanı ve samur kürkü öderler. Subaylar gibi karakoldaki askerler de ticaret yaparlar.

mıltık, II.C/ 71: Altayca’da tüfek

mızrak, I.C/ 122, 124, 183 ; III.C/ 99, 140, 162 ; III.C/ 105, 106, 131, 151: Ucuna sivri bir demir takılı olan uzun bir ağaçtan ibaret savaş aleti.

mirahor, IV.C/ 211: Buhara Hanlığı'nda beglerin emrinde olan subaylardandır. Penca-Başi adı da verilen bu subay 50 kişiden sorumludur.

mirap, IV.C/ 60, 61: Tarançiler, idari açıdan sekiz ilçeye bölünürler. Bu ilçelerin başında bulunan Şang-Bäk ve Räsniçi'nin yanında yer alan memurdur. bulunur. Bu kişiler, yüzbaşı rütbesinde olup işaret olarak "şeffaf beyaz şapka düğmesi" taşırlar.

Moğol askeri, III.C/ 179, 182, 183, 185, 186, 187, 190, 227, 237, 247, 266, 271, 272, 273, 280, 284

ok uçları, III.C/ 105, 155, 163: Radloff'un araştırmaları sonucu mezarlık sahalarda elde ettiği Eski veYeni Demir Devrine ait demir eşyalardandır.

ok, I.C/ 122, 124, 130, 153, 163, 179, 18; II.C/ 46, 92, 143, 152, 161, 278: Yay ile fırlatılarak kullanılan bir savaş aracıdır. Sibirya’da yaşayan halkların savaşın yanında avlanmak amacıyla da kullandığı bir eşyadır.

onbaşi, IV.C/ 211: Buhara Hanlığı'nda beglerin emrinde olan subaylardandır. 10 kişiden sorumludur.

penca-başi, IV.C/ 211: bkz."mirahor"

tokmak (soyıl), II.C/ 326: Kazakların savaş aletlerinden biridir.

Tunda-Boşko, II.C/ 6; IV.C/ 61: Teğmen. Çin hükümeti'nin Şülöngülere şeffaf ve beyaz bir düğme ile verdiği Rütbedir

Tuslakçi, III.C/ 227: Sınır karakollarında Moğol askerlerinin general rütbesindeki komutanına verilen addır. Rütbe işareti Kırmızı şapka düğmesidir.

tüfek, I.C/ 147, 156; II.C/ 27, 49, 50, 71, 111; III.C/ 55: Uzun namlulu ateşli silah.

Udjun-Niru, IV.C/ 107: "Birinci süvari bölüğü" anlamına gelmektedir. İli'nin güneyinde Şibälerin yerleşmiş olduğu noktalardan birincidir. Bu yerler, birinci süvari bölüğü, ikinci sivari bölüğü şeklinde sekiz noktadan ibarettir.

ugeri-da (ugerida), II.C/ 6 ; III.C/ 227 ; IV.C/ 60, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 118, 119, 120, 125, 144: Albay rütbesidir.. İli vadisindeki Çin vilayetlerinde alayların başında bulunan Mançu subayına verilen unvan. İşareti mavi ve şeffaf şapka düğmesi ile bir tavus tüyüdür.

uryadnik, II.C/ 299, 300; IV.C/ 20: Assubay

urän, II.C/ 326: Kazakların ve Kara-Kazakların savaş nidası.

yay, I.C/ 33, 122, 124, 130, 156, 162, 163; II.C/ 129, 143: Türk halklarının hemen hemen hepsinde kullanılan tel kısmı at kılından yapılmış savaş ve av aleti.

zincirli zırh, III.C/ 162: Eski Türk halklarının savaş malzemeleridndendir.

I. 1. 4. Barınma ve mimari

alaçık, I.C/ 43, II.C / 23, 24, 30: Üstü kayın kabuklarıyla örtülü sivri yurtlara (çadır, kulübe) verilen addır.

alaçık-üy, III.C/ 167: Kayın kabuğundan kulübelerdir.

Altay yurtları, II.C/ 20, 21, 24, 28, 51, 139, 235; III.C/ 205, 245: Altaylıların barınma yerleridir.Altaylılar keçe ile örtülü yurtlar, damı eğik duvarları dikey yurtlar şeklinde gruplanabilecek yurtlarda barınırlar. Ayrıca ağaç kabuğundan yapılan yurtlar da Altaylıların barınma şekillerindendir.

altın çadır, I.C/ 132: Altın Han'ın oturduğu çadır.

bosaga, II.C/ 235, 255: Kazak yurtlarında çadırın girişi, eşik.

Buhara därvazi, IV.C/ 184: Kattı Kurgan şehrinin batı cephesindeki kapıya verilen ad.

çadır, I.C/ 116, 123, 131; III.C/ 23, 179: Keçe, deri, kıl dokuma, sık dokunmuş kalın bez barınak.

da-men, III.C/ 252, 254: Kobdo şehrinde Chebei-Amban'ın sarayında (bkz."Yamun") misafirleri kabulü esnasında geçilen dört kapıdan biri.

da-ming, IV.C/ 93, 95: Kulca kalesinde bulunan Dung-Yamun adlı mahkemenin caddeye bakan büyük kapısı.

da-Tang, III.C/ 252, 254: Kobdo şehrinde Chebei-Amban'ın sarayında (bkz."Yamun") misafirleri kabulü esnasında geçilen dört kapıdan biri.

kafesli yurtlar, II.C/ 22:Keçe yurtların bir çeşiti olup nakledilmeyen yere çakılan direklerle dikey duvar iskeleti üzerine keçe örtülerek yapılan yurt çeşidi. Zengin Altaylıların ve dvoyedanların yurdudur.

kanat, II.C/ 23: Kafesli yurtların, birbirine bağlanmış küçük değneklerle meydana getirilen ve uçlarından ince bir kayışla yere bağlanan ağaç çerçevesine verilen ad.

Kazak yurtları, II.C/ 29, 235, 242, 317, 295; IV.C/ 9, 11: Altay yurtlarına nazaran daha büyük yapılan yurtlardır. Dam ağaçları Altay yurtlarına göre düz olmayıp

aşağıya doğru kıvrıktır. Yurt iskeleti dışarıdan şi adı verilen bir kamışın ince sapından bir hasırla çevrilidir. Yurtun diş örtüsü ince keçedendir.

keçe yurt, I.C/ 93, 123; II.C/ 30, 235; III.C/ 179, 181, 184, 208, 228: Altaylıların, Dvoyedanların ve Soyonların oturduğu keçe örtülü çadırlardır.

kıstau, II.C/ 190: Kazakların kışlağı.

kış yurtları, II.C/ 115: Ağaç kütüklerinden yapılmış çoğu iki kapılı evler.

kışlaklar, II.C/ 180, 189, 190, 193, 199, 302, 304, 307; IV.C/ 11, 150, 155, 158, 160, 163, 200: Sibirya bozkırlarında hayvan besleyerek geçimini sağlayan toplulukların hayvanlarını mevsimin sertliğinden korumak için seçtiği mekanlardır. Bu mekanlar su ve odun bakımından zengin olmakla beraber otlakları az kar tutar. Böylece hayvanlar ve tabi ki insanlar kış dönemini rahat geçirir. Kazaklarda kışlaklar şahıs mülkü sayıldığı halde yaylalar soyun müşterek malı kabul edilir.

kora, II.C/ 211: Kazaklarda kışın büyük sığırların barınması için ağaç, taştan yapılmış ve balçıkla sıvanmış küçük avlu.

koş, 236: II.C/ Kazaklarda küçük yurtlara verilen ad.

küldröüş, II.C/ 235: Kazak yurtlarında dam ağaçlarına verilen ad.

Medici, I.C/ 131: Hakas hükümdarı Aşo'nun yurtuna verilen addır. Keçe ile örtülü olan bu yurt etrafı kazıklarla muhafaza altına alınmış bir yerde kuruludur.

Moğol yurtları, III.C/ 245, 260, 265, 266: Altay yurtları gibi yapılmıştır, fakat dam direklerinin yukarı kısmı düz, alt kısmı ise hiperbol şeklinde eğilmiştir. Moğol yurtlarının kapısı güneye bakar ve keçe kapı dan başka, iki kanatlı ve yurt'un içerisine açılan bir tahta kapı daha vardır. Kapının karşısında çeşitli renklere boyanmış bir kutu veya dolap bulunur.. Bu kutunun üzerinde birçok Buda resmi, kâğıt ve kumaş üzerine yapılmış resimler, önlerinde de bir sürü pirinçten kurban kapları var. diğer boş yerlerde Çin ve Rus sandıkları, yük çuvalları bulunur.

orun, II.C/ 25: Altay çadırında aile kısmının arkasında bulunan yatak.

Öl-men, III.C/ 252: Kobdo şehrinde Chebei-Amban'ın sarayında (bkz."Yamun") misafirleri kabulü esnasında geçilen dört kapıdan biri.

ör-ming, IV.C/ 93: Kulca kalesinde bulunan Dung-Yamun adlı mahkemenin ikinci kapısıdır. Burada, İli vadisi ndeki bütün boylardan birçok yazıcı ve tercümanlar bulunur

Palatki, III.C/ 314: "Çadırlar" anlamına gelir. Sçotı adı da verilen bu mağazalar Rusların

Batı Moğolistan'daki seyyar mağazalarıdır. Çinliler, Kobdo'da, Rus tüccarlara ev yapmak için müsaade vermediklerinden Ruslar kışın Kobdo'da dükkanlarını işletir, yazın da mallarını Moğol koşunlarına götürürler.

Peng-men, III.C/ 252, 254: Kobdo şehrinde Chebei-Amban'ın sarayında (bkz."yamun") misafirleri kabulü esnasında geçilen dört kapıdan biridir.

saymka, I.C/ 41, 50: Kır evi

Semerkant därvazı (Semerkant kapısı), IV.C/ 183: Kattı Kurgan şehrinin güney cephesindeki kapıya verilen ad.

sivri yurt, I.C/ 43;II.C/ 20, 21: Keçeyurtların bir çeşiti olup 10-14 arası direğin bir daire etrafında uçları bir yerde birleşecek şekilde dizilmesi ile yapılan yurtlardır. Genelde fakir Altaylılar'ın ikâmet ettiği yurtlardır.

şangırak, II.C/ 235: Yurtlarda, yakılan ateşin dumanının çıkması için bırakılan delik.

şi, II.C/ 235: Kazaklarda yurt iskeletinin çevrili olduğu hasırı oluşturan malzemelerden biri olan kamışın adı.

şual, II.C/ 115: Tatarların tahtadan yapılmış kış yurtlarında ateş yakılan yerin üst kısmında çubuklarla örülerek ve balçık sürülerek meydana getirilen duman süzgeçi.

Tarançi evleri, IV.C/ 67: Tarançıların oturduğu evlerdir. Alçak yapıda, damları düz ve kerpiçten yapılmadır. Ön kısım ve oturma odası olmak üzere iki kısımdır. Ön kısım ailenin yazın oturduğu bölümdür. Buradan mutfağa ve diğer oturma odasına geçilir.

toprak yurt, I.C/ 200; II.C/ 95: Topraktan yapılmış barınma yerleri.

üşük, II.C/ 211: Kazaklarda, kışın genç buzağıların barınması için yapılmış üzeri örtülü baraka.

yamun, III.C/ 252, 253; IV.C/ 92, 94, 95, 143: Kobdo şehrinde, İkinci dereceden memur Chebei-Amban'ın yardımcısının ikametgahı, sarayı. Hükümet Binası.

yamunun da meni, III.C/ 252: Yamunun (bkz."Yamun") esas kapısı.

yurt, I.C/ 43, 45, 46, 48, 51, 54, 55, 56, 63, 64, 79, 89, 92, 97, 98, 100, 116, 155, 163, 169, 177, 188, 210; II.C/ 7, 13, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 34, 36, 40, 49, 50, 52, 54, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 65, 66, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 84, 117, 133, 138, 141, 158, 159, 180, 186, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 207, 210, 211, 212, 213, 221, 222, 226, 227, 230, 231, 235, 242, 248, 251, 252, 254, 257, 259, 264, 270, 271, 274, 276, 295, 309, 311, 316, 317, 318; III.C/ 8,

43, 67, 68, 168, 183, 184, 189, 196, 205, 206, 221, 224, 225, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 240, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 251, 264, 265, 266, 267, 289, 297, 303; IV.C/ 11, 13, 14, 53, 77: Barınmak için, kayın kabukları, keçe örtüler, ağaç ve nadiren taştan yapılan kulübe ve çadırlara verilen addır. Bu kulübelerin hangi malzemeden yada ne şekilde yapıldığı sosyal satatüyü, ekonomik seviyeyi ve yaşam biçimini belirleyen simgelerdir.

yuvarlak keçe yurtlar, II.C/ 235: Türk ve Moğol göçebelerin eskiden beri kullandığı çadır türü.

I. 1. 5. Bitkiler

Abarie, I.C/ 69: Sibirya'da yetişen bir çalılık adıdır.

betäkä, II.C/ 193 : Kaya çatlakları arasında biten ince dağ otudur.

bädä (bedä), IV.C/ 78, 159, 189: bkz."Çin yoncası"

cigdä çalıları, IV.C/ 102,110: İli vadisi civarında bulunan bitki örtüsünden biridir.

cüsan, II.C/ 193, 199: Bozkırda yetişen ve hayvanların beslendiği keskin kokulu bir ot.

çayırlıklar, I.C/ 53, 54, 66, 70, 86, 97, 114

Çin tütünü, III.C/ 293, 307

Çin yoncası, IV.C/ 78, 189: Solonların çayırlıklara ektikleri ince, neşter şeklinde yaprakları ve erguvani renkte çiçekleri olan bir tür ot. Bu yoncaya Çinliler, Moi-Şi; Tatarlar, Bädä derler.

goza, IV.C/ 188: Temizlenmemiş pamuk.

it üzümü, II.C/ 116: Tatarların filizlerinden çaya benzer bir içki yaptıkları bitki.

karagalnik çalılıkları, I.C/ 103: Sibiryada bulunan bir bitki örtüsüdür.

katran ağaçları, I.C/ 54, 65, 76, 86, 91, II.C/ 129, 130, 143: Sibirya çamı, Pinus cembra, kuzuk ağaç gibi adlarla da bilinen ve "katran kozalağı" diye meyvesi bulunan ağaç olup Karaorman Tatarlarının en önemli gelir kaynağını teşkil eder.

katran ormanları, I.C/ 61, 96: Katran ağacı ormanları.

katran tohumu, I.C/ 28, 31, 201: Altay bölgesinde, halkların geçimlerini sağlamak amacıyla ormanlardan topladıkları bir tür bitkidir.

kayın, I.C/ 21, 34, 37, 38, 43, 44, 57, 66, 67, 68, 69, 76, 81, 85, 86, 87, 88, 91, 95, 97, 110, 128, 130: III.C/ 22, 23, 24, 28, 116: Sibiryada görülen bitki örtüsünden olup halkın ağaçtan yaptığı bir çok eşyanın hammaddesidir.Kayın ağacı

ormanları yaygın bir şekilde bulunduğu için sibiryada yaşayan halklarını özellikle Türk boylarının barınma ve eşya gibi ihtiyaçlarında ön plana çıkar. Hatta şaman törenleri evlilik ve kurban törenleri gibi faaliyetlerde kayın ağacının sıkça kullanıldığı görülür.

koron-ölöng, I.C/ 54 : Salcar vadisinde atlar için çok zehirli, çiçekleri mavi bir ot çeşidir.

kök nayza (Gök Mızrak), II.C/ 247: Kazakların çavdar için kullandığı kelime.

kökpök, II.C/ 193, 199: Bozkırda yetişen ve hayvanların beslendiği keskin kokulu bir ot.

Lombardiya kavağı, IV.C/ 32: İtalya'nın Lombardia bölgesinden yetişen bir kavak türü.

Manisa lâlesi, I.C/ 45, 46: Doğu akdeniz bölgesinde yaygın olarak bulunan bir çiçek çeşididir.

melez ormanları, I.C/ I.C/ 42, 43, 60, 69, 67, 92: Sibirya'da bulunan bir bitki örtüsü.

moi-şi, IV.C/ 78: bkz."Çin yoncası"

Pihta çamı, I.C/ 43, 45, 46, 53, 54, 65, 67, 74, 76, 79, 80, 86, 88, 96: Sibirya'da yetişen bir ağaç.

Schneedorn, I.C/ 69: Sibirya'da yetişen bir çalılık adıdır.

Sibirya çamı, II.C/ 130: bkz."katran ağacı"

titrek kavak, I.C/ 85, 87, 91, 93, 95, 97: (Populus tremula) Soğuk ve nemli bölgelerde yetişen bir kavak türü.

Tobulgu ağacı, II.C/ 229: Sibiryada yetişen bir çalılık.

torlau, II.C/ 193: Kaya çatlakları arasında biten ince dağ otu.

I. 1. 5. Coğrafi kavramlar (kıta, bölge, dağ, göl, geçit, bozkır, nehir, vs.)

Aba nehri, I.C/ 71, 96: Sibiryada bir nehir.

Abakan boyu, I.C/ 174, 195; II.C / 138, 144; III.C/ 87, 88, 90, 97, 109, 124, 144, 146, 154, 157, 161, 168, 172: Abakan nehri civarı.

Abakan bozkırı, I.C/ 8,198; II.C / 137; III.C/ 85, 86, 90, 92, 93, 94, 100, 114, 127, 143, 168

Abakan dağları, I.C/ 9, 11, 12, 82; III.C/ 9: Sibirya'da Sayan dağlarının bir koludur.

Abakan membaları, II.C / 122; III.C/ 8, 37: Abakan ırmağının doğduğu çıktığı yer.

Abakan nehri, I.C/ 8, 15, 16, 109, 157, 173, 177, 195; III.C/ 7, 93: Batı Sibirya'da

Sayan dağlarından çıkarak Yenisey nehrine dökülen bir akarsu.

Abakanıng başı, III.C/ 202: bkz.”Abakan membaı.”

Abakanskiya, I.C/ 8 : Soyon dağlarının bir sırtı.

Abüm-Pom(bom), I.C/ 60: Bir dağ geçidi.

Acıman nehirciği, I.C/ 95, 96: Batı Sibirya’da bir akarsu.

Adar-Kaya, I.C/ 56 : Sahul dağlarının en yüksek zirvesidir.

Adır-Törgün, I.C/ 60: Kutay bozkırında bulunan nehirlerden biri.

Ago nehri, III.C/ 231: Sibirya’da bir nehir.

Agotay nehri, III.C/ 265: Sibirya’da bir nehir.

Agul nehri, I.C/ 180: Sibirya’da bir nehir.

Akçap nehri, IV.C/ 151:Zerafşan vadisini çevleyen dağlardan Kara-Tag ile Ak-Tag arasındaki nehirlerdendir.

Ak-Darya (Ak nehir), I.C/ 17; IV.C/ 156, 157, 158, 161, 162, 198, 199: Zerafşan nehrinin kollarındandır.

Aksu nehri , I.C/ 14, 116: Balkaş gölüne dökülen Lepsa gölünün bir koludur.

Ak-Tag, IV.C/ 149, 150, 151, 153, 154, 193, 194, 195: Zerafşan vadisini çevreleyen dağlardandır.

Akta-Kırılgan, I.C/ 57 ; III.C/ 309: Katunya nehri ile Aygulak nehri arasında bulunan bir dağ yamacıdır.

Ak-Taş dağı, I.C/ 92: Batı Altay’da bir dağ.

Ak-Taşar-Pom(bom), I.C/ 56: Sibirya’da bir dağ geçidi.

Ak-Tau dağı, I.C/ 17: bkz. “Ak-Tag”

Ak-Yüs nehri, I.C/ 12; III.C/ 114: Altay’da Çolım nehrinin kaynak nehirlerindendir.

Alaman dağı, I.C/ 14, 16: Batı Sibirya’da Altay dağlarının batı uzantılarındandır.

Alatau dağı, I.C/ 12, 14, 112, 225- IV.C/ 9, 49: bkz."Altaylar”

Ala-Tau, I.C/ 67, 114: bkz."Altaylar"

Alcan-Adır (Alcan-Tau), I.C/ 13, 103: Batı Sibirya’da bir dağ.

Almutu nehri, IV.C/ 50, 81: Altay dağlarının doğusunda bulunan Kemçik nehrinin kollarından birirdir.

Altaba dağı (Altaba-Tag), IV.C/ 148, 154, 164: Zerafşan vadisini çevreleyen dağlardan Şahri-Sebs dağlarının kuzey kısmına verilen ad.

Altaylar, I.C/ 7, 8, 9, 11, 13, 23, 24, 25, 28, 29, 30, 31, 33, 38, 54, 64, 65, 66, 67, 88, 118, 122, 123, 125, 128, 154, 168, 179, 182, 192, 200, 209; II.C/ 1, 15 34, 39,

81, 91, 252; III.C/ 1, 93, 193, 275, 281, 313: Batı Sibirya'da bulunan dağlık bir bölgedir.

Altın Emel dağı, IV.C/ 10,101: Batı Sibirya'da Altay dağlarının batı uzantılarındandır.

Altın Emel geçidi, I.C/ 14, 18, 115, 160 ; IV.C/ 101: Altın Emel dağlarında bulunan bir dağ geçididir.

Altın Köl, I.C/ 170: Ruslar tarafından Teletsk gölüne verilen ad.

Altın Tag, I.C/ 91,92: bkz."Altay

Altın-Tau, I.C/ 67: bkz."Altay"

Amıl nehri, I.C/ 208: Altaylar'da bir nehir.

Amu-Darya, I.C/ 14, 217; IV.C/ 145, 149, 150: Batı Türkistan'da, Pamir yaylasının güneyinden doğan bir ırmaktır.

Andaba nehri, I.C/ 82, 85: Batı Sibiryada bir nehir.

Andagış nehri, IV.C/ 150: Kara Tag sırtlarından çıkarak kuzeye doğru akan nehirlerdendir.

Andak nehri, IV.C/ 151, 196: Ak Tag dan çıkan nehirlerdendir.

Angoday nehri, III.C/ 90, 93, 311: Batı Sibiryada bir nehir.

Anuy nehri, I.C/ 12, 192; II.C/ 10, 20: Altaylar'dan çıkan ve Ob ile birleşen bir akarsudur.

Aral gölü, I.C/ 14: Sibriya'da, Sırderya ve Amuderya nehirleriyle beslenen bir göldür.

Argıt (Arkıt) nehri, I.C/ 10, 16; III.C/ 232: Argıt dağlarından doğan bir nehir.

Argıt dağları, I.C/ 10, 54, 55; II.C/ 45: Batı Sibiryada bir dağ.

Arsayak nehri, I.C/ 200, 222: Çölçü nehrine dökülen nehirlerdendir.

Artal dağı, I.C/ 92: Batı Sibiryada bir dağ

Askıs nehri, I.C/ 8, 157, 173, 175, 195, 198; III.C/ 86, 93, 114, 115, 143: Batı Sibirya'da bir nehir.

Asman-Say nehri, IV.C/ 150: Kara Tag sırtlarından çıkan nehirlerdendir.

Aşamaç nehri, IV.C/ 150:Kara Tag sırtlarından çıkan nehirlerdendir.

Aşandara nehri, IV.C/ 150: Kara Tag sırtlarından çıkan nehirlerdendir.

Aşyaktu nehri, I.C/ 42, 43, 44, 45: Batı Sibiryada bir nehir.

Avrupa, I.C/ 7, 22, 26, 31, 32, 33 ; II.C/ 301; III.C/ 150, 152, 258, 268 ; IV.C/ 16, 34, 35, 145, 179, 181, 203

Ay nehri, I.C/ 106: Batı Sibiryada bir nehir.

Ayaguz nehri, I.C/ 14, 104, 107; II.C/ 247; III.C/ 117, 121: Balkaç havzasında bulunan

nehirlerdendir.

Aydan-Sayri nehri, III.C/ 264: Chongo nehrinin bir koludur.

Aygulak (nehir), I.C/ 18, 54, 55, 58; III.C/ 308, 309, 310, 311: .Batı Sibiryada bir nehir.

Aygulak dağı, I.C/ 10, 11, 18: Batı Sibiryada bir dağ.

Aygulaktıng-Ak-Pomı (bom), I.C/ 58: Aygulak dağlarında bir geçit.

Ayu-Keçpes, I.C/ 91: Ayı geçmez nehri. Batı Altaylarda bir nehir.

Bagacat nehri, IV.C/ 151, 194, 196: Kara Tag ile Ak TAg arasında batıya doğru akan nehirlerdendir.

Bain-Dzürkü dağı, III.C/ 283

Baka (kurbağa) nehri, I.C/ 58

Balçaktü-Yar (Balçıklı sahil), I.C/ 61: Çuya vadisinde bir bölge.

Balıksu nehri, I.C/ 45; II.C/ 124

Balkaş gölü, I.C/ 13, 14, 61, 108, 126, 185, 225, 226; IV.C/ 9: Tianşan dağlarının eteklerinde bir göl.

Baraba bozkırı, I.C/ 13, 16, 17, 19, 136, 142, 168, 171, 192, 232; III.C/ 94, 139, 141, 142, 156

Baraba bölgesi, I.C/ 20, 21, 22, 25, 28, 30: Batı Sibiryada Altay dağları İrtiş ve ob nehirleri arasında kalan bölgedir.

Başkaus nehri, I.C/ 11, 93, 95, 96, 204; II.C/ 10, 20, 45: Batı Sibirya'da bir nehir.

bataklık, I.C/ 14, 19, 44, 46, 51, 62, 64, 65, 69, 72, 73, 79, 86, 89, 96, 97, 103, 116, 129, 191, 232

Batı Sibirya, I.C/ 7, 18, 19, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 101, 117, 182, 191 ; II.C/ 1, 181 ; III.C/ 92, 154, 290, 300: Ural dağları ve doğuda Orta Sibirya yaylalarını takip eden Yenisey vadisi ile sınırlı bölgedir.

Bayan-Chargın (dağı), III.C/ 231: Batı Sibiryada bir dağ.

Baykal gölü, I.C/ 90, 126, 159; III.C/ 1: Orta Sibiryada bir göldür.

Bay-Yangu dağı, IV.C/ 100: Batı Sibiryada bir dağ.

Belkenekting-Pogoçosı, I.C/ 59: Bir dağ geçidi.

Beluha, I.C/ 9, 10: Altay dağlarının en yüksek tepesidir. Buzlarla kaplıdır.

Berd nehri, I.C/ 68: Batı Altaylarda bir nehir.

Berel bozkırı, I.C/ 16; III.C/ 136, 139, 164

Berel nehri, III.C/ 85, 154, 162, 165, 166: Batı Sibiryada bir nehir.

Bıratı, III.C/ 188, 226: Sahilleri umumiyetle bataklık ve yüksek, güzel otlarla kaplı

küçük bir çay.

Biçiktû-Kaya-Pôm(bom), I.C/ 55 :Yazılı kaya geçidi. Katunya nehri yatağında üzerinde Çince ve Moğolca yazıtlar bulunan kayalıkların bulunduğu geçit.

Biji nehri, I.C/ 96, 97: Batı Sibiryada bir nehir.

Biläkäy, I.C/ 211; IV.C/ 49, 59, 61; IV.C/ 57: Kaş ile Piliçi Nehirler'i arasında bulunan nehirlerden biri olup bütün suları tarlalar için kullanılır.

Bir İşäk geçidi (Bir-İşek geçidi), IV.C/ 195, 197

Biryuza, I.C/ 193, 194: Batı Sibiryada bir nehir.

Bitutkan nehri, I.C/ 164: Moğol devleti hakimiyeti hakkındaki Altay destanında,Çağan Narattan adlı hükümdar, Amır Sana ile yaptığı savaşta yenilerek kaçar. Bitutkan nehri boyunda yakalanır. "Bey tutan" anlamında nehrin adı bu şekilde kalır

Biya, I.C/ 9, 11, 15, 16, 34, 35, 36, 38, 87, 88, 89, 192, 200 ; II.C/ 86, 125, 126 : bkz. "pî."

Boguştan nehri, I.C/ 44, 46: Batı Sibiryada bir nehir.

Bom (pom), III.C/ 238, 309: Büyük dağ yamaçlarına verielen addır.

Boro-Burgasun, I.C/ 62 ; III.C/ 225, 227, 228, 265, 279, 315 ; IV.C/ 49, 57, 59, 61: Kaş ile Piliçi nehirleri arasında bulunan nehirlerden biri olup bütün suları tarlalar için kullanılır. Bu nehir boyunca ayrıca Çinliler Tatar ailelerini (Tarançi) yerleştirmişlerdir.

Borochudzir nehri, IV.C/ 9, 10,11, 47, 102, 103, 106, 112, 118: Bu nehrin yatağı Çin İli vadisinin sınırı sayılmaktadır.

Boskan Daba, III.C/ 235: Dört dağ seddinden meydana gelen bir bölge.

Bölü nehri, III.C/ 233, 235: Kobdo nehrine dökülen bir nehirdir.

Brodı nehri, I.C/ 157: Batı Sibirya'da bir nehir.

Bugra, IV.C/ 51,57,61: Çin Kulcası ve Tatar Kulcası'nın güneyinde bulunan nehirlerden biridir.Bu nehir boyunca ayrıca Çinliler Tatar ailelerini (Tarançi) yerleştirmişlerdir. İli vadisinde bulunan akarsulardandır.

Buhtarma nehri, I.C/ 13, 16, 165, 168, 182, 226; III.C/ 136, 153, 165, 171, 225, 299, 311: Argıt dağlarının güney batıdsından çıkan bir akarsudur.

Bulgana nehri, III.C/ 241: Batı Sibiryada bir nehir.

Bulgun nehri, III.C/ 304, 315

Buyantu nehri, I.C/8; III.C/ 118, 250, 251, 260, 261, 263, 286, 292, 293: Batı Sibirya'da bir nehir.

Buyantu vadisi, III.C/ 286, 304

Bürgän nehri, IV.C/ 151: Ak Tag'dan çıkan nehirlerdendir.

Chamir-Daba, III.C/ 244: Namır-Yang nehrinden güneyinde, batıdan doğuya uzanan dağ şeddidir. Sık ve yumuşak çayırlıkla örtülü bir dağ olup Doğusunda bir geçit vardır. Dağ, dik kayalar halinde vadiye inmektedir. Yol, kaya çıkıntısının çok dik bir yerinden aşağıya kıvrıldığından ona Chamir-Daba (ileri fırlamış kaya geçidi) adı verilmiştir.

Chan-Chüchey dağı, III.C/ 283: Batı Sibiryada bir dağ.

Chara Ola dağı, III.C/ 249, 164: Batı Sibiryada bir dağ

Chatu nehri, III.C/ 238, 239, 241, 242: Batı Sibiryada bir nehir.

Chatu vadisi, III.C/ 238, 239, 240

Chongo-Şuruk, III.C/ 245, 247, 264: Kobdo nehrinin bir kolu olup Ürgün-Şirgin-Kol nehri ile Şara-Sayrı nehrinin birleşmesinden müteşekkildir.

Chonokay, IV.C/ 51: İli vadisinde, civarında Tatar köylerine ait tarlaların bulunduğu nehirlerden biridir.

Chüröng-Ündür nehri, III.C/ 263: Batı Sibiryada bir nehir.

Chürüm-Chayran dağı, III.C/ 231: Batı Sibiryada bir dağ

Cumala, III.C/ 232: Arkıt nehrinin kollarından biridir.

Cuş nehri, IV.C/ 151, 194, 196: Kara Tag ve Ak Tag arasındaki nehirlerdendir.

Çapçın-Dava, I.C/ 8: Batı Sibirya'da bir dağ.

Çapçiyak nehri, I.C/ 42: Batı Sibiryada bir nehir.

Çarvak nehri, IV.C/ 151: Zerefşan nehrine dökülen akarsulardandır.

Çastiya nehri, I.C/ 157: Batı Sibiryada bir nehir.

Çayak-Paktı dağı, I.C/ 92: Batı Sibirya'da bir dağ.

Çibä-Keçü, I.C/ 59: Sibirya'da taşlı bir bataklık.

Çinirli nehri, III.C/ 241: Batı Sibirya'da bir nehir.

Çolım nehri, I.C/ 12, 31, 167, 168, 192, 196; II.C/ 114 ; III.C/ 93, 148, 172, 173, 175: Batı Sibirya'da Ob nehrine dökülen akarsulardandır.

Çolışman nehri, I.C/ 11, 15, 93, 95, 170, 204, II.C/ 101,127 ; III.C/ 195, 196, 205, 207, 222, 223, 311, 314: Batı Sibiryada bir nehir

Çong Kulca (Büyük Kulca), IV.C/ 30: Tarançi Tatarları tarafından Kulca şehrine verilen addır.

Çopanatı dağı, IV.C/ 154, 156, 198: Semerkant civarında bir dağ.

Çölçü, III.C/ 197, 198, 199, 200, 201, 202: Çolışman nehrine dökülen bir nehir.

Çulburkay (Çuburkay), I.C/ 211; IV.C/ 57, 61: Kaş ile Piliçi nehirleri arasında bulunan nehirlerden biri olup bütün suları tarlalar için kullanılır. Bu nehir boyunca ayrıca Çinliler Tatar ailelerini (Tarançi) yerleştirmişlerdir. İli vadisinde bulunan akarsulardandır.

Çulpasa Dağı, II.C/ 319: Kara-Kırgızlar tarafından kutsal sayılan bir yer.

Çumış nehri, I.C/ 12: Batı Sibiryada bir nehir.

Çunkar-Tag, IV.C/ 148, 149, 155: Zerefşan nehri boylarında bir dağ.

Çunkar-Tag, IV.C/ 148, 149, 155: Zrerfşan vadisini çevreleyen dağlardandır.

Çuya (Çüy) nehri, I.C/ 10, 60, 204; II.C/ 13, 22, 23, 39 ; III.C/ 90, 224, 273, 276, 316, 308: Saylu Kem sırtlarının güneydoğusundan çıkan bir akarsudur.

Çuya bozkırı, I.C/ 15, 18, 62 ; II.C/ 18, 32, 34, 39, 44, 45 ; III.C/ 93, 177, 186, 232, 271, 272, 273, 274, 311, 312

Çuya vadisi, I.C/ 58, 59, 60, 61

Damatı, IV.C/ 51, 57: İli Vadisinde, civarında Tatar köylerine ait tarlaların bulunduğu nehirlerden biridir.

Darki-Şurugun-Kötöl nehri, III.C/ 263: Batı Sibirya'da bir nehir.

Darki-Şuruk nehri, III.C/ 263: Batı Sibirya'da bir nehir.

Dolatı nehri, I.C/ 211; IV.C/ 51, 57: İli vadisinde bulunan akarsulardandır.

Durga-Nor gölü, I.C/ 8: Batı Sibirya'da bir göl.

Dzaphın nehri, I.C/ 8: Batı Sibirya'da bir nehir.

Galcang, IV.C/ 51, 57: İli Vadisinde, civarında Tatar köylerine ait tarlaların bulunduğu nehirlerden biridir.

Gobi çölü, I.C/ 135; III.C/ 283: Orta Asya'da Moğolistan ile Çin arasında uzanan çöl bölgesidir.

Hara-İrtisis, I.C/ 12: Kara İrtiş nehri

Hazar denizi, I.C/ 160, 225, 227: Kafkas dağlarının doğusunda bulunan bir iç denizdir.

Hodum-Tag, IV.C/ 149, 150, 162, 194, 196: Batı Sibirya'da bulunan bir sıradağdır.

Holsün dağları, I.C/ 10, 13: Batı Sibirya'da bir dağ.

Honokay nehri, IV.C/ 57, 59, 61: Bu nehir boyunca ayrıca Çinliler Tatar ailelerini (Tarançi) yerleştirmişlerdir.

Iklık, IV.C/ 49, 50, 51: İli nehrine dökülen nehirlerden biridir.

Isık-Köl, I.C/ 7, 14, 16, 18, 120, 160, 219, 220, 221; II.C/ 196; IV.C/ 47,127, 130, 141:

Asya'da bulunan büyük göllerden biridir. Bulunduğu bölge birçok Türk boyunun yaşadığı eski bir yerleşim merkezidir. Etrafı sıradağlarla çevrilidir.

İli nehri, I.C/ 18, 114,134, 160; IV.C/ 30, 54, 56, 62, 74, 101, 105, 136, 144: Rusya ile Batı Çin arasında bulunan bir ırmaktır. Nehir boyunca birçok yerleşim birimi meydana gelmiştir. Nehir ve vadisi Orta Asya nın geçmişinde önemli bir yere sahiptir.

İli vadisi, I.C/ 16, 113, 114, 115, 120, 125, 135, 160, 161, 193, 225; II.C/ 198 III.C/ 93, 254, 256, 268, 269, 270 ;IV.C/ 9, 11, 14, 19, 20, 36, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 51, 52, 54, 55, 57, 58, 61, 62, 74, 78, 80, 82, 83, 84, 85, 87, 89, 92, 93, 97, 98, 99, 100, 101, 107, 115, 118, 120, 121, 123, 130, 141, 142, 143, 146: İli nehri boyunca verimli tarım alanlarıdır.

İrtiş nehri, I.C/ 12, 13, 14, 16, 17, 19, 25, 26, 28, 32, 102, 135, 136, 137, 138, 141, 143, 151, 154, 159, 164, 166, 181, 182, 191, 193, 226, 232, 237, 238, 240; II.C/ 183, 185, 199; III.C/ 90, 91, 96, 101, 172, 293, 313; IV.C/ 20, 101: Altaylar'dan çıkarak Batı Sibirya ovasını sulayan büyük bir ırmaktır. İrtiş nehri ve bölgesinin Türk tarihinde öenmli bir yeri vardır.

İşak geçidi, IV.C/197: Zerafşan vadisinde bulunan yollardan olup Cizak'a geçiş sağlayan bir dağ geçididir.

İşim nehri, I.C/ 142, 145, 241; III.C/ 95: Orta Asya ve Batı Sibirya'da İrtiş nehrinin koludur. Kazakistandan doğar.

İt-Kötöl nehri, III.C/ 263: Batı Sibirya'da bir nehir.

Kaça nehri, I.C/ 171, 195: Sibirya'da bir nehir.

Kadis-Bazar, I.C/ 45: Korottı nehrinin kollarından biridir.

Kalbak-Taş, I.C/ 56: Bir dağ geçidi

Kalgutı, III.C/ 232: Arkıt nehrinin kollarından biridir.

Kaman-Baran-Tag, IV.C/ 148: Zerafşan nehri boyunda bir dağ.

Kamen, 11, 67 : Altay'da bulunan dağlık coğrafyaya Rusların verdiği addır.

Kamenka nehri, I.C/ 11, 15, 66: Sibirya'da bir nehir.

Kan nehri, I.C/ 178, 180, 181, 192, 194

Kara-Abdal nehri, IV.C/ 150, 151, 152, 196, 197: Kara Tag'dan çıkan nehirlerdendir. Zerafşan nehri ile birleşir.

Kara-Abdal-Bulak, IV.C/ 152: Kara-Abdal nehrinin aktığı yere göre aldığı diğer bir ad.

Karaçıyak nehri, IV.C/ 151: Kara Tag ile Ak tag arasındaki nehirlerdendir.

Kara-Darya (Kara Nehir), IV.C/ 156, 156, 157, 158, 162, 198: Çopanatı dağının kuzeyinde, Zerefşan nehrinin ikiye ayrılan kollarından biridir.

Kara-Ertis, I.C/ 12: Kara-İrtiş nehri.

Kara-İrtiş nehri, I.C/ 13, 226; III.C/ 241, 287: Kobdo nehrinin kaynaklarının güneyinden çıkarak Nor Zaysan gölüne dökülen akarsudur.

Kara-Kol-Başı (Karaköl-Başı), I.C/ 48, 49, 50: Bir dağ sırtı.

Kara-Köl, I.C/ 15, 208; III.C/ 202, 203, 205, 209, 212, 219, 221, 305: Sibirya'da bir göl

Kara-Köpçü, III.C/ 311: Altayda bir nehir.

karaorman, I.C/ 67, 81, 85, 87, 90, 91, 96, 97; III.C/ 223, 311: bkz. "çeren"

Kara-Tag, I.C/ 17; IV.C/ 149, 150, 151, 162: Zerefşan vadisini çevreleyen dağlardandır.

Kara-Usu gölü, I.C/ 8: Batı Moğoliğstan'da bulunan bir göldür.

Kara-Yüs nehri, I.C/ 12: Çolım nehrinin beslendiği nehirlerden biridir.

Karkara nehri, I.C/ 16; II.C/ 317; III.C/ 93 ; IV.C/ 47: Isık göl'ün doğusunda bulaunan bir akarsudur.

Karlı Kan, I.C/ 8: Soyon dağlarının bir sırtı.

Kasgalmar, IV.C/ 151: Türsün nehrinin kollarındandır.

Kaspa, I.C/ 44, 45: Katunya nehrinin kollarından biridir.

Kastek geçidi, I.C/ 17, 18, 115

Kaş nehri, I.C/ 115, 211; IV.C/ 47, 49, 50, 51, 57, 61, 100, 115: Alatau dağının güneyinden çıkarak güneybatıya doğru akan ve İli nehrine dökülen akarsudur.

Kaşgar-Davan, IV.C/ 148: Zerafşan nehri boylarında bir dağ.

Katanda nehir, III.C/ 127, 128, 130, 135, 139, 151, 153, 154, 159, 163, 164, 168

Katın, I.C/ 9: Batı Sibirya' da Ob Nehrinin Türkçe ad taşıyan membalarından birisinin adı.

Katın-suunung pômı, I.C/ 53: Dağ geçidi.

Kattı-Say nehri, IV.C/ 150, 152: Kara Tag sırtlarından çıkarak kuzeye akan nehirlerdendir.

Katunya, I.C/ 9, 10, 11, 15, 16, 18, 36, 37, 44, 45, 52, 53, 54, 55, 56, 60, 66, 67, 98, 166, 167, 182, 192, 201 ; II.C/ 7, 10, 20, 32, 34, 38, 45, 46, 80, 85, 130, 136, 308; III.C/ 67, 90, 271, 309, 311: bkz. "Katın"

Kaymak, IV.C/ 51, 57, 61: Çin Kulcası ve Tatar Kulcası'nın güneyinde bulunan nehirlerden biri olup civarındaki tarlalarda suyu tamamen sarfedilir. İli vadisinde bulunan akarsulardandır.

Kazak bozkırı, II.C/ 183, 195, 209, 216, 224, 244, 245, 246, 254, 298, 311; III.C/ 85, 92, 93, 94, 96, 101, 105, 107, 109, 123, 150, 269, 293; IV.C/ 27, 28, 146: Balkaş havzasından Ural nehrine, İşim ve İrtiş'e kadar uzanan bölgedir.

Keçü-Daba, III.C/ 235, 265: Bir dağ sırtı.

Kem, I.C/ 131, 133: Yenisey nehri.

Kemçik nehri, I.C/ 7, 8, 11, 109, 158, 173, 174, 207, 209; III.C/ 7, 177, 209, 210, 211, 221, 281, 315. Soyon dağlarının güney yamaçlarında Yenisey nehrini meydana getiren nehirlerdendir.

Kengi gölü, I.C/ 64, 65, II.C/ 7; III.C/ 67, 308: Batı Sibirya'da bir göl.

Ket nehri, I.C/ 31, 153, 154, 192: Ob nehrinin kollarındandır.

Kırgız bozkırı, I.C/ 25, 31, 102, 114, 191, 192, 225, 228; III.C/ 303:

Kırgız-Nor, I.C/ 210: Moğolistan'da bir göl.

Kıyak, III.C/ 198, 199: Kara-Su ile Çölçü nehirleri arasında güneye doğru uzanan üzeri karlarla kaplı bir dağ hattına Kalmıklar tarafından verilen ad.

Kızıl-Çin nehri, III.C/ 272: Çuya nehrini meydana getiren nehirlerden biri.

Kızıl-Taş nehri, I.C/ 42: Altay'da bir nehir.

Kian-chai, I.C/ 128: Baykal gölü

Kian-che nehri, I.C/ 131: Çinlilerin "Kimu" dedikleri nehir.

Kin-şan, I.C/ 67: Altın dağ, Ala Tau

Kirgis-Nor gölü, I.C/ 8: Batı Moğolistan'da bulunan bir göldür.

Kiya, I.C/ 12, 157, 173, 179, 198, 199 ;III.C/ 93, 101, 148: Çolım nehrinin bir kolu.

Kobdo nehri, I.C/ 13, 206, 207, 208;III.C/ 232, 236, 263, 265, 267, 283: Sôk nehrine dökülen bir nehir.

Koguşi, I.C/ 211; IV.C/ 51, 57, 61: Çin Kulcası ve Tatar Kulcası'nın güneyinde bulunan nehirlerden biri olup civarındaki tarlalarda suyu tamamen sarfedilir. İli vadisinde bulunan akarsulardandır.

Kojo-Agaç, I.C/ 61, 62; III.C/ 308: (1) Çuya nehrini meydana getiren nehirlerden biri.(2) bkz."Koşagaç" Kök-Örü, III.C/ 272. Çuya nehrini oluşturan nehirlerdendir.

Koksu, I.C/ 14, 109, 112; IV.C/ 9: İli vadisinde bulunan nehirlerdendir. Nehir adını bir vadiye ve bir köye de vermektedir..

Kokşa nehri, I.C/ 11, 15: Batı Sibirya'da bir nehir.

Kondoma nehri, I.C/ 12, 81, 177: Batı Sibirya'da bir nehir.

Kondoma nehri, I.C/ 15, 71, 81, 82, 172, 192, 200, 202, 203: Batı Sibirya'da Tom nehrine dökülen bir nehir.

Konokay nehri, I.C/ 211: İli vadisinde bulunan akarsulardandır.

Kopal dağları, I.C/ 107, 114: Batı Altay'da bir dağ.

Kopaltau, I.C/ 14: Alatau dağının bir uzantısı.

Korgon dağları, I.C/ 10, 54. Altay'da bir dağ.

Korgos nehri, IV.C/ 14,50, 74, 78: İli vadisinde İil nehrine dökülen Kaş nehrinden sonra en büyük ikinci nehirdir.

Korottı nehri, I.C/ 45, 46, 48, 64: Altay'da bir nehir.

Kosogol gölü, I.C/ 8, 131, 154, 206, 208, 209; III.C/ 283, 316: Batı Sibirya'da bir göl.

Kökö-Sayrı, III.C/ 244, 264: Chongo nehrinin kollarından birirdir.

Köş-Daba (Koş Daba), III.C/ 91, 231, 232, 233: Bir dağ geçidi.

Kötü-Maldı nehri, I.C/ 14, 18: Isık göl'e dökülen bir nehir.

Kuakia nehri, IV.C/ 150, 197: Kara Tag'dan çıkarak kuzeye akan nehirlerdendir.

Ku-Ertis, I.C/ 12: Ku İrtiş nehrinin Moğollarca söyleniş şekli.

Ku-İrtiş nehri, I.C/ 12: İrtiş nehrini meydana getiren nehirlerden biridir. Kurla nehri, I.C/ 192

Kukey, I.C/ 157: Rus çarının Altın Han'a gönderdiği elçilerin Kırgız ilinde, yollları üzerinde görüp bahsettkleri tuz dağı.

Kulagaş, III.C/ 203, 204: Mön nehrinin kolu.

Kulma nehri, IV.C/ 150, 197: Kara Tag'dan çıkarak kuzeye akan nehirlerdendir.

Kulunda gölleri, I.C/ 12, 192, 233: Batı Sibirya'da bulunan göllerdir.

Kuray bozkırı, I.C/ 16, 60, II.C/ 39, 45, 63, 294:

Kuray dağları, I.C/ 10, 11, 60, 63, 93: Çuya nehrinin kuzeyinde Katunya'dan Saylu Kem'e kadar uzanan sıra dağlardan biridir.

Kuznetsk Alatau, I.C/ 7, 12, 200, 203 ; 204 ; III.C/ 86, 101, 124: Tom nehrinin çıktığı ormanlık dağlık alana Ruslar'ın verdiği addır.

Kuznetsk taygası, I.C/ 67, 197: Kuznetsk'te ki karaorman ağaçları ile kaplı alan.

Kuznetskaya, I.C/ 12 : Tom nehrinin çıktığı ormanlık dağlık mıntıkaya Ruslar tarafından verilen addır. Ruslar bu bölgeye aynı zamanda " Tomskaya Tayga" adını vermektedirler.

Küçü ülögön, I.C/ 50: Ülgemen nehrinin Altayca adı.

Küçük Ulba, I.C/ 13: Ulba nehrini oluşturan nehirlerden biridir.

Küçük-Sägirtpäk, I.C/ 57: Bir dağ geçidi.

Küngrämän Dağı, II.C/ 319: Kara-Kırgızlar tarafından kutsal sayılan bir yer.

Kür-Keçü, II.C/ 32: Katunya geçidi

Lau-şan dağı, I.C/ 132: Batı Sibiryada bir dağ.

Lebed, I.C/ 11, 12, 15, 16, 85, 86, 87, 88, 200; II.C/ 121, 122, 123, 124, 126: Batı Sibirya'da Biya nehrinin kollarından olan bir nehir. Rusça "kuğu" anlamına gelir.

Lena nehri, I.C/ 67, 182: Sibirya' da Yakutistan sınırları içinde yer alan dünyanın dördüncü biyik nehridir.

Lepsa , I.C/ 14, 193: Alatau' dan çıkarak Balkaş'a dökülen bir nehirdir.

Mayma, I.C/ 11, 15, 66, 67; II.C/ 10, 20, 79, 101: Batı Sibirya'da bulunan nehirlerden biri olup civarında aynı adı taşıyan bir de köy bulunmaktadır.

Mängin-Daba, III.C/ 235: Altay'da bir dağ.

Meykä nehri, II.C/ 274: Batı Sibiryada bir nehir.

Mogay, IV.C/ 50, 81: İli vadisinde bulunan nehirlerdendir.

Moğol bozkırı, III.C/ 118, 172, 282, 283, 307:

Moğol yüksek eli, I.C/ 154: Selenga membası ile Kosogol gölünün batısından yukarı İrtiş bölgesine kadar uzanan bölge.

Mön nehri, I.C/ 59; III.C/ 203, 204, 205, 213, 221, 311: Altay'da Yenisey nehir sisteminin Kara Göle dökülen bir nehridir.

Möştü-Yorık, I.C/ 61: Sibirya'da bir nehir.

Mras nehri, I.C/ 12, 15, 16, 19, 74, 75, 79, 80, 87, 88, 177, 200, 202; II.C/ 2, 107, 112, 113, 114, 119: Sibirya'da Abakan dağlarından doğan Tatarlar'ın Paras adını verdikleri nehir.

Muytu nehri,I.C/ 41; II.C/ 80, 85: Altaylarda bir nehir.

Nakrut nehri, IV.C/ 151, 194: Türsün nehrini meydana getiren nehirlerden biridir.

Nilka, I.C/ 211; IV.C/ 53, 57, 61; IV.C/ 53,57: İli vadisindeki nehirlerden biridir. Bu nehir boyunca ayrıca Çinliler Tatar ailelerini (Tarançi) yerleştirmişlerdir

Nom Daba, III.C/ 235, 236: Bir dağ seddi.

Nuratanıng-Tagı, IV.C/ 149, 150, 162, 194: Zerafşan vadisini çevreleyen dağlardandır.

Nurek nehri, IV.C/ 150: Kara Tag'dan çıkarak kuzeye akan nehirlerdendir.

Ob bölgesi, I.C/ 26, 28, 192 ; III.C/ 85: Batı Sibirya'da Ob nehir sistemi dahilinde bulunan meskun yerlerdendir.

Ob, I.C/ 7, 9, 11, 12, 13, 14, 20, 23, 26, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 68, 98, 136, 140, 141, 153, 154, 164, 165, 166, 167, 168, 182, 191, 192, 196, 232; III.C/ 95, 96, 101, 172, 203: Biya nehrinin Katunya nehri le birleştikten sonra aldığı addır. "her ikisi" anlamına geleir.

Obugerin-Kısa, III.C/ 238: Bir dağ yamacı.

Odung dağı, I.C/ 75, 76: Batı Altay'da bir dağ.

Oka nehri, I.C/ 194: Güney Sibirya'da bir nehir.

Olatay nehri, I.C/ 211-IV.C/ 49, 57, 61: Kaş Nehrine dökülen nehirlerden biridir. Bu nehir boyunca ayrıca Çinliler Tatar ailelerini (Tarançi) yerleştirmişlerdir. İli vadisinde bulunan akarsulardandır.

Om nehri, I.C/ 13, 16, 136, 191, 192, 233, 235, 236: Batı Sibirya'da Baraba bozkırını geçerek İrtiş' dökülür.

Orçonoydıng-Bogaçı, I.C/ 60: Bir dağ geçidi.

Orkoyttû-Ayrı, I.C/ 46: Altay'da bir akarsu.

Orta Asya, I.C/ 25, 31, 109, 156, 182, 183, 193, 210, 212, 213; II.C/ 2, 10, 183, 207, 230; III.C/ 83, 125 ; IV.C/ 20, 35, 43, 63, 71, 73, 145, 147, 163, 166, 182, 183, 189, 198, 201, 204, 219: Kesin bir sınır çizilmemekle birlikte, batıda Hazar denizinden doğuda Kingan dağlarına, kuzeyde Altay dağları ile Baykal gölü boylarından güneyde Hindukuş ve Karanlık dağlara kadar uzanan bölgedir.

Orta-Bulak, IV.C/ 151, 154: Türsün nehrinin kollarındandır.

Öndür Chairchan dağı, III.C/ 235: Sibirya'da bir dağ.

Ösök, IV.C/ 12, 13, 14, 45, 49, 50,110, 111: İli nehrinin kollarından biridir.

Paras, I.C/ 12: Tatarların Mras nehri için kullandıkları kelimedir.

Pesçanaya nehri, I.C/ 11, 12: Batı Sibirya'da Ob nehrine dökülen akarsulardan biri.

Pışa nehri, I.C/ 11, 15: Batı Sibirya'da bir nehir.

Pî, I.C/ 9, 11 : Batı Sibirya' da Ob Nehrinin Türkçe ad taşıyan membalarından birisinin adı.

Piliçi, IV.C/ 49, 50, 51, 62, 81: Kaş Nehrine dökülen nehirlerden biridir. Bu nehir tarla sulama amaçlı kullanılan bir nehir olup bu yüzden bir çay gibi akmaktadır.

Pom, I.C/ 56, 57, 58 : bkz."Bom"

Psas nehri, I.C/ 80, 200; II.C/ 114, 116: Mras nehrinin kollarındandır.

Pür çüktü-Ayrı, I.C/ 46: Altay'da Korotı nehrine dökülen bir akarsu.

Sadakmanardıng Ak Bomı, III.C/ 309: Katunya nehri ile Aygulak nehri arasında

bulunan bir dağ yamacıdır.

Safar-Ata nehri, IV.C/ 150: Zerafşan vadisini çevreleyen dağlardan olan Kara Tag'ın sırtlarından çıkan nehirlerdendir.

Saksay nehri, III.C/ 232, 236, 241: Sibirya'da bir nehir. Kobdo nehri ile birleşir.

Salayır dağları, I.C/ 15, 33, 68, 70; II.C/ 95: Batı Sibirya'da bir dağ.

Salcar çayı, I.C/ 15, 53, 54; III.C/ 309: Katuntya nehrine dökülen akarsulardan biri.

Samtan nehri, IV.C/ 150: Zerafşan vadisini çevreleyen dağlardan olan Kara Tag'ın sırtlarından çıkan nehirlerdendir.

Sandzar-Tag, IV.C/ 149, 150, 188: Zerefşan vadisini çevreleyen dağlardandır.

Sap nehri, IV.C/ 150: Zerafşan vadisini çevreleyen dağlardan olan Kara Tag'ın sırtlarından çıkan nehirlerdendir.

Saray nehri, IV.C/ 151: Türsün nehrini meydana getiren akarsulardandır.

Sarı Ösök gölü, III.C/ 94: Batı Sibirya'da bir göl.

Sarımsaklı nehri, IV.C/ 150: Zerafşan vadisini çevreleyen dağlardan olan Kara Tag'ın sırtlarından çıkan nehirlerdendir.

Sarı-Say geçidi, IV.C/ 197: Zerafşan vadisinde bulunan yollardan olup Cizak'a geçiş sağlayan bir dağ geçididir.

Sasık-Köl, I.C/ 14, 15; IV.C/ 101Balkaş gölünün doğusunda yer alan göllerdendir.

Sau-Kal, I.C/ 158: Yenisey nehrinin kollarından biridir.

Say Konış, III.C/ 200: Çölçü nehri

Say Konış Başı,III.C/ 200: Çölçü nehrinin kollarından birinin kaynağı olan büyük bir göl.

Saylu Irlaş, III.C/ 205: Mön nehrine dökülen bir akrsu.

Saylu Kem, I.C/ 8, 10, 11, 63; III.C/ 272: Altay'da bir dağ.

Sebe nehri, I.C/ 15, 40, 41, 42, 65, II.C/ 80: Batı Sibirya'da bir akarsu.

Sekirtpek, III.C/ 309: Katunya nehri ile Aygulak nehri arasında bulunan bir dağ yamacıdır.

Selenga nehri, I.C/ 120, 125, 126, 132, 135, 154, 209: Batı Sibirya'da bir nehir.

Semey-Tau (Semipalatinsk dağı), I.C/ 102: Altay'da bir dağ

Serbent nehri, IV.C/ 151, 196: Zerafşan vadisini çevreleyen dağlardan Ak Tag'dan çıkan nehirlerdendir.

Sır Darya, I.C/ 14, 118, 186; II.C/ 183; IV.C/ 145, 147, 149, 150, 195, 199: Yukarı Asya'dan gelerek Aral gölüne dökülen nehir.

Sibirya, I.C/ 19, 20, 22, 23, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 36, 69, 70, 72, 102, 117, 126, 127, 134, 135, 141, 142, 153, 154, 164, 180, 181, 190, 191, 192, 193; II.C/ 130, 211, 215; III.C/ 1, 20, 85, 92, 93, 94, 96, 112, 119, 152, 172, 173, 175, 176, 193, 267, 278, 301, 302, 304, 314, 317; IV.C/ 22, 48, 84, 118, 134, 142, 212: Kuzey Buz Denizi ile güneyde Kazak eşiğinin kuzey kesimi ve Yukarı Asya'nın dağlık kenarı arasında Ural dağlarından Büyük Okyanusa kadar uzanan bölgedir.

Sôk, III.C/ 91, 177, 178, 179, 180, 181, 184, 185, 186, 225, 227, 232, 247, 250, 273, 313: Çuya bozkırının güneyinde nehir ve vadisine verilen addır. Burada kurulan karakol da ismini buradan almıştır. Denizden yüksekliği 8500 metredir. Bölgenin çok soğuk olmasından dolayı "Soğuk" anlamına gelen bu kavramla ifade edilmiştir

Sôk nehri, III.C/ 179, 182, 231, 232, 265: Çuya bozkırının güney-doğusunda bulunan Ulan-Daba'dan çıkmaktadır.

Sosulan nehri, III.C/228, 231, 265: Boro-Barsagun nehrine dökülen bir nehir.

Soyon dağları, I.C/ 7, 8, 11, 208; III.C/ 1, 86, 100, 101, 123, 163, 215, 216, 314, 305: Batı Sibirya'da bir dağ.

Sultan-Hazret-Tag, IV.C/ 148: Zerafşan vadisinin güneyindeki sıra dağlardır.

Şarabulik nehri, III.C/ 243, 248, 249:

Şaşakman, I.C/ 48: Altay'da bir rakarsu.

Şibilik, I.C/ 42: Sebe nehrinin kollarından biridir.

Şibit, III.C/ 201: Çölçü nehrinin bir kolu.

Şu nehri, I.C/ 14, 17, 115, 116, 220; II.C/ 183, 207: Balkaş havzasının güneyinde Tiyanşan dağlarından çıkan bir nehirdir.

Şähri-Sebz dağları, IV.C/ 148, 197: Orta Zerefşan boyunca uzanan dağlara verilen addır. Bu ismin verilmesinin sebebi burada oturan Şähri-Sebz beyliğidir.

Ta-Kimu, I.C/ 7, 172: Yenisey'in diğer adlandırılışı.

Talas nehri, I.C/ 14, 189, 219, 221: Batı Sibirya'da bir nehir.

Tangnu-Ola, I.C/ 8, 127, 206, 207 ; III.C/ 283: Batı Moğolistan'da bir dağ.

Tara nehri, I.C/ 13, 153, 237; III.C/ 172: İrtiş nehrine dökülen nehirlerdendir.

Tarbagatay, I.C/ 7, 13, 15, 129; III.C/ 123, 250, 269; IV.C/ 107, 115, 130: Batı Sibirya'da Nor Zaysan havzasının güney tarafını doğudan batıya çevreleyen dağlardır.

Tarchıttı-Şuruk, III.C/ 247: Batı Moğolistan'da Tsagan-Burgasun-Daba dağı ve

eteklerinden kuzeye doğru akan bir nehir.

Tarksıl nehri, I.C/ 211; IV.C/ 50, 57: İli vadisinde bulunan akarsulardandır.

Tasagan-Burgazun, I.C/ 62: Çuya bozkırında bir nehir.

Taştıp nehri, I.C/ 8, 16, 177, 198; II.C/ 137, 138; III.C/ 202, 203: Abakan nehrinin kolarındandır.

Tavda nehri, I.C/ 14: Tobol nehrinin kollarındandır.

Tayaktû, I.C/ 46, 47: Urasul nehrinin kollarındandır.

Tayga, I.C/ 11, 12, 67, 91; II.C/ 2, 44: Katunya nehri bölgesindeki Altay alplerinin merkezini teşkileden dağ silsilesine Altaylılar tarafından verilen addır. Ruslar bu sözü alarak kullanmışlardır. Aynı silsileye Ruslar "kamen" (taş) adını vermektedir.

Tekes nehri, IV.C/ 53, 54, 115, 121, 127, 130:

Teletsk dağları, I.C/ 54, 82: Altay'da bulunan dağlardandır.

Teletsk gölü, I.C/ 33, 67, 88, 89, 90, 93, 94, 95, 96, 167, 170, 171, 201, 202: Ruslar tarafından Altın Köl diye adlandırılan göl.

Temir-Kauk nehri, IV.C/ 150, 196, 200: Kara Tag sırtlarından çıkarak kuzaye doğru akan nehirlerdendir.

Tes nehri, I.C/ 8, 159, 207; III.C/ 316: Batı Moğolistan göller yaylası adı ile bilinen bölgedeki nehirlerden biridir.

Tıt-Käskän, I.C/ 44: Katunya nehrinin bir kolu.

Tikänlik geçidi, IV.C/ 151, 196: Zerafşan vadisini çevreleyen dağlarda bulunan bir dağ geçidi.

Tim Tag dağı, IV.C/ 149, 193, 196: Zerafşan vadisi çevreleyen sıra dağlardır.

Tiyanşan, I.C/ 14, 115, 126, 129, 130, 134, 135, 160, 175, 176, 206, 212; III.C/ 269; IV.C/ 48, 58, 123: Batı Sibirya'da bulunan dağlardandır.

Tobol, I.C/ 14, 136, 137, 140, 145, 146, 151, 182, 226, 227, 236 ; II.C/ 183; III.C/ 85, 96, 172: Sibirya'da bir nehir.

Togolok-Törgün nehri, I.C/ 60: Altay'da bir nehir.

Toloy nehri, I.C/ 89: Batı Altay'da bir nehir.

Tom nehri, I.C/ 12, 9, 72, 73, 202 : Altay dağlarının kuzey doğusunda 53 ve 54 derece kuzey enlemleriyle 59 derece doğu boylamı arasında çıkarak batıya doğru akar.

Tomskaya Tayga, I.C/ 12: bkz. Kuznetskaya

Tongoştı nehri, I.C/ 89: Batı Altay'da bir nehir.

Tögürük (Tögörök) nehri, III.C/ 315; IV.C/ 101

Tölü nehri, I.C/ 96: Şili nehrinin bir koludur.

Tötö dağı, I.C/ 60; II.C/ 63: Kuray bozkırının güneyinde bir dağ.

Tsagan Burgasun nehri, I.C/ 62; III.C/ 186, 187, 188, 247, 272: Altay' da Çuya nehrini meydana getiren akarsulardandır.

Tsagan-Burgasun-Daba, III.C/ 247, 272: Batı Moğolistan'da bir dağ.

Tu-man, I.C/ 132: Lau-şan dağı.

Tura nehri, I.C/ 14, 136, 137, 139, 140, 141, 191, 236: Tobo nehrinin kuzay batıdan gelen kollarındandır.

Turgay , I.C/ 226: Kırgız bozkırında bir nehir:

Tutar-Say nehri, 150: Zerafşan vadisini çevreleyen dağlardan olan Kara Tag'ın sırtlarından çıkan nehirlerdendir.

Tüb nehri, I.C/ 18, 116 : Batı Sibirya'da bir nehir.

Tülki, IV.C/ 50: Iklık ve Korgos nehirleri arasında bulunan bir çay.

Tülkü Bulak nehri, IV.C/ 101:

Tüm-Bulak nehri, III.C/ 239 :

Türgän nehri, IV.C/ 47, 102, 104

Türsün nehri, I.C/ 17; IV.C/ 150, 151, 194, 196: Kara Tag'dan çıkan nehirlerdendir.

tyıs, I.C/ 197: bkz."yış"

Uba, I.C/ 13, 192, 233; II.C/ 10 III.C/ 141: Batı Sibirya'da bulunan bir nehir, göl ve dağın ortak adıdır.

Ubagan, I.C/ 226: Kırgız bozkırında bir nehir.

Ucha nehri , III.C/ 241, 264: Chatu nehrinin kollarındandır.

Uda nehri, I.C/ 194:

Ugdu nehri, III.C/ 248, 263

Uhum nehri, IV.C/ 150, 195, 196, 197: Zerafşan vadisini çevreleyen dağlardan olan Kara Tag'ın sırtlarından çıkan nehirlerdendir.

Ukun nehri, IV.C/ 150: Kara Tag sırtlarından çıkarak kuzeye akan nehirlerdendir.

Ulu Kem, I.C/ 7, 8: Batı Sibirya'da Yenisy nehrini oluşturan akarsulardan biridir.

Upsa gölü, I.C/ 8, 154, 157, 158, 197, 210; III.C/ 267, 283, 304:: Batı Moğolistan göller yaylası adı verilen bölgedeki göllerdendir.

Upsa-Nor, I.C/ 210: Batı Moğolistan'da bir göl.

Urallar, I.C/ 31, 135, 185, 190, 225; III.C/ 85: Toplam uznluğu 2000 km civarında olan

Avrupa ile Asya arasında doğal bir sınır gibi uzanan sıra dağlardır.Uralların en yüksek tepesi 1894 metreyle Narodnaya dağıdır. Urallarda çok miktarda demir, krom, bakırve boksit yatakları bulunur.

Urusul nehri, I.C/ 10, 18, 38, 46, 48, 49, 64; II.C/ 39, 53, 82 ; III.C/ 308, 310: Batı Sibirya'da Terekti Alpleri'nin kuzey batı yamaçlarından çıkan Katunya nehrine dökülen akarsudur.

Us nehri, I.C/ 8: Yenisey nehrinin kuzeye akarken Soyo dağlarından aldığı nehirlerdendir.

Uşma nehri, IV.C/ 150: Kara Tag sırtlarından çıkarak kuzeye doğru akan nehirlerdendir.

Uya, I.C/ 185, 226: Kırgız bozkırında bir nehir.

Uymon bozkırı, I.C/ 16, 60; III.C/ 85, 92, 94, 119, 127, 311: Güney Altay'da Radloff'un Eski Demir Devri'ne ait araştırmalar yaptığı mezarlık sahaların bulunduğu yer. Radloff tarafından araştırma yapılan "birinci mezarlık saha"

Ülgemen nehri, I.C/ 50, 51; II.C/ 10, 56; III.C/ 308, 309, 310: Karaköl-Başı'ndan çıkan nehirlerdendir.

Ülögön, I.C/ 15, 50: II.C/ 55, 136: Ülgemen nehrinin Altayca adıdır.

Ümsär nehri, I.C/ 90: Batı Altay'da bir nehir.

Ürgö nehri, I.C/ 90: Batı Altay'da bir nehir.

Üttü-Kaya, I.C/ 57: Bir dağ geçidi.

Vagay nehri, I.C/ 140, 141, 147, 239:

Volga, I.C/ 20, 160, 182, 225; II.C/ 185: Avrupa'nın en uzun nehridir. Finlandiya körfezinden 300 km Moskova'nın kuzeybatısından kuş uçuşuyla 400 km uzaklıkta Valday yaylasındaki Buzultaş tepelerinden doğar. Batıdan doğuya doğru akar.

Yagastay, IV.C/ 51, 61: Çin Kulcası ve Tatar Kulcası'nın güneyinde bulunan nehirlerden biri olup civarındaki tarlalarda suyu tamamen sarfedilir.

Yagustay nehri, I.C/ 211; IV.C/ 57: İli vadisinde bulunan akarsulardandır.

Yangı-Kışlak-Su nehri, IV.C/ 150: Zerafşan vadisini çevreleyen dağlardan olan Kara Tag'ın sırtlarından çıkan nehirlerdendir.

Yanı, I.C/ 8: Abakan nehrinin kollarından biri.

Yan-Sägirtpäk, I.C/ 57: Altay'da bulunan bir dağ geçidi.

Yar-Bulak, IV.C/ 152: Kara-Abdal nehrinin aktığı yere göre aldığı diğer bir ad.

Yay Lig, III.C/ 242: Susulan nehrine Soyonların verdiği ad.

yayla, II.C/ 180, 189, 191, 302: Sibirya bozkırlarında hayvan besleyerek geçimini sağlayan toplulukların hayvanlarını iyi besleyebilmek için seçtikleri göl ve akarsu boyları gibi bol sulu açık ve düz bir şekil taşıyan sahalardır.

Yaylaguş nehri, I.C/ 45; III.C/ 308: Altay'da bir nehir.

Yenisey nehri, I.C/ 7, 8, 9, 16, 32, 120, 131, 134, 154, 158, 171, 173, 175, 178, 179, 180, 182, 196; III.C/ 85, 86, 90, 96, 101, 109, 113, 114,119, 123, 125, 150, 155, 161, 163, 172, 176: Moğolistan'da doğarak Sibirya'yı kuzeye doğru boydan boya geçerek Kuzey Buz denizine dökülür.

Yenisey vadisi, I.C/ 128 ; III.C/ 85, 94, 107

Yılan-Öttü nehri, IV.C/ 149, 150, 196, 197: Zerefşan vadisi civarında bir nehir.

yış, I.C/ 67, 91, 197, 201 : Altaylıların Karaorman'a (Çeren) verdikleri addır. Ormanlık dağ anlamına da gelir.

Yilmägäg (Yılmägan) nehri, III.C/ 177: Çuya bozkırının güneyinde bir nehir.

Yirgalang nehri, I.C/ 211- IV.C/ 49, 57, 60: Kaş ile Piliçi Nehirler'i arasında bulunan nehirlerden biri olup bütün suları tarlalar için kullanılır. Bu nehir boyunca ayrıca Çinliler Tatar ailelerini (Tarançi) yerleştirmişlerdir. İli vadisinde bulunan akarsulardandır.

Yu-siu, I.C/ 134: Yüs nehri.

Yüs bozkırı, I.C/ 16, 195, 199; III.C/ 86, 88, 96

Yüs nehri, III.C/ 93, 97, 98, 110, 113, 120, 121, 171: bkz. "Ak Yüs nehri" ve Kara Yüs nehri"

Yüstıt (Yüs-Tıt nehri), III.C/ 272, 273:

Zaysan gölü, I.C/ 13, 28, 160: Kazakistan'da bir göl. Altay dağları ile Tarbagatay dağları arasında kalan bir vadidedir. Balıkçılığın yapıldığı önemli bir göldür.

Zerafşan nehri, IV.C/ 148, 149, 154, 198: Pamir-Altay dağsisteminde Zerefşan buzulundan doğar. Türkistan ile Zerefşan dağları arasında dar bir vadide akar.Özbekistan topraklarında akışını sürdürür. Kızıl Kum çölünde kaybolur.

Zerafşan vadisi, I.C/ 17, 212, 213, 214, 217, 239 ; II.C/ 180 ; IV.C/ 147, 149, 152, 153, 156, 158, 159, 162, 166, 185, 192, 194, 195, 196, 197, 199, 200, 201, 203, 206, 209, 210: Orta Asya'nın en verimli vadisidir. Tarihi açıdan birçok kültüre ev sahipliği yapmıştır.

Äldü-Kâm, III.C/ 213: Mön nehrinin kollarından biridir.

I. 1. 7. Dil ve edebiyat

ağıt, II.C / 249, 290: Kazaklarda manzum halk sözlerinin çeşitlerindendir.

ahır zaman, II.C / 254, 285: Kazaklarda, içerisinde kazak şarkılarının ve masallarının bulunduğu manzum eser. Bu eserin içeriği Müslümanlıkla ilgilidir.

Ak-Köbök destanı, II.C / 97: Teleütlerin tarihi şarkılarındandır.

Altay dili, I.C/ 40, 50; II.C/ 10, 11, 45, 53, 59, 82, 96, 121, 126, 128, 197: Türkçe'nin de içinde bulunduğu Ural-Altay dil grubunun bir koludur. Adını Ural ve Altay dağlarından almıştır.

Anya Uçun, IV.C/ 108: "Yeni yıl şarkısı". Şibälerin halk şarkılarındandır.

Arap dili (Arapça), II.C/ 254; III.C/ 83; IV.C/ 65, 71, 80, 201, 202, 218: Hami Sami dil grubuna mensup bir dildir. Sağdan sola doru yazılır.

Asyanın Fransızları, II.C/ 298: Radloff'un Kazakların dili için övgü amaçlı kullandığı bir tabirdir. Bunu söylerken Kazak dilinin tasvir kabiliyeti zengin ifadesi keskin ve oturaklı olmasına bağlar.

Boz-Cigit, II.C/ 285:Kazaklarda mollallar tarafından yazılan İslâmi içerikli hikayelerden biridir.

Buleka-Bitche, IV.C/ 119: Mançu sözlüğü.

cır, II.C/ 290, 292, 294, 293, 327: Kazaklarda mısraların bir çoğunun arka arkaya kafiyeli olduğu dik kafiye, çapraz kafiye ve mısra kafiyesi gibi Türk ritm sisteminin izlerini taşıyan şekil.

Codex Comanicus, III.C/ 84: Kıpçak Türkçesi ile yazılmış Hristiyanlığa ait ilahileri, bilmeceleri, Türkçe, Almanca, Latince, Farsça sözlük parçalarını içine alan bir derlemedir.

Çağatay Lehçesi, IV.C/ 62, 201: Orta Asya Türk dilinin gelişiminde Doğu Türkçesi diye adlandırılır. 13. yüzyıldan sonra başlar. Edebi eserler bakımından oldukça zengindir.

çapraz kafiye, II.C/ 293: Kazak edebiyatında kullanılan bir kafiye çeşididir.

Çince, I.C/ 119, 120, 125, 212 ; III.C/ 227, 229, 253, 254, 262, 288 ; IV.C/ 11, 17, 45, 71, 76, 78, 79, 80, 86, 105, 108, 116: Çin-Tibet dil grubuna mensup bir dildir.

Çince-Tatarca dil, IV.C/ 45: Çin'de , Çin sentaksına sokulmuş Tatarca'dan ibaret konuşan bir dildir.

Çocuklarını Öven Yılanın Şarkısı, II.C/ 103: Teleütlerin, nakaratlı ve iki mısralı mizahi

şarkılarından biridir.

destan, I.C/ 153, 161, 162, 169, 175, 206 ; II.C/ 146, 294, 297, 326 ; III.C/ 2, 117: Milletlerin hayatında önemli bir yere sahip oalğanüstü olayların abartılı bir dille anlatıldığı yarı manzum hikayelerdir.

dik kafiye, II.C/ 293: Kazak edebiyatının şekillerinden biri olan Cır'larda kullanılan bir birini takip eden mısraların aynı sesle başlaması üzerine kurulu olan kafiye çeşiti.

düğün şarkıları, II.C/ 264, 290: Kazaklarda manzum halk sözlerinin çeşitlerindendir.

eski sözler (Ülgölü Söz), II.C/ 290: Kazaklarda manzum halk sözlerinin çeşitlerinden.

Farsça, IV.C/ 65, 71, 181, 199, 201, 202: Hint-Avrupa dilleri grubunun Asya koluna ait bir dildir. Bugünkü İran'da konuşulur.

Fransızca, IV.C/ 203: Hint-Avrupa dilleri grubunun Avrupa kolundan Roman dilleri kısmına ait Latin kökenli bir dildir.

halk sözü (Kara-Söz), II.C/ 285: Kazakların Halk edebiyatında yazılmayıp ancak gelenek halinde yaşayan mahsullere verdiği ad.

Hâmra, II.C/ 285: Kazaklarda mollallar tarafından yazılan İslâmi içerikli hikayelerden biri.

kahramanlık destanları, II.C/ 103, 290: Abakan Tatarları'nda, Altaylılar'da olduğu gibi ağız içinde bir sanatçı tarafından söylenir. Bilhassa sonbaharda av için geceledikleri yerlerde şarkıcı tarafından etrefına toplanan insanlara söylenir.

Kangza-Bï Destanı, II.C/ 97: Teleütlerin tarihi şarkılarındandır.

Karagas Türkçesi, I.C/ 209: Büratler arasında yaşayan Irkıt adlı Soyon soyunun konuştuğu dil.

Kara-Kalpakça, IV.C/ 201: Zerafşan vadisinde konuşulan dillerdendir.

Karaza, I.C/ 153: Ruslarla yapılan savaşlarda Tatar kahramanlarını öven şarkı.

Kaylarga, II.C/ 102: Altaylıların ve Teleütlerin efsane masal ve şaman şarkılarını sadece iki ton üzerinden ağız içinde söylemelerine verilen addır.

Kazak atalar sözü, II.C/ 192, 203, 218: Kazak atasözleri.

Kazak Halk Edebiyatı, II.C/ 290: Takdis sözleri, yarış şarkıları, eski sözler, düğün şarkıları, ağıt, hikayele ve kahramanlık destanları gibi mahsullerden oluşan bir edebiyattır.

Kazakça, IV.C/ 11, 13, 106, 116, 201, 203: Türk dilinin Kıpçak koluna dahildir. Kuzeydoğu, Güney ve Batı olmak üzere üç kola ayrılır.Kazakistan, Doğu

Türkistan, Özbekistan ve Türkmenistan bölgelerinde konuşulur.

Kesik-Baş, II.C/ 286: Kazaklarda mollallar tarafından yazılan İslâmi içerikli hikayelerden biri.

Kırgızca, I.C/ 102, 198, 206: Türk dilinin Kıpçak grubu içerisinde yer alır. Kuzy, Güneydoğu ve Güneybatı olmak üzere üç ağzı vardır.

Kik, II.C/ 285: Kazaklarda mollallar tarafından yazılan İslâmi içerikli hikayelerden biri.

King, IV.C/ 108: Çin edebiyatının klasik eserleri.

Kitap sözü, II.C/ 285: Kazakların Halk edebiyatında yazılı eserlerdendir. Bu kitapları yazan kimseler, İslâmi hikaye ve efsaneleri Kazak halk düşüncesine uyduran mollalardır.

Koman Dili Sözlüğü, III.C/ 83: 1303 yılında bir İtalyan tarafından yazılmıştır. Komanların dili üzerine yazılan bu sözlüktür.

koşong, II.C/ 96, 97, 99, 103: Teleütlerde, dörder mısralık kıtalardan ibaret ezgiyle söylenen şiirler, şarkılar.

Kot dili, I.C/ 180: Agul Kamasinleri diye de bilinen küçük bir topluluğun dilidir.

Kozu-Körpöş Masalı, III.C/ 117: Kazak masallarındandır.

Kudatgu Bilig, I.C/ 212; III.C/ 82, 83: Yusuf Has Hacip tarafından yazılan bir eser olup siyasetname özelliği taşır.

Kurdak destanı, I.C/ 153: Rus Kozak çetesinin başı,Yarmak'ın ölümünden bahseden destandır.

Kürk dili, I.C/ 209: Soyonların konuştuğu dil.

Kyachta Rusçası, IV.C/ 45: Kyachta' da konuşulan bölgesel dille karışarak oluşan Rusça'dır.

Lâtince, III.C/ 253: Roma imparatorluğunun yıkılmasından sonra Ortaçağ boyunca kullanılan yazı ve konuşma dili.

Manas, I.C/ 156-II.C/ 326: Kırgız destanı.

Mançu dili, III.C/ 227, 229, 253, 258 ; IV.C/ 41, 76, 103,108: Ural Altay dil grubunun Altay koluna ait bir dil.

Marcus kitaplığı, III.C/ 83. Venedikte bulunan bir kitaplıktır. Codex Comanicus burada muhafaza edilmektedir.

masal, II.C/ 83, 92, 95, 103, 121, 146,178, 290, 294, 297; III.C/ 2: Hayali kahramanların ve olayların abartılı bir dille anlatıldığı edebi tür.

Mırad-Bï Destanı, II.C/ 97: Teleütlerin tarihi şarkılarından olup Toktamış destanının bir

varyantıdır.

mısra kafiyesi, II.C/ 293: Kazak edebiyatında kullanılan bir kafiye çeşidi.

Moğolca, I.C/ 129, 208, 210, 211;II.C/ 11; III.C/ 179, 209, 225, 229, 241, 242, 254, 262, 264, 272, 286 ; IV.C/ 10, 56, 105, 112, 120: Altay dillerindendir. Doğu ve Batı olmak üzere iki gruptur.

ölöng, II.C/ 290, 291, 292, 294, 295, 327: Kazaklarda dört mısralı kıtalardan oluşan birinci, ikinci ve dördüncü mısraları birbiri ile kafiyeli, her beytin üç ayaktan oluştuğu şekillerdir.

Özbekçe, IV.C/ 201: Türk dilinin Karluk grubundandır. Çağatay lehçesinin devamı olarak değerlendirilir. Karluk, Kıpçak ve Oğuz olmak üzere üç ağızda konuşulur.

Pitaş Destanı, II.C/ 97: Teleütlerin tarihi şarkılarından biri.

Rusça, I.C/ 21, 181, 200, 201; II.C/ 72, 79, 83, 92, 105, 107, 108; IV.C/ 181, 213: Hint-Avrupa dil grubunun Avrupa koluna ait İslav dillerindendir. Rusya'da konuşulur.

rüzgâr şarkısı, II.C/ 103: Teleüt arasında söylenen iki mısralı ve nakaratlı mizahi içerikli şarkılardandır.

Sagayca, I.C/ 179, 198, 202: Beltir, Sagay, ve Altay'dan gelen kabilelerin karışması ile meydana gelen ve Taştıp boyunda konuşulan ağız.

Saksağanın Ağlayışı, II.C/ 103: Teleütlerin, nakaratlı ve iki mısralı mizahi şarkılarından biri.

Saksı-Bay Destanı, II.C/ 97: Teleütlerin tarihi şarkılarından biridir.

Samoyedce, I.C/ 194, 197, 198, 209 ; III.C/ 123, 124: Ural-Altay dil grubunun Ural koluna ait bir dildir.

Soyon dili, I.C/ 207, 208, 209; III.C/ 211, 212, 264: Kürk dili de denilen Uygur, Karagas ve Yakut dillerine yakın bir dil. Türkçe'nin bir ağzı olmasına rağmen Altaylılarla anlaşamazlar. Bunda etken ise gittikçe Moğollaşmalarıdır.

Säypül-Mälik, II.C/ 285: Kazaklarda mollallar tarafından yazılan İslâmi içerikli hikayelerden biri.

Şahname, I.C/ 183: İran şairi Firdevsî'nin eseri.

Şar-Yar, II.C/ II.C/ 285: Kazaklarda mollallar tarafından yazılan İslâmi içerikli hikayelerden biri.

Şibälerin dili, IV.C/ 76, 116: Mançu yazı dili gibidir. Sözleri de Mançuların yazdıkları

gibi söylerler, Fakat Mançuların telâffuzu başkadır.

Şor ağzı, I.C/ 197;II.C/ 118, 121: Tom Mras ve Kondoma Tatarlarının konuştuğu lehçedir.

Tacik-Til (Tacik dili), IV.C/ 199: Zerefşan vadisi'de yaşayan halkın Farsça'ya verdiği addır.

Takdis Sözleri (Bata Söz), II.C/ 290: Kazaklarda manzum halk sözlerinin çeşitlerindendir.

Tarançi dili, IV.C/ 71, Birçok yabancı unsurla karışmıştır. Buhara'nın yakınlığı, birçok Arapça ve Farsça yabancı sözlerin girmesine sebep olmuş, bundan başka Kalmık, Daur ve Çinliler de onların dil malzemesini çok zenginleştirmişlerdir. Çince, bu dile yalnız birçok teknik tabirle girmekle kalmamış, aynı zamanda idarî, hukukî ve siyasî hayata ait kelimeleri de sokmuştur. Tarançi ağzı, Altı-Şähär (Buhara) bölgesinin ağzına yakındır. Uygurca ile bağlantılıdır.

Tardanak Masalı, II.C/ 135: Altaylılara ait bir masal.

Tatarca, I.C/ 136, 171, 179, 198, 199, 200, 201, 212; II.C/ 90, 105, 107, 108, 264 ; IV.C/ 45, 80, 111: Türk dilinin Kıpçak kolu içerisinde yer alır. Orta, Batı ve Doğu ağzı olmak üzere üç ağzı vardır. Kuzey Türkçesine dahildir.

Tavşanın Methiyesi, II.C/ 103: Teleütlerin, nakaratlı ve iki mısralı mizahi şarkılarından biri.

Teleüt şarkıları, II.C/ 1, 96, 97, 99, 103: bkz.”koşong”

Teleütçe, I.C/ 170, 197, 198, 210; II.C/ 90, 92, 108; III.C/ 205: Eski Altay dillerindendir.

Tibetçe, III.C/ 229; IV.C/ 120, 112: Çin-Tibet dil grubuna mensup tek heceli dillerdendir.

Toktamış destanı, II.C/ 97:

Torgay manzumesi, II.C/ 285, 286: Kazaklarda, içerisinde kazak şarkılarının ve masallarının bulunduğu manzum eser. Bu eserin içeriği Müslümanlıkla ilgilidir.

Tunguz dili, IV.C/ 76, 105: Altay dillerindendir.

Turgay kuşu, II.C/ 287: Kazak edebiyatının dini içerikli manzum eserlerinden olan Torgay manzumesinde geçen bir kuş.

Türkçe, I.C/ 9, 124, 129, 130, 131, 132, 156, 171, 177, 179, 198, 210, 214; II.C/ 11; III.C/ 82, 123, 124, 211; IV.C/ 201: Ural-Altay dil grubunun Altay koluna mensup, yapısına göre eklemeli bir dildir. Milattan önce III-V. Yüzyıllara kadar

uzanabilen Türk dili V. yüzyılda, Hun Türkçesi döneminde Altay grubundan koparak müstakil bir dil özelliği göstermeye başlamıştır.

Uygurca, I.C/ 209, 212; IV.C/ 71: Eski Türkçenin ikinci dönemini oluşturan Uygurca Sanskritçe, Soğdca ve Çince'den Mani ve Buda dinlerinin etkisiyle çok kelime almıştır.13. yüzyılda İslamiyet'in kabulü ile bu kelimelerin çoğu dilden çıkmıştır. Uygur alfabesi sağdan sola yazılır.

Yakutça, I.C/ 194, 209: Bugün Yakutistan Özerk cumhuriğyetinde yaşayan Yakut halkı tarafından kullanılan bir dildir. Yakut Türkçesi, 9. yüzyılda Türkçe'den uzaklaşmıştır. Ünlü ve ünsüzleri Türkçe'nin ses yapısından çok farklıdır.

Yarış Şarkıları, II.C/ 279, 290: Kazaklarda manzum halk sözlerinin çeşitlerindendir.Bayramlarda, düğünlerde bir kız ile bir delikanlı arasında doğaçlama olarak karşılıklı söylediği şarkılardır.

Yilan Gurun, IV.C/ 108: "Üç devlet." Şibä'lerin halk şarkılarındandır.

Zar Zaman, II.C/ 254, 285: Kazaklarda, içerisinde kazak şarkılarının ve masallarının bulunduğu manzum eser. Bu eserin içeriği Müslümanlık'la ilgilidir.

I. 1. 8. Din ve inanışlar

Abakan şamanları, II.C / 139: Diğer şamanlardan farklı olarak tören esnasında özel elbiseler giyerler. Bu elbise zil, çıngırak, ve alaca şeritlerle süslü deriden dikilmiş bir palto ile bir şapkadan ibarettir.

Adam Kan, III.C/ 7: Şamanlık inancına göre "on yedi yüksek han" (yersu) dan beşincisidir.

ağaç, III.C/ 22: Şaman davulunun üzerindeki resimlerden olup Tanrılar tarafından takdis edilmiş kayın ağacını (somo) temsil eder.

ak , III.C/ 6: bkz."cennet"

Ak Süt Gölü, III.C/ 27, 29: Kurban merasimi sırasında şamanın sembolik olarak bindiği kaz için yine şaman tarafından okunan duada geçen bir yer.

Ak Ülgön, III.C/ 29, 37, 52: bkz."Ülgön"

Ala-Başı-Ata dağı, II.C / 319: Kara-Kırgızlar tarafından kutsal sayılan bir yer.

Allah, II.C/ 8, 286, 289; III.C/ 77

Altay Kan, III.C/ 7, 38: Şamanlık inancına göre "on yedi yüksek han" (yersu) dan yedincisi olup Altay halkının hamisi kabul edilir. Katunya ile Beluha

kaynaklarında oturur.

Altaydıng-Atası, II.C/ 26: Altay'da tanrılara verilen adlardan biridir.

Altaylı şamanlar, III.C/ 20: Görev bakımından diğer şamanlardan farkı yoktur. Elbiseleri farklıdır. Hayvan derisinden bir göğüslüğü olan açık cüppe ile üzerinde dağ tavuğu tüyü olan kırmızı bir külah giyerler.

Aşın Kan, III.C/ 55: Şamanlıkta kurban merasimi sırasında şamanın bir duasında geçen ve göğün oğlu şeklinde adlandırılan varlık.

Ay Baba (Ay ada), III.C/ 6, 60: Şamanlık inancına göre semanın altıncı katında bulunanlardan biridir.

âyin, III.C/ 8, 19, 20, 22, 34, 37, 64, 66: Şaman törenleri.

Aynalar, II.C/ 112, 149, 179; III.C/ 10, 41, 99: (1) Yer altındaki tanrı Erlik ile onun yardımcılarına verilen addır. (2) Şamanlık inancında insanlara zarar vermek isteyen ve Altaylıların "Tümängi Tus" adını verdiği varlıklardan biridir.

Aza, II.C/ 123:Kara-Kan, oğlu Ärlik, Ärlik'in oğulları Ulak ve Kölök'e topluca verilen ad.İnanca göre bunlar şeytanları insanlar üzerine yollayarak onlara eziyet ederler.İnsanlar ancak bu eziyetten kurban sunmakla kurtulabilirler. Bu durumda şamanlar devreye girerler.

baksa, II.C/ 203, 239, 252, 254, 255, 295 ; III.C/ 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 82: Müslüman Kazaklar arasında şamanlık inancından kalma falcılık ve doktorluk gibi işleri üstlenmiş şamandır. Kazaklar saçlarını umumiyetle büsbütün kestirdiği halde, baksa'lar ancak başlarının ortasını traş ederler, fakat saçlarını başlarının iki yanında şakak ve kulaklarının üzerinde beş parmak kadar genişlikte bırakarak aşağıya sarkıtırlar. Baksa, davul yerine bir nevi keman veya viyolonsele benzer kobus adı verilen bir alet kullanır. Baksaların ayini Kazaklar için sihirbazlık gösterisinden başka bir şey ifade etmez. Baksayı ancak korkulacak derecede hastalık durumlarında çağırırlar. Çağıranlar da çoğunlukla İslami terbiye almamış kimselerdir.

bata, II.C/ 205: Kazaklarda dua.

Bay Ülgön, II.C/ 26, 91, 135, 136; III.C/ 6, 7, 10, 11, 13, 22, 23, 24, 25, 29, 30, 33, 35, 36, 37, 45, 50, 55, 58, 63, 64, 71: Şamanlık inancına göre Kayra Kan'dan, onun özünden meydana gelen üç yüksek ilahtan biri olan ve semanın on altıncı katında altın bir dağ üzerinde oturan tanrı.

Bay-Agaç (zengin ağaç), 272: Türbötlerin her yıl 6. ayın 25'inde tavafla ibadet ederek

kurban sundukları ağaçtır. Türböt'ler her yıl burada Kayç-Agaç dedikleri bir levhayı gömerler.

Bişirilti-Van Manastırı, III.C/ 316: Moğolistan'da Tes nehri boylarında bulunan bir manastırdır.

Budist, III.C/ 1, 231; IV.C/ 54, 76, 121: Budizm dinine mensup kişiler.

Budizm, I.C/ 207, 210 ; II.C/ 135; III.C/ 1, 5, 672 ; IV.C/ 120: Sakyamuni'nin kurduğu öğreti ve dinin adıdır. Bu öğreti Hindistan'da M.Ö VI. yüzyılda ortaya çıkmıştır.

Burchan, III.C/ 229, 248, 262: Buda resimleri.

Burkan-Tängri, II.C/ 10: Altay'da her soyun kendine has koruyucu ruhu vardır. Çoros Soyu'nunda ibadet ettiği tanrı bu adla anılır.

cami, I.C/ 102, 104; IV.C/ 171, 177, 178, 183, 207: Müslümanların ibadet yeri.

cehennem (kasırgan), III.C/ 11: Şamanlık inancında, Erlik Kan'ın oturduğu yerden aşağıda bulunan ve dünyadaki günahkarların öldükten sonra gittiği, ceza çektiği yer.

cennet, III.C/ 6: Şamanlık inancına göre semanın üçüncü katında bulunan Sürö dağındadır. İnsanlardan doğru bir yol üzerinde hayat yaşayanlar cennete gelirler. Buradaki insanlar yeryüzünde yaşayan insanların ataları olup ilahlarla yeryüzünde yaşayanlar arasında arabuluculuk ve vasıtacılık yaparlar.

Chamba-Lama, III.C/ 248 ; IV.C/ 54,121, 132, 136: Kalmıkların Tekes boyundaki mabedde ikamet eden başrahipleridir.

dalaylama, I.C/ 159; IV.C/ 120: Budist rahibi.

davul Sahibi (Tüngür äsi) , III.C/ 20, 34: Şaman davulunun iç kısmında ayakta kollarını uzatmış bir insan şeklinde olan değnek biçiminde sap.

dokuz boyun cedleri, III.C/ 4: Şamanlığa ait, dünyanın yaratılışı ile ilgili efsanelerin birinde, efsaneye göre Kayra Kan yerde dokuz dallı bir ağaç büyüterek her dalın altında bir kişi yaratır. Bu dokuz kişi bugüne kadar yeryüzünde yaşayan dokuz boyun cedleri olmuşlardır.

Edär Kan, III.C/ 7: Şamanlık inancına göre "on yedi yüksek han" (yersu) dan onuncusudur.

eremitage, III.C/ 100, 101, 107, 109, 110, 112, 122, 157, 159 : Keşiş zaviyesi.

Erlik, II.C/ 26, 101, 136, 179; III.C/ 4, 5, 11, 12, 13, 14, 22, 41, 66: Altay'da karanlıklar tanrısı. Şamanlık inancında insanlara zarar vermek isteyen ve Altaylıların "Tümängi Tus" adını verdiği varlıkların başı olan ve aslında Bay Ülgön

tarafından yaratılmış, tanrı.

Etkär, III.C/ 10: Şamanlık inancında insanlara zarar vermek isteyen ve Altaylıların "Tümängi Tus" adını verdiği varlıklardan biri.

Evliya Hoca-Yakub'un Türbesi, IV.C/ 178: Semerkant'ta bulunan türbelerdendir.

Fatiha, III.C/ 80: Kur'an-ı Kerim'de bir sure.

Fırkan Tengre, III.C/ 40, 41, 42: Şamanın ayin sırasında sözünü ettiği tanrı.

Geser-Bogdo, III.C/ 255: Kobdo şehrindeki mabedde bulunan bir heykeldir. Chebei-Amban her her ayın 15'inde mabede giderek imparator namına bu heykelin önünde ibadet eder.

Güneş Ana (Kün änä), III.C/ 6: Şamanlık inancına göre semanın yedinci katında (Mergen Tengere'nin katı) bulunan yeri ve göğü aydınlatan varlık.

Hazret Şah-Zinde (Kasim Ben Abbas) in Türbesi, IV.C/ 173, 176 Semerkant'ta bulunan türbelerdendir.

Hoca-Ahrar'ın Türbesi, IV.C/ 177: Semerkant'ta bulunan türbelerdendir.

Hoca-Nispetdar'ın Türbesi, IV.C/ 178: Semerkant'ta bulunan türbelerdendir.

hristiyan, 180, 233, II.C/ 1, 79, 90, 94, 95, 106, 110, 112, 120, 140 ; III.C/ 1, 69, 70 ; IV.C/ 179: Hz. İsa'nın kurucusu olduğu Hristiyanlık dinine mensup kimseler.

ışık âlemi (diyarı, kuvvetleri), III.C/ 3, 14, 17: Şamanlığın fikri sisteminde dünya birçok katlardan ibarettir. Bu katlardan, yukarıda onyedi kat olanı ışık alemidir. Bu alemde tanrıların insanlara yardım edenleri, koruyup kollayanları oturur. Cennet bu alemde bulunur.

İslâmiyet, I.C/ 137, 138, 139, II.C/ 1, 252, 253, 254, 323, 324, 288, 290, 319, 323, 324 III.C/ 1, 72, 73, 75; IV.C/ 67, 79, 205: Hz. Muhammet'in peygamberi olduğu dindir. Dört büyük dinden en sonuncusudur.

Kalender Haci-Sefa'nın Türbesi, IV.C/ 178: Semerkant'ta bulunan türbelerdendir.

kam, II.C/ 10, 90, 91;III.C/ 18, 25, 26, 37, 39, 46, 51, 59, 60, 63, 78, 82, 83: Türk halkları arasında şamana verilen addır. Ruhlarla insanlar arasında bağlantı kurmakla görevlidir.

Kan Kartış, III.C/ 25: Kurban merasimi sırasında yapılan ayinde şamanın duasında Bay Ülgön'ün oğlu şeklinde adı geçen varlık.

Kan, I.C/ 131: Hakaslarda şamanlara verilen ad.

Kara-Kan, II.C/ 123, 321: Lebed Tatarlarının mitolojisinde her şeyi yaratan ilk ata kabul edilen Kuday-Bay-Ülgön'ün dört oğlundan biri. Kara-Kan babasından ayrılarak

yer altındaki karanlık yerlere çekilmiştir. İnsanlara iyilik etmeyen tek tanrı budur.

karakuş (ara-kuş), III.C/ 52, 53, 54, 55: Şamanın hizmetçilerinden biri.

karanlıklar diyarı (karanlıklar alemi), III.C/ 3, 5, 10, 17, 18: Şamanlığın fikri sisteminde dünya birçok katlardan ibarettir. Bu katlardan aşağıda yedi ya da dokuz kat olan aleme verilen addır. Bu alamde Erlik, yardımcıları ile oturur ve cehennem buradadır. İnsanlar zarar veren varlıklar burada bulunur.

Karaorman Tatarları Şamanları, III.C/ 20: Görevleri bakımından diğer şamanlardan farkları yoktur. Ayin sırasında günlük sıradan giysiler giyerler.

Karaorman Tunguzları şamanları, III.C/ 20: Görevleri bakımından diğer şamanlardan farkları yoktur. Ayin sırasında arka ve göğüs kısımlarında, kollarında hayvan şekilleri ile süslü demir parçaları bulunur.

Kasırgan, III.C/ 11: Cehennem

Kayç-Agaç, III.C/ 272: Türbötlerin her yıl gelerek kurban sundukları Bay-Agaç adlı ağacın olduğu yere gömdükleri levhadır.

kayın dalı, III.C/ 24: Şamanlıkta, kurban merasimi sırasında şamanın kullandığı kayın ağacı dalı. Şaman, bunu atın sırtı üzerinde sallayarak atın ruhunu Ülgön'e doğru sürmüş olur.

Kayra Kan, III.C/ 4, 5, 6, 7, 9, 15, 32, 34, 35, 115, 221: (1) bkz. "Tengere Kayra Kan" (2) Şamanlık inancına göre "on yedi yüksek han" (yersu) dan biri.

kaz, III.C/ 22, 26, 27, 28, 29, 46, 48: Şamanların ayin sırasında üzerine bindiğini ifade ettiği hayvan olup şaman davulunun üzerinde de resmi bulunur.

Kem Totoy, III.C/ 39: bkz."Totoy Payan"

Kereldäy, III.C/ 61, 62: Şamanın ayin sırasında kullandığı hizmetçilerinden biri.

Kergidäy (Kergädäy, Kergedäy), 25, 38, 55: Şamanın duasında Bay Ülgön'ün oğlu şeklinde adı geçen varlık.

Kırgız-Kan, II.C/ 6, 123, 125; III.C/ 7: (1) Altay tanrısı (2) Pırşak-Kan'ın, Tatarların koruyucu ruhu olarak kabul edilen oğlu. Göğün dördüncü katında oturur. (3) Şamanlık inancına göre "on yedi yüksek han" (yersu) dan sekizincisi olup Kemçik ve Yenisey membalarının (su kaynağı) sahibidir.

Kızagan Tengere, III.C/ 6: Şamanlık inancına göre Kayra Kan'dan, onun özünden meydana gelen üç yüksek ilahtan biri olan ve semanın dokuzuncu katında altın bir dağ üzerinde oturan tanrı.

Kiji, III.C/ 4: Şamanlığa ait, dünyanın yaratılışı ile ilgili efsanelerin birinde Kayra Kan'ın kendisine benzeyen bir varlık yaratır ve ona bu ismi verir. Efsanede bu varlık Kayra Kan'dan daha yükseklere uçmak istedi. Fakat derinlere düşerek uçma yeteneğini kaybetti. Kayra Kan, Kayra Kan'la aralarında efsanede geçen bir çok olay sonucu yer yüzü ve diğer insanlar yaratılıyor. Fakat bu kişiyi Kayra Kan ışık diyarından kovarak ona "Erlik" adını veriyor.

kilise, I.C/ 35, 48, 71, 104, 108: Hristiyanlar'ın ibadet yeri.

Konfuçyüs, IV.C/ 76: Konfüsyüsçülük adıyla bilinen felsefenin kurucusu olan Çinli bir filozoftur.

koruyucu melekler, III.C/ 6: Şamanlık inancında, Sürö dağında Tanrı Kuday ile bulunan tebalarındandır.

Köp-Kälgän, II.C/ 125: Kumandılar'a ait köy olan Nemegeç'te, evde bulundurulan putlardan biri.

Körmös, III.C/ 10, 13, 63: Şamanlık inancında insanlara zarar vermek isteyen ve Altaylıların "Tümängi Tus" adını verdiği varlıklardan biri. Dünyaya bir insan geleceği zaman Erlik doğuma engel omak için bir "Körmös" gönderir. Körmös de insana hayatı boyunca takip eder. Yayuçi insanın iyi hareketlerini Körmös kötü hareketlerini yazar. Yayuçi insanın sağ omzunda Körmös ise sol omzunda ölene kadar refakat ederler.

Kuday Yayuçi, III.C/ 6: Şamanlık inancına göre semanın beşinci katında oturan en yüksek yaratan tanrı.

Kuday, 156, II.C/ 26, 112, 123, 135, 136, 179:(1) Altay'da bütün putlara halk tarafından verilen ad.(2) Doğu Tatarları arasında Allah'ın çok yaygın kullanılan Farsça adı.

Kuday-Bay-Ülgön, II.C/ 123: Lebed Tatarlarının mitolojisinde herşeyi yaratan ilk ata.Göğün en üst katında oturur.

Kudfi Çärdaun'un türbesi, IV.C/ 176: Semerkant'ta bulunan türbelerdendir.

Kuran, II.C/ 203, 253, 254, 271, 272, 288, 321; IV.C/ 65, 66, 79, 80, 169, 202, 208, 210, 213: Kur'an- ı Kerim

Kuruldak, III.C/ 61, 62: Şamanın ayin sırasında kullandığı hizmetçilerinden biri.

Kuta, I.C/ 156: Tanrı

Kutuktu, I.C/ 155, 156, 159: Altın Hanlar devletinde en yüksek ruhani şahsiyet

Küdı-Kan, II.C/ 125: Kumandılar'a ait köy olan Nemegeç'te, evde bulundurulan putlardan biri.

lama, I.C/ 156, 157, 160-III.C/ 190, 227, 229, 231, 239, 248, 261, 262, 263, 266, 301-IV.C/ 54, 111, 112, 120, 121, 132: Buda rahibine verilen ad. Radloff, lamaların Sôk karakolunda bulunduklarından bahseder. Sarı şapka, kırmızı ve sarı kaftan giyerler.Kafaları tamamen tıraş edilmiştir.. Bütün Lamalar tesbih kullanır, durmadan dua mırıldanırlar. Küçük kutular içerisinde Buda resimleri ve boyunlarında da kumaştan küçük muskalar taşırlar.

Lung-Wang, III.C/ 257 Kobdo şehri kalesinde adına mabed yapılmış deniz ilahı.

Mandışirä, III.C/ 5, 6, 16: Şamanlığa ait, dünyanın yaratılışı ile ilgili efsaneye göre Kayra Kan tarafından Erlik'in semasını yıkmak için gönderilen kimse.

Mansar Kan, III.C/ 7, 37: Şamanlık inancına göre "on yedi yüksek han" (yersu) dan biri.

May-Änä, III.C/ 6: bkz."Yayık"

May-Tärä, III.C/ 5, 6,16: Şamanlık inancına göre Kayra Kan'dan doğan türeyen ve semanın on altıncı katında oturan Yüksek Bay Ülgön'ün iki oğlundan biri. İnsanlığın hamisi ve piridir. Semanın üçüncü katında oturur.

Mergän Kan, III.C/ 26: Kurban merasimi sırasında yapılan ayinde şamanın duasında geçen ve Mergen Tengere'nin kastedildiği ad.

Mergen Tengere, III.C/ 6: Şamanlık inancına göre Kayra Kan'dan, onun özünden meydana gelen üç yüksek ilahtan biri olan ve semanın yedinci katında altın bir dağ üzerinde oturan tanrı.

Mescet-i Kalender, IV.C/ 178: Mekke'den Semerkant'a gelmiş olan Kalender Hacı-Sefa'nın türbesidir

misyonerlik, II.C/ 1, 80, 82, 84, 86, 126, 254: Hristiyanlık'ı yaymak için yürütülen faaliyetler.

Moğol manastırı, I.C/ 101; III.C/ 303

Mordo Kan (Abakan Kan), III.C/ 7, 37: Şamanlık inancına göre "on yedi yüksek han" (yersu) dan altıncısı olup Abakan nehrinin hükümdarıdır. Abakan nehrinin kaynağında oturur ve yağmur ilahı olarak kabul edilir.

Mu-Di, III.C/ 257: Kobdo şehri kalesinde Çung-Chang adına yapılmış mabedde bulunan "yer ruhunu" temsil eden put.

Mukazim, III.C/ 83: Kutadgu Bilig'de "yemin ederek bağıran" anlamında kullanılan ve "Kam" sözcüğüyle bağlantı kurulan Arapça kelime.

Mukolı, II.C/ 112: Mras boyu Tatarlarının Kuday adlı Tanrı'ya vermiş olduğu ad. "keramet sahibi" adıyla nitelendirilen Nikolay adının bozulmuş şeklidir.

Musa dini, III.C/ 5. Yahudilik.

Müslüman, I.C/ 117, 129, 137, 138, 139, 204, 212, 232, 236 ; II.C/ 252, 254, 270, 290, 319, 321, 322, 323, 324 ; III.C/ 2, 3, 73, 75, 77 ; IV.C/ 38, 46, 56, 64, 65, 68, 70, 71, 79, 80, 117, 124, 127, 129, 139, 140, 141, 180, 181, 182, 204: İslam dinine mensup kimse.

Märküt, 38, 39: Şamanın ayin sırasında yardıma birçok ruh çağırdıktan sonra çağırma işlemini tamamlamak için hitabettiği sema kuşu.

namaz, II.C/ 253, 271, 287, 288, 319: İslam dininin ibadet şekillerinden biridir.

obô (obo) , I.C/ 42; III.C/ 17, 213, 217, 228, 231; IV.C/ 9: Şamanlık inancında, insanlar Yersu diye ifade ettiği "yeryüzüne" kendisine sunduğu nimetlerden dolayı şiirlerle, dualarla hürmet ederler. Ayrıca geçtikleri her tehlikeli dağ geçidinde, şiddetli akan ırmak geçitlerinde o yerin tanrısına teşekkür etmek amacıyla o maksatla konmuş taşlardan ibaret yığına bir taş atarlar. Bu yığına "obo" adı verilir.

Oktû Kan, III.C/ 7: Şamanlık inancına göre "on yedi yüksek han" (yersu) dan biri.

Oldze-Dain, III.C/ 119: Uranhayların Dain-Gul boyundaki büyük bir taş heykele verdiği addır. Kazaklar bu heykele Dain-Batır adını verir. Yüksekliği 150 santimetre, genişliği 38 santimetre olan dört köşe yontulmuş taştan ve 56 santimetre yüksekliğinde büyük bir baştan ibarettir. Alnının şekli ve eğri gözler, bir Moğol tipini göstermektedir. Radloff, bu heykele de ahalinin saygı gösterdiğini ve yanına yiyecek içecek bıraktığını aktarmaktadır.

Ordoks Hristiyan, II.C/ 140: Hristiyanlık mezhebidir.

ölüler diyarı,III.C/ 68, 69: bkz."Üsütär Yärinä"

pagodlar, IV.C/ 132: Uzak doğu tapınaklarına verilen isimdir.

Paskalya yortusu, I.C/ 84: Hem Yahudiler hem de Hristiyanlar için dini bir bayramdır. Hristiyanlar için Hz. İsa'nın çarmıha gerilişi ve tekrar dirilişinin yıldönümü sayılan kutsal günleri içerir.Yahudiler için, İsrail oğullarının Mısır'ı terkedip kölelikten kurtuluşunu simgeler.

peygamber, 77, 78: Allah'ın dinini yaymak üzere dünyada vazifelendirdiği elçilerdir.

Pırçu Kan, III.C/ 7, 37: Şamanlık inancına göre "on yedi yüksek han" (yersu) dan biridir.

Pırkan Tengre, III.C/ 40, 41, 42: Şaman ayini sırasında adı geçen bir ruh.

Pırşak-Kan, II.C/ 123: Lebed Tatarlarının mitolojisinde herşeyi yaratan ilk ata kabul

edilen Kuday-Bay-Ülgön'ün dört oğlundan biri.Göğün ikinci katında oturur.

Pura (Pûra), III.C/ 28, 29, 36, 44, 45, 46, 47, 48, 60: Şamanlıkta kurbanlık hayvanın ruhuna verilen ad.

Pura-Sakçı, III.C/ 28, 29: Şamanlıkta kurbanlık hayvanın ruhuna bekçilik etmekle görevli kişi.

put, II.C/ 91, 94, 125; III.C/ 95: Tanrı olarak kabul edilen eşyalar, semboller.

Putperestlik, I.C/ 142, 180, 205, 232 -II.C/ 1, 83,252, 253, 258, 319; III.C/ 71, 73, 95; VI.C/ 64: Put adı verilen çeşitli eşyaları, sembolleri Tanrı olarak kabul edip onlara tapan, ibadet eden inanış.

Puysan Kan, III.C/ 7: Şamanlık inancına göre "on yedi yüksek han" (yersu) dan biri.

Pärbi Kan, III.C/ 7: Şamanlık inancına göre "on yedi yüksek han" (yersu) dan biridir.

ruhlar cemiyeti, III.C/ 7: bkz.”Yersu”

Rum-Katolik kilisesi, IV.C/ 144: Kulca şehrinde Ruslar’dan kalan bir kilise.

Sarı-Kan, II.C/ 123, 125: (1) Lebed Tatarlarının mitolojisinde her şeyi yaratan ilk ata kabul edilen Kuday-Bay-Ülgön'ün oğlu olan Suylap’ın oğlu. Göğün altıncı katında oturur. (2) Kumandılara ait köy olan Nemegeç'te, evde bulundurulan putlardan biri.

So Kan, III.C/ 7, 37: Şamanlık inancına göre "on yedi yüksek han" (yersu) dan biri olan Yo Kan'ın iki oğlundan biri.

somo, II.C/ 26, 27;III.C/ 22: (1)Altay'da bir ipe 9 adet çeşitli renkte şerit ve bezler sarılarak ortası insan yada hayvan biçiminde kesilmiş bez parçaları. Somo bezi diye de adlandırılan bu put yurtların 9 ceddi ile koruyucu ruhlarını ifade eder. Fakat Altaylar bu putlar önünde hiç ibadet etmezler. (2) Şamanlıkta, tanrılar tarafından takdis edilmiş kayın ağacı.

söltü, III.C/ 35: Şamanlıkta, kurban merasimi sırasında şamanın dokuz elbiseyi astığı üzerine şeritler takılmış ip. Bu dokuz elbise ev sahibi tarafından Bay Ülgön'e sunulmak için yün, ipek ve pamuktan hazırlanmıştır.

Suylap, II.C/ 123: Lebed Tatarlarının mitolojisinde herşeyi yaratan ilk ata kabul edilen Kuday-Bay-Ülgön'ün dört oğlundan biri. Göğün beşinci katında oturur.

Sürö dağı, III.C/ 6, 29, 48: Şamanlık inancına göre bütün hayatın kaynağı sayılan Süt-Ak-Köl ile semanın üçüncü katında bulunan dağ. Bu dağda Kuday, Yayuçiler, koruyucu melekler, doğru yol üzerinden ayrılmayan insanların geldiği cennet bulunur. Buradaki insanlar yeryüzünde yaşayan insanların ataları olup ilahlarla

yeryüzünde yaşayanlar arasında arabuluculuk ve vasıtacılık yaparlar.

Süt-Ak-Köl, III.C/ 6, 13: Şamanlık inancına göre semanın üçüncü katında oturur ve bütün hayatın kaynağı sayılır.

şaman, I.C/ 122, 125, 131; II.C/ 10, 26, 67, 80, 90, 92, 102, 112, 114, 120, 121, 139, 140; III.C/ 2, 3, 8, 14, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 78: Tütk halkları arasında "kam" olarak da adlandırılan Şamanlar, Şamanlık dininde insanların ataları ve tanrılarla yeryüzünde yaşayan insanlar arasında bir tür vasıtacılık görevi üstlenmişlerdir. Şaman, davulunu kullanarak ayinler yapar. Kesilen kurbanı takdim eder, evi (yurtu) ölülerin ruhlarından temizler, rica ya da şükran dualarını okur. Aynı zamanda şaman, doktor, falcı ve havayı önceden tahmin eden kimsedir. Şamanlara duyulan saygı korku merkezlidir. Şamanlık babadan oğula geçer fakat kişi inanca göre kendisi buna karar vermez. Bu görev cedleri tarafından ona aniden verilir. Bir hastalık şeklinde kişiye bildilir. Şaman olacak kişi garip hareketlerle bunu belli eder. Kabul etmek istemezse ıstıraplı bir şekilde ölür. Ayin sırasında çeşitli elbiseler giyerler. Bu elbiseler, ait olduğu topluluğa göre şekillenir. Süslü, abartılı elbiseler giyenleri olduğu gibi günlük sıradan elbise giyenleri de mevcuttur.

şaman davulu, II.C/ 91, 139; III.C/ 8, 18, 20, 21, 35, 67: Şamanların ayin sırasında kullandıkları bir çalgı olup yeryüzündeki insanlarla yersu ilahları ya da ataları ile irtibat kurmak, yardım istemek için kullanılır Babadan oğula geçen şamanlığın somut bir mirası ve işareti sayılır. Radloff'un ağzından tasviri şöyledir: " Ağaç kenarın üzerine bir maral derisi gerilmiştir ancak bu deri tahtanın dış kısmını da örter. Davulun iç kısmında tahta kenarın uzunluk mihveri boyunca takılmış değnek şeklinde bir sap vardır. Bu sap, umumiyetle kollarını uzatmış ayakta bir insan şeklinden ibarettir, buna da davul sahibi (tungur âsi) derler. Bazan bu sap güzel bir şekilde oyularak işlenmiş olur, fakat çok defa da düz bir değnekten ibaret olup, yukarı ucunda göz yerine düğmeler takılmış büyük ve yuvarlak bir baş ye alt kısmında da sapa meyilli olarak raptedilmiş ve insanın ayaklarını gösteren iki ağaç parçası bulunur. Tüngür äsi'nin kolları, başın biraz altından geçen ve sapa dikey olarak girilen bir telle ifade olunur, bunun üzerine birçok demir parçalan ve levhacıkları takılmıştır ve davul sallanırken kuvvetli ses

çıkarırlar. Bundan başka, sapa kırmızı ve mavi renkte ve cedler tarafından takdis edilmiş birçok bez veya şeritler iliştirilmiştir. Şaman davulunun üzerine gerilmiş olan derinin dış kısmına kırmızı şekiller çizilmiştir."

şaman merasimi, II.C/ 10 ; III.C/ 19, 22, 69, 82: Evlilik, ölüm ve kurban gibi törenlerde şamanların dualar eşliğinde gerçekleştirdikleri ayinlerdir.

Şamanlık (Şamanizm), I.C/ 137; II.C/ 179; III.C/ 1, 2, 5, 14, 18, 19, 66, 70, 72; IV.C/ 121: Türklerin batıya ve güneye göç eden komşularından ayrılarak geride kalan ve Altay dağı silsilesi civarında yaşayan halkların inanç sistemidir. Bunlar, Altaylı Dağ Kalmıkları, Teleütler, Karaorman Tatarları ve Şorlar'dan müteşekkil halklardır. Şamanlığın fikri sisteminde dünya birçok katlardan ibarettir. Bu katlar, yukarıda onyedi kat ışık alemi olan sema, aşağıda yedi ya da dokuz kat olan karanlıklar alemi şeklinde tasvir olunur. Sema ve karanlıklar alemini oluşturan katlar arasında insanların yaşadığı yer yüzü vardır. Bu yüzden insanoğlu bu katların her zaman tesirinde kalır. İnsanları yaratan, koruyan bütün iyi ruhlar ve tanrılar yukarıda otururken insanlara zarar vermek isteyen ifritler, kötü ruhlar ve tanrılar aşağıda oturur. Şaman da bu katlar arasında gezerek insanlara yardımcı olur.

Şan-Şing, III.C/ 257: Kobdo şehri kalesinde Çung-Chang adına yapılmış mabedde "dağ ruhunu" temsil eden put.

şeytan, II.C/ 122, 123, 128, 134: İnsanları Allah'ın buyruklarına karşı gelmeleri yolunda teşvik eden, kışkırtan varlık.

şeytan dini, III.C/ 18: Rusların şamanlık için kullandığı tabir.

şeytan hizmetçisi, III.C/ 69: Vaftiz edilmiş Altaylılar, Teleütler ve Rusların şamana verdikleri ad.

Şor şamanları, III.C/ 20:Görevleri bakımından diğer şamanlardan farkları yoktur. Ayin sırasında günlük sıradan giysiler giyerler.

Şär-Sumul, III.C/ 261: Moğolların Buyantu nehri civarındaki Budist mabedidir. Mabedin iki tarafında, lama'larm oturduğu birçok ev ve keçe çadırlar bulunmaktadır. Mabed dört binadan ibaret olup, bunların ilk üçünde giriş kapıları vardır.

Talay Kan, III.C/ 7: Şamanlık inancına göre "on yedi yüksek han" (yersu) dan dördüncüsü olup denizlerin hakimi, ölülerin koruyucusu sayılır. Bir adı da"Yayık Kan"dır. Onun evi on yedi denizin birleştiği yerdedir. Yeryüzündeki

bütün suların hakimidir.

Tanrı, II.C/ 27, 76, 121, 122, 123, 155, 157, 179, 232, 273, 284, 290; III.C/ 6, 14, 17, 22, 69, 77, 79: Yaratıcı

Teleüt şamanları, III.C/ 20: Görevleri bakımından diğer şamanlardan farkları yoktur. Ayin sırasında günlük sıradan giysiler giyerler.

Tengere Kayra Kan, III.C/ 3, 6: Şamanlığa ait, dünyanın yaratılışı ile ilgili efsanelerin birinde geçen, tüm insanların ata ve anası, bütün varlıkların başlangıcı sayılan ve Tanrıların en yükseği diye kabul edilen tanrı.

Tevrat, IV.C/ 181, 182: Museviler'in kutsal kitabı

Totoy Payan, III.C/ 39: Tölös ve Mundus boylarına mensup kimselerin koruyucu ruhu olan dolu, şimşek ve yağmur ilahı.

Tös-Hanım, II.C/ 125: Kumandılara ait köy olan Nemegeç'te, evde bulundurulan putlardan biri.

Tös-Kan, II.C/ 123: Lebed Tatarlarının mitolojisinde herşeyi yaratan ilk ata kabul edilen Kuday-Bay-Ülgön'ün dört oğlundan biri. Göğün üçüncü katında oturur.

Tümängi Tus, III.C/ 10: Şamanlık inancına göre karanlıklar dünyası adı verilen dokuz kattan ibaret yer altı dünyasında insanlara zarar vermek isteyen varlıklara Altaylıların verdiği ad.

Tüngür Äsi, III.C/ 20: bkz." davul sahibi"

Türbeti-Timur, IV.C/ 167, 171, 175, 178: Semerkant'ta bulunan Timur-Lenk'in türbesi.

Tyas Toyı, II.C/ 140: İlkbahar bayramı anlamına gelir. Kaçalar arasında devam edegelen dini ayinlerden biridir. Haziran ayında halk bir yerde toplanır. Bolca süt rakısı hazırlarlar. Tanrılarına kurbanlar sunarak devamında dans, güreş, şarkı, yarış gibi etkinliklerde bulunurlar.

Tyayän, II.C/ 179: Yaratan anlamına gelir. Abakan Tatarlarının Tanrı anlamında kullandığı bir kelime.

Ulankom manastırı, III.C/ 304: Batı Moğolistanda bir manastır.

ulu şilkär ay, II.C/ 140: Kaçalar'da haziran ayıdır. İlkbahar bayramı adı verilen dini ayinin yapıldığı aydır.

Üsütär Yärinä, III.C/ 68: Şamanlık inancına göre insanların öldükten sonra bulundukları yer.

Üygön-Taş, IV.C/ 9, 10: Yığılmış taş anlamına gelip Kalmıkların bir dağ geçidi üzerinde bulunan Obo'su

vaftiz, I.C/ 39, 41, 48, 66, 98; II.C/ 54, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 93, 110, 139, 141; III.C/ 1, 69, 70, 71: Hristiyanlarda çocuk doğduğunda günahlarından arıtmak amacıyla yapılan tören.

Yabaş Kan, III.C/ 7: Şamanlık inancına göre "on yedi yüksek han" (yersu) dan dokuzuncusudur.

Yabır Kan, III.C/ 7, 35: Şamanlık inancına göre "on yedi yüksek han" (yersu) dan biri.

Yahudiler, III.C/ 115; IV.C/ 179, 180, 182, 210: Yahudilik dinine mensup kimseler. İsrafiloğulları adlı topluluktur.

Yaman Üsüt, III.C/ 10: Şamanlık inancında insanlara zarar vermek isteyen ve Altaylıların "Tümängi Tus" adını verdiği varlıklardan biri.

Yayık (May-änä), III.C/ 6: Şamanlık inancına göre Kayra Kan'dan doğan türeyen ve semanın on altıncı katında oturan Yüksek Bay Ülgön'ün iki oğlundan biri. Semanın üçüncü katında oturur.

Yayık Kan, III.C/ 7, 35, 66, 69: bkz."Talay Kan"

Yayuçi, III.C/ 6, 13, 14, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 66: Şamanlık inancına göre semanın üçüncü katında bulunan Sürö dağında, bütün hayatın kaynağı sayılan Süt-Ak-Köl ile birlikte yaşayan varlıklar. Yayuçiler aynı zamanda dünyaya yeni gelmekte olan insana Süt-Ak-Köl'den hayat kuvveti alarak dünyaya getirir ve hayatının sonuna kadar yardım eder. Erlik ise doğuma engel omak için bir "Körmös" gönderir. Körmös de insana hayatı boyunca takip eder. Yayuçi insanın iyi hareketlerini Körmös kötü hareketlerini yazar. Yayuçi insanın sağ omzunda Körmös ise sol omzunda ölene kadar refakat ederler.

Yedi Başlı Yamyam, II.C/ 135: Altaylıların Tardanak masalında geçen ve Tardanak'ı yemek isteyen yamyam.

Yer Aynası, II.C/ 169: bkz.”Aynalar”

Yersu, III.C/ 6, 7, 8, 17, 69, 78, 239: Şamanlık inancına göre üzerinde insanların yaşadığı yeryüzüne, "insanlara iyilik yapan ruhlar cemiyeti" şeklinde şahıslandırma yapılarak verilen ad. Ruhlar cemiyetinden kasıt yine şamanlık inacına göre, büyük dağların tepelerinde ve nehirlerin doğduğu kaynaklarda oturan "on yedi yüksek han"ın hepsidir.

Yo Kan, III.C/ 7: Şamanlık inancına göre "on yedi yüksek han" (yersu) dan biri olup arzın merkezinde, yeryüzündeki ağaçların en büyüğü olan yüksek çamın bulunduğu yerde oturan handır. On yedi hanın en kudretlisi sayılmaktadır.

yukarı dünya İlâhları, III.C/ 7: Şamanlık dininde yer ve gökte bulunan, insanlığı meydana getirip yaşatan, koruyan ilahların tümüne verilen ad.

yurtun temizlenmesi (ev temizlemek), III.C/ 66, 69: Şamanlık inancında ölen bir kişinin kırkıncı gününde yapılan merasimdir. İnanca göre ölen kişi bir müddet daha evin içinde kalır ve yanında birisini ya da hayvanları götürmek ister. Bunu engellemek için kırkıncı günde şaman çağrılır ve ayin yapar. Yayık Kan'a kurban sunulur.

Yälbägän, II.C/ 134, 135: Karaorman Tatarları'nın destanlarında ve masallarında geçen şeytan.

I. 1. 9. Eğitim ve öğretim

İsterlibaş Medresesi, II.C/ 254: Kuzey Rusya'da bulunan İslâm'i ilimlere dayalı eğitim ve öğretim veren medrese.

Medrese-i Mirza Uluk-Beg, IV.C/ 171: Semerkand'da bulunan medresedir.

Medrese-i Şirudar, IV.C/ 170, 171: Semerkant şehrinde bulunan medreslerdendir. 1010 yılında Yalang-Tuş-Bagadur tarafından yapılmıştır.

Medrese-i Tille-Kari, IV.C/ 170, 171: Semerkant şehrinde bulunan medreslerdendir. 1020 yılında yapılmıştır.

Medrese-i Uluk-Beg, IV.C/ 170, 171: Semerkant şehrinde bulunan medreslerdendir. Timur'un torunu tarafından yaptırılmıştır.

Medrese-i Ali, IV.C/ 177: Semerkand'da bulunan medresedir.

Medrese-i Hanım, IV.C/ 172, 173: Timur'un hanımı tarafından 791 yılında yaptırılmıştır. Sanmarkand şehrinde bulunan en büyük medresedir.

Medrese-i Hoca-Ahrar, IV.C/ 176: Semerkant şehrinde bulunan medreselerdendir.

Medrese-i Nakıp, IV.C/ 184: Kattı Kurgan şehrinde bulunan bir medresedir.

Rus mektebi, II.C/ 79, 82, 310: Misyonerlik istasyonlarında kurulan ve Rusça eğitim veren okullardır.

Yalangtuş medresesi, IV.C/ 193: Semerkand'da bulunan medresedir.

I. 1. 10. Ekonomi

Arjan, III.C/ 285: Kobdo pazarında faaliyet gösteren Çin ticaret şirketlrinden Ya-Şiu-Du' ya Moğolların verdiği addır.

Arjanovskaya Kompaniya, III.C/ 285: Kobdo pazarında faaliyet gösteren Çin ticaret şirketlerinden Ya-Şiu-Du' ya Rusların verdiği addır.

Bıratı panayırı, I.C/ 15 ; III.C/ 177

Cho-Şou-Chui, III.C/ 286: Kobdo pazarında faaliyet gösteren Çin ticaret şirketlerinden birinin ismidir. Moğollar Çagantay derler.

Cuma-Bazar, I.C/ 17 ; IV.C/ 154, 157, 162, 194, 195: Zerefşan vadisinde, aynı adı taşıyan kasabada kurulan pazardır.

Çagantay, III.C/ 250, 286: Kobdo pazarında faaliyet gösteren Çin ticaret şirketlerinden Cho-Şou-Chui'ye Moğolların verdiği addır.

çan, III.C/ 288, 289, 290, 291, 292, 293: Bir para birimidir.

Çimbay-Bazar, IV.C/ 162: Zerefşan vadisinde Nurpay'ın Kara-Darya'ya döküldüğü yerde kurulan pazardır.

Çin tüccarları, III.C/ 265, 270, 284, 290, 300 ; IV.C/ 18, 19, 20, 39, 41, 80

Çuri, III.C/ 192, 273: Çuya Panayırları'ndan ilk yapılanı olup haziran ayı başında buna uyan kameri ayın beşinde başlar. Çärü (ordu) kelimesinin bozulmuş şeklidir.

Çuya panayırları, III.C/ 191: Sınır karakollarında bulunan subaylar, Altaylılarla ve Dvoyedanlar'la alış veriş yapan Rus tüccarlarını doğrudan ticaret yapmalarını için davet etmeleri üzerine başlayan ticari faaliyetlerdir. Çuya boyunda kurulan ve Rus tüccarları, Soyonlar, Türbötler , Moğollar, Çinliler arasında ticaretin yapıldığı organizasyonlardır. Karakollar civarında yapıldığı için Çinli subaylar tarafından güvenlik sağlanır. Bunlar, yılda üç defa olmak üzere Çuri, Kalan ve Noel panayırı adında panayırlardan müteşekkildir.

Çüä, IV.C/ 194: Zerefşan vadisinde bulunan pazar yerlerinden biridir.

Çärü, III.C/ 226: Alışveriş yapılan panayırlardan biridir.

Dagbit, IV.C/ 161, 162: Zerefşan vadisinde Ak-Darya ile Kara-Darya arasında kurulan pazarlardandır.

dağ sıçanı derisi, III.C/ 189, 191, 193, 271, 275, 276, 279, 280, 299,300, 305, 307, 315, 316: Özellikle Rus tüccarlar tarafından Moğol, Türböt ve Soyonlarla yaptıkları alış verişlerde sattıkları mala karşılık aldıkları maldır. Değişim aracı olarak kullanılan deridir.

Dau-Dju-Fu, III.C/ 286: Kobdo pazarında faaliyet gösteren Çin ticaret şirketlerinden birinin ismidir. Moğollar bu şirkete Undur-Modo derler.

Daul (Pazarı), IV.C/ 151, 162, 193, 196: Zerefşan vadisinde Kara-Darya'nın güneyinde

kurulan pazarlardandır.

delikli yarmak, IV.C/ 39,43: Çin'de, Kulca şehrinde kullanılan madeni paradır. Bu paranın yedi tanesi bir Rus kopek'i eder.

dilla, IV.C/ 185, 190, 191: Bir para birimi.

İrbit panayırı, I.C/ 28, 31; II.C/ 109; III.C/ 275, 276, 302, 315, 316: Sibirya ile Rusya arasında alışverişin yapıldığı önemli panayırlardan biridir.

İştihan-Bazar, IV.C/ 162: Zerefşan vadisindeki yerleşim birimlerinde kurulan pazarlardandır.

Kalan (panayır), III.C/ 192: Çuya panayırlarndan olup takriben Çuri panayırından 1,5 ay sonra olur. Bu adı "Kalan" vergisinden almaktadır. Dvoyedanlar Çin'e "Kalan" vergisini bu zamanda öderler.

Kattı-Kurgan Bazar'ı, IV.C/ 162, 192: Zerefşan vadisinde Kattı-Kurgan şehrinde kurulan pazardır.

Kokan, IV.C/ 185, 187, 188, 189, 190: Bir para birimidir.

Kopek (köpek), I.C/ 38, 72, 105, 114 ;II.C/ 107, 122, 130, 131, 140, 208, 210, 247; III.C/ 194, 226, 250, 261, 275, 276, 277, 284, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 301, 302, 304, 315; IV.C/ 17, 45, 137, 186, 188, 189, 190, 206: Rus para birimi (1 ruble = 100 kopek)[1]

Kulca pazarı, IV.C/ 33: İli vadisinde yapılan ticarette önemli bir yere sahip olan pazardır.

Maral Boynuzu, III.C/ 185, 192, 193, 273, 275, 299, 317: Çuya panayırlarında ticareti yapılan mallardandır. Çinliler bunları ilaç yapımında kullanmaktadırlar.

Ming- Bazar, IV.C/ 162: Zerefşan vadisinde, Kara-Darya boyunda kurulan pazardır.

Mitan-Bazar, IV.C/ 162: Zerefşan vadisinde, Ak-Darya'nın kuzeyinde kurulan pazardır.

Nastay, III.C/ 286: Kobdo pazarında faaliyet gösteren Çin ticaret şirketlerinden Tyan-Gi-Ta'ya Moğolların verdiği addır.

Noel panayırı, 192: Çuya panayırlarının üçüncüsüdür. Aralığın ortasında yapılır, bundan dolayı noel panayırı adını alır.

Progon, I.C/ 72, 73 : Sibirya'da nehirleri geçmek için kullanılan "köylü kayıklarına" ödenen ücrete verilen addır.

[1] Radloff, W, Sibirya'dan, çev. A.Temir , İstanbul 1994, C.II, s. 332

ruble, I.C/ 28, 29, 30, 31, 38, 72, 105, 108, 109; II.C/ 6, 8, 9, 65, 122, 124, 130, 131, 132, 208, 209, 210, 213, 215, 229, 232, 247, 252, 286, 311; III.C/ 181, 186, 192, 193, 194, 209, 224, 226, 229, 244, 261, 273, 275, 277, 279, 280, 284, 285, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 297, 299, 301, 302, 303, 304, 314, 315; IV.C/ 17, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 39, 40, 57, 63, 75, 82, 94, 134, 136, 137, 139, 143, 180, 185, 188, 189, 190, 191, 192, 211 : Rus para birimi

Rus acenteliği, IV.C/ 19,39,124, 128: Rus tüccarlarının Batı Moğolistan ve Çin'deki şehirlerde kurmuş olduğu ticaret binaları , evleridir. Bu kuruluşlar Rus şirketlerinin bayisi gibi çalışır. Bu binalarda buraya gelen tüccarlar için ayrılmış odalar ve mal depoları bulunur. Buraların muhafazası için 10-12 kozak askerinden oluşan bir birlik bulundurulmaktadır. Fakat bu acenteliklerde Rus tüccarların gece kalması yasaktır.

Rus tüccarları, II.C/ 35, 39, 49, 50, 66, 85, 129, 131, 196, 214; III.C/ 173, 179, 180, 181, 185, 186, 188, 189, 192, 266, 268, 269, 271, 275, 276, 278, 280, 290, 300, 303, 305, 307, 316, 317; IV.C/ 21, 24, 40, 43, 123, 139: Altay'da ve İli vadisindeki mevcut ticarette faaliyet gösterirler. Rus mallarının yanında bölgedeki topluluklardan aldıkları malların da ticaretini yaparlar.

sçotı, III.C/ 314: "Hesaplar" anlamına gelir. Palatki adı da verilen bu mağazalar, Rusların Batı Moğolistan'daki seyyar mağazalarına verilen addır. Çinliler, Kobdo'da, Rus tüccarlara ev yapmak için müsaade vermediklerinden Ruslar kışın Kobdo'da dükkanlarını işletir, yazın da mallarını Moğol koşunlarına götürürler.

Sıchu-Tu, III.C/ 285: Kobdo pazarında faaliyet gösteren Çin ticaret şirketlerine ait mağazanın adı.

Sirä - Bulak, IV.C/ 162: Zerefşan vadisinde Nurpay'ın güneyinde kurulan pazar.

Sär-Yarmak, IV.C/ 57, 94: Bir para birimi.

Ta-Şeu-Chu, III.C/ 285: Kobdo pazarında faaliyet gösteren Çin ticaret şirketlerinden birinin adıdır.

tengi, IV.C/ 211: Buhara Hanlığı'nda kullanılan para birimi.

Tyan-Gi-Ta, III.C/ 285: Kobdo pazarında faaliyet gösteren Çin ticaret şirketlerinden birinin ismidir. Moğollar bu şirkete Nastay derler.

Undur-Modo, III.C/ 286: Kobdo pazarında faaliyet gösteren Çin ticaret şirketlerinden Dau-Dju-Fu'ya Moğolların verdiği addır.

Unze, III.C/ 251, 261, 275, 285, 288, 289, 290, 291, 292, 297, 298, 303 ; IV.C/ 100, 120: Çinlilerin gümüş parası

yang, IV.C/ 120: Çinlilerin kullandığı gümüş para.

Ya-Şiu-Du, III.C/ 285: Kobdo pazarında faaliyet gösteren Çin ticaret şirketlerinden birinin adı. Moğollar bu şirkete Arjan, Ruslar ise Arjonovskaya Kompaniya adını verirler.

Yorgan-Bazar, IV.C/ 162: Zerefşan vadisindeki yerleşim birimlerinde kurulan pazarlardandır.

I. 1. 11. Evlilik

Anlaşma Baygası, II.C/ 118: Şorlarda evlenme sırasında verilen ziyafet.

apakay, II.C/ 70: Eş,hanım

at yarışları, II.C/ 118, 275, 278: Düğünlerde ve bayramlarda halkın eğlence amaçlı yaptığı etkinliktir.

bayga, II.C/ 117, 118, 275: Şorların düğünlerde vermiş olduğu ziyafetler ve karşılıklı hediye alıp verme işidir.

car-car, II.C/ 259, 260: Kazaklarda bir "gelin şarkısı."

çeyiz, II.C/ 73, 117, 141, 145: Gelinin düğünden önce hazırladığı eşyalar.

düğün, II.C/ 57, 71, 72, 73, 117, 177, 178, 268

enci-koncı, II.C/ 73: Çeyiz

et baygası, II.C/ 118: Şorlar'da zenginlerin, yapılan ilk hasattan sonra gelinin ana ve babasına kurban için hediye ettikleri inek.

gelin çalma, II.C/117: Şorlar'da görülen düğün adetlerindendir. Damat olacak kişinin arkadaşları ile evleneceği kızı anlaşarak kaçırmasıdır.

kalım, II.C/ 70, 71, 73, 95, 117, 118, 141, 227, 258, 259, 269, 270, 301: Düğünlerde damat tarafından kızın babasına verilen para ve hayvan.

kït, II.C/ 259: Kazaklarda damadın babasının gelinin babasına at, elbise gibi şeylerden vermiş olduğu hediye.

koltu, II.C/ 73: Damat

körümdük, II.C/ 262: Düğünlerde görümlük.

sırgalü (sırgalı), II.C/ 17, 73: (1)Gelin. (2) Altay'da yetişkin kızlara kulaklarında küpe taşımalarından dolayı "küpeli" anlamında kendilerine verilen ad.

son bayga, II.C/ 118: Şorlarda zenginlerin, yapılan ilk hasattan sonra gelinin ana ve

babasına kurban için hediye ettikleri at.

Şorların düğün âdetleri, 117: Yeni evlenen insanların arkadaşları ve akrabaları dokuz ince kayın ağacından bir yurt yaparlar. Yeni evliler bu yurtta üç gün konaklarlar. Sonra asıl evlerine geçerler. “Bayga” ve “gelin çalma” adıyla bilinen adetleri de mevcuttur. (bkz.” “gelin çalma”, “bayga”)

tütün baygası, II.C/ 118: Şorlarda düğünden bir ay sonra gelinin ve damadın akrabalarına verilen tütün paketleri hediyeleridir.

I. 1. 12. Fal ve büyü

bal aşadı (kuamalak aşadı) , II.C/ 255: Kazakların koyun pisliğinden bakılan fala verdikleri ad.

büyü duaları, III.C/ 212: Hava şartlarını değiştirmek için yapılan büyüde söylenen dualardır.

büyü, III.C/ 3, 22, 69, 74, 76, 77, 220, 222: Şamanların ve yağmur büyücülerinin çeşitli sözler ve hareketlerle yaptığı faaliyetleridir.

hava taşı, III.C/ 212: Altay'daki halklarda ve Soyonlar arasında havaya sihirle hakim olmak için yapılan bir tür büyü merasiminde kullanılan taşlardır. Bu büyüyle kötü hava koşullarının düzeleceğine inanınılır. Bu taşların ancak bu işe vakıf olan kimselerce bilinen özellikleri var olduğu inancı hakimdir.

kumalak aşadı (bal aşadı), II.C/ 255: Kazakların koyun pisliğinden bakılan fala verdikleri ad.

kürek kemiği, II.C/ 257: Kazakların fal bakmakta kullandığı malzeme.

öz cak, II.C/ 255: Kazakların koyun pisliğinden baktığı falda, koyun pisliği taneleri kümelerinin fala bakılan kimseye ait olan tarafı .

yada taşları, (yadataş) III.C/ 9, 220: Yağmur büyücüsü "Yaşık" ın büyü yaparken kullandığı özel taşlar.

yadaçı, III.C/ 8: Altay'da yaşayan halklar arasında kötü hava koşullarında iyi bir havanın olması için dua eden "hava büyücüsü." (Radloff, aynı kişi için farklı sayfalarda hem "Yadaçı" hem de "Yaşık" tabirini kullanmaktadır.)

yaşık, III.C/ 220, 222, 223: ."Yağmur büyücüsü". Radloff'un Batı Moğolistan'daki seyehati sırasında karşılaştığı hava koşullarını iyileştirmek için büyüler yapan kişiye verilen ad.

I. 1. 13. Giyim ve süslenme

ağaç tokpok, II.C / 17: Ağaç değnekçikler. Altay'da büyümüş kızların saçlarının ucuna takdığı süs amaçlı parçalar.

ak-kalpak,II.C / 317: Kara- Kırgızların ak keçe şapkalarına verilen addır.

alaşa, IV.C/ 186: Kattı-Kurgan şehrinde yapılan bir pamuklu kumaş çeşididir.

Altay şapkası, II.C/ 29, 126: Altaylıların giydiği sivri uçlu bir şapka.

altın sırmalı kaftan, II.C/ 6: Altay Zaysanları'nın Rus sarayından aldıkları bir çeşit üniforma. Rus memurlarının huzuruna çıkarken giyerler.

astar, IV.C/ 186: Kattı-Kurgan şehrinde yapılan bir pamuklu kumaş çeşididir.

basma şit, IV.C/ 191: Basma Pamuklu. Kattı-Kurgan şehrine Buhara'dan gelen kumaşlardandır.

basma, IV.C/ 45: Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Buhara ve Taşkent'ten satın alınan bir pamuklu kumaş çeşididir.

börk, II.C/ 148: Altay'da kullanılan bir şapka.

çamca, II.C/ 13:Altay'da yaşayan insaların iç çamaşırı olarak kullandığı önü açık ve eğri yakalı bir gömlek.

choso, IV.C/ 45: Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Buhara ve Taşkent'ten satın alınan bir yün kumaş çeşididir.

Çi-Çän-Çän,IV.C/ 43 : Çin kumaşlarından "pamuklu kumaş" çeşididir.

Çin dabası, II.C/ 13 -III.C/ 275, 307: Dvoyedanların elbiselerinin dikildiği kumaş. Rusların Çuya (ticareti) panayırından aldığı mallardandır.

Çin kumaşı, I.C/ 156, II.C/ 18 ; IV.C/ 43, 68

Çin pamukluları, III.C/ 290: Çinlilerin üretip Kodo Pazarında sattıkları kumaşlardır. Birkaç çeşit halinde üretilip satılırlar. Sı-da-lan-bu, Ya-da-lan-bu, Su-bu kumaş çeşitleridir.

Çin şapkası, III.C/ 182, 183, 234; IV.C/ 76

çolak, IV.C/ 44 : Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Kaşgar'dan satın alınan bir pamuklu kumaş çeşididir.

çuan-lan-çay-bu, III.C/ 291: Çinlilerin adi pamuklu kumaşlarından olup açık ve koyu renktedir.

çuibu, IV.C/ 45: Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Buhara ve Taşkent'ten satın alınan bir pamuklu kumaş çeşididir.

çägidäk, II.C/ 16, 19, 126 ; III.C/ 234, 266:Altay'da kadınların üzerine kumaş geçirilmiş şekilde giydiği kürk.Evlenmiş kadınlar genelde bu giysiyi giyer. Bu yüzden evliliğin işareti sayılır.

çäyimäk, II.C/ 14, 15, 16, 126: Altay'da erkeklerin giydiği gömlek üzerinde dirseğe kadar uzanan kısa ve dar kollu yelek.

daba, IV.C/ 21, 23, 24, 26, 29: Bir kumaş çeşididir.

Da-Chun-Bu, III.C/ 291: Çinlilerin adi pamuklu kumaşlarından olup kırmızı renktedir.

dağ tavuğu tüyü, III.C/ 20: Altaylı şamanların giydikleri kırmızı külaha süs şeklinde taktıkları eksesuar.

dakä, IV.C/ 191: Kattı-Kurgan şehrine Buhara'dan gelen kumaşlardandır.

deve kumaşı, II.C/ 233: Deve yününden hazırlanmış ipliklerle tezgahlarda dokunan ve sağlamlığı ile bilinen kumaş.

deve yünü, II.C/ 202, 232, 233: Devenin göğüsünden, ön ayaklarından, sırtından ve boynundan alınan tüylerdir. Bunlar tel tel inceltilerek kış elbiselerinde astar yerine kullanılırlar. Çok sağlam olduğu için büyük miktarlarda Ruslara ihraç edilir.

durdun, IV.C/ 43: Çin kumaşlarından "ağır ipek kumaş."

durya cübbeler, IV.C/ 190, 191 Durya, II.C/ 236, 239; IV.C/ 44, 68, 187, 190: (1) Yarım ipek. Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Buhara ve Taşkent'ten satın alınan bir ipekli kumaş çeşididir. (2) Kokand yarım ipeği.

dyän-çu, IV.C/ 43 : Çin kumaş çeşitlerindendir.

dyän-däu, IV.C/ 43 : Çin kumaşlarından "pamuklu kumaş" çeşididir.

dälämbü, IV.C/ 44 : Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Kaşgar'dan satın alınan bir pamuklu kumaş çeşididir.

eltir, II.C/ 208: Kazakça'da küçük kuzu derisine verilen ad olup giysi yapımında kullanılır.

gämbu, IV.C/ 45: Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Buhara ve Taşkent'ten satın alınan bir pamuklu kumaş çeşididir.

hasä, IV.C/ 44 : Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Kaşgar'dan satın alınan bir pamuklu kumaş çeşididir.

Hoang-Çu, IV.C/ 43: : Çin kumaşlarından "ince ipek kumaş" çeşidi.

kaba çuha, III.C/ 275: Rusların Çuya (ticareti) panayırında ihraç ettiği mallardan biri.

kalami, IV.C/ 186: Kattı-Kurgan şehrinde yapılan bir pamuklu kumaş çeşidi.

Kamsal (kamisol), II.C/ 96: Teleütlerin ataları tarafından kullanılmış kolsuz ve yakasız, gümüş düğmelerle süslü bir elbise.

karima, IV.C/ 44 : Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Kaşgar'dan satın alınan bir pamuklu kumaş çeşididir.

keçe ayakkabılar, II.C/ 318: Kara-Kırgızlarda kadınların keçi tüyüden yaptığı ayakkabılar.

keçe, I.C/ 39, 43, 46, 50, 119, 131, 156 ; II.C/ 14, 20, 22, 28, 30, 38, 109, 113, 125, 139, 157, 201, 206, 209, 232, 252, 255, 306, 307 ; III.C/ 22, 23, 298, 305: Genelde koyun, keçi ve deve yününden elde edilen dokunmamış kaba kumaştır.

Keten Bezi, II.C/ 84, 124, 125, 205, 236: Altay'da giysilerin dikildiği kumaştır.

kibenek, II.C/ 318: Kara-Kırgızlarda kadınların keçi yününden diktiği manto.

kidyä, II.C/ 17:Altay'da erkeklerin ve erkek çocukların saçlarını traş ederek sadece tepelerinde bıraktıkları ve örerek ucuna çeştli renklerde altın iplikler ve kordonlar bağladığı saç tipi.

kimhat (Kimkat, Kimbat), IV.C/ 44, 70, 191: Üzerine madeni ipler katılmış ipekli Buhara kumaşı.

kiş-pörük, II.C/ 92: bkz."Samur şapkası"

Kokand yarım ipeği, IV.C/ 68: Zenginlerin elbise dikindiği kumaştır.

koyun postu, I.C/ 29, 31, 122; II.C/ 200, 210, 238; III.C/ 170, 209: Giyim malzemesi olarak kullanılır.

kökübaş, IV.C/ 44 : Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Kaşgar'dan satın alınan bir pamuklu kumaş çeşididir.

kuğu tüyü, II.C/ 17: Kadın ve kızların takdığı küpelerin ucuna süs amaçlı geçirilen tüyler.

Kürmä, II.C/ 96: bkz." Kamsal"

malakay şapkası, II.C/ 92, 227;III.C/ 121: Sivri yanlarında kulaklıkları olan bir şapka.

mata, IV.C/ 190: Kaba Pamuklu Kumaş. Kattı-Kurgan şehrine Kokand'dan gelen mallardandır.

Moğol şapkası, 208, 234, 235: Çin şapkasından meydana gelerek XV. veya XVI. yüzyılda Moğolistan'a girmiş olma ihtimali olan giysidir. Bir baş kısmı ve bunu etraftan çeviren yanlan kalkık sert bir kenar kısmı vardır. Kullanıldığı yere göre şapka üzerinde rütbe işareti olan bir düğmeler takılır. Soyonlar'da memurlar bunun yerine taştan bir düğme takarlar. (Soyonlar ayrıca kuzu derisinden

yapılmış Moğol şapkaları kullanırlar.) Ön tarafı arkasına nazaran çok daha yüksek olan şapkanın kenarı kadife ile (kışlık şapkalarda kürk parçası ile) kaplanmış olur. Zengin Moğollar şapkalarında ustalıkla takılmış püsküllü şeritten ekler de bulundururlar.

molun, 43: Çin kumaşlarından"yuvarlak çiçekli ağır ipek kumaş" çeşididir.

män-Çu, IV.C/ 43 : Çin kumaşlarından"pamuklu kumaş" çeşididir.

mäşrü, IV.C/ 44 : Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Kaşgar'dan satın alınan bir pamuklu kumaş çeşididir.

nanking, II.C/ 14, 15; IV.C/ 21, 24, 25, 28: Bir kumaş çeşidi.

nil, IV.C/ 191: Kattı-Kurgan şehrine Buhara'dan gelen kumaşlardandır.

Orta Asya kaftanı, II.C/ 236: bkz.”şapan”

örmök, II.C/ 233, 238;III.C/ 170: Kazakça'da deve yününden yapılan kumaş.

ötük, II.C/ 14: Altaylıların dizlere kadar çıkan çizmesi.

paçaya, IV.C/ 191 Yarım İpek. Zerefşan vadisinde yapılan ticarette Kattı-Kurgan şehrine Buhara'dan gelen mallardandır.

pamuklu cübbeler, IV.C/ 191: Zerefşan vadisinde yapılan ticarette Buhara ve Kokand’dan gelen malar arsındadır.

pelüş cübbeler, IV.C/ 191: Zerefşan vadisinde yapılan ticarette Buhara ve Kokand’dan gelen mallardandır. Bu cüppeler altın ve gümüşle dokunmuştur.

puduk, II.C/ 17: Sedefli midye. Altay'da 12 yaşına kadar olan kızlar saçlarının ön tarafını traş ederler arka tarafını uzatırlar. Uzatılan kısmın ucuna süs amaçlı takılan bir eşyadır..

ren geyiği postu, I.C/ 194, 128: Soğuktan korunmak için giysi ya da barınma malzemesi olarak kullanılan derilerdir.

Rus dabası, II.C/ 13: Rus kumaşı.

samur derisi, I.C/ 171; III.C/ 170, 275, 279: Giyim malzemesi olarak kullanılır.

samur kürkü, III.C/ 168, 169, 185: Giysi malzemesi..

samur şapka, II.C/ 92: Solkoy Taleütlerinin giysisi olup ancak zengin kadınlar tarafından giyilebilen bir şapkadır. Samur derisinden malzeme kullanıldığı için bu ismi almıştır.

sarguca, IV.C/ 191: Bir kumaş çeşididir. Kattı-Kurgan şehrine Buhara'dan gelen kumaşlardandır.

Sı-Da-Lan-Bu, 290: Çin pamukluları adı verilen kumaş çeşitlerinden, ipek katılmış

geniş pamuklu kumaştır. Renkleri genelde mavi ya da tuğla kırmızısıdır.

simavi, IV.C/ 44 : Bir pamuklu kumaş çeşididir.

su-bu, III.C/ 290: Çin pamukluları adı verilen kumaş çeşitlerindendir. İpek ve yün katılarak yapılan bu kumaşların renkleri genelde siyahtır.

süpäti, IV.C/ 44 : Bir pamuklu kumaş çeşididir.

säükälä, II.C/ 259, 276: Kazaklarda gelinin başında bulunan madeni süslerle örülü sivri gelin şapkası.

şalbar, II.C/ 210, 238, 239: Kazaklarda keçi derisinden yapılan geniş pantolonlar. Kazaklar bunu ata binerken giyerler. Ruslar ise soğuk havada seyehat ederken giyerler.

şang, IV.C/ 44: Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Kaşgar'dan satın alınan bir pamuklu kumaş çeşididir.

şanka, II.C/ 17: Altaylı kızların yüzün iki yanına sarkıttıkları saç demetine verilen addır.

şapan, II.C/ 236: Kazakların kadın ve erkeklerinin giydiği Orta Asya kaftanı. Topuklara kadar sarkan bir elbise olup kollarının yukarı kısmı geniş alt kısmı dardır. Önden bir kuşakla bağlanır.

şarvari, II.C/ 210: Rusların Kazaklarda yapılan keçi derisinden yapılmış "şalbar"a verdikleri ad.

şau-chun-bu, III.C/ 291: Çinlilerin adi pamuklu kumaşlarından olup kırmızı renktedir.

şayä, IV.C/ 44: Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Buhara ve Taşkent'ten satın alınan bir ipekli kumaş çeşididir. Buhara ipeği adı da verilir.

şayı, IV.C/ 190,191: Saf İpek. Kattı-Kurgan şehrine Buhara ve Kokand şehrinden gelen mallardandır.

Şi-Lan-Cay-Bu, III.C/ 291: Çinlilerin adi pamuklu kumaşlarından olup açık ve koyu renktedir.

şülängi, III.C/ 183: Dvoyedanların giydiği şapka.

tabar, IV.C/ 43: Çin kumaşlarından "ağır ipek kumaş."

Tatar çizmeleri, II.C/ 238, 241; IV.C/ 68: Baldıra kadar uzanan ve yumuşak koyun derisinden yapılmış çizmelerdir.

Tatar şapkası, II.C/ 238: Kazakların baş örtüsü olarak kullandığı el genişliğinde

törtvak, IV.C/ 44 : Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Kaşgar'dan satın alınan bir pamuklu kumaş çeşididir.

tumak, II.C/ 92, 239, 240:Kazakların giydiği kara kuzu derisinden yada samur

kürkünden dikilerek üzeri kumaşla örtülü sivri uçlu ve kulaklıklı şapkalar.

uk, II.C/ 14: çorap

täibu, IV.C/ 45: Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Buhara ve Taşkent'ten satın alınan bir pamuklu kumaş çeşididir.

täicibu, IV.C/ 45: Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Buhara ve Taşkent'ten satın alınan bir pamuklu kumaş çeşididir.

tämir tokpok, II.C/ 17: Evli kadınların saçlarını örerek uçlarına taktıkları demir parçası.

tätula, IV.C/ 44: Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Buhara ve Taşkent'ten satın alınan bol işlemeli ipekli kumaş çeşididir.

Uranhay kürkü, III.C/ 242: Uranhaylar adlı topluluğun fakirliğinden dolayı kürkleri yırtıktır. Bu durumları fakirliği anlatır bir şekilde halk arasında bu ifadeye bürünmüştür.

ya-da-lan-bu, III.C/ 290: Çin pamukluları adı verilen kumaşlardandır. İpek ve yün katılarak yapılan bu kumaşların renkleri genelde mavi ya da tuğla kırmızısıdır.

yargak, II.C/ 15: Altaylıların yazın giydiği tay ve karaca postundan dikilmiş büyük yakalı elbise

yüe-lan-cay-bu, III.C/ 291: Çinlilerin adi pamuklu kumaşlarından olup açık ve koyu renktedir.

I. 1. 14. Hastalıklar ve halk hekimliği

Ak Bas, II.C / 234: Atlarda görülen bir tür tırnak hastalığıdır.

cıldandı, II.C/ 234: Koyunlarda görülen bir tür hastlalıktır.

çiçek hastalığı, II.C/ 186 ; IV.C/ 48: İnsanlarda görülen bulaşıcı bir hastalık olup özellikle çocukları etkiler.

frengi, II.C/ 186: İnsanlarda görülen bulaşıcı bir hastalık olup bulaşıcı bir hastalık türüdür.

glauber tuzu, III.C/ 220: Radloff'un seyehati sırasında yanında taşıdığı ecza malzemelerinden biri.

hardal ispirtosu, III.C/ 221: Radloff'un seyehati sırasında yanında taşıdığı ecza malzemelerinden biri.

ısık ölüm, II.C/ 234: Atlarda görülen dalak yanması hastalığıdır.

İngiliz tuzu, III.C/ 220: Radloff'un seyehati sırasında yanında taşıdığı ecza

malzemelerinden biri.

karazan, II.C/ 235: Her hayvanda görülen kansızlık hastalığıdır. Ölüm çok nadiren görülür.

kebänäk., II.C/ 235: Keçilerde görülen bir akciğer hastalığıdır. Bu hastalığa yakalanan hayvan mutlaka ölür.

kunduz böceği, 221: III.C/ Radloff'un seyehati sırasında yanında taşıdığı ecza malzemelerinden biri.

kül, II.C/ 234: Koyun ve keçilerde görülen çiçek hastalığıdır. Tedavisi yoktur fakat çok fazla ölüm görülmez.

mâlik., II.C/ 234: Her hayvanda görülen kanlı ishal hastalığıdır. Genelde sığırlarda görülen bu hastalık çoğunlukla ölümle sonuçlanır.

nikris, I.C/ 108: El ve ayak parmaklarında, eklemlerde görülen bir hastalık.

Otçi, III.C/ 83: Kutadgu Bilig'de geçen ve "ilaç veren, tabip" anlamında bir kelimedir. Kam ise büyü, sihir yapan anlamı taşır. (Radloff bu örneği "Kam" kelimesinin menşei ve anlamı hakkında örnek olsun diye vermiştir.)

sarpı, II.C/ 234: Hayvanların hemen hemen hepsinde görülen bir tırnak hastalığıdır. Çok

sığır vebası, II.C/ 213; III.C/ 246, 278, 295, 297: Sığırlarda, çok hızla bulaşan ve ölümle sonuçlanan bir hastakıltır.

topsalan, II.C/ 234: Sığır, koyun ve keçi hastalığıdır. İlkbahar ve yaz aylarında çıkan bu hastalık hayvanların karnını şişirir, gözlerini kızartır ve etlerini esmerleştirir. Tedavisi yoktur.

yelim, II.C/ 234: Koyun ve keçilerde görülen vücudun irin toplaması şeklinde seyreden ve hayvanlardan çoğunun ölmesine sebeb olan tedavisiz bir hastalıktır.

I. 1. 15. Hayvanlar

âdi adım, II.C / 223: Kazak atının bir yürüyüş şeklidir.

ala at, II.C / 220: Kazaklarda Beyaz üzerine koyu rekli büyük benekleri bulunan at cinsi.

aladoğan, II.C/ 248, 249: Kazakların küçük kuşları avlamak çin kullandığı yırtıcı kuşlardandır.

altıda at, II.C/ 218: Kazakça'da altı yaşındaki ata verilen addır.

apsıyak, I.C/ 80: Mras nehri cvarında yaşayan halkın ayıya verdiği "ihtiyar" anlamına gelen takma ad.

arap atı, II.C/ 217: Güney bozkırında yaşayan Kazaklar arasında kazak atından başka

bulunan at cinsi.

argali, I.C/ 62; II.C/ 45; III.C/ 120, 177, 178, 186, 225, 227, 228: Sibirya'nın doğu ve güney kesiminden Altay'a kadar olan bölgede ve Hindistan'da yaşayan yabani koyun.

arkar, II.C/ 45: Yabani argali koyununun dişisine verilen addır.

at sineği, I.C/ 21, II.C/ 193

at, I.C/ 21, 34, 37, 39, 40, 42, 43, 50, 55, 57, 65, 66, 68, 72, 73, 79, 82, 85, 86, 87, 89, 92, 98, 100, 110, 115, 116, 118, 121, 122, 124, 125, 126, 127, 128, 131, 134, 144, 152, 156, 163, 189, 208 ; II.C/ 19, 23, 27, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 41, 42, 43, 46, 47, 54, 57, 74, 96, 102, 105, 117, 118, 121, 123, 127, 138, 139, 142, 143, 160, 161, 163, 164, 172, 175, 177, 187, 194, 211, 217, 218, 222, 227, 228, 248, 251, 257, 259, 263, 274, 275, 276, 277, 278, 280, 281, 283, 299, 307, 317, 318 ; III.C/ 22, 24, 30, 52, 63, 113, 114, 119, 123, 129, 131, 166, 173, 193, 197, 198, 225, 241, 249, 252, 254, 255, 265, 275, 285, 293, 294, 298, 309, 310, 316 ; IV.C/ 26, 28, 29, 78: Türk boyları arasında çok amaçlı kullanılan hayvanların başında gelir. At, neredeyse Türk halklarının yaşamı ile özdeşleşmiş hayatlarının her anına sirayet etmiştir. Sadece etinden, postundan ve sütünden faydalanmamışlar, bazen inanç sistemleri içerisinde "kurban" olmuş bazen evliliklerde en kıymetli hediye sayılmıştır. Kahramanlık gösteren yiğitlerle beraber aynı saygıyı görmüş kimi zaman da o dönemlerin, itatkarlığından dolayı en çetin yolculukların tek binek aracı olmuştur. Radloff at kültüründen bahsederken bu insanların ata ne kadar iyi bindiğini anlatır hatta sürekli at sırtında olamalarından dolayı yolda düzgün yürüyemediklerini aktarır.

atan, II.C/ 230: Kazakların iğdiş edilmiş develere verdiği addır.

atmaca, II.C/ 175, 248, 249: Kazakların küçük kuşları avlamak çin kullandığı yırtıcı kuşlardandır.

aygır, II.C/ 33, 36, 141, 218, 219, 222, 297: At sürüsünün lideri olup sürüyü vahşi hayvanlara karşı korur.

ayrı örköş tüö, II.C/ 230: Kazakların yetiştirdiği iki hörgüçlü hecin develerine verilen addır.

basman, I.C/ 64: Bir balık türüdür.

berkut, II.C/ 248, 249: Kazakların küçük kuşları avlamak çin kullandığı yırtıcı kuşlardandır.

bestä at, II.C/ 218: Kazakça'da beş yaşındaki ata verilen addır.

bestä buka, II.C/ 211 Kazakça'da beş yaşında olan boğa.

bestä eski, II.C/ 209: Kazakça'da dört yaşındaki dişi keçiye verilen addır.

bestä koy, II.C/ 196: Kazakça'da beş yaşındaki kuzuya verilen addır.

bestä tekä, II.C/ 209: Kazakça'da beş yaşındaki erkek keçiye verilen addır.

bestätüö, II.C/ 230: Kazakların beş yaşındaki develere verdiği addır.

bir-ür-yılkı, II.C/ 33: At sürüleri, yılkı.

biyä, II.C/ 33, 218: Ana kısrak

bota, II.C/ 230: Kazakların bir yaşındaki develere verdiği addır. boydak baytal, II.C/ 218: Kazakça'da kısrağın yavrulayıncaya kadarki zamanda aldığı addır.

boz at, II.C/ 150, 169, 219: Kazaklarda derisinin her tarafı beyaz olduğu halde ağız civarı ve böğürleri kara olan at cinsi.

buka, II.C/ 211, 213: Kazakça'da boğa

buzau, II.C/ 211: Kazakça'da yeni doğan sığır yavrusuna verilen ad.

buzaulagan sïr, II.C/ 211, 213: Kazakça'da süt veren yani buzağısı olan ineğe verilen addır.

büra, II.C/ 230: Kazakların erkek develere verdiği addır.

bürul at, II.C/ 220: Kazaklarda karışık renkte yeleli at cinsidir.

bürul şıbar, II.C/ 220: Kazaklarda şıbar at adı verilen at cinsinden biridir.

cabä kulak (dik kulak), II.C/ 195: Kazak koyunlarının bir türü olup koyunların kulaklarına göre verilen addır.

chairus, I.C/ 64, II.C/ 124: Bir balık türü.

çikitäy, II.C/ 45: Çüya boyunda ata benziyen tek tırnaklı hayvanın Moğolca adı. Bir adı da "kulandaki"dir.

cïrän at, II.C/ 219: Kazaklar'da kızıl ata verilen addır.

dağ sıçanı (tarbagan), III.C/ 177, 178, 185, 192, 225, 275, 315: Çuya bozkırının güneyindeki dağlarda yaşayan bir hayvan olup derisinden faydalanılır.

dağ tavuğu, I.C/ 88

deve, II.C/ 180, 193, 194, 230, 231, 232, 234, 236, 244, 263, 276, 310, 317 ; III.C/ 167, 243, 250, 265, 284, 285, 304: Sibirya bozkırlarında yaşayan toplulukların hemen hemen hepsinin beslediği etinden, sütünden, derisinden faydalandığı geçim kaynağı olan hayvanlardan biri.

doğan, II.C/ 35, 82, 141, 196, 197, 202, 211, 212, 213, 248: Kazakların küçük kuşları

avlamak çin kullandığı yırtıcı kuşlardan.

dönöjün baytal, II.C/ 218: Kazakça'da dört yada beş yaşındaki kısrak kulunlara verilen addır.

dönön buka, II.C/ 211: Kazakça'da dört yaşında olan boğa. dönön eşki, II.C/ 209: Kazakça'da dört yaşındaki dişi keçiye verilen addır.

dönön koy, II.C/ 196: Kazakça'da dört yaşındaki kuzuya verilen addır.

dönön tekä, II.C/ 209: Kazakça'da dört yaşındaki erkek keçiye verilen addır. dönönşö, II.C/ 230: Kazakların dört yaşındaki develere verdiği addır.

dönöşün,II.C/ 230: Kazakların dişi deve yavrusuna dört yaşında iken verdikleri addır.

erkäk koy, II.C/ 196: Kazakça da erkek koyun.

eşki, II.C/ 209: Kazakça'da keçiye verilen ad.

geyik, II.C/ 31, 44, 101, 122, 215:

gıyak, II.C/ 317: Kara-Kazakların beslediği "kudas" adı verilen Tibet menşeli hayvan.

hecin devesi, II.C/ 231, 232: Kazakların yetiştirdiği deve cinslerinden biri.

iğdiş, II.C/ 36, 141, 196, 209, 211, 213, 217, 218, 222, 230, 231: Hayvanları kısırlaştırma.

ingän, II.C/ 230: Kazakların dişi develere verdiği ad.

kamçı yağı, II.C/ 226: Kazaklarda, atın sağ tarafı. Kazaklar bu ifadeyi günlük hayatta sağ tarafı göstermek için de kullanırlar.

kara ala, II.C/ 220: Kazaklarda “ala at “ adı verilen at cinsinden biri.

kara at, II.C/ 219: Kazaklarda yağız ata verilen ad.

kara boz at (kara kök), II.C/ 219; II.C/ 162, 171, 172, 174, 175: (1) Kazaklarda gerçek rengi beyaz fakat baş arka but ve yele kuyruğunda kül rengine çalan benekler bulunan at cinsidir. (2) Abakan Tatarlarına ait bir destanda geçen ad.

kara bürul, II.C/ 220: Kazaklarda bürul at cinsinden biri.

kara karı, II.C/ 220: Kazaklarda bir at cinsi.

kara kula, II.C/ 176, 177, 64, 176, 177, 220: Kazaklarda kula at cinsinden biri.

kara kuş, I.C/ 175: Kartal

kara kuyruk, I.C/ 130: Bir çeşit dağ keçisi.

kara küröng, II.C/ 219: Kazaklarda koyu kestane dorusu adı verilen at cinsidir.

kara sök (kara kemik) , II.C/ 306: Kara Soy. Kazaklarda asıl sınıf diye tabir edilen Kan ailesinin dışında kalan halka verilen ad.

kara toro, II.C/ 219: Kazaklarda kahverenkli, yele ve kuyrukları kara olan kara doru

atlara verilen ad.

Kazak atı, II.C/ 180, 215, 217, 218: bkz.”Kazak mal ”

Kazak keçisi, II.C/ 209: Yünü orta uzunlukta sert ve dik olan Rus keçilerinden gövde ve boynuzları daha küçüktür.

Kazak koy, II.C/ 195: Kazakların kendi koyunlarını diğer toplulukların koyunlarından ayırmak için verdikleri addır. Kazak koyunu bünyesi kuvvetli ve bol etli bir hayvan olarak bilinir. Fakat yünü sert olduğu için derisinden yapılan kürkler çok makbul değildir.

Kazak mal, II.C/ 215: Kazak atı. Gövdesi küçük boynu geyik boynuna benzeyen göğsü geniş dik tırnaklı bölgedeki diğer atlardan fizik bakımından oldukça farklı at cinsidir.

keçi, II.C/ 28, 38, 54, 180, 194, 209, 273, 318: Sibirya bozkırlarında yaşayan toplulukların hemen hemen hepsinin beslediği etinden, sütünden, derisinden, yününden faydalandığı geçim kaynağı olan hayvanlardan biri.

kenjä buzau, II.C/ 212: Kazaklarda geç doğan buzağılara verilen ad.

kenjä kozdagan koy, II.C/ 199: Kazakça'da son bahar da geç doğuran koyunlara verilen ad.

ker at, II.C/ 220: Kazaklarda yelesi ve kuyruğu beyaz olan koyu renkteki at cinsi.

kısır biyä, II.C/ 218: Kazakça'da yaz ayına kadar doğurmamış kısrağa verilen ad.

kısrak, II.C/ 33, 36, 53, 113, 141, 160, 217, 218, 219

kızık, I.C/ 90, 91: Bir balık türü.

kızıl ala, II.C/ 220: Kazaklarda ala at adı verilen at cinsinden biri.

kızıl at, II.C/ 123, 219:(1) Ülgön dışındaki tanrılar için kurban edilen at. (2) Kazaklarda derisinin her tarafı beyaz olduğu halde ağız civarı ve böğürleri et renginde olan at cinsi.

kızıl bürul, II.C/ 220: Kazaklarda bürul at cinsinden biri.

kızıl kök, II.C/ 219: Kazaklarda gerçek rengi beyaz fakat baş arka but ve yele kuyruğunda sarımtırak benekler bulunan at cinsi.

kızıl kula, II.C/ 220: Kazaklarda kula at cinsinden biri.

kızıl sarı, II.C/ 220: Kazaklarda bir at cinsi.

koçkor, II.C/ 38, 45: (1) Altay'da erkek koyunlara verilen ad.(2) Yabani argali koyununun erkeğine verilen ad.

konagası, II.C/ 203: Kazaklarda misafirin şerefine kesilen erkek koyuna verilen ad.

kongur at, II.C/ 220: Kazaklarda açık renkte ve açık yeleli at cinsi .

kospak, II.C/ 230: Kazaklarda hecin devesi ile tek hörgüçlü develerin karışmasından meydana gelen melez develer.

koşkar, II.C/ 196:Kazakça'da koça verilen ad.

koy, II.C/ 38, 196, 197, 209: Altay'da (Kazaklarda) dişi koyunlara verilen ad.

koy kozdaydı, II.C/ 196: Kazakça'da koyunun yavrulamasında verilen ad.

koyun, I.C/ 28, 105, 122, 124, 128, 131; II.C/ 14, 15, 26, 28, 29, 30, 37, 38, 40, 50, 54, 83, 138, 180, 194, 195, 196, 197, 199, 200, 208, 209, 215, 222, 256, 257, 273, 274, 276, 284, 307, 314; III.C/ 75, 115, 142, 145, 222, 233, 249, 285: Sibirya bozkırlarında yaşayan toplulukların hemen hemen hepsinin beslediği etinden, sütünden, derisinden, yününden faydalandığı geçim kaynağı olan hayvanlardan biri.

kozı, II.C/ 196: Kazakça'da yeni doğmuş kuzu.

kozu camıradı, II.C/ 199: Kazakların sonradan kuzular emsin diye koyunun memesinde bıraktığı süt.

kök ala, II.C/ 220: Kazaklarda ala at adı verilen at cinsinden biri.

kök at, II.C/ 219: Kazaklarda derisinin her tarafı beyaz olduğu halde ağız civarı ve böğürleri kara olan at cinsi.

kök şıbar, II.C/ 220: Kazaklarda şıbar at adı verilen at cinsinden biri.

kû, I.C/ 200: Tatarca'da kuğu

kudas, II.C/ 317: Kara-Kazakların beslediği hayvanlardan biri.

kula atlar, II.C/ 220: Kazaklarda koyu yeleli ve koyu kuyruklu açık sarı renkteki at cinsine verilen ad.

kulan sürüsü, II.C/ 325: Eşek sürüsü.

kulandaki hayvanı, II.C/ 45:bkz. çikitäy.

kuldur şulak koy (Kulaksızlar), II.C/ 195: Kazak koyunlarının bir türü olup koyunların kulaklarına göre verilen addır.

kulun, II.C/ 36, 75, 96, 175, 176, 218, 221, 229:Yeni doğmuş at yavrusu.

kunajın, II.C/ 218: Kazakça'da dört yada beş yaşındaki kısrak kulunlara verilen ad.

kunan, II.C/ 33, 209, 211, 218: (1) Üç yaşındaki tay (2) Üç yaşındaki sığır (3) Kazakça'da üç yaşında olan buzağı.

kunan buka, II.C/ 211: Kazakça'da üç yaşında olan boğa.

kunan eşki, II.C/ 209: Kazakça'da üç yaşındaki keçiye verilen ad.

kunan koy, II.C/ 196: Kazakça'da üç yaşındaki kuzuya verilen ad.

kunan ögüz, II.C/ 211: Kazakça'da üç yaşında olan öküz.

kunan sïr, II.C/ 211: Kazakça'da üç yaşında olan inek.

kunan tekä, II.C/ 209: Kazakça'da üç yaşındaki keçiye verilen ad.

kunanşa, II.C/ 230: Kazakların üç yaşındaki develere verdiği ad.

kunaşın, II.C/ 230: Kazakların dişi deveyavrusuna 3 yaşında iken verdikleri ad.

kurt, II.C/ 248, 264

küröng, II.C/ 219: Kazaklarda kestane dorusu adı verilen at cinsi.

lak, II.C/ 209: Kazakça'da altı aya kadar olan keçi yavrusuna verilen ad.

lak-taydı, II.C/ 209: Kazakça'da akeçinin yavrulamasına verilen ad.

laktı-eşki, II.C/ 209: Kazakça'da yavrulayacak keçiye verilen ad.

mal, II.C/ 70, 132, 190, 194, 218, 261, 283: Aslen Arapça olan bu söz Kazakların hayvanlarına genel olarak vermiş olduğu addır. Zenginlik, varlık anlamlarında kullanılan bu kelime Kazakların hayvanlarını değer bakımından ne kadar yüksek tuttuğunun bir göstergesidir.

maral, II.C/ 8, 44, 45; III.C/ 20: Dişi geyik, ceylan

mersin balığı, I.C/ 130: Bir balık çeşidi.

minär yak , II.C/ 226: "Atın binilecek tarafı" anlamına gelen bir söz olup Kazaklar tarafından sol yönlerini göstermek için kullandıkları tabir.

misk keçisi, I.C/ 62, 130; III.C/ 178: Altayda yaşayan halklar tarafından beslenen ya da avlanan hayvanlardandır.

Moğol atı, II.C/ 31;III.C/ 297, 298: Başı uzun ve kuru, alt çenesi dardır. Moğol atı geyik vücutlu, yâni uzun yapılıdır. Moğol atlarının çeşitli renkleri vardır. Fakat kır ve yağız atlar az bulunur.

Moğol keçileri, III.C/ 295: Altay keçisine nazaran daha ufak, daha ince yapılı, yünleri daha uzun ve serttir. Bunlar, ticari amaçla yetiştirilmez, Moğolların ev ihtiyaçları için kesilir.

Moğol koyunu , II.C/ 196 ; III.C/ 242, 294: Altay koyununa benzer. Vücut yapısı küçük ve etli, yünü uzun ve sık, Altay koyunlarına nazaran daha ince ve kıvırcıktır. Aynı zamanda bütün koyunlar istisnasız ak başlı, kara ve boyunları da yarı yarıya karadır. Moğol koyunlarının kuyruğu kısadır.

möşkö, II.C/ 211: Sibirya Rusları tarafından beslenen sığır cinsidir.

mästäk, II.C/ 215: Sibirya'nın köylü atları.

nar, II.C/ 230: Kazakların yetiştirdiği tek hörgüçlü develer.

ok kik, II.C/ 122: Geyik

oran at, II.C/ 219: Kızıl at.

orman tavuğu, II.C/ 249: Bir av hayvanı.

ögüz, II.C/ 211: Kazakça'da öküz.

podvoda, II.C/ 298: Memurların emrine bırakılan atlar.

pulan, II.C/ 45: Sığın

reise, I.C/ 91: Bir balık çeşidi.

ren geyiği, I.C/ 26, 28, 128, 180,193, 194 ; II.C/ 1, 188, 189; III.C/ 122, 124: Altay'da ve Batı Sibirya'da yaşayan halkların postundan, etinden ve faydalanmak amacıyla besledikleri hayvanlardan biri.

Salmo-taimen, I.C/ 91: Bir balık çeşidi.

salpang kulak (sarkık kulak), II.C/ 195: Kazak koyunlarının bir türü olup koyunların kulaklarına göre verilen addır.

sarı ala, II.C/ 220: Kazaklarda ala at adı verilen at cinsinden biri.

sarı at, II.C/ 220: Kazaklarda karınları sarımtırak olan kahverengi at cinsidir.

sarı bürul, II.C/ 220: Kazaklarda bürul at cinsinden biri.

sarı kula, II.C/ 220: Kazaklarda kula at cinsinden biri.

sarlık, I.C/ 49 ; III.C/ 228, 230, 241, 267, 279, 296, 297, 298, 304, 305: Tibet Yak'ı adı da verilir. Moğolların beslediği hayvanlardan biridir. Başı küçük, kısa ve dar, burun delikleri ve burun ucu alnı da dardır. Hayvanlar genelde boynuzsuzdur, boynuzları olanlar da ince, uzun, biribirinden uzak, bütün uzunluğu boyunca biribirine doğru eğilmiş ve biraz ileriye yatıktır. Kulakların yeri sığırlarda, olduğu gibi aynı fakat biraz küçük ve gevşektir. Boyun ince ve düzdür ve birdenbire göğse ve enseye geçer. Çok yüksek olan ensesi birdenbire alçalır ve düz bir sırtla birleşir, sağrısı düz, kuyruğu yüksek yerleşmiştir. Bacakları kısa, fakat çok kuvvetli, tırnakları uzun, fakat çok diktir. Baş, boyun, arka, sağrı, göğüs ve karın yanları, dirsekten başlayarak ön bacakları ve dizlerden itibaren arka bacakları, kıllarla örtülüdür.

sek koy, II.C/ 196: Kazakça'da doğumunun ikinci senesinde kuzuya verilen ad.

serkäş, II.C/ 209: Kazakça'da iki yaşındaki iğdiş edilmiş erkek keçiye verilen ad.

sığın, II.C/ 45, 122: Katunya'nın batısında yaşayan hayvanlardandır.

sïr, II.C/ 211: Kazakların sığır cinsine ve ineğe verdikleri ad.

şabdir at, II.C/ 220: Kazaklarda ağız ve böğürleri beyaz olan kahverengi atlara verilen ad.

şıbar at, II.C/ 220: Kazaklarda kaplan benekli açık renkteki at cinsi.

şıbış, II.C/ 209: Kazakça'da iki yaşındaki dişi keçiye verilen ad.

tabun, II.C/ 217: Kazakça'da sürü

tarbagan, III.C/ 178: Dağ sıçanı. Çuya bozkırının güneyindeki dağlarda yaşayan bir hayvan

taylak, II.C/ 230: Kazakların iki yaşındaki develere verdiği ad.

taynşa, II.C/ 211: Kazakça'da iki yaşında olan buzağı.

tek hörgüçlü deve, II.C/ 232: Asya halklarının taşımacılıkta kullandığı ayrıca etinden ve sütünden faydalandığı hayvandır.

tekä, II.C/ 209: Kazakça'da erkek keçi.

Teletsk ringası, I.C/ 90: Bir balık çeşididir. Ayrıca bu balığa Tatarlar "kızık" adını verir.

tırıs, II.C/ 223, 263: Atın bir yürüme şekli.

Tibet yakı, III.C/ 296: bkz."sarlık"

toktu, II.C/ 196, 208: Kazakça'da birinci yılın ikinci yarısında bazen ikinci yılın ilk aylarında (güzden bahara) doğan kuzuya verilen ad. Bir yaşındaki koyuna da aynı ad verilir.

toro, II.C/ 219: Kazaklarda kahverenkli, yele ve kuyrukları kara olan doru atlara verilen ad.

torpak, II.C/ 211: Kazakça'da bir yaşına kadar olan buzağı.

tört kosdagan koy, II.C/ 197: Kazakça'da dört defa doğurmuş koyuna verilen ad.

tu koy, II.C/ 196: Kazakça'da ana koyuna verilen ad.

Turna balığı, II.C/ 103, 124, 160: Bir balık çeşidi.

tü sïr, II.C/ 213: Kazakça'da buzağılamayan ineğe verilen addır. Bu inekler kış aylarında kesilmek üzere bekletilir.

tüö, II.C/ 230: Kazakça'da deve.

ü biyä, II.C/ 218: Kazakça'da hiç doğurmayan kısrağa verilen ad.

üç kosdagan koy, II.C/ 197: Kazakça'da üç defa doğurmuş koyuna verilen ad.

ürlü mal, II.C/ 218: Kazak atının sürü halinde serbest olarak yaşamasına verilen ad.

yabaga, II.C/ 33, 218: İki yaşındaki tay.

yılkı mal, II.C/ 218: Sürü halinde yaşayan atlara verilen ad.

yojip-yat, II.C/ 33: Kısrakların sürüyü terk etmesi.

zerdeva, II.C/ 6, 9, 46, 107, 122, 124, 129: Kürkünden faydalanmak amacıyla avlanan bir hayvandır. Kürkü bazen vergi olarak bazen de ticari bir değişim aracı olarak kullanılır.

I. 1. 16. İşaretler, semboller

altın kurt kafası, I.C/ 124: Tukiuların bayraklarında kullandıkları semboldür.

ay, II.C/ 34: Altay'da soyların kendi atlarını tanıyabilmek içi arka butları üzerine vurdukları mülkiyet damgalarını oluşturan şekillerden biri.

bakır şapka düğmesi, IV.C/ 61: Tarançi ileçelerinde kısımlardan sorumlu Ming-Bäki (binbaşı) nin rütbe işaretidir.

baykuş tüyü, II.C/ 316: Kazak aullarının idarecisi sultanların şapkalarında taşıdığı tüydür.

cagalbay, II.C/ 326: Kara-Kazakların damga olarak kullandığı işaretin adı.

cam küreler, III.C/ 183: Çin sınırında yaşayan Moğollar arasında astsubay işareti olarak şapkalarına takılan simge.

çorgo, II.C/ 34, 56: (1) Altay'da soyların kendi atlarını tanıyabilmek için arka butları üzerine vurdukları mülkiyet damgalarını oluşturan şekillerden biri. (2) Dar ince bir tür boru.

eşik, II.C/ 34: Kapı. Altay'da soyların kendi atlarını tanıyabilmek içi arka butları üzerine vurdukları mülkiyet damgalarını oluşturan şekillerden biri.

fildişi, III.C/ 182: Çinli memurlar Ka ve Dzurganın şapkalarında takılı olan aksesuar olup Ka'nın şapkasında açık mavi küre şeklinde fildişi, Dzurganın şapkasında beyaz renkli fildişi bulunmaktadır.

haç, III.C/ 71: Hristiyanlık dininin baba, oğul ve kutsal ruhu temsil eden işareti.

kırmızı şapka düğmesi, III.C/ 227; IV.C/ 54, 60:(1) Sınır karakollarında Moğol askerlerinin komutanı general rütbeli "Tuslakçi"nin taşıdığı rütbe işaretidir. (2) Kalmıkların iç idaresinden sorumlu boy reislerine Çin hükümeti tarafından verilen general rütbesi işaretidir. (3) Tatar Kulcası'nın idarecisi Hekim'e bazı durumlarda verilen general rütbesini temsil eden işarettir.

kulca, II.C/ 34: Altay'da soyların kendi atlarını tanıyabilmek içi arka butları üzerine vurdukları mülkiyet damgalarını oluşturan şekillerden biri.

mavi şapka düğmesi, III.C/ 227: Albay rütbesindeki Daloye'nin rütbe işaretidir.

mavi ve şeffaf şapka düğmesi, II.C/ 6: Çin hükümetinin zaysanlara verdiği albaylık rütbesinin işaretlerindendir.

sarkay, II.C/ 34: Haç işareti. Altay'da soyların kendi atlarını tanıyabilmek içi arka butları üzerine vurdukları mülkiyet damgalarını oluşturan şekillerden biri.

suluk, II.C/ 34: Altay'da soyların kendi atlarını tanıyabilmek içi arka butları üzerine vurdukları mülkiyet damgalarını oluşturan şekillerden biri.

şapka düğmesi, III.C/ 225, 234 ; IV.C/ 11, 54, 60, 61, 75, 144: Çin hakimiyetinin sürdüğü yerlerde kullanılan ve rengine göre rütbe ve mevki belirten işaretlerdir.

şeffaf beyaz şapka düğmesi, IV.C/ 61: Tarançiler, idari açıdan sekiz ilçeye bölünürler. Bu ilçelerin başında şang-bäk ve räsniçi bulunur. Bu kişiler, yüzbaşı rütbesinde olup işaret olarak "şeffaf beyaz şapka düğmesi" taşırlar.

şeffaf mavi şapka düğmesi, IV.C/ 60, 61: Tatar Kulcası'nda Hekim ve yardımcısı Şaga'ya verilen ve albaylık rütbesini temsil eden işaret (2) Tarançi ilçelerinde Räsniçiler'e takdir olunduğunda verilen rütbe işareti.

şeffaf ve beyaz düğme, II.C/ 6: Çin hükümeti'nin Şülöngüler'e verdiği Tunda Boşko rütbesi işaretidir.

tajur (taşur), II.C/ 34, 56: (Deriden yapılmış rakı kabı), Altay'da soyların kendi atlarını tanıyabilmek içi arka butları üzerine vurdukları mülkiyet damgalarını oluşturan şekillerden biri.

tamga, II.C/ 34, 35:Altay'da soyların kendi atlarını tanıyabilmek içi arka butları üzerine vurdukları mülkiyet damgasıdır.

tavus tüyü, II.C/ 6: Çin hükümeti'nin Zaysanlar'a verdiği Albaylık Rütbesinin işaretlerindendir.

tegerek, II.C/ 34:Halka. Altay'da soyların kendi atlarını tanıyabilmek içi arka butları üzerine vurdukları mülkiyet damgalarını oluşturan şekillerden biri.

teke., II.C/ 34: Altay'da soyların kendi atlarını tanıyabilmek içi arka butları üzerine vurdukları mülkiyet damgalarını oluşturan şekillerden biri.

toskur, II.C/ 34, 56: Kayın kabuğundan yapılmış kaba denir. Altay'da soyların kendi atlarını tanıyabilmek içi arka butları üzerine vurdukları mülkiyet damgalarını oluşturan şekillerden biri.

yay, II.C/ 34: Altay'da soyların kendi atlarını tanıyabilmek içi arka butları üzerine vurdukları mülkiyet damgalarını oluşturan şekillerden biri.

yırakay, II.C/ 34: Altay'da soyların kendi atlarını tanıyabilmek içi arka butları üzerine

vurdukları mülkiyet damgalarını oluşturan şekillerden biri.

I. 1. 17. Kişiler

Abak, I.C/ 165, 166, 168, 169, 171, 172: Teleütlerin hükümdarıdır.

Abakan Kan, III.C/ 7: bkz."Mordo Kan"

Abdullah Han, I.C/ 138, 139: Közüm Han'ın Türkler arasında İslamiyet'i yaymak için yardım istediği ve peygamber soyundan geldiği kabul edilen bir kişidir.

Ablay, I.C/ 143, 165, 188, 189, 190: Közüm Han'ın oğullarından İşim'in oğlu

Abulfaiz, I.C/ 189 : Türkistan Hanı Pulat'ın kardeşidir.

Abulkayir Han, I.C/ 185, 188: Kazakların Küçük yüs diye bilinen grubuna dahil Ruslar tarafından tanınan hanlarındandır.

Adarü, II.C / 4: Altaylı Dağ Kalmıklarının Mundus soyu temiçilerindendir.

Agış, I.C/ 137: İsker hükümdarlarındandır.

Ahmed Giray (Giräy, Girey) I.C/ 139, 144,145, 183: (Sibir hükümdarı Közüm Han'ın Kardeşi) Rus vesikalarına göre, Sibir Hükümdarı Közüm Han kendi tebası içerisinde İslamiyet'i yaymak için Buhara hükümdarı Abdullah Han'a bir elçi göndererek İsker'e bir şeyh gönderilmesini ister. Abdullah Han da Ürgenç hekimi Han Seyyid Hoca'ya bir mektup göndererek Yarım Seyyid ile Şeyh Şerbeti'nin Közüm Han'a yollanmasını söyler. Yarım Seyyid ile Şeyh Şerbeti İsker'e giderler. İki yıl sonra Yarım Seyyid ölünce Şeyh Şerbeti Ürgenç'e geri döner. Közüm Han, Buhara Hanı'ndan tekrar aynı ricada bulunur .Bu sefer de Din Ali Hoca ile Şeyh Şerbeti gönderilmek üzere kararlaştırılır. Sibir yolunun tehlikeli olmasından dolayı bu yolculuk için Közüm Han'ın kardeşi Ahmed Giray'ın onları götürmesi istenir. Ahmet Giray bu iki kişiyi Sibir'e ulaştırdıktan sonra Közüm Han hükümdarlığı Ahmet Giray'a verdi. Ahmed Giray, dört yıl hükümdarlık yaptıktan sonra kayınpederi ve Kırgız hükümdarı Şıgay tarafından öldürümüştür.

Ahmed Käräy Kan, I.C/ 144: bkz. "Ahmed Giray"

Ak Buğa, I.C/ 152 : Közüm Kan şarkılarında geçen kahramanlardan biridir.

Ak Kan, I.C/ 163: Altay ahalisi arasında Moğol devleti hakimiyeti hakkında anlatılan destanlarda geçen bir addır.

Akırang-Tas, II.C / 152, 156, 157 Abakan Tatarlarına ait bir destanda geçen addır.

Akkan, I.C/ 212: Hami Tatarlarının hükümdarıdır.

Aksak-Kulak-Cuci-Kan, II.C / 325: Kara-Kırgızların anlattıkları kendi efsanelerine göre ilk ve son hükümdarının adıdır. Hikayeye göre Kara-Kırgızlar hansız olduklarından büyük handan oğlu Cuci'yi başlarına hükümdar göndermelerini istemiştir. Fakat Cuci yolda gelirken bir kulan (eşek) sürüsü tarafından kaçırılmıştır.

Aley, I.C/ 12, 142, 143: Sibir hükümdarı Közüm Han'ın oğlu

Alman-Bet, II.C/ 319, 320, 321, 322, 323, 324 : Kalmık hükümdarlarından biri.

Altın - Çüstük, II.C/ 157: Abakan Tatarlarına ait bir destanda geçen ad..

Altın Çar, I.C/ 155, 156, 157: bkz." Altın Han"

Altın Guguk, II.C/ 173: Abakan Tatarlarına ait bir destanda geçen ad.

Altın Han, I.C/ 117, 154, 155, 156, 157, 158, 159: Altın Hanlar devletinin hükümdarı.

Altın Kan, I.C/ 165, 173, 174, 175, 181: bkz." Altın Han" (2) II.C/ 163, 177: Abakan Tatarlarına ait bir destanda geçen ad.

Altın-Ärgäk (Altın-Ergäk), II.C/ 150, 156: Abakan Tatarlarına ait bir destanda geçen addır.

Altın-Arıg, II.C/ 150, 163, 177: Abakan Tatarlarına ait bir destanda geçen addır.

Altın-Ayrı, II.C/ 153: Abakan Tatarlarına ait bir destanda geçen addır.

Altın-Pırgı, II.C/ 153, 154: Abakan Tatarlarına ait bir destanda geçen addır.

Ami-bey, I.C/ 132: Hakas hükümdarının nazırlarındandır.

Amur Sana, I.C/ 161, 162, 177: Moğol devleti hakimiyeti hakkında Radloff'un aktardığı Sagay destanında Oyrat hükümdarı Kongoday'ın oğullarından biri

Amursana, I.C/ 53, 160, 161,163, 169, 170: Ölöt devleti hükümdarlarındandır.

Arga-Demçi, IV.C/ 120: Şibälerin buda rahiplerinden biridir.

Arga-Keskui, IV.C/ 120: Şibälerin buda rahiplerinden biridir.

Arhimandrit Vladimir, II.C/ 79: Ulalu misyonerliğinde faaliyet gösteren papazlardan biridir.

Arslan Han, I.C/ 183: Kazak hanlarındandır.

Arhimandrit Vladimir, II.C/ 79: Ulalu misyonerliğinde faaliyet gösteren papazlardan biridir.

Aşo, I.C/ 130, 131, 132, 133: : Hakasların hükümdarının adı.

Ata Korkut Evliya, III.C/ 78: Baksanın duasında geçen adlardan biri. Baksa, ayini sırasında şamanlarda olduğu gibi o soyun atalarını çağırır.

Ayaki Kan, I.C/ 160: Turgut hükümdarı

Ay-Böke, II.C/ 147: Abakan Tatarlarına ait bir destanda geçen addır.

Ayçubak Han, I.C/ 188: Kazak hanlarındandır.

Ay-Mökö, II.C/ 147, 150, 151, 153, 154, 155, 156, 157: Abakan Tatarlarına ait bir destanda geçen addır.

Ayuku, II.C/ 5: Totoş soyundan olup Kupa zaysana bağlı Altaylı temiçilerden biridir.

Bahadur-Bi, IV.C/ 216: Buhara Hanlığı beylerinden biridir.

Başpapaz Makariy, II.C/ 78: Altay bölgesinde misyonerlik faaliyeti sürdüren papazlardan biridir.

Begeş, I.C/ 141: Tatar hükümdarıdır.

Bek-Bulat, I.C/ 137, 141: İsker hükümdarıdır.

Bektene, I.C/ 174, 175: Kırgız soylarından Altısar hükümdarı.

Berdi Hoca, I.C/ 189, 190, 222: Kazak ihtiyarlarındandır.

beyaz çar, I.C/ 163, 169: Rus çarına verlen ad.

beyaz hükümdar, I.C/ 176: bkz." beyaz çar"

Bitä, III.C/ 227, 229, 239, 243, 244, 248, 249, 250, 256, 266 ; IV.C/ 103, 104, 108, 109, 110, 113, 118: Radloff'a seyehati sırasında refakat eden Şibä'li bir kişi.

Bukay, I.C/ 188: Kazakların Küçük yüs adı verilen grubuna dahil, Ruslar tarafından tanınan hanlarındandır. Nur Ali Han'ın oğludur.

Burlak, I.C/ 172: Çat hükümdarlarından biridir.

Buytup, II.C/ 5: Tongson soyundan olup Tatarak zaysana bağlı Altaylı temiçilerden biri.

Cadık, I.C/ 183: Kazak Hanı Canıbek'in oğullarındandır.

Canıbek, I.C/ 183: XVI. Yüzyılın sonlarında adı geçen Kazak Hanı.

Castrén, II.C/ 141, 146: Matthias Alexander Castrén, Finlandiyalı dilci, Ural-Altay filolojisinin kurucusudur.1841-1849 yılalrında Sibirya'da seyahat etmiştir.

Cesayr, I.C/ 174: Kırgız reislerinden biridir.

Chebei Amban Kui-Çan, III.C/ 252: Kobdo şehrinde görevli ikinci derecede bir memur.

Colbars Han, I.C/ 184, 185: Kazak hanlarından biridir.

Çağan Narattan, I.C/ 164: Moğol devleti hakimiyeti hakkında Radloff'un aktardığı Altay destanında Amır Sana ile savaşan bir hükümdar.

Çansak, IV.C/ 135: Dungenler'in reislerinden biridir.

Çinggis-Han, I.C/ 126, 149, 183: Moğol hükümdarlarındandır.

Çoyun Kara, III.C/ 79: Baksanın, ayini sırasında çağırdığı ruhlardan olan Taz boyunun

atasıdır.

Dau-Wang, IV.C/ 98: Çin imparatorlarından biridir.

Davut Peygamber, III.C/ 82: Kuran'da adı geçen peygamberlerdendir. Kendisine Zebur adlı kitap inidirilmiştir.

Däü-lün,I.C/ 122: Juan-juanların hükümdarlarından

Din Âli Hoca, I.C/ 139: Közüm Han'ın isteği üzerine Közüm devletine İslamiyet'i yaymak için getirilen kişilerden biridir. (bkz. "Ahmed Giray")

Dudam Han, I.C/ 183: XVI. Yüzyılda Orta Asya'da hüküm süren Ulus Mongulların hükümdarı.

Ebu Bekir, II.C/ 289: Dört halifeden biridir.

Erdeni Batur, I.C/ 159: Kakmık Hükümdarı.

Fai-Dan-Ma, IV.C/ 122: İli isyanında halkı yönlendiren imamlardan biridir.

Firdevsî, I.C/ 183: İranlı şair

Galdan Tseren, I.C/ 159, 160, 161, 169, 117, 184, 185,186: Kalmık hükümdarı Erdeni Batur'un oğlu.

Gan, I.C/ 212: Hami Tatarlarının hükümdarı.

General Frese, I.C/ 15: Altay maden bölgesi müfettişlerindendir.

General Kaufman, I.C/ 17; IV.C/ 168: Türkistan valilerinden biridir.

Gezi-bey, I.C/ 132: Hakas hükümdarının nazırlarındandır.

Giloff, III.C/ 186, 190: Bir Rus tüccarı.

Güy-şa-bo-bey, I.C/ 132: Hakas hükümdarının nazırlarından

Han Hoca, I.C/ 189: nayman soyunun hanlarındandır.

Han Seyyid Hoca, I.C/ 138: bkz. "Ahmed Giray"

Hazret Ali, II.C/ 286, 287: Dört halifeden biridir.

Heinrich Struwe, III.C/ 102, 103

Hoca, I.C/ 212: Hami Tatarlarının hükümdarı.

Hulagu Kan, I.C/ 134; IV.C/ 46: Moğol hükümdarı.

İbak, I.C/ 137: Kazan hanlarındandır.

İbrahim Peygamber, II.C/ 289:

İşim Han (1), I.C/ 183: Kazak hanlarından Şıgay'ın Türkistan'da oturmuş olan oğludur. (2), I.C/ 188: Kazakların Küçük yüs adı verilen grubuna dahil, Ruslar tarafından tanınan hanlarındandır. Nur Ali Han'ın oğludur.

İşänäy, I.C/ 174: Kırgız reislerinden biri.

İşäy (İşey), I.C/ 173, 174: Kırgız reislerinden biri.

İvan Vasilyevìç, I.C/ 135: Rus çarı.

İvaşko, I.C/ 155, 156: Rus çarının Altın Hanlar devletine gönderdiği elçilerden biri.

Kalançin-Noyon, I.C/ 158: Altın Han'ın büyük kardeşi

Kaldan Çerü, I.C/ 161, 162: Moğol devleti hakimiyeti hakkında Radloff'un aktardığı destanların birinde Oyrat hükümdarı Kongoday'ın oğullarından biri.

Kalınak, II.C/ 124: Aşağı Kumandılar zaysanı.

Kalning, I.C/ 40, 42, 48, 50, 51, 52, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 67, 93, II.C/ 36, 217; III.C/ 255, 296, 297: Radloff'a seyahati sırasında refakat eden bir veteriner.

Kanım, II.C/ 123: Kuday-Bay-Ülgön adlı tanrının hanımıdır.

Kan-Kaygalak, II.C/ 151, 152: Abakan Tatarlarına ait bir destanda geçen ad.

Kan-Töngüs, II.C/ 161, 163, 166, 168, 169, 176: Abakan Tatarlarına ait bir destanda geçen ad.

Karaça , I.C/ 140, 141, 142: Tatar hükümdarlarından biridir.

Kara-Koja, III.C/ 79: Baksanın, ayini sırasında çağırdığı ruhlardan olan Argın boyu atası

Karasakal, I.C/ 161: Altın Hanlar devleti zamanında Soyonların hükümdarıdır.

Kartaga-Mergän (Mergân), II.C/ 158, 160, 161, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 175, 176, 177, 178: Abakan Tatarlarına ait bir destanda geçen ad.

Kasım, I.C/ 137: İsker hükümdarlarından biri.

Kattan-Alıp, II.C/ 164, 169, 172, 176, 177: Abakan Tatarlarına ait bir destanda geçen ad.

Kazak, II.C/ 3: Kıpçak soyu zaysanlarından biridir.

Kazak Han, I.C/ 183: İran şairi Firdevsî'nin Şehnâmesi'nde bahsedildiği üzere silahı mızrak olan ve yağmacılığı tanınmış Kazak halkının hükümdarı.

Kazrät Koja, III.C/ 80: : Baksanın, ayininde kendisine tedavi sırasında yardım etmeleri için çağırdığı ruhların reisi. Bu cin atası, ölüleri diriltir, hayvanlarla insanlara tohum verir.

Kendi Bay, III.C/ 79: Baksanın, ayini sırasında çağırdığı ruhlardan olan Kara Keräylerin atasıdır.

Kent Buga, III.C/ 79: Baksanın, ayini sırasında çağırdığı ruhlardan olan Tersten Bala boyu atası.

Kıslau, I.C/ 172: Çat hükümdarlarından biridir.

Kıştarak, I.C/ 5: Kıpçak soyundan olup Muklay zaysana bağlı Altaylı Temiçilerden biri.

Kiang-hi, I.C/ 159, 160: Çin impartorlarından biridir.

Kien Lung, I.C/ 161, 163; IV.C/ 46, 52: Çin imparatorlarından biri olup Kalmık Hanları'nın hakimiyetini kırarak bir kısmını İli vadisinden sürmüştür.

Kloproth, I.C/ 177, 211: Heinrich Julius Klaproth, Alman asıllı dil, tarih, coğrafya ve etnografya uzmanıdır. Mançu, Moğol, Türk, Çin, Gürcü ve Ermeni dilleri üzerine araştırmalar yapmıştır.

Koka, I.C/ 158, 166, 167, 168, 169, 172: Teleüt hükümdarlarından Abak'ın oğlu.

Kongoday, I.C/ 161, 162, 163: Moğol devleti hakimiyeti hakkında Radloff'un aktardığı destanların birinde Oyrat hükümdarıdır.

Kong-tayçi, I.C/ 160,161,176: Moğol devleti hakimiyeti hakkında Radloff'un aktardığı destanların birinde Oyrat hükümdarı olarak geçen ad.

Kongur Targa, I.C/ 175, 176: Kazakların Yiyanşan'a sürülmesini konu alan destanda Kazakların komutanı olatak adı geçen kişi.

Koybak, III.C/ 81: Baksanın, ayininde kendisine tedavi sırasında yardım etmeleri için çağırdığı ruhlardan.

Kozı-Körpös, I.C/ 107; III.C/ 117, 121: Kazak masalında geçen bir kahramana aitir. Kazak bozkırında bulunan bir heykeli vardır..

Kögösnök, II.C/ 5: Totoş soyundan olup Kupa zaysana bağlı Altaylı Temiçilerden biri.

Kökküş, II.C/ 3: Ruslara tabi olan Totoş soyu asil zaysanı.

Köskölök, II.C/ 4: Totoş soyu zaysanlarından.

Kötüş, II.C/ 4: Totoş soyu Zaysanlarından biridir.

Köyrük, II.C/ 5: Kobolü soyundan olup Pöpöş zaysana bağlı Altaylı temiçilerden biri.

Közüm Han (Közüm), I.C/ 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 145, 146, 149, 153, 154, 165, 172,183, 205: Sibir devleti hükümdarlarından

Közümböt, III.C/ 81: Baksanın, ayininde kendisine tedavi sırasında yardım etmeleri için çağırdığı ruhlardan.

Kuduk, II.C/ 3: Ruslara tabi olan Kıpçak soyu asil zaysanı.

Kuen-mo, I.C/ 118, 119: Usunların hükümdarı.

Kulçin, I.C/ 156: Sarı Han'a verilen ad.

Kunkançi, I.C/ 155: Altın hükümdar.

Kupa, II.C/ 4, 5: Totoş soyu Zaysanlarından.

Kurtu-Zaysan, II.C/ 5, 20, 23, 24, 28, 78: Altaylı Dağ Kalmıkları'nın Mundus soyu

zaysanı.

Kuzugan Tengrä Baba, III.C/ 26: Kurban merasimi sırasında yapılan ayinde şamanın duasında geçen bir ad.

Küçügüş, II.C/ 4: Totoş soyu Zaysanlarından biridir.

Kümüs-Pırgı, II.C/ 153, 154, 155: Abakan Tatarlarına ait bir destanda geçen ad.

Kürüskö, II.C/ 3: Irgıt soyu zaysanlarından biri.

Küstöy, II.C/ 3: Kıpçak soyu zaysanlarından biri.

Kämängär, III.C/ 81: : Baksanın, ayininde kendisine tedavi sırasında yardım etmeleri için çağırdığı ruhlardan biridir.

Levşin, II.C/ 182, 185, 186, 233, 243, 306: Kazak tarihi üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Rus asıllı bilim adamı.

Lio-Achun, IV.C/ 122: İli siyanında halkı yönlendiren imamlardan biridir.

Lobsan, I.C/ 158, 159, 175: Altın Han'ın oğlu

Läylä-Kanış, I.C/ 139: Közüm Han'ın kızı

Makşeyeff, I.C/ 214, 224, 228, 231, 232: Bölgede görevli bir General.

Malo, IV.C/ 135: Dungenlerin reislerinden biridir.

Mamet, I.C/ 137, 188, 189: İsker'i kuran hükümdar.

Mandrak, I.C/ 170, 171: Teles hükümdarıdır.

Mangday-Zaysan, I.C/ 62; II.C/ 5, 18, 23, 39: Kıpçak soyu zaysanı Mongul zaysanın oğlu.

Mansay, I.C/ 167, 171: Soyon hükümdarlarından biri. Maska, II.C/ 5: Irgıt soyundan olup Pöpöş zaysana bağlı Altaylı temiçilerden biri.

Mängäy, III.C/ 81: Baksanın, ayininde kendisine tedavi sırasında yardım etmeleri için çağırdığı ölmüş insanların ruhlarından biridir.

Matuşevski, III.C/ 312: Radloff'un Altay gezisinde tanıştığı bir topograf.

Maykı, I.C/ 100: Borovoy-Forpost adlı nahiye civarında oturan zengin bir Kırgız.

Mâtrây, II.C/ 3: Irgıt soyu zaysanlarından biri.

Mehmed Kul, I.C/ 140, 142: Közüm han'ın Yarmak'a karşı verdiği savaşta ordusunu komuta eden kardeşi

Messerschmidt, III.C/ 94, 114, 116, 159, 171: Daniel Gottlieb Messerschmidt, Sibirya'da incelemelerde bulunmuş hekim ve seyyah.

Mihayil Fedoroviç, I.C/ 155, 156: Altın Hanlar devletine elçi gönderen Rus çarıdır.

Mir Seyid Bäräkä Şeyh, IV.C/ 168: Timur-Lenk'in öğretmenidir. Mezarı Timur-Lenk'in

türbesindedir.

Mirza Uluk-Bek, IV.C/ 169: Timur'un torunudur. Mezarı Timur'un türbesindedir.

Mirza Abdul-Latif Mirza, IV.C/ 168: Timur'un torunu Uluk-Bek'in oğludur. Mezarı Timur-Lenk'in türbesindedir.

Mirza Bedik, IV.C/ 169: Timur'un torunu Uluk-Bek'in oğludur. Mezarı Timur-Lenk'in türbesindedir.

Mirza İbrahim, IV.C/ 169: Timur'un torunu Uluk-Bek'in oğludur. Mezarı Timur-Lenk'in türbesindedir.

Mirza Nayin, IV.C/ 169: Timur'un torunu Uluk-Bek'in oğludur. Mezarı Timur-Lenk'in türbesindedir.

Mongul Kan, I.C/ 163: Moğol devleti hakimiyeti hakkında Radloff'un aktardığı Teleüt destanında Çin imparatoru Kieng-Lung'a verlen ad.

Mongul zaysan, II.C/ 5: Kıpçak soyu zaysanlarındandır.

Mönök, II.C/ 280, 284: Kazakların "yarış şarkıları"nda geçen bir ad.

Muhammet, II.C/ 286, 287; III.C/ 77: Hz. Muhammet.

Muklay, II.C/ 3 : Kıpçak soyu zaysanlarından biridir.

Mulla Gazi, II.C/ 181: Radloff'un aktardığı Kırgızlar hakkındaki alaycı şiiri söyleyen kişidir. Bu şiir dört hırsız ile iki dilenci kadının öyküsü olup Kazakların bu kimselerin soyu olduğu üzerine söylenmiştir.

Mussafar-Eddin, IV.C/ 218, 219: Buhara Hanlığı emirlerindendir.

Münkö, III.C/ 206: Soyon hanı.

Müştöy, II.C/ 4: Totoş soyu zaysanlarından biridir.

Nadu, II.C/ 4: Mundus soyu zaysanlarından biridir.

Na-gay, I.C/ 122 : Juan-juanların hükümdarlarından Däü-lün'ün amcasıdır.

Namkay, II.C/ 4: Totoş soyu zaysanlarından biridir. Naymanak, II.C/ 4: Totoş soyu zaysanlarındandır.

Nemçä, I.C/ 172, 173: Kırgız hükümdarlarından biridir.

Nikolay Şartlayev, II.C/ 72, 87, 95, 112: Teleüt tüccarlarından biridir.

Nur Ali Han, I.C/ 188; IV.C/ 138: Kazakların Küçük yüs diye bilinen grubundan olup Ruslar tarafından tanınan hanlarındandır. Abulkayir Han'ın oğludur.

Oblak, I.C/ 168: Teleüt hükümdarlarından Abak.

Oçartay, IV.C/ 118, 119: Radloff'un yardımcısı Bita'nın büyük kardeşi.

O-nie, I.C/ 126: Uygur hükümdarlarından biridir.

Opan (Opan-Kız), II.C/ 280, 281, 282, 283, 284: Kazakların yarış şarkılarında geçen kızın adı.

Orus-Kazak (Rus-Kozak), II.C/ 181: Kazakların kendileri ile alay ederek söylediği atalar sözünde geçen ve birbirine benzediğini aktardığı üç varlıktan biri.(Kurt, Kazak, Rus-Kozak)

Ostonok, II.C/ 5: Tölös soyundan olup Çappan zaysana bağlı Altaylı Temiçilerden biri.

Ömer, 289: Dört halifeden biri olan Hz. Ömer

Padray Zaysan, II.C/ 4, 5: Totoş soyu zaysanlarındandır.

Pallas, I.C/ 177, 198 ; II.C/ 96, 140 ; III.C/ 107, 110, 159: Peter Simon Pallas, 18. yüzyıl seyyahlarından ve araştırmacılarındandır. Tabiî ilimler bilginidir. Rus akademisinin emriyle Sibirya'yı dolaşmıştır.

Papaz Verbitski, II.C/ 9: Kuznetsk ile Biysk şehirleri arasındaki "Kuzudeyvskiy Ulus" misyonerlik istasyonunu kuran kişidir. "Altay ve Aladağ lehçesi sözlüğü" adlı çalışması vardır.

Parthenius, II.C/ 86: Toms piskoposu.

Pogay Sultan, I.C/ 145: Sibir hükümdarı Közüm Kan tahta geçtiğinde 12 yaşında olduğu için o büyüyünceye kadar halkı idare eden hükümdar.

Potanin, I.C/ 206, 207, 208, 210, 212, 226;II.C/ 256; III.C/ 92, 118, 119, 241, 242, 247, 250, 251, 283, 285, 287, 299, 300, 301, 303, 304, 314, 315, 316, 317: Grigoriy Nikoloviç Potanin, Rus gezginidir. Batı Sibirya'da doğdu. Moğolistan, Çin ve Sibirya'da yaptığı araştırmalarla ün kazandı. Potanin, Sarı Uygurlar ve Salarlar gibi Türk boyları arasında dil çalışmaları yapmıştır.

Pödükö, II.C/ 3 : Irgıt soyu Zaysanlarından

Pöpöş, II.C/ 3, 5 : Irgıt soyu Zaysanlarından

Prens Kora, I.C/ 155: Moskova çarının elçilerine Altın Han'a giderken tercümanlık yapan Kırgız prensi

Prinz, III.C/ 272, 274, 275, 282, 308, 309, 314:

Protoyerey Landışeff, 79: Ulalu misyonerliğinde faaliyet gösteren papazlardan biri.

Puktus, II.C/ 4 : Ruslara tabi olan Muntus soyu asil Zaysan'ı

Pulat, I.C/ 189: Türkistan hanı.

Pu-zu, I.C/ 125: Uygur hükümdarlarındandır.

Püdükö, II.C/ 3: Ruslara tabi olan Irgıt soyu asil zaysanıdır.

Rahip Johannes, II.C/ 85: Altay'da bulunan Şemal misyonerliğinin kurucusudur.

Rahip Smaragd, II.C/ 82: Altay'da bulunan Angoday misyonerliğinin kurucusudur.

Ritter, I.C/ 7, 93, 126, 129, 134, 155; III.C/ 176: Karl Ritter, Mukayeseli coğrafya ve beşeri coğrafyanın kurucusudur.

Sanang-Stsen, I.C/ 135: Tarihçi Moğol prensi.

Sangsar, II.C/ 5: Nayman soyundan olup Tatarak zaysana bağlı Altaylı temiçilerden biri.

Sarı Azban, III.C/ 79: Baksanın, ayininde kendisine tedavi sırasında yardım etmeleri için çağırdığı ruhlardandır.

Sarı Han, I.C/ 156; III.C/ 205: Çin hükümdarına verilen ad.

Sarıbala, II.C/ 5: Tölös soyundan olup Çappan zaysana bağlı Altaylı temiçilerden biri.

Saydak, I.C/ 137, 141, 142: İsker hükümdarlarından Bek-Bulat'ın oğlu

Sazan, II.C/ 5: Sarı-Almat soyundan olup Pöpöş zaysana bağlı Altaylı temiçilerden biri.

Schiefner, I.C/ 194: F.Anton Schiefner, Doğu Türkçesi, Tibetçe ve Moğolca üzerine çalışmalar yapan bir bilim adamıdır.

Semenov, I.C/ 7, 18, 27: Rus coğrafyacısı ve istatistik bilgini.

Sen-dsi, I.C/ 119: Usun hükümdarı Kuen-Mo'nun oğlu

Senga, I.C/ 159, 168: Kalmık hükümdarı Erdeni Batur'un oğlu

Sibiräk, II.C/ 5: Nayman soyundan olup Tatarak zaysana bağlı Altaylı temiçilerden biri.

Si-Gün, I.C/ 119: Usun hükümdarı Kuen-Mo'nun Çin prensesi olan eşi.

Soyt, I.C/ 181: Matorların hükümdarıdır.

Stepka, II.C/ 114, 115: Radloff'un evinde konuk olduğu bir Tatar.

Subuk, II.C/ 5: Irgıt soyundan olup Pöpöş zaysana bağlı Altaylı temiçilerden biri.

Sultan Baber, I.C/ 183: Hindistan'da Moğol devleti kuran hükümdar.

Sultan Batır-Bek, II.C/ 271: Kazak reislerinden biri.

Sultan Tezek, II.C/ 252, 275: Kazak reislerinden biri.

Sultan-Barak, II.C/ 247: Kazak reislerinden biri.

Sülipak-Kanış, I.C/ 139: Közüm hanın evlendiği, Bozkır Kırgızları hükümdarının kızı.

Şangmosi, IV.C/ 59: İli vadisinde yaşayan Tatar köylülerini Çin hükümetine karşı isyana teşvik eden İranlı bir kişi.

Şeyh Şerbeti, I.C/ 138: Közüm han'ın isteği üzerine Közüm devletine İslamiyeti yaymak için getirilen kişilerden biri bkz. "Ahmed Giray"

Şıgay, I.C/ 139, 183, 184: Kazak hanlarından Cadık'ın oğlu, Közüm Han'ın büyük kardeşi Ahmet Giräy'ın kayınpederi

Şibäli Bitä, IV.C/ 103: bkz.”Bitä”

Şima, II.C/ 5: Kärgil soyundan olup Kupa zaysana bağlı Altaylı Temiçilerden biri.

Şirgiz, I.C/ 188: Kazakların Küçük yüs adı verilen grubuna dahil, Ruslar tarafından tanınan hanlarındandır

Şünü, I.C/ 162: Moğol devleti hakimiyeti hakkında Radloff'un aktardığı Sagay destanında Oyrat hükümdarı Kongoday'ın oğullarından biridir.

Tamın, (Tumın, Bumın) III.C/ 122: Tukiu hükümdarıdır.

Tarbagan, II.C/ 5: Soyong soyundan olup Pöpöş zaysana bağlı Altaylı temiçilerden biri.

Tarlan, I.C/ 165, 166, 172: Çat hükümdarı.

Tas-Kinäs, II.C/ 176, 177: Abakan Tatarlarına ait bir destanda geçen ad.

Tatalık, II.C/ 5: Kärgil soyundan olup Kupa zaysana bağlı Altaylı temiçilerden biri.

Tatarşka, II.C/ 5: Tölös soyundan olup Çappan zaysana bağlı Altaylı temiçilerden biri.

Taybırı, II.C/ 5: Irgıt soyundan olup Pöpöş Zaysan’a bağlı Altaylı temiçilerden biri.

Taybin, I.C/ 156: Altın Hanlar zamanında Çin hükümdarı.

Taybuga, I.C/ 137, 151: Şaybani prensi.

Teleüt Çivalkoff, II.C/ 78, 79: Papaz Makariy'in yanında tercümanlık yapmış olan ve misyonerlik faaliyetlerinde papazlara yardımcı olan , sonradan ruhani sınıfa dahil olan kişidir.

Temir Kan, III.C/ 7: Şamanlık inancına göre "on yedi yüksek han" (yersu) dan biri olan Yo Kan'ın iki oğlundan biri.

Temir Sana, I.C/ 161, 162: Moğol devleti hakimiyeti hakkında Radloff'un aktardığı Sagay destanında Oyrat hükümdarı Kongoday'ın oğullarından biridir.

Timur (Timur Lenk), IV.C/ 145, 147, 165, 167, 168, 169, 171, 173, 174, 176: Timur, kendi adıyla anılan büyük Türk İmparatorluğu'nun kurucusudur. Türkistan'ın Keş şehrinde dünyaya geldi. Semerkant'ın güneyinde bulunan bu yerin bugünkü adı "Yehr-i Şebz"dir. Babası, Barlas oymağının beyi Turagay (Turgay), annesi Tekine Hatun idi. Barlas boyu Orta Asya'dan gelen bir Türk kavmidir. O devirde Barlas boyu Çağatay Hanlığı'na bağlı idi.

Tokoyok, II.C/ 3: Irgıt soyu zaysanlarındandır.

Totoku, II.C/ 4: Totoş soyu zaysanlarından biri.

Toyan, I.C/ 164, 172: Sibirya'da bulunan Oyşta Tatarları adlı kabilenin hükümdarı.

Tsetsen Hatun, I.C/ 157: Altın Han'ın annesi

Tumın, I.C/ 123, 125: Aşinlerin hükümdarıdır. Juan-juanları yenerek bu devleti

kendisine bağlamış ve doğu Tu-kiu devletini kurmuştur.

Tutay, IV.C/ 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 37: Radlof'un seyahati sırasında kullandığı tercümanlardan biridir. Kazak halkından olan Tutay Çince ve Moğolca'yı çok iyi konuşan biridir.

Tu-zi-şe-hu, I.C/ 132: Hakasların hükümdarı Aşo'nun han kadın ilan ettiği kimse.

Tübügöş, II.C/ 5: Soyong soyundan olup Pöpöş zaysana bağlı Altaylı temiçilerden biri.

Täükä Han, I.C/ 184, 185: Kazak hanlarından biridir.

U-ge-han, I.C/ 133: Uygur hanlarından biridir.

U-kiai, I.C/ 126: Uygur hükümdarlarından biridir.

Uzak, I.C/ 183, 184: Kazak hanlarından Canıbek'in oğullarındandır.

Vambéry, III.C/ 82, 83; IV.C/ 167, 170, 175, 204, 205, 211, 214: Macar Türkolog.

Vaska, I.C/ 155, 156: Rus çarının Altın Hanlar devletine gönderdiği elçilerden biri.

Wang-Hoca, I.C/ 212: Hami Tatarlarının hükümdarıdır. Çin'de hükümdarlara verilen bir unvan olan "wang" ünvanını aldığı iğçin böyle söylenmiştir. Aslında "Gan", "Hoca", "Akkan" şeklinde adlandırılırlar.

Wu-tsun, I.C/ 133: Çin imparatorlarından biridir.

Yajın Kan, III.C/ 38: Şamanın ayin sırasında yardıma çağırdığı ruhlardan biri.

Yakob, I.C/ 33, 35, 37, 38; II.C/ 27, 29, 65: Radloff'a gezileri sırasında tercümanlık ve kılavuzluk yapan kişi

Yapansa, I.C/ 139: Tatar hükümdarlarından biridir.

Yarım Seyyid, I.C/ 138: Közüm hanın isteği üzerine Közüm devletine İslamiyeti yaymak için getirilen kişilerden biri. bkz. "Ahmed Giray"

Yarmak, I.C/ 117,135, 139, 140, 141, 143, 145, 146, 147, 149, 150, 151, 153, 169: Kozak çetesinin lideri.

Yaşka, II.C/ 124: Yukarı Kumandılar zaysanı.

Yediger, I.C/ 137: İsker hükümdarlarından biridir.

Yeligäy, I.C/ 141: Tatar hükümdarlarından biridir.

Yıläk, II.C/ 5: Nayman soyundan olup Tatarak zaysana bağlı Altaylı temiçilerden biri.

Yıltır, II.C/ 5: Nayman soyundan olup Tatarak zaysana bağlı Altaylı temiçilerden biri.

Yımak, II.C/ 5: Totoş soyundan olup Kupa zaysana bağlı Altaylı temiçilerden biri.

Yoloy, II.C/ 326: Kara-Kazakların (Kırgız) destanlarında dinsizlerin kahramanı olan kişi. bkz."Manas"

I. 1. 18. Kurban törenleri

baştutkan, III.C/ 24, 32, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 60, 64, 65: Şamanlıkta, kurban merasimi sırasında kurbanlık atı, at kılından yapılmış uzun bir yularla tutmak için şaman tarafından seçilmiş kişi.

baydara, III.C/ 31: Şamanlıkta kurban merasiminde kurban edilen atın zarar verilmeden bütünce çıkarılan derisidir.

ıyık, II.C/ 37; III.C/ 230:Altay'da kurban için ayrılan atlar.

ızık atı, II.C/ 141: Kurban atı

kır at, II.C/ 123: En yüksek tanrı olan Ülgön için kurban edilen at.

kurban, III.C/ 8, 13, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 30, 32, 33, 34, 64, 66, 71, 72, 89, 91, 114, 152, 209, 272, 291, 292: Şamanlık inanışı çerçevesinde Tanrı Ülgön'e ve Erlik'esunulan at başta olmak üzere koyun gibi diğer hayvanlardır.

kurban kapları, III.C/ 24, 32, 255, 257: Kurban merasiminde kullanılan kaplardır. İlk olarak Kurban olacak hayvanın sırtına konulup hayvan hareket ettirilir. Kap yere düştüğünde ağzı yukardaysa kurban yeri doğrudur anlamına gelir. Yoksa aynı hareket tekrar edilir. İkinci olarak da kaplar kurba n etinin sunulması için kullanılır.

kurban merasimi, III.C/ 23, 64, 66, 150, 239, 248: Ailelerden birinin hastalığı, ölümü ya da hayvanları hastalığı, ölümü durumunda kişinin şamana başvurması ile başlayan süreçtir. Kurbanın ne olacağına ya da kurban gerekip gerekmediğine şaman karar verir. Küçük hediyelerle şaman getirilir. Şaman büyü yaparak felaketin sebebini öğrenir ve kurbanın kime sunulacağına karar verir. Eğer, Erlik'e sunulacaksa merasim felaketin (hastalık, ölüm vs.) bulunduğu yerde gerçekleşir. Bay Ülgön'e sunulacaksa kayın ormanına tenha bir yere gidilir, orada yeni bir çadır kurulup merasim yapılır. Genelde kurban için bir at seçilir. Okunan dualarla merasim gerçekleşir.

kurban yeri, III.C/ 21, 23, 65, 89, 91, 128, 239, 240: Kurbanın kime sunulacağına göre değişir. Erlik'e sunulacaksa merasim felaketin (hastalık, ölüm vs.) bulunduğu yerde gerçekleşir. Bay Ülgön'e sunulacaksa kayın ormanına tenha bir yere gidilir, orada yeni bir çadır kurulup merasim yapılır. Örneğin kurban Bay Ülgön'e sunuluyorsa kayın ormanının tenha bir yerinde şaman uygun mekanı seçer. Onun gösterdiği yerde, yeni bir çadır kurulur, üzeri keçe ve halılarla

örtülür. Çadırın ortasına, ucu duman deliğinden çıkacak şekilde, sık yapraklı taze bir kayın ağacı yerleştirilir. Bu kayın ağacının aşağıdaki dalları tam gövdeden kesilir ve ucundaki dallarından birine de bayrak gibi sarkan bir şey asılır; kayın gövdesinin alt tarafı ayakla basılabilecek şekilde dokuz yerden oyulur ve buna basamak (taptı) denir. Kurban için kurulan çadırın kapısı her zaman doğuya bakar. Çadırın kapısı önünde kayın kabuklarından ve yere çakılmış değneklerden küçük bir çit yapılır ve bu da hayvan ağılını temsil eder. Bu çitin, çadıra bakan kısmı açık bırakılır ve bu açıklığa, ucunda at kılından bir ilmik bulunan kayın ağacından bir değnek dikilir. Sıra kurbanın hazırlanmasına gelir.

mayaki, III.C/ 89,113: Dörtgen mezarlarda, batıya doğru 10 ilâ 50 adım mesafede dik duran ve iyi yontulmuş taş blok veya sütunlara Rus halkının verdiği ad. Radloff, bunların kurban yerleri olduğunu düşünmektedir.

şüttür, III.C/ 230: Moğollarda kurbanlık koyuna verilen ad. Kurbanlık olan koyunlar doğdukları andan itibaren hiç kırkılmazlar.

taptı (basamak), III.C/ 23, 41, 44, 45, 53, 55, 61, 62, 64, 65: Şamanlıkta kurban merasimi sırasında çadırın ortasına dikilen kayın ağacına basılabilecek şekilde dokuz yerden oyulan oyuklar.

taskak (kurban iskelesi), III.C/ 30, 31, 33, 34, 43, 48: Kurban merasiminde atın kurban edileceği yer olup özel olarak hazırlanır. Kurban merasiminin yapıldığı yerde dört kayın direği, bir dörtgenin uçlarına biribirinden uygun olan belli uzaklıkta dikey olarak yere çakılır. Bu direklerin yukarı uçları çapraz tahtalara birleştirilir ve üzeri, dört köşeli bir prizma ayak teşkil edecek tarzda dallarla örtülür. Sonrasında hayvan işkence ile öldürülür.

taylga, III.C/ 23: Kurban.

tükölö, III.C/ 31: Şamanlıkta, kurban merasiminde kurban edilen atın zarar verilmeden bütünce derisi çıkarılır. Atın başı doğuya gelecek şekilde bir değneğe asılır. Değneğe "tükölö" adı verilir.

yeşil ardıç dalı, III.C/ 29: Kurban merasimi sırasında şamanın pura'yı yani kurbanlık hayvanın ruhunu dua okuyarak tütsülediği dal.

I. 1. 19. Madencilik

altın ocakları, I.C/ 15, 23, 69, 70, 72, 81, 82, 83 ; II.C/ 115, 120: Sibirya'da altın çıkarılan yerlerdir. Bu yerler kendi içerisinde bir düzene sahiptir. İşçiler, iki

hafta çalışıp bir hafta dinlenirler. Yaşamları son derece monotondur. Yine de bolca un ve et alabildikleri için durumları bu açıdan iyidir.

Biysk altın ocağı, I.C/ 82, 85: Batı Altay'da Andaba nehri boylarında bulunan bir altın çıkarma yeridir.

Çud kuyuları, III.C/ 100, 101, 154: Altay bölgesinde eski halkların bakır elde ettikleri kuyular.

gümüş, I.C/ 24, 29, 98; II.C/ 8, 18, 92, 96, 102, 122, 124, 132, 171, 208, 225, 229, 239, 241, 251, 252, 276, 277, 290, 321; III.C/ 95, 183, 188, 261, 267, 290, 292, 297, 298, 302, 303; IV.C/ 22, 23, 24, 25, 27 ,28, 29, 32, 39, 43, 55, 82, 84, 100, 105, 125, 140, 185, 186, 189, 191, 192, 209. Alaty bölgesinde çıkarılan madenlerdendir. Ayrıca Rusya ile Çin arasındaki ticarette de önemli bir öneme sahiptir.

Lisvinka altın istasyonu, I.C/ 69: Batı Altay'da bulunan Livinska nehri boyunda kurulan bir altın üretim yeridir.

Pavlovsk, I.C/ 98: Batı Altay'da bir gümüş ocağı.

Spasski altın ocağı, I.C/ 15, 81, 82; II.C/ 114: Kondoma nehri vadisinde 1842-1860 yılları arasında faaliyet gösteren altın ocağıdır.

taşkömürü, I.C/ 24, 29: Altay bölgesinin maden zeginliklerindendir.

Tsarevo Aleksandrovski altın ocağı, I.C/ 81, 82, 85: Batı Altay'da bir altın çıkarma yeridir.

Tsarevo-Aleksandrovski altın ocağı, I.C/ 82, 85, 86, 87; II.C/ 120

Yegorievsk altın ocağı, I.C/ 15, 68, 69, 70: Batı Altay'da Suyenga nehri civarında abulunan altın ocağıdır. Altay'da bulunan en eski altın ocağıdır. Aynı isimde bir de köy bulunmaktadır.

Ziryanov gümüş ocakları, I.C/ 16: Altay'da bulunan gümüş üretim yerlerindendir.

I. 1. 20. Memuriyetler ve unvanlar

afu-djilo, I.C/ 122: Uygurlarda boy ihtiyarına verilen ad. Uygurlarda baş hükümdar yerine her soyun kendi reisi ya da ihtiyarı mevcuttur.

aga-sultan, II.C / 311, 316 ; III.C/ 82: Kazakların idaresinde, sultanlar (asiller) tarafından iki yıllığına seçilen ve ilçelerin idaresinde görev alan memura verilen addır

ahun, IV.C/ 64, 65, 66: Tarançilerde imamlar heyetine verilen addır. Bu heyet, halkın

dini şartları yerine getirmemesi durumunda ceza vermekle yetkilidir.

aksakal, IV.C/ 179, 215, 217, 218: Buhara Hanlığı'nda, beylikleri oluşturan küçük ilçeleri yöneten kişilere verilen ünvandır. Aynı zamanda "Amin"(emin) ünvanını taşır. Beyliklerde her meskun yerin aynı zamanda bir aksakalı bulunur. Bunlar vergileri toplayıp beg'e teslim ederler. Yolların ve Pazar yerlerinin kontrolü için de birer aksakal görev yapar.

amin, IV.C/ 217: Buhara Hanlığı'nda aksakal adı verilen memurların taşıdığı " emin" anlamında ünvanlardan biridir.

aulnıy starşina (aul ihtiyarı), II.C/ 309: Kazak aullarında halk tarafından üç yıl için seçilen yönetici durumundaki kişi. Faaliyet ve rütbesi Rus köy ihtiyarları ile aynıdır.

badzın, III.C/ 251: Kobdo şehrinde, tarla işçiliği yapan Moğolların başında bulunan Çin memuru emrindeki kontrol memurlarıdır. Herbiri bir tarla bölümüne bakar. Her tarla bölümünün, 160 deve yükü ekin yetiştirmesi lâzımdır. Bütün ziraat aletleri ve öküzler dahi devlete aittir.

başidareci, I.C/ 131: Hakasların altı ayrı sınıfa ayrılmış memurlarından biridir.

başkomutan,I.C/ 131: Hakasların altı ayrı sınıfa ayrılmış memurlarından biridir.

başlık, II.C/ 144: Abakan Tatarları'nda her kabilenin başında bulunan ve başında bulunduğu topluluğun vergilerini toplayan, oluşan küçük sorunlara müdahele eden, özellikle de yukarı makamlardan gelen emirleri uygulayan yönetici.

beg, IV.C/ 163, 166, 194, 211, 214, 216, 217, 218: Buhara Hanlığı'nda Emîr tarafından beyliklerin başına idareci olarak atanan kişilerdir. Başında bulunduğu beyliğin başkumandanıdır. Görevleri genel olarak her yıl belli miktar vergiyi temin etmek ve bölgeyi Emîrin hakimiyeti altında tutmak, yani her nevi isyanı önlemek veya bastırmaktır.

bï (bey, beg) , I.C/ 221, 222, 223; II.C/ 304, 305, 306, 310, 315, 316, 326: Kazaklarda zenginliği manevi kuvveti, doğruluğu bazen de akrabalarının çokluğu sebebiyle tanınmış ve otorite elde etmiş insanların ünvanı.

boşuktu, I.C/ 159: Bir hükümdarlık ünvanı.

chebei amban, III.C/ 252, 255, 284 ; IV.C/ 89, 90, 91, 126: İli vadisindeki Çin vilayetlerinin en yüksek idare makamı olan Dzan-Dzün'ün yardımcısına verilen addır.

Çin imparatoru, I.C/ 133, 155, 163, 189 ; IV.C/ 60, 119: Çin devletinin hakimi.

çong bek, IV.C/ 116: Büyük bey anlamına gelir.

daganlar, I.C/ 131: Hakasların altı ayrı sınıfa ayrılmış memurlarından biri

daloya, IV.C/ 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 116: İli vadisindeki Çin vilayetlerinde Mançuların kurmay subaylarına verilen unvan. Bu memur aynı zamanda şi-yamun ve dung-Yamun adlı mahkemelerin başkanıdır.

da-nayon (baş memur), I.C/ 208: Kosogol gölünün kuzeyinde ve doğusunda yaşayan Soyonların tabi olduğu komutan.

darin, IV.C/ 88, 89: Çin'in İli vadisindeki vilayetlerinde askeri ve sivil idare Mançu subaylarının elinde bulunmaktadır. Tümenlere bölünmüş orduda her tümenin başında bulunan memura "Darin" adı verilir.

de-le, I.C/ 124: Çin yıllıklarının verdiği malumata göre Tu-kiu adı verilen topluluğun en yüksek makamdaki ikinci memurudur.

demçi, IV.C/ 120: Şibälerde ruhani sınıfa ait ünvanlardan biridir.

djin-tai, IV.C/ 83: Chambinglerin başkomutanına verilen addır.

dzalın, III.C/ 244: Ürtölerin başı olan ve başında mavi şapka düğmesi taşıyan memurun ünvanıdır.

dzan-dzün (dzandzün), III.C/ 248, 267, 284; IV.C/ 29, 30, 54, 58, 60, 66, 89, 90, 91, 92, 97, 99, 107, 108, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 134, 136, 137, 138, 139, 140, 143, 144: Çin vilayetlerinin en yüksek idare makamı olup İli vadisindeki kolordunun başkomutanına verilen ünvandır. Aynı zamanda en yüksek adli makam sayılır.

dzanggin, III.C/ 242, 243, 244, 245: Kaptan

dzurgan, III.C/ 181, 182, 184, 185, 186: Çinlilerde sınır vilayetleri müfettişi ünvanıdır. Sınır karakollarını teftiş eder. Askeri memur olup işaret olarak şapkalarında sincap derisi bulunmaktadır.

ellig-beşi (elli başı), IV.C/ 61: Tarançi ilçelerinde her yüz köylü ailesinin başında yüz-bäki ile beraber bulunan sorumlu memurdur.

emîr, IV.C/ 175, 176, 177, 180, 210, 211, 212, 213, 216, 218, 219: Buhara Hanlığı'nın başında bulunan kişiye verilen ünvandır.

galday, IV.C/ 85, 88, 89, 136: Çin vilayetlerinde tugayların başında bulunan askeri memura verilen addır.

hekim, IV.C/ 60, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 90, 91, 144: Tatar Kulcası'nda şehri idare eden kişi. Rütbe olarak albaylık (Ugeri-Da) ifade eden şeffaf mavi şapka düğmesi

taşır. Yardımcısı Şaga ile Tatar ahalinin idaresini ellerinde bulundurup dzan-dzüne bilgi verirler. Dzan-Dzün'ün emirlerinide halka aktarırlar.

idareciler, I.C/ 131: Hakasların altı sınıfa ayrılmış memurlarından biridir.

ihtiyar sultan (aga törö), II.C/ 310: Ruslara tabi Kazaklarda, ilçenin idari yapısını oluşturan kimselerden biridir.

imam, IV.C/ 64, 65: Tarançilerde dini reislerden biri olan kimse.

ispravnik, I.C/ 35, 36, II.C/ 7 : Rusça, "kaymakam"

işkal, IV.C/ 62: Kulca şehrinde, hukuk işlerine bakan memur.

kan , II.C/ 152, 158, 164, 176, 177, 305, 306, 307: Kazakların eski tarihinde bazı boy reislerinin ve ailelerinin hükümdarlık salahiyetini ele geçirerek almış oldukları unvan. Kan'ın akrabaları diğer kazaklar arasında özel bir yer almış ve halkın asil sınıfını meydana getirmiştir.

kaza mahkeme memurları, I.C/ 36 : Radloff, Biysk şehrini örnek göstererek Sibirya'nın küçük şehirlerinde halk üç sınıfa ayrıldığından bahseder. Bunlardan birinci sınıfa, "blagordnoye obşçestvo" yani asil sınıf denir. Bu asil sınıfa dahil olanlardan biri de sözkonusu bu ünvanı taşıyanlardır.

kaza sandık memurları, I.C/ 36 : Sibirya'nın küçük şehirlerinde, "blagordnoye obşçestvo" yani asil sınıftan insanlar.

kegin, I.C/ 131: Kosogol gölünün doğusunda yaşayan Du-bo, Milige ve Eci adlı Tu-kiu kabilelerinin hükümdarı. Ostyak-Sanoy ağzında "kok" veya "köül-küm" Kamasinca'da prens anlamına gelen "kong" denir

keskui, IV.C/ 120: Şibälerde ruhani sınıfa ait ünvanlardandır.

kok, I.C/ 131: bkz."Kegin"

kong, I.C/ 131: bkz."Kegin"

köil-küm, I.C/ 131: bkz."Kegin"

köy ihtiyarı, I.C/ 39, 70: bkz. "Starşina"

köy ve şehir polisi, I.C/ 36 : Radloff, Sibirya şehirlerinde halk üç sınıfa ayrıldığından bahseder. Bunlardan birinci sınıfa, "blagordnoye obşçestvo" yani asil sınıf denir. Bu asil sınıfa dahil olanlardan biri de sözkonusu bu ünvanı taşıyanlardır

loya, IV.C/ 88: İli vadisindeki Çin vilayetlerinde Mançuların yüksek subaylarına verilen unvan.

manap, I.C/ 220, 221, 222, 223, 224; II.C/ 326: Kazak-Kırgızlarda boy bölümlerinin başında bulunan ve halk tarafından seçilen beylere verilen ünvan.

Mançu memurları, III.C/ 186, 274, 280, 291, 292; IV.C/ 54, 62, 66, 75, 76, 81, 83, 84, 85, 89, 90: İli vadisinde Çin hakimiyeti altında yaşayan ve Çince konuşan halklardan olan Mançular'ın sivil ve askeri olmak üzere iki şekilde görevlendirilen memurlarıdır.

meyen-amban, III.C/ 252; IV.C/ 54, 88, 106, 113, 118,124, 125, 126, 129: Çin vilayetlerinde tugayların başında bulunan askeri memur ünvanıdır..

ming-bäki (ming- baki), IV.C/ 61, 62: Binbaşı anlamına gelir. İdari olarak iki tali kısma ayrılan Tarançi ilçelerinin her kısmının başında bulunan memurdur. Rütbe işareti olarak "bakır şapka düğmesi" taşır. Kulca şehrinde, polis ve şehir kumandanıdır.

Moskova çarı, I.C/ 154, 157: bkz."Rus çarı"

mulla (molla), IV.C/ 64, 65, 130, 171, 174, 177, 202, 205, 209, 215, 217, 218: Öğretmen anlamına gelir.Tarançilerde, Kazaklarda ve Buhara Hanlığı'nda dini reislerin ünvanıdır.

mäyrän, III.C/ 267: Türbötlerin vergisini toplayarak "chan"a teslimeden görevli.

nazırlar, I.C/ 131: Hakasların altı sınıfa ayrılmış memurlarından biridir.

on-beşi (onbaşı), IV.C/ 61: Tarançi ilçelerinde, her on ailenin başında kontrolcü olarak bulunan memurdur.

ör-loya, IV.C/ 93, 94: Kulca kalesinde bulunan Dung-Yamun adlı mahkemenin ikinci kapısı geçildikten sonra varılan avluda çalışan memurların en büyüğüdür.

paşlık, II.C/ 105, 106, 114: Tom boyu Tatarlarında "köy ihtiyarı." (Starşina)

paştap, IV.C/ 62: Kulca şehrinde, hapishane müdürüne verilen ad.

pi, II.C/ 92: Memur

pravitel (idareci), II.C/ 310: Volostların idaresinin asillerin elinden alınarak onun yerine atanan kişi ve ünvanı.

reisler, I.C/ 131, 134: Hakasların altı sınıfa ayrılmış memurlarından biri

Rus çarı, I.C/ 168, 169, 176: Çarlık Rusyasında devleti yöneten kişi.

räsniçi, IV.C/ 60, 61: Tarançiler, idari açıdan sekiz ilçeye bölünürler. Bu ilçelerden ikisinin başında räsniçi bulunur. Bu kişiler, yüzbaşı rütbesinde olup işaret olarak "şeffaf beyaz şapka düğmesi" taşırlar.

sdädäri, IV.C/ 62: Kulca şehrinde, polis ve şehir kumandanı.

sı-li-fa, I.C/ 124: Çin yıllıklarının verdiği malumata göre Tu-kiu adı verilen topluluğun makam bakımından üçüncü memurudur.

Soyon zaysanı, III.C/ 207: Çin hükümetinden doğrudan emir alan ve tebası olan Soyonlar tarafından büyük saygı gören yöneticidir. Altay zaysanlarından daha fazla yetkiye sahiptir. Ceza verebilir. Anlaşmazlıklar doğrudan müdahele edebilir.

starşina (ihtiyar), I.C/ 39, 70 ; II.C/ 81, 93, 310: Zaysanların babadan oğula geçen idarecilik sistemi yıllar içinde kaybolduktan sonra halk tarafından üç yıllığına seçilen idareci niteliğindeki kişi. Bu kişiler zaysanların görevlerini üslenmişlerdir.

sultan, II.C/ 217, 306, 309, 310, 311, 314, 315, 316, 326: Ruslar tarafından Kazakların idaresinde 10-12 auldan meydana gelen volostlarda önceleri Kazakların içinden veraset yoluyla intikal eden idarecilere verilen ad. Sonradan bu sistem değiştirilmiş doğrudan Ruslar idareci atamışlardır.

sunda, IV.C/ 89, 90, 108: İli vadisindeki Çin vilayetlerinin en yüksek idare makamı olan dzan-dzünün bağlı olduğu amirdir. Sunda, Batı Çin'in valisidir.

şaga, IV.C/ 60,61, 62, 90: Tatar Kulcası'nda şehri idare eden Hekim'in yardımcısıdır. Rütbe olarak albaylık (Ugeri-Da) ifade eden şeffaf mavi şapka düğmesi taşır.

şang-bäk, IV.C/ 60, 61: Tarançiler, idari açıdan sekiz ilçeye bölünürler. Bu ilçelerden altısının başında Şang-Bäk bulunur. Bu kişiler, yüzbaşı rütbesinde olup işaret olarak "şeffaf beyaz şapka düğmesi" taşırlar.

şangda, III.C/ 205, 206, 207, 209, 221: Soyonların başkanıdır.

şe-hu, I.C/ 124: Çin yıllıklarının verdiği malumata göre Tu-kiu adı verilen topluluğun en yüksek makamdaki memurudur.

şülöngü, II.C/ 3, 6, 8: Altaylı Dağ Kalmıklarının bölündüğü zaysanlıkları idare eden zaysanların emri altındaki kişi.

şün, IV.C/ 93: bkz." Şün-Yang"

şün-yang, IV.C/ 89, 92: Çin vilayetlerinde şi-yamun ve dung-yamun adlı mahkemelerin başkanı daloyanın yardımcısına verilen addır.

taksır (asilbey), II.C/ 316: Kazakların aul sultanlarına hitap ediş şeklidir.

targa, III.C/ 207: Zaysanların emri altında çalışan memurlardandır.

temiçi, II.C/ 4, 5, 6, 7, 8; III.C/ 207, 211: Dvoyedanların zaysandan sonra gelen memur ünvanı.

tsimuya, III.C/ 251: Tarla işçiliği yapan Moğolların başında bulunan Çin memuru.

tu-maı-fa, I.C/ 124: Çin yıllıklarının verdiği malumata göre Tu-kiu adı verilen

topluluğun makam bakımından dördüncü memurudur.

upravitel, I.C/ 38, 228 : Sibirya'da "dağlar idaresi" adı verilen sistemde yönetici memur.

üktü, II.C/ 3, 5: Dvoyedanların asil, soylu diye nitelendirilen zaysanlarına verilen ad.

Wan-Şu, III.C/ 252, 254: Kobdo şehrinde, Chebei Amban Kui-Çan'ın üçüncü sınıf bir memur olan yardımcısının adıdır.

yasaul, IV.C/ 89, 215, 216, 217: Buhara Hanlığı'nda Beg'lerin yanında bulunan ve Beg tarafından atanan görevlilerdir. Bu kişiler, Beg'in casusları gibi hizmet görürler ve beylik içerisinde önemli görevlere gönderilirler.

yasaul-başi, IV.C/ 215, 217: Buhara Hanlığı'nda Beg'lerin yanında bulundurduğu yasaul adlı görevlilerden sorumlu kişi.

yaysang, IV.C/ 54: Kalmıkların boy reisine verilen addır.

yesaul, II.C/ 144: Abakan Tatarları'nda her kabilenin başında bulunan "başlık" adlı yöneticinin yardımcısıdır.

yüz-başi, IV.C/ 211: Buhara Hanlığı'nda beglerin emrinde olan subaylardandır. 100 kişinin komutanıdır.

yüz-bäki (yüzbaşı), IV.C/ 61: Tarançi ilçelerinde her yüz köylü ailesinin başında bulunan sorumlu memurdur.

zasedatel, I.C/ 42; II.C/ 7, 9, 59, 188; III.C/ 189, 190: Mahkeme başkanına verilen ad.

zaysan, I.C/ 43, 53, 206; II.C/ 3, 4, 6, 7, 8, 9, 29, 64, 68, 81, 83, 93, 122, 123, 124, 133; III.C/ 189, 194, 195, 206, 207, 210, 221, 222: Eski hükümdar ve asiller neslinden gelen idareci sınıfından insanlardır. Zaysanlık ünvanı ırsi olup babadan oğula ya da en yaşlı akrabaya geçer. Fakat bu ünvanın elde edilmesi için Rus hükümetinin tasdiki ve halkın onayı gerekir. Zaysan saray için "kalan" vergisi toplamakla, halkın düzenini ve huzurunu sağlamakla mükelleftir.

I. 1. 21. Meslekler ve zanaatlar

âdi keçe (örtü), II.C / 207, 208: Kazakların, yünü belli bir işlemden geçirip sertleştirerek hazırlamış oldukları örtülerdir. Kazaklar bu keçeleri süsleyerek halı şeklinde kullanırlar. Bu keçelerden yatak, halı eğer gibi eşyalar yapılır. Rusya'ya, Orta Asya'dan çok miktarda ihraç edilir.

ak keçe, II.C / 207, 208: Kazakların ince keçeden işlediği halı çeşitlerinden olup tek renkli yünden yapılan zarif keçelerdir.

akındau cün, II.C / 206: Beyaz yün. Keçe yapılırken kullanılan yündür.

arıcılık, I.C/ 28, 39, 98; II.C/ 114, 130, 136, 137: Altayu'da ahalinin meşgul olduğu uğraşlardandır.

avcılık, I.C/ 22, 26, 28, 109, 122, 147,181, 194, 201 ; II.C/ 1, 112, 122, 127, 180, 318, 247, 318: Sibirya halklarının geçimini sağladığı mesleklerdendir. Sadece beslenme amaçlı yapılmaz aynı zamanda derisinden ticari anlamda fayda sağlanılan hayvanlar için de geçerlidir.

ï, II.C/ 208, 210: Kazaklarda koyun ve kuzu derilerinin kurutulup ağaç bir kovada kaynatıldığı, ayran, un ve peynir suyundan hazırlanmış karışım. Bu işlem deriyi kıllardan temizlemek için yapılır. Deri böylece işlenmeye hazır hale gelir.

bahçecilik, I.C/ 118

bahçıvanlık, I.C/ 83

balıkçılık, II.C/ 1, 107, 110, 124

boyanmış keçe örtüler, II.C/ 207: Kazakların ince keçeden işlediği halı çeşitlerindendir.

bugrovçiki, III.C/ 131: Mezar kazıcılar.

çäroza, IV.C/ 44: Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Kaşgar'dan satın alınan bir halı çeşididir.

falcılık, II.C/ 255, 256, 258; III.C/ 18, 73, 82, 59: Koyun pisliği, kemik gibi malzemelerle icra edişlen meslektir.

gilam, IV.C/ 44 : Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Kaşgar'dan satın alınan bir halı çeşididir

Hoa-Ör-Danlar, IV.C/ 39, 40, 41, 42, 43: Çinli tüccarlardır. Kumaş, kâğıt, porselen, mürekkep, süs eşyası ve her türlü manifatura mallan gibi muhtelif Çin eşyası satmakta iseler de, onların esas ticaret maddesini çay teşkil eder. Bunların dükkanları kağıt pencerelerden oluşan büyük aydınlık evlerdir. Hoa-Ör-Danlar Rus tüccarlar tarafından çok itimat edilen kimselerdir.

kartı, II.C/ 210: Kazaklarda keçi derisini işleme sırasında kıllı tarafına verilen ad.

keçe yapma, III.C/ 298: Moğolların en büyük sanayi kolunu teşkil eder. Bunun için yünün kötü cinsi kullanılır. Yün, kalın bir kat halinde bir bez veya keçe üzerine serilir, bol su ile ıslatılır ve kalın bir değneğin etrafına sarılır; değneğin her iki ucuna ip takılarak bunlar eğerlenmiş bir atın eyerlerinin iki tarafına bağlanır. Bir kişi ata biner ve yünün açılabileceğine kanaat gelinceye kadar dolaştırır. Bir günde keçe olmamışsa, aynı iş ikinci gün tekrar edilir. Bu şekilde hazırlanmış keçe kurumaya bırakılır. Kırgız keçelerine göre daha kötüdür.

kongordau cün, II.C/ 206: Kahverengi yün. Keçe yapılırken ak yünün altına konulur.

madencilik, I.C/ 23, 29, 182 : Altay ve Tomsk bölgelerinin ekonomik hayatında önemli yer tutan mesleklerden biridir. Altın, gümüş, kömür, demir, bakır, soda tuzu, yemek tuzu gibi alanlarda yapılan faaliyetlerin tümünün adıdır . Yekûnu ele alındığında Sibirya bölgesinin ekonomik gidişatına yön vermektedir. Radloff, bölgedeki insanların yaşam biçimlerini de bu açıdan ele alarak iş olanağı açısından değerlendirmektedir.

malma, II.C/ 210: Kazaklarda keçi derisini işleme sırasında kullanılan bir tür sıvı.

märoza, IV.C/ 44: Kulca pazarında Tatar ahali tarafından Kaşgar'dan satın alınan bir halı çeşididir.

renkli keçe örtüler, II.C/ 207: Kazakların ince keçeden işlediği halı çeşitlerinden olup etrafı, boyanmış keçi yünü ile çevrili keçelerdir.

Royan (sarıboya), IV.C/ 189: Kattı Kurgan pazarında ticareti yapılan ve boya elde edilen bir köktür.

silçä, IV.C/ 44: Bir halı çeşididir.

sütkö toyadı (süt içmek), II.C/ 210, 215: Kazaklarda keçi derisini işleme sırasında üç gün, deriyi tuzlu süt içerisinde bırakma safhasına verilen ad.

tabakhane, I.C/ 30: Deri işlenen yerler.

tacirler, I.C/ 36 : Sibirya şehirlerinde, ikinci sınıfa dahil meslek grubudur.

taşsa, II.C/ 197: Kazak masallarında koyun çobanlarına verilen ve kel anlamına gelen addır. Kazaklar koyun çobanlarını genellikle fakir ve kimsesiz çocuklardan seçerler. Bu çocuklar da beslenme bozukluğundan kaynaklı genelde keldirler.

tavşan derisi, II.C/ 26, 91: Altay'da bir putun yapımında kullanılan malzeme.

tek renkli örtüler, II.C/ 207: Kazakların ince keçeden işlediği halı çeşitlerinden olup tek renkli yünden yapılan zarif keçelerdir.

tulak, II.C/ 206: At derisi. Keçe yapmak için üzerine yünler serilir.

Türkmen halıları, IV.C/ 185, 208

ukalaydı, II.C/ 208, 210: Deriyi yumuşatma işlemi.

yün ipliklerle işlenmiş örtüler, II.C/ 207: Kazakların ince keçeden işlediği halı çeşitlerindendir.

zarif ak keçeler, II.C/ 207: Kazakların ince keçeden işlediği halılardır.

zarif keçe örtüler, II.C/ 207: Kazakların ince keçeden işlediği halılardır.

I. 1. 22. Misyonerlik faaliyetleri

Angoday misyonerliği, I.C/ 15, 48, 49, 64; II.C/ 36, 82, 83, 85; III.C/ 308: 1856 yılında Rahip Smaragd tarafından kurulan ve Altay'da faaliyette bulunan bir misyonerlik istasyonudur.

Kara Anuy Misyonerlik İstasyonu, II.C/ 85: Vaftiz edilmiş Altaylılar tarafından öldürülen Tütünekoy adlı kişinin karısının gayretleriyle kurulmuş istasyondur.

Kebizän istasyonu (Käbizän misyonerliği), I.C/ 89; II.C/ 86; III.C/ 2: Teles gölünün güneyinde Biya sahilinde 1851'de açılmış olup Teles gölünün kuzeyinde ve batısında yaşayan Karaorman Tatarları arasında faaliyet gösteren misyonerlik istasyonudur.

Kuzudeyvskiy Ulus, II.C/ 86: Kondoma nehrinin sol sahilinde Kuznetsk şehrine 60 verst, Biysk şehrine 80 verst mesafede, 1858 yılında misyoner Verbitski tarafından Kuznetsk ilçesinde yaşayan yerliler arasında Hristiyanlığı yaymak için kurulan misyonerlik istasyonudur.

Makarieva istasyonu, II.C/ 85: Kaş ve Çernovoy-Buguçak nehirleri civarında kurulmuş olan ve Kumandı, Togul, Açkeçtimler arasında faaliyet gösteren misyonerlik istasyonudur.

Muytu Misyonerliği (istasyonu), I.C/ 40, 41, 66; II.C/ 80, 81, 85, 95: Katunya'nın sol tarafında Muytu nehrinin Sebä'ya döküldüğü yerde kurulmuş bir misyonerliktir. Bu istasyon Rus üsulüne göre yapılmış evlerden oluşur.

Şemal misyonerlik istasyonu,II.C/ 85: Ulalu'nun güneyinde Katunya'ya sağ taraftan dökülen Şemal nehrinin mansabında bulunmaktadır. 1849'da rahip Johannes tarafından kurulmuş ve Karaorman Tatarları arasında hristyanlığı yaymaya amaçlamıştır.

Ulalu misyonerliği, I.C/ 15, 66, 67, 204; II.C/ 79, 95: 1830'da kurulan bu istasyon, Altay'ın ilk misyonerlik istasyonu olup Altay'da sürdürülen misyonerlik faaliyetlerinin de merkezidir. Ulalu nehrinin Mayma'ya döküldüğü yerde kurulduğu için bu ad verilmiştir. Takriben yüz evden meydana gelir. Kurucusu Başpapaz Makariy'dir.

Urusul istasyonu (Angoday misyonerliği), II.C/ 82: Urusul boyunda Angoday mansabının yakınlarında açılan misyonerlik istasyonudur. Rahip Smaragd tarafından kurulmuştur. Takriben on beş evden oluşur.

I. 1. 23. Müzik aletleri

akın, II.C / 278, 284: Kazaklarda şarkıcıya verilen addır.

çärtmä, I.C/ 96: Teleütlerin kullandığı, ağaçtan yapılmış, at kılından iki teli bulunan müzik aleti.

davul, I.C/ 131 ; II.C/ 124, 248, 250 ; III.C/ 8, 20, 22, 28, 34, 36, 39, 41, 42, 43, 55, 58, 64, 68, 73, 254, 262: Şamanların dini ayinlerinde kullandıkları bir araç olmasının yanında şahin, doğan, atmaca gibi yapılan avlarda da kuşları çağırmak için kullanılan bir çalgıdır.

flüt, I.C/ 131: Hakaslarda kullanılan musiki aletlerinden biri.

kobıs, II.C/ 143,: Abakan Tatarlarının kullandığı, kemana benzeyen bir müzik aleti.

kobız, II.C/ 295: Kazakların iki telli kemana benzeyen müzik aleti.Abakan Tatarlarının kobısına benzer.

komırgay (ney), II.C/ 96: Teleütlerin kullandığı müzik aletlerindendir.

kobus, III.C/ 73, 74, 75: Baksaların kullandığı keman veya viyolonsele benzer bir çalgı.

Rus Balalaykası, II.C/ 295: Bir Rus çalgısı

sıbızgı, II.C/ 295: Kazakların kullandığı ney.

tyattagan, II.C/ 143: Abakan Tatarlarının kullandığı, bir müzik aleti. Üzerinde at kılından yapılmış tellerin gerili olduğu ve çocukların oyun amaçlı kulandığı yay ile çalınır. Küknar ve katran ağacından yapılmış bir sandık gövdeye sahiptir.

viyolonsel, III.C/ 73: Keman ailesinden dört telli çalgı.

I. 1. 24. Ölçüler (uzunluk, ağırlık, ısı)

arşın, I.C/ 53, 84, 85; II.C/ 8, 20, 22, 27, 43, 49, 111, 115, 142, 198, 201, 206, 209, 213, 215, 233, 235 ; III.C/ 20, 30, 31, 86, 88, 89, 90, 92, 93, 97, 98, 115, 117, 118, 128, 129, 131, 132, 134, 136, 138, 139, 140, 141, 142, 145, 149, 159, 162, 197, 198, 237, 238, 291, 292, 297, 298; IV.C/ 34, 77, 97, 133, 134, 168, 169, 173, 175, 185, 186, 187, 190, 191: 0,711 metreye karşılık gelen uzunluk ölçüsü birimidir.[2]

batman, IV.C/ 185, 187, 189, 190: Eski bir ağırlık ölçüsü birimi.

çäräk, IV.C/ 185, 187: Bir ağırlık ölçüsü birimidir.

[2] Radloff, W, Sibirya'dan, çev. A. Temir, İstanbul,1994, C. II, s. 332

çetvert, I.C/ 27: Eski Rus ölçülerinden 2.679 hektolitreye karşılık gelen bir ölçü birimi.[3]

desyatin, I.C/ 20, 21, 22, 23, 24, 25; IV.C/ 56: 1,092 hektarlık alana karşılık gelen Rus ölçü birimidir.

doli, I.C/ 69, 81: Bir ağırlık ölçüsü birimi.

faden, III.C/ 86, 88, 89, 90, 91, 93, 100, 101, 115, 127, 128, 129, 131, 132, 133, 136, 137, 140, 141, 143, 233, 248, 259; IV.C/ 10, 15, 30, 33, 34, 50, 113, 157, 170, 197, 198: Rusçası "sajen"dir. Bir birimi 2,133 metreye karşılık gelen Rus uzunluk ölçüsü birimi.[4]

fuss, III.C/ 73, 88, 90, 116, 118, 145, 169, 178, 183, 194, 195, 196, 200, 204, 212, 218, 234, 240, 248, 256; IV.C/ 12, 41, 70, 77, 208: Rusça'sı "fut". Eski Rus ölçülerinden, 0,304 metreye karşılık gelen uzunluk ölçüsü birimidir.[5]

fut, I.C/ 8, 41, 45, 49, 51, 52, 55, 67, 72, 74, 95, 130; II.C/ 14, 16, 17, 35, 107, 108, 111, 115, 142, 243; III.C/ 222, 237; IV.C/ 41: bkz."fuss"

kutr (-unda), III.C/ 20, 30, 88, 90, 91, 93, 104, 110, 128, 131, 136, 138, 141, 183, IV.C/ 77, 185: Çap

li, I.C/ 118, 126, 127, 129, 134; IV.C/ 107: Uzunluk ölçüsü birimi.

liniya, III.C/ 161: Rus uzunluk ölçüsü birimi. 1 fuss=120 liniya=0,304 metre[6]

pfund, I.C/ 38, 72, 81; II.C/ 38, 54, 55, 195, 210; III.C/ 95, 103, 110, 209, 222, 226, 234, 261, 276, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 307; IV.C/ 21, 22, 25, 27, 136, 185, 187, 188, 189: Rus ağırlık ölçülerinden, 409,5 grama karşılık gelen ağırlık ölçüsü birimidir.[7]

pud, I.C/ 28, 29, 32, 38, 69, 72, 81, 85, 91, 99, 105, 109;II.C/ 130, 131, 132, 195, 196, 213, 214, 229, 232, 247;III.C/ 230, 261, 284, 289, 291, 295, 302, 307, 315 IV.C/ 21, 22, 23, 24, 25, 27, 42, 134, 137, 139, 143, 185, 187, 188, 189, 191: Bir birimi 16.380 kilograma denk düşen Rus ağırlık ölçüsü birimidir.[8]

quart, II.C/ 212, 221, 228:

Réaumur derecesi, I.C/ 63 ; IV.C/ 48: Bir ısı birimi.

---

[3] Radloff, W, Sibirya'dan, çev. A. Temir, İstanbul,1994, C. II, s. 332

[4] Radloff, W, Sibirya'dan, çev. A.Temir , İstanbul 1994, C.II, s. 332

[5] Radloff, W, Sibirya'dan, çev. A.Temir , İstanbul 1994, C.II, s. 332

[6] Radloff, W, Sibirya'dan, çev. A.Temir , İstanbul 1994, C.II, s. 332

[7] Radloff, W, Sibirya'dan, çev. A.Temir , İstanbul 1994, C.II, s. 332

[8] Radloff, W, Sibirya'dan, çev. A.Temir , İstanbul 1994, C.II, s. 332

sajen, I.C/ 105; II.C/ 43, 53, 243, 248; III.C/ 236, 237, 238: bkz."faden"

stoof, II.C/ 37: On iki şarap şişesine karşılık gelen ölçü.

verst, I.C/ 8, 10, 11, 12, 16, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 55, 57, 60, 62, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 79, 81, 82, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 108, 110, 111, 112, 116, 136, 140, 154, 178, 207, 240, 241; II.C/ 32, 43, 66, 80, 85, 86, 90, 91, 94, 104, 107, 109, 111, 114, 120, 124, 126, 133, 188, 193, 232, 276, 277, 299, 317 ; III.C/ 93, 115, 118, 127, 136, 141, 143, 148, 179, 180, 186, 187, 188, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 205, 213, 218, 224, 228, 231, 233, 235, 236, 238, 240, 241, 242, 244, 245, 247, 248, 249, 250, 251, 261, 263, 264, 265, 266, 272, 282, 287, 295, 302, 309, 311, 312, 313 ; IV.C/ 9, 13, 14, 15, 19, 30, 31, 49, 50, 51, 52, 100, 101, 102, 107, 110, 111, 114, 135, 146, 148, 149, 150, 151, 153, 154, 155, 156, 157, 163, 166, 175, 176, 183, 187, 195: Rus uzunluk ölçülerinden olup 1.07 kilometreye karşılık gelen birimdir.[9]

verşok, I.C/ 53, 90; III.C/ 30, 86, 90, 104, 105, 109, 110, 112, 117, 125, 126, 128, 129, 133, 134, 139, 140, 141, 142, 149, 155, 162, 169, 170, 171, 292; IV.C/ 77, 133: Eski Rus uzunluk ölçülerindendir. 0.711 metre= 1 arşin = 16 verşok. Aynı zamanda Rusça karış anlamına da gelmektedir.[10]

yambe, II.C/ 8, 276, 277:

zoll, I.C/ 84, 85; II.C/ 18, 38, 46, 57, 88, 129, 236 ; III.C/ 20, 22, 73, 74, 112, 117, 118, 133, 137, 140, 156, 169, 183, 233, 256, 296 ; IV.C/ 33, 41, 115, 133[11]: Eski Rus uzunluk ölçülerindendir.

zolotnik, I.C/ 81, 85: Eski Rus ağırlık ölçülerindendir. (409,5 gram = 96 zolotnik = 1 pfund) [12]

I. 1. 25. Takvim

aydıng äskisi (ayın eskisi), II.C/ 135: Kameri ay kullanan Karaorman Tatarlarının küçülen aya verdikleri addır.

---

[9] Radloff, W, Sibirya'dan, çev. A.Temir , İstanbul 1994, C.II, s. 332

[10] Radloff, W, Sibirya'dan, çev. A.Temir , İstanbul 1994, C.II, s. 332

[11] Radloff, W, Sibirya'dan, çev. A.Temir , İstanbul 1994, C.II, s. 332

[12] Radloff, W, Sibirya'dan, çev. A.Temir , İstanbul 1994, C.II, s. 332

aydıng kara tolonı (ayın kara dolusu), II.C/ 135: Kameri ay kullanan Karaorman Tatarlarının tam aydan bir gün sonraki duruma verdikleri ad.

aydıng kızıl tolonı (ayın kızıl dolusu), II.C/ 135: Kameri ay kullanan Karaorman Tatarlarının tam aydan bir gün önceki duruma verdikleri ad.

aydıng tolonı (ayın dolusu), II.C/ 135: Kameri ay kullanan Karaorman Tatarlarının tam aya verdikleri addır.

aydıng üçülär äskisi(ayın sönen eskisi), II.C/ 135: Kameri ay kullanan Karaorman Tatarlarının yeni aya verdikleri addır.

aydıng yangısı (yeni ay), II.C/ 135: Kameri ay kullanan Karaorman Tatarlarının büyümekte olan aya verdikleri ad

Buz-ay, I.C/ 130: bkz ”Mao-şi-ay”

Mao-şi-ay, I.C/ 130: Hakasların takviminde ilk aya verilen addır.

Pars yıl, I.C/ 130: Hakaslar’da yılları hesap ederken kulanılan on iki işarettten biridir.

I. 1. 26. Tarım

Aferinkend, IV.C/ 157: Zerefşan vadisinde Kara-Darya nehrinden sağlanan sulama kanallarındandır.

Angar-Arık, IV.C/ 154: Zerefşan vadisinde bulunan sulama kanallarındandır.

Ari Östäng (kanal), I.C/ 211; IV.C/ 51,57, 61: Kaş nehrinden batıya doğru açılmış kanallardan biri olup İli Nehri ile Uluk Östäng arasındaki Tatar tarlalarının sulanmasında kullanılır. Bu kanal boyunca ayrıca Çinliler Tatar ailelerini (Tarançi) yerleştirmişlerdir.

arpa, I.C/ 38, 41, 97, 105, 109, 13; II.C/ 53, 85, 87, 110, 112, 113, 116, 118, 121, 124, 127, 138, 318. Bir tahıl çeşidi.

Baytukay kanalı, I.C/ 211; IV.C/ 51, 57, 61: Kaş Nehrinden batıya doğru açılmış kanallardan biri olup İli nehri ile Uluk Östäng arasındaki Tatar tarlalarının sulanmasında kullanılır. Bu kanal boyunca ayrıca Çinliler Tatar ailelerini (Tarançi) yerleştirmişlerdir.

Beşandak, IV.C/ 158: Zerefşan vadisi’ndeki sulama kanallarındandır.

buğday, I.C/ 27, 38, 72, 109, 130 ; II.C/ 116, 121, 124, 127, 138, 247, 318 ; IV.C/ 13, 57, 73, 78, 81, 134, 140, 143, 194, 219: Tahıl çeşidi.

Bäş-Arık, I.C/ 217; IV.C/ 155: Beş kanal anlamına gelir. Zerefşan vadisinde bulunan sulama kanallarındandır

Dam-Arık, IV.C/ 158: Zerafşan vadisindeki sulama kanallarındandır.

Hoca-Arık, IV.C/ 157: Zerefşan vadisinde Kara-Darya nehrinden sağlanan sulama kanallarındandır.

Hoş-Kola, IV.C/ 156: Zerefşan vadisinde bulunan sulama kanallarındandır.

İşmaksa, IV.C/ 156: Zerefşan vadisinde bulunan sulama kanallarındandır.

Kazak-Arık, IV.C/ 158:Zerafşan vadisinde bulunan sulama kanallarındandır.

Kılıç-Avat Kanalı, IV.C/ 157: Zerefşan vadisinde Kara-Darya Nehrinden sağlanan sulama kanallarındandır.

Kösün, IV.C/ 51: Kaş Nehrinden batıya doğru açılmış kanallardan biri olup Tatar memurlarının tarlalarının sulanmasında kullanılır.

Lasan, IV.C/ 154: Zerefşan vadisinde bulunan sulana kanallarındandır. Ming kasabası etrafında bulunan çok kalabalık köylerden ibaret grubu sular.

Mırza-Arık (Bey kanalı), IV.C/ 156: Zerefşan vadisinde bulunan sulama kanallarındandır.

Ming-Arık, IV.C/ 157: Zerefşan vadisinde Kara-Darya Nehrinden sağlanan sulama kanallarındandır.

Mirza-Arık (Bey Kanalı), I.C/ 140 ; IV.C/ 156: Zerefşan nehrinden batıya doğru açılan sulama kanallarındandır.

Nurpay (kanal), IV.C/ 157, 158, 162, 187, 198, 200: Zerefşan vadisinde bulunan sulama kanallarındandır.

östäng, IV.C/ 51: Nehirlerin suyunu kurak bölgelere taşımak için kazılan kanallara verilen addır.

Poskotina, I.C/ 39 : Altay'da, köylerde tarla etrafına kurulan çitlere verilen ad

Taylan, IV.C/ 155: Zerefşan vadisinde bulunan sulama kanallarındandır. Büyük pazar yeri ona Ak-Täpäyi sular.

Tokuz Tara Östäng (kanal), IV.C/ 52, 53, 58, 59, 61, 141: İli Nehrinden açılmış kanallardan biri olup İmparator Tau-Kuank zamanında yapılmıştır.

Tonguz-Arık (Domuz kanalı), IV.C/ 156: Zerefşan vadisinde bulunan sulama kanallarındandır.

Uluk Östäng, IV.C/ 51: Kaş nehrinden batıya doğru açılmış kanallardan en büyüğüdür. Çin Kulcası'nın doğusunda bulunan tarlaları sulamakta kullanılır.

Yabiskor, IV.C/ 158: Zerefşan vadisinde bulunan sulama kanallarındandır.

Yangı-Arık (Yeni Kanal), IV.C/ 155, 156: Zerefşan vadisinde bulunan sulama kanallarındandır.

ziraat, I.C/ 21, 22, 23, 24, 25, 26, 29, 38, 39, 41, 48, 98, 111, 116, 118, 182, 200; II.C/ 50, 85, 87, 91, 109, 114, 116, 136, 242: Tarımsal faaliyetleri kapsar.

I. 1. 27. Tarihi dönemler, kazılar, kalıntılar

Ablaykit harabeleri, I.C/ 17:

at heykelleri, III.C/ 159, 165: Eski devirlere ait mezar höyüklerinde bulunan kalıntılardandır.

at iskeleti, III.C/ 131, 134, 137, 138, 139, 140, 164, 166: Radloff'un araştırmalarda bulunduğu çeşitli dönemlere bilhassa Eski demir Demir Devrine ait mezar höyüklerde bulunan kalıntılardandır. Bu at iskeletleri ölü için kurban edilen hayvanlardır.

ayı heykeli, III.C/ 161: Mezar höyüklerinde yapılan kazılarda bulunan bir kalıntı.

Bakır devri, III.C/ 85, 94, 99, 105, 126, 139, 156: (MÖ 5500 – 3000), bakır kullanımından da alan Kalkolitik Çağ, kültür tarihinde ilk ön kent kültürlerinin başladığı dönem olarak bilinir.

Barna Kurtuyak (Barna nehri kocakarısı), III.C/ 115: Yenisey boyunda ve Abakan bozkırındaki taş mezarların yanında bulunan Rusların Kamennnıya Babı adını verdiği heykellerdendir. Bojie Ozero denen gölün yakınlarında bulunmaktadır.

Buhtarma boyu, III.C/ 90, 94, 127, 161: Radloff'un Eski Demir devrine ait araştırmalar yaptığı mezarlık sahaların bulunduğu yer. Radloff tarafından Güney Altay'da araştırma yapılan "ikinci mezarlık saha" dır.

Dain-Batır, III.C/ 119: Kazakların Dain-Gul boyundaki büyük bir taş heykele verdiği addır. Uranhaylar bu heykele Oldze-Dain adını verir.Yüksekliği 150 santimetre, genişliği 38 santimetre olan dört köşe yontulmuş taştan ve 56 santimetre yüksekliğinde büyük bir baştan ibarettir. Alnının şekli ve eğri gözler, bir Moğol tipini göstermektedir. Radloff, bu heykele de ahalinin saygı gösterdiğini ve yanına yiyecek içecek bıraktığını aktarmaktadır.

dar dik dörtgenler, III.C/ 91: Batı Moğolistan Bozkırı'nda Okatu düzlüğünde ve Chobdo vadisinde bulunan mezar taşlarından olup Birbirine paralel olarak yere çakılmış

3-4 taştan oluşan mezarlardır.

Demir devri mezarları, III.C/ 139, 143, 147, 149, 161, 162, 165:

Demir devri, III.C/ 85, 99, 111, 126, 144: (M.Ö. 1200-550), demirin işlendiği, demirden işlenmiş materyallerin kullanılmaya başlandığı çağdır.

dik dörtgen mezarlar, III.C/ 89: Altay ve Yenisey'deki mezarlardandır. Yassı ve ancak bir sıra taşla çevrilmiş mezarlardır. Bir mezarın taşları aynı zamanda diğer mezarın da sınırını teşkil eder. Dik dörtgenler çeşitli büyüklüktedir. Mezarların uzun yanları her zaman kuzeye ve güneye dar yanları ise doğuya ve batıya bakar. Bu mezarlar, ağ gibi sıralanmış 10 ilâ 25 mezardan ibaret gruplar halindedir. Bazan üç mezar yan yana uzun yanlarıyle bitişik olarak yapılmış olur ve bu şekilde büyükçe bir dik dörtgen meydana gelmiş olur.

dört köşeli mezarlar, III.C/ 91, 118: Batı Moğolistan Bozkırı'nda Okatu düzlüğünde ve Chobdo vadisinde bulunan mezar taşlarından olup ortasında tarla taşlarından alçak bir mezarlık höyük bulunan yere dilimiş taşlardan yapılmış mezar şekli.

dörtgen mezarlar (kare mezarlar), III.C/ 86, 87, 88, 89: Dörtgen halinde on tane taşla çevrilmiş mezarlardır. Taştan ibaret bu dörtgenler, dar yanlarıyla kuzeye ve güneye bakarlar. Dörtgeni çeviren taşlar bir mezarda hemen aynı yüksekliktedir. Taşların çoğu levha halinde ya da kaba bir şekilde işlenmiş kaya bloklarından ibarettir. Bunlar dörtgenin etrafına o şekilde dikilmiştir ki, dört taş dörtgenin köşelerinde bulunur, böylece dar yanlarda ancak ortada birer taş, uzun yanlarda ise iki taş bulunur. Taşlar arasındaki mesafe her yerde birdir. doğuya bakan uzun cephenin ortasındaki iki taşın doğusunda daha iki taş vardır. Bu şekilde büyük mezar dörtgenin kenarında küçük bir kare daha ayrılmış olur.

Eski demir devri, III.C/ 127, 130, 139, 150, 154, 156, 159, 161, 163, 164, 168: M.Ö 1000'li yıllardan 500'lü yıllara kadarki Demir çağıdır.

höyük mezarlar, III.C/ 85, 88, 90, 91, 92, 93, 99, 129, 152, 173: Yayvan toprak tepecikler şeklinde yapılna mezarlardır.

Kamennıya Babı, III.C/ 114: Rusça "taş kadın" anlamına gelmektedir. Tunç Devri'ne ait mezarların yanında bulunan heykel şeklinde işlenmiş dikili taşlara Rusların verdiği addır.

Kazak mezarları, III.C/ 94,127,143,144,146: Abakan bozkırında bulunan küçük mezarlık höyüklere verilen addır. Abakan bozkırının merkez dağlarındaki mezarlık sahalarda taş yığınlarından yapılmış mezarlardır. Radloff bu mezarları

Yeni Demir Devrine ait saymaktadır.

Kereksur, III.C/ 92: Tarla taşlarının yığılmasıyla meydana getirilmiş büyük veya küçük mezarlık höyüklere ve yere çakılmış çeşitli şekillerdeki taşlardan ibaret mezarlara Moğollarca verilen ad.

Kız-Tas (Kız Taş), III.C/ 115, 118: Yenisey boyunda ve Abakan bozkırındaki taş mezarların yanında bulunan Rusların Kamennnıya Babı adını verdiği heykellerdendir. Düz tarafına rölief halinde oldukça kaba bir şekilde bir kız çehresi çizilmiş olan takriben 1,5arşın yüksekliğinde bir taş levhadan ibarettir. Bu şekil şimdi Is boyundaki bir mezarın yanında bulunmaktadır. Tatar'lar, yüzün iki tarafından sarkan ucu bağlı saçlara bakarak,bunun bir kız çehresini gösterdiği neticesini çıkarırlar.Radloff Abakan Tatarları'nda da kızların saçlarının bu şekilde olduğundan bahseder

Kişa-Çilo, III.C/ 118: Moğol bozkırlarında, bazıları yontulmamış kaya bloklarından, bazıları da yontulmuş kayalardan ve insan şekli taklitlerinden ibaret taş âbideler.

Kocakarı Taşı, III.C/ 114: bkz."Kurtuyak Tas"

Kozan-Kuş-Taş, III.C/ 116, 121: Yenisey boyunda ve Abakan bozkırındaki taş mezarların yanında bulunan Rusların Kamennnıya Babı adını verdiği heykellerdendir. Kara ve Ak Yüs civarındaki dağlarda bulunmuştur.

Kurtuyak Tas (Kur-Tuyak-Taş), III.C/ 86, 114: Rusların Kamennnıya Babı adını verdiği heykellerdendir.Kocakarı taşı anlamına gelen bu heykel Askıs nehrinin Abakan'a döküldüğü yerde, büyük taş sahalarını ihtiva eden kare şeklinde bir mezarın yanında bulunmaktadır. Kabaca işlenmiş dört kenarlı prizma gibi olan bir taşın üzerinde bulunan bir insan heykelidir. Bu başın yüzü mükemmel bir şekilde işlenmiş ve, havanın tesiriyle hatların keskinliği oldukça azalmış ise de, ihtiyar bir kadın olduğu belli olmaktadır. Radloff'un aktardığına göre o günlerde bile bu heykele, burada bulunan halk hala saygı göstermekte ve taşa iç yağı sürmek suretiyle kurban icra ederlermiş.

mezarlık sahalar, III.C/ 85, 86, 87, 88, 90, 92, 93, 94, 127, 134, 136, 139, 141,144,149,: Ait oldukları devirlere ilişkin içlerinden çıkan eşyalarla ve yapılarıyla önemli ipuçları veren mezar höyükleridir. Sibirya'nın geçmiş halkalrı ile iligili bilgi veren bu yapılar özellikle su basmasına karşın nehir su seviyelerinden yüksekte taşlık alanlarda yapılmıştır.

taş mezarlar, III.C/ 85, 87, 90, 91, 98, 99, 113, 114: Yapılan kazılarda, Altay, Yenisey

ve Batı Moğolistan bozkırının birçok yerinde bulunan, taşların değişik şekillerde dizilmesi ya da yığılması ile oluşturulan mezarlardır.

taş tepeli yuvarlak mezarlar, III.C/ 92: Kobdo şehrinin batısında bulunan mezarlardır.

toprak höyük mezarlar, III.C/ 85, 126: Demir devri mezarlarındandır.

Tunç devri , III.C/ 94, 97, 98, 104, 106, 110, 112, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 151, 153, 159, 161, 162, 163: Bakır-kalay alaşımı olan tuncun bulunmasıyla başlar (M.Ö 3000 - 1200). Artık maden, galeriler açılarak yer altından çıkarılmakta ve ocaklara yakın uygun alanlarda ergitilmektedir. Tunç üretimi büyük değişiklikleri de beraberinde getirir. Cevher hazırlama aletleri ile cevheri metalurjiye hazırlamada son derece başarılı olunan bu dönemde, döküm, tavlama, kaynak, kaplama gibi teknikler de doruk noktaya ulaşmıştır.

Yeni demir devri, III.C/ 85, 94, 143, 147, 148, 152, 153, 154, 155, 157, 161, 163, 164: Roma akınlarından önceki İrlanda, İskandinavya ve Geramanya bölgelerinde hristiyanlığın yayılmasına kadarki Demir çağıdır.

yuvarlak basık mezarlar, III.C/ 90: Altaylarda, Katunya'nın son sol kolları ile İrtiş'in sağ kollarının vadilerinde, yere kazılarak yerleştirilmiş taşlarla çevrili mezarlardan meydana gelen büyük mezarlık sahalarda bulunurlar.

yuvarlak taş yığınları, III.C/ 91: Batı Moğolistan bozkırında Okatu düzlüğünde ve Chobdo vadisinde bulunan mezar taşlarından olup büyük kaya parçalarının yığılması ile meydana getirilmiştir.

I. 1. 28. Taşımacılık ve ulaşım

alay arabası, I.C/ 119: Çinlilerin kullandığı bir ulaşım aracı.

Arba, IV.C/ 16,18,34,161,197: Radloff'un Çin şehirlerinde gördüğü büyük iki tekerlekli arabalardır.

Buharlı gemi seferleri, I.C/ 32 : Ob nehir sisitemi üzerinde ilk defa 1845'te başlayan bu seferler Sibirya' da Tomsk ile Tümen bölgesi arasındaki ticari yolu kısaltmıştır. Bu da bölgedeki "posta yolu" diye adlandırılan karayolu nakliyatını geride bırakmıştır. Kısa zamanda daha çok mal ulaşımı yapıldığı için bu ticaret yolu üzerinde insanların yerleşim alanları oluşmuş ve nüfus dağılımını etkilemiştir.

Çin arabası, III.C/ 313 ; IV.C/ 133

Hiş-Köprü, IV.C/ 155, 161, 198: Cizak ile Semerkant arasındaki yol üzerinde bulunan bir köprü.

kervansaraylar, IV.C/ 161, 210

Kobdo-Kuygaçin yolu (Kökö-Choto), III.C/ 284: Batı Moğolistan'daki istasyonların birleştirildiği, Ulasutay üzerinden geçen büyük yolun adıdır. Bu yol aynı zamanda batı Moğolistan ile esas Çin arasında da irtibatı temin etmektedir. Bütün bu yol üzerinde, resmî haberleşmeyi ve buralarda seyahat eden tüccarların güvenlğini temin etmek üzere Moğol askeri istasyonları (Ürtö) bulunmaktadır

köylü telegası, I.C/ 41, 72: Bir taşıma aracı.

posta yolu, I.C/ 15, 16, 17, 18, 30, 32, 103, 104, 105, 107, 114, 182, 191, 192, 232, 237, 239;III.C/ 283: Sibirya'da, yerleşim birimleri, askeri ya da ticari istasyonlar arasında, nakliyatın, ulaşımın sağlandığı büyük nakliye yollarıdır.

tarantas, I.C/ 37, 39, 41, 70, 72, 100: Sibirya halklarının kullanageldiği, Radloff'un gezileri sırasında mümkün olan yerlerde ulaşımını sağladığı uzun sırıklar üzerine yerleştirilmiş araba.

Tatar kayıkları, I.C/ 73, 90: Rus kayıklarına nazaran çok kullanışlı olamayan kayıklardır. Bir taraftan diğer tarafa uzanan ağaçların birbirine sıkıştırılması ile yapılmışlardır.

telega, I.C/ 37, 39, 41, 81 : Ulaşım amacıyla kullanılan bir tür araba.

valakuşa, I.C/ 47, 53, 54 : Altay' da, iki değnek üzerine yerleştirilmiş oturulacak yeri olan bir tür sedye. Radloff' a karısı, seyehati sırasında eşlik ederken bu taşıma aracını sıkça kullanmıştır.

I. 1. 29. Topluluklar (Boy, soy, kavim ve millet adları)

Aba, I.C/ 177, 196, 197, 202 : (1) Abanlerin ardılları sayılan bir topluluk. (2) Abakan Tatarlarına ait kabilelerden biri olan Sagayların soylarındandır. (3) Kuzey Altay Tatarlarının Şor kabilesi soylarından biridir.

Aba ordusu, I.C/ 177: Mras ve Kondoma nehirleri boylarında oturan "Demirci Tatarlar" diye de bilinen halktır. Bu topluluk Tatar olmayıp Türkçe konuşan bir yapıya sahiptir. Kırgız ve Teleütlerin etkisi ile Türkçe konuştukları varsayılmaktadır.

Abakan Tatarları, I.C/ 117, 195, 198, 206; II.C / 1, 87, 137, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 146, 179; III.C/ 1, 114:: Abakan vadisi ile Yüs bozkırında oturan Tatarlara verilen ad. Kamasinlerin batı komşularıdır. Abakan vadisine gelip yerleşen çeşitli kabilelerin birbiriyle karışmasından müteşekkil topluluktur. Doğu batı

olamak üzere iki grupta değerlendirilirler. Doğu grubunu göçebeler, batı grubunu yerleşik Tatarlar temsil ederler. Örf ve adet bakımından Altay Tatarlarına benzerler. Resmi olarak Hristiyan gözükürler. Fakat eski şaman geleneklerine göre yaşarlar.

Abak-Kiräy, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan bir topluluktur.

Abdanlar, I.C/ 226 ; IV.C/ 115: Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu yüz ve Orta yüz grubuna dahil soy adıdır.

Abla, I.C/ 223: Kara-Kırgızların Sarı-Bagış kabilesine mensup bir aile adıdır.

Açın, I.C/ 203 : Yerleşik hayat yaşayan ve "yerleşik yerliler" diye adlandırılan Tatar soylarından biridir.

Aç-Keştim (Açkeçtimler), I.C/ 203, 204, 205; II.C / 86, 90, 93: (1) Yerleşik hayat yaşayan ve "yerleşik yerliler" diye adlandırılan Tatar soylarından biri (2) Altay'da Teleüt soylarındandır.

Aday, I.C/ 227; II.C / 233: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Bay-Ulılar kabilesinin soylarındandır.

Adju-Churman, I.C/ 210: Dürbötlü Wang'ın köleleri diye adlandırılan ve Batı Moğolistan'da yaşayan halkın geldiklerini söyledikleri soylarından biri.

Afganlı, IV.C/ 184, 212

Agış, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Argın kabilesinin soylarındandır.

Agul Kamasinleri, I.C/ 180: (bkz."Kot") Yenisey Ostyaklarından olup Agul nehri boylarında yaşayan ailelerdir.

Ak-bura, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Nayman kabilesinin soylarından biridir.

Ak-Çekmen, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna dahil Uyaz'a bağlı bir topluluktur.

Ak-Çıstar, I.C/ 196: Beltirleri oluşturan soylardan biridir.

Ak-Çubak, I.C/ 221: Kara-Kırgızların Ong grubundan Çerik kabilesi soylarındandır.

Akı, I.C/ 199: Kızılları oluşturan bir soy adıdır.

Ak-kigiz, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna bağlı Pärça-Yüz'den, Tört-Tamgalı soyuna dahil topluluk.

Ak-Tumat, I.C/ 205: Altay'da Telenget adı altındaki Teleüt soylarındandır.

Alaşa soyu, II.C/ 233: Kazak soylarından biridir.

Alçınlar, I.C/ 227: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı bir kabiledir.

Aldan-Suan, I.C/ 231: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Semireçinskaya Oblast'a bağlı Kırgız topluluğudur.

Aldaş, I.C/ 222: Kara-Kırgızlardan Bugların Belek kısmını oluşturan topluluklardandır.

Aldiyar,I.C/222: Kara-Kırgızlardan Bugların Belek kısmını oluşturan topluluklardandır.

Allatlar,I.C/ 216 -IV.C/ 200: Özbekleri oluşturan boylardan biri.

Almaçi, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna bağlı Üç-Tamgalı soyuna dahil topluluk.

Alman Ackerbürgerleri, I.C/ 36: Köylü ile şehirli arasında bir durumda yaşayan topluluk.

Almat, I.C/ 205, 206: (1) Altaylı soylarından. (2) Altay'da Çuya soylarından.

Alma-Zuan, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Kıtay-Yüz'e bağlı Hacı-Kıtaysı soyuna dahil bir topluluk.

Altay Kalmıkları, I.C/ 35, 48, 66, 204; II.C/ 269; III.C/ 242, 290: Rusların Altaylılara verdiği adlardan biridir.

Altay, Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Argın kabilesinin soylarından biridir.

Altay-Kiji, II.C/ 2: Altaylılara verilen addır.

Altaylı Dağ Kalmıkları, I.C/ 11,168, 182, 197, 203, 206; II.C/ 1, 2, 3, 317; III.C/ 2, 228: (1) Sibir tarihinde Telengit diye bilinen Teleütlerin ardılları olan topluluktur. (2) Radloff'un Altay'ın taşlık kısımlarında yaşayan Türk boylarını dil ve yaşayışlarına bakıp sınıflandırarark verdiği addır.

Altaylı Irgıtlar, I.C/ 206: Zaysan soylarından olan bir topluluk.

Altaylılar, I.C/ 40, 41, 48, 49, 52, 53, 55, 57, 59, 164, 181, 201, 202, 204, 206, 220; II.C/ 7, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 29, 30, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 43, 44, 46, 47, 53, 55, 56, 59, 60, 63, 65, 66, 70, 71, 72, 81, 82, 83, 85, 87, 91, 95, 96, 99, 103, 106, 119, 120, 126, 128, 133, 135, 139, 141, 143, 147, 188, 235, 295, 301 ; III.C/ 10, 21, 24, 41, 66, 67, 78, 164, 171, 180, 182, 193, 195, 208, 209, 211, 229, 277: Altay adı verilen bölgede yaşamını sürdüren Kumandılar, Lebed Tatarları ve Karaorman Tatarları –Tubalar, asıl Altay

Tatarları (Altaylılar ve Teleütler). dir.

Altayskiye Kalmıyki, I.C/ 204: "Altay Kalmıkları" anlamına gelen, Rusların Altaylılara verdiği addır.

Altı-ata-Köktöngşü, I.C/ 227: Kazak (Kazak-Kırgız) kabilelerinden Kongratların 12 soyunun ikinci altısına verilen addır.

Altısar, I.C/ 175: Kırgız soylarından biridir.

Altı şehir bölgesi Tatarları, I.C/ 126, 211: Radloff'a göre Kio-Çang Uygurlarının ardılları olan topluluk. Altı Şehir bölgesi, burada "Küçük Buhara" için kullanılıyor.

A-lun, I.C/ 121: Kuzey Uygurları meydan getiren on iki soydan birinin adı.

Ang, I.C/ 205: Altay'da Aç-Keştim adı altındaki Teleüt soylarındandır.

Ara, I.C/ 205, 206; III.C/ 123, 124, 175: Altaylı soylarındandır.

Aralar, I.C/ 121, 173, 174, 177, 178, 179, 180, 195, 199; II.C/ 10: Radloff'un Tatarlaşmış Yeniseyliler diye tanımladığı Kuznetsk Tatarlarının Yenisey'in sol sahilinde oturan akrabalarıdır. Altay'da Arinlerin ardıları sayılan topluluktur.

Arap, IV.C/ 65, 200, 205

Arban Sumul, IV.C/ 53, 139: İli Vadisinde yaşayan halklardan olan Kalmıkların güney sınır dağlarında Tekes'in aşağı mecrasında yaşayan grubu.

Argın, I.C/ 199, 226, 227, 229, 230; III.C/ 79, 82: (1) Kızılları oluşturan bir soy adı. (2) Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Kazalinsk ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarındandır. (3) Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta Yüz grubunu oluşturan kabilelerdendir.

Arık, I.C/ I.C/ 216: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Zolaklı'ya dahil topluluktur.

Arık kısmı, I.C/ 221: Kara-Kırgızların Bugu kabilesinin kısımlarından biridir.

Arık-tukum, I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Bugu kabilesinin soylarındandır.

Arinler, I.C/ 117, 206; II.C/ 10: Aralar'ın meydana geldiği eski topluluk.

Arsaklı aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarındandır

Artyı, I.C/ 197: Abakan Tatarları adı verilen topluluğun büyük kabilelerinden Koybalları oluşturan soylardan biridir.

Asan, I.C/ 177, 178, 180, 220: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Bugu kabilesinin soylarındandır.

Ascha, IV.C/ 120: Mançu soylarından biridir.

Asık kısmı, I.C/ 223: Kara-Kırgızlardan Sarı-Bagış kabilesinin kısımlarındandır.

Asık, I.C/ 220, 223, 224: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Sarı-Bagış ve Soltu kabilelerinin soylarından biri.

Askalı, I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubuna bağlı Çong-Bagış kabilesi soylarındandır.

Aşağı Kumandılar zaysanlığı, I.C/ 200: Kuzey Altay Tatarlarının Kumandılar grubunu oluşturan zaysanlıklardan biridir.

Aşinler, I.C/ 122, 123, 124: Çin haberlerine göre soyu Hiong-nulardan gelen ve Altay'da oturan Juan-Juanlara tabi bir boydur. Juan-Juanlar demir çıkarıp işleyen bir topluluktur.

Atalık-Matay, I.C/ 231 Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Semireçinskaya ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarından.

Atıgay, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Argın kabilesinin soylarından biridir.

avcı halklar (aileler), I.C/ 174, II.C/ 188, 302: Sibirya'nın ormanlarında plansız şekilde yerleşip, dolaşan ve tesadüfen rasladıkları bol av bulunan yerlerde kısa süreli kalan insanların oluşturduğu topluluktur.

Avrupalılar, I.C/ 183 ; II.C/ 63, 106, 202; IV.C/ 164, 198, 214

Ayalı, I.C/ 137, 142, 148, 237: (1) Tara Tatarlarını oluşturan soylardan biridir. (2) Közüm Kan, Rus Kozak çetesinin başı Yarmak ile yaptığı savaşlardan birinde yenilir. Güneye kaçarken halkına kendisi ile gelmesini söyler. Halktan bir grup biz, biraz daha kalmak istiyoruz, diyerek gitmek istemezler. Közüm onlara, mademki tehir (ayal) edeiyorsunuz, sizin adınız "Ayalı" olsun der. Ve bu topluluğun adı bu çekilde kalır.

Aymak Dzasaktu-Chana, III.C/ 283:Batı Moğolistan'ın kızeyinde oturan topluluklardan.

Aymak Soin Noyon, III.C/ 283: Batı Moğolistan'ın kızeyinde oturan topluluklardandır.

Ayt-Kıstık, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubu soylarından Zuan ve Abdanları oluşturan topluluklardan biridir.

Ayukä, I.C/ 223: Kara-Kırgızlardan Sarı-Bagış kabilesinin İsängül kısmını oluşturan topluluklardandır.

Älim-Ulı, I.C/ 227: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Alçınlar

kabilesinin kısımlarındandır.

Baganalı, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Nayman kabilesinin soylarından biridir.

Bagış, I.C/ 224: Makyeşeff'ten alınan bilgiye göre Sir Daryanskaya Oblast'a bağlı Aulieta ilçesini oluşturan Kara-Kırgızlardandır.

Bahrinler, I.C/ 216 -IV.C/ 200: Özbekleri oluşturan boylardan biridir.

Bahtiyar I.C/ 229: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Kazalinsk ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarındandır.

Baki-Mäşäy, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Kıtay-Yüz'e bağlı Tigirik soyuna dahil bir topluluk.

Balgalı (çekiçli), I.C/ 214, 215: (1) Özbek boyu Kıtay-Kıpçakların Kıtaylar grubuna ait bir soy. (2) Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna bağlı Pärça-Yüzden, Tört-Tamgalı soyuna dahil topluluktur.

Balık, I.C/ 222: Kara-Kırgızlardan Bugu kabilesinin Yeldän kısmına dahil topluluklardandır.

Bapa kısmı, I.C/ 221: Kara-Kırgızların Bugu kabilesinin kısımlarından biridir.

Bapa, I.C/ 220, 221: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Bugu kabilesinin soylarındandır.

Baraba, I.C/ 137, 142, 143, 145, 146, 148, 199: Baraba adının ortay çıkışı ile ilgili şöyle bir iki farklı olay aktarılır. İlki, Sibir hükümdarı Közüm Kan Tom civarından Tobol'e göç etmek ister. Halkına bunu söyler. Halktan bir kısım, bu göçe katılmaz. Közüm Kan geride kalanlar için: "Gelmesini talep ettiğim halk parbadı (varmadı), bunların adı Baraba olsun der. İkincisi, Közüm Kan Rus Kozak çetesinin başı Yarmak ile yaptığı savaşlardan birinde yenilir. Kaçarken halkına kendisi ile gelmesini söyler. Halktan bir grup "bar" (git) diyerek Közüm' e katılmaz. Ve Közüm onlara mademki "bar" diyorsunuz sizin adınız Baraba olsun der. Ve bu topluluğun adı bu şekilde kalır.

Baraba Tatarları, I.C/ 117, 144, 232, 236; III.C/ 2: İrtiş ile Ob arasında Baraba bozkırında yaşayan Tatarlardır.

Barabinskaya Uprava (Baraba soyu), I.C/ 233: Baraba Tatarlarının soylarından biri. Om'un orta kısımlarında ve Kulunda gölünün kuzeyinde yaşayan aullardan müteşekkildir.

Barlıklar (Kızıl ayak), III.C/ 250: Yağmacılığı ile ün salmış bir topluluk.

Bar-Soyat, I.C/ 202: Kuzey Altay Tatarlarının Şor kabilesi soylarındandır.

Basagar, I.C/ 199: Kızılları oluşturan bir soy.

Bas-Tamgalı, I.C/ 229, 230: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Türkistan ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarındandır.

Başkaus-Kiji, II.C/ 10: Başkaus civarında yaşayan insanlardır. Dvoyedanların tıpkı Altaylılardaki olduğu gibi oturdukları yere göre kendilerine verdikleri adlardan biri.

Başkurtlar, I.C/ 161, 184, 185: Ural dağlarının doğu ve batısında bulunan bozkır ve ormanlık bölgelerd yaşayan bir topluluktur.

Baş-Küräl, I.C/ 223: Kara-Kırgızlardan Sarı-Bagış kabilesinin İsängül kısmına dahil topluluklardandır.

Baş-Yüz, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna dahil bir soydur.

Bataşlar, I.C/ 217; IV.C/ 200: Özbekleri oluşturan boylardan biridir.

Batı Moğolları, I.C/ 135, 159 ; II.C/ 11; IV.C/ 52: Altay ve Tarbagatay civarında hakimiyet süren ve Dsongar, Torgut, Hoşot, Türböt adlı dört boyun birleşmesi ile oluşan , bu yüzden de kendilerine dört müttefik anlamında"Dört Oyrot" adını veren Moğol topluluğudur.

Bayan, I.C/ 203: "Yerleşik yerliler" diye adlandırılan Tatarları oluşturan soylardan biri

Bayaut, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Kıtay-Yüz'e bağlı bir soy.

Bay-Baktı, I.C/ 227, 237: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Bay-Ulılar kabilesinin soylarındandır.

Bay-Cigit, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Kiräy kabilesinin soylarındandır.

Bay-Çubak, I.C/ 221: Kara-Kırgızların Ong grubundan Çerik kabilesi soylarındandır.

Baygado, I.C/ 197: Abakan Tatarları adı verilen topluluğun büyük kabilelerinden Koybalları oluşturan soylardan biri.

Bay-Küçük, I.C/ 223: Kara-Kırgızlardan Sarı-Bagış kabilesinin İsängül kısmına dahil topluluklardandır.

Baymaklı, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna bağlı Üç-Tamgalı soyuna dahil topluluk.

Bay-Ulı, I.C/ 227: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Alçınlar

kabilesinin kısımlarındandır.

Belek kısmı, I.C/ Kara-Kırgızların Bugu kabilesinin kısımlarından biridir.

Beltirler, I.C/ 117, 177, 196, 198: (1) Radloff'un Kuznetsk Tatarları adı altında topladığı Tatar kabilelerinden biridir. (2) "İkinci Bozkır mahkemesi" tebalarından olan Türk kabilelerindendendir.

Besäntin, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız)Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Argın kabilesinin soylarından.

Beş-Berän, I.C/ 221: Kara-Kırgızların Sol grubuna ait soylardan biridir.

Beş-Täng-bala, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubunu olşturan soylardan Zuan ve Abdanları oluşturan topluluklardan biridir.

Biläler, I.C/ 128, 129, 179; III.C/ 122, 123: Çinliler bu halkı Chu-se şeklinde adlandırırlar. Altay'da ve kuzeyindeki bozkırlarda yaşayan halklardandır.Radloff'a göre Tunç Devri âbidelerini bırakan halk Bilä'lerdir.Radloff, Biläler'i Çinlilerin verdiği bilgiye göre VII. yüzyılda Çin sarayına elçi gönderen Sibirya halklarından saymaktadır. Bunlar, ağaçtan yapılmış evlerde oturuyor, ziraatle meşgul oluyorlardı.

Bor kısmı, I.C/ 222: Kara-Kırgızların Bugu kabilesini oluşturan kısımlardan biridir.

Bôr, I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Bugu kabilesinin soylarından biri. Borşı, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Argın kabilesinin soylarındandır.

Borşı, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Argın kabilesinin soylarındandır.

Borun-Zadak, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna bağlı Üç-Tamgalı soyuna dahil topluluktur.

Botpay, I.C/ 226, 230: (1) Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Aulieta ilçelerinde bulunan Kırgız topluluklarındandır. (2) Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubunu olşturan soylardan Zuan ve Abdanları oluşturan topluluklardan biridir.

Boyogjı, I.C/ 194: Karagaslar adı verilen Türk boyunun içinde adı geçen soy adlarından. Ancak, Karagaslar bu soyu kendilerinden saymazlar.

Bozun, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubunu oluşturan soylardan Zuan ve Abdanları oluşturan topluluklardan biridir.

Bögödyi, I.C/ 197: Abakan Tatarları adı verilen topluluğun büyük kabilelerinden

Koybalları oluşturan soylardan biridir.

Bögöşölü, 217: Zerafşan vadisinin kuzeyinde yaşayan Orta Asya'nın yerleşik Türk kabilelerinden olan Türükpänların (Türkmenler) soylarından biridir.

Brodyaçiye, II.C/ 1: Radloff'un Altaylarda ve Yenisey vilayetinde yaşayan halklardan ren geyiği besleyerek dolaşan ve bu şekilde geçimini sağlayan halk için kullandığı terim.

Buçman, I.C/ 223: Kara-Kırgızlardan Sarı-Bagış kabilesinin Asık kısmına dahil topluluklardandır.

Bugular, I.C/ 116, 220, 221 ; II.C/ 317, 318, 319, 326: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait bir kabile. Karkara nehri boyunda yaşarlar.

Bulat, I.C/ 224: Kırgızların Sarı-Bagış kabilesinin kısmlarındandır.

Bulattı, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız)Orta yüz grubundan Nayman kabilesinin soylarından biridir.

Bultun, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Kıpçak kabilesinin soylarındandır.

Bura, I.C/ 223: Kara-Kırgızlardan Sarı-Bagış kabilesinin İsängül kısmına dahil topluluklardandır.

Burkutlar, I.C/ 216: Özbekleri oluşturan boylardan biridir.

Burut (Kara Kırgız), I.C/ 189, 210, 219; IV.C/ 35, 47, 56: İli Vadisinin güneyindeki sınır dağlarında Tekes Nehri boyundaki Kalmıklar ile komşu olarak yaşayan halktır. (2) Dürbötlü Wang'ın köleleri diye adlandırılan ve Batı Moğolistan'da yaşayan halkın geldiklerini söyledikleri soylarından biri.

Buserman, I.C/ 210: Dürbötlü Wang'ın köleleri diye adlandırılan ve Batı Moğolistan'da yaşayan halkın kendilerine verdikleri addır.

Bürcegen, I.C/ 216: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Karapça'ya dahil topluluk.

Bürküt (Bürgüt), I.C/ 208 ; III.C/ 241: Kokçulutların soylarındandır.

Büyük Açın, I.C/ 199: Kızılları oluşturan bir soy adıdır.

Büyük Açın, I.C/ 199: Kızılları oluşturan soylardan olup Açinsk şehrine ismini vermiş olan kabilelerdir.

Büyük yüz, I.C/ 120, 184, 185, 204: Kazakların Colbars Han idaresindeki grubu.

Bäglär-Tüpi, I.C/ 216: Özbek boyu olan Kırmän Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Zolaklı'ya dahil topluluktur.

Bäş-Boyak, I.C/ 202: Kuzey Altay Tatarlarının Şor kabilesi soylarındandır.

Bäşkäl, I.C/ 216: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Zolaklı'ya dahil topluluktur.

Bäş-Koy, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Kıtay-Yüz'e bağlı Tigirik soyuna dahil bir topluluktur.

Cadık, I.C/ 226: (1)Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Kiräy kabilesinin soylarındandır. (2), I.C/ 183: Kazak Hanı Canıbek'in oğullarındandır.

Cagalbaylar, I.C/ 227: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Cätti-Urı adıyla bilinen birleşmiş yedi soydan biridir.

cagalbaylı, I.C/ 213, 227 ; II.C/ 233: Taşkent ile Hocend arasında yaşayan Kurama adındaki Tatar kabilesinin soylarındandır.

Calayır, I.C/ 213, 231 ; IV.C/ 200: (1) Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Semireçinskaya ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarından. (2)Taşkent ile Hocend arasında yaşayan Kurama adındaki Tatar kabilesinin soylarından. (3) Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Kıtay-Yüz'e bağlı bir soy.

Calayr-Şappas, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubunu olşturan soylardan Zuan ve Abdanları oluşturan topluluklardan biridir.

Camıs, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubunu olşturan soylardan Zuan ve Abdanlar'ı oluşturan topluluklardan biri.

Cancar, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Argın kabilesinin soylarındandır.

Cangı Kırgız (Yeni Kırgız), I.C/ 189: Sultan Ablay'ın esir aldığı Kara Kırgızlar'ın teşkil ettiği yeni soya verilen ad.

Cangıs, I.C/ 229, 230: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Kazalinsk ve Aulieta ilçelerinde bulunan Kırgız topluluklarındandır.

Cangı-Ulı, I.C/ 231: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Sergiopol ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarındandır.

Cantay, I.C/ 223: Kara-Kırgızlardan Sarı-Bagış kabilesinin İsängül kısmına dahil topluluklardandır.

Cantıkay, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta üz grubundan Kiräy kabilesinin soylarındandır.

Cappas, I.C/ 229 ; II.C/ 233: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblasta bağlı Kazalinsk ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarındandır.

Cappas Alaşa, I.C/ 227: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Bay-Ulılar kabilesinin soylarındandır.

Ceti-rû, I.C/ 229: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Türkistan ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarındandır.

Chada, IV.C/ 120: Mançu soylarından biri.

Chalchalar, III.C/ 266, 227, 228, 230, 240, 242, 283, 295 ; III.C/ 245: Batı Moğolistan'ın kuzeyinde göçebe halde yaşayan halklardandır. Doğu Moğolları ile, Üç ayrı yerde koşun olarak otururlar. a) Aymak Dzasaktu-Chana, Bain-Dzürkü dağına kadar olmak üzere Tsitsik-Nor 'un doğusunda, kuzeyde Chan-Chüchey dağına ve güneyde Gobi çölüne kadar olan sahada otururlar (hepsi bir koşundur) b) Tabın Choto-Goytu, Telgir Moran nehri boyunda, Tanggin-Dalan gölü nün doğusunda ve Ulasutay ile Dzinzilik arasında (5 koşun) c) Aymak Soin Noyon; Ulasutay'ın doğusunda 3 koşun.

Chalmik, I.C/ 210: Dürbötlü Wang'ın köleleri diye adlandırılan ve Batı Moğolistan'da yaşayan halkın Moğollar'a verdikleri addır..

Chan, I.C/ 117; III.C/ 267: (1) Bir sülale. (2) Türbötlerin batı kısmını idare eden ve Kobdo nehri boyunda oturan kişi.

Chei-çeler, I.C/ 133: Bir Moğol kabilesi.

Chorum Sumul, IV.C/ 53: İli vadisinde yaşayan halklardan olan Kalmıkların kuzey sınır dağlarında yaşayan grubu.

Choton, I.C/ 210, 212: Şehirli anlamına gelir. Dürbötlü Wang'ın köleleri diye adlandırılan ve Batı Moğolistan'da yaşayan halka Moğollar tarafından verilen addır. Bu halka Hami Tatarları da dahildir.

Chotun, I.C/ 208: Kokçulutların soylarındandır.

Chui-chui, I.C/ 211; IV.C/ 71, 72, 80: Çinlilerin Müslüman Çinlilere verdikleri addır.. Bu ismi onların Uygurlardan geldiğini anlatmak için kullanırlar.

Chui-sa, I.C/ 126, 211, 212 ; IV.C/ 71: Çinlilerin, "altı şehir bölgesi (küçük Buhara) Tatarları" için kullandığı addır.

Chui-Şe, IV.C/ 72: Çin'in tarihinde Thang sülalesi zamanında "Chui-Chui" lere verilen addır.

Chulır-Kirgis, III.C/ 247: Choir-Koşun adı altında yaşayan Mingitlerin soylarındandır.

Chu-seler, I.C/ 127, 129: Sibirya'da yaşayan birçok halk bu adla anılmaktadır. Bunlar, Argun nehri boyunda oturan "Kigeler", Ren geyiği besleyerek yaşamlarını sürdüren "Uwan" ve "Kiailer", Tu-kiular'ın kuzeyinde yerleşik olan "Bilä" ve "Geloçiler", Hakaslar ile komşu "Dachan" ve "Goiler" den mürekkep topluluklardır.

Cungarlar, I.C/ 159, 160, 184, 185, 186: Batı Moğollarına özellikle Balkaş gölü, Tiyanşan ve Altay dağları arasında yaşayan Oyratlar'a verilen addır.

Cung-Kan, I.C/ 216: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna dahil Uyaz'a bağlı bir topluluktur.

Cäs-Taban, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Kiräy kabilesinin soylarındandır.

Cätti-Uri, I.C/ 227: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüzüne dahil birleşmiş yedi soyun adıdır.

Çabraş, I.C/ 200 Kuzey Altay Tatarları'nın Kumandılar grubunu oluşturan Aşağı Kumandılar Zaysanlığı soylarından biridir.

Çagaldak, I.C/ 222: Kara-Kırgızlardan Sarı-Bagış kabilesinin İsängül kısmına dahil topluluklardandır.

Çala-Kazak, I.C/ 102: Semipalatinsk şehrinde düzeni sağlamak için hükümet tarafından buraya gelen farklı halkların mensuplarına verilen "yarım Kırgız" analamına gelen addır. Bu adla insanların bölgede bulunmasına izin verilmektedir.

Çalgan, I.C/ 201: Kuzey Altay Tatarlarının Lebed Tatarları grubunu oluşturan soylardan biridir.

Çal-Giyit, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Näyman-Ergänäkli'ye dahil topluluktur.

Çalman, I.C/ 205, 206: Altay'da Telenget adı altındaki Teleüt soylarındandır.

Çapanaşlı, I.C/ 214: Özbek boyu Kırmän-Yüzlerin Kırk adlı soy grubundan biridir.

Çaptı, I.C/ 205: Altaylı soylarındandır.

Çargış Kiji, II.C/ 10 Altaylılar etrafında yaşadıkları nehirlerden dolayı kendilerine ad verirler. Çargış'dan dolayı kendilerne bu ismi vermişlerdir.

Çat Tatarları, I.C/ 117, 164, 167, 171, 172: Çolım Tatarları'nın batı komşularıdır.

Çelek (hükümdar soyu), I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Bugu kabilesinin soylarındandır.

Çemovıye Tatarıy, I.C/ 201 Tatarca "Yış-Kiji" sözünün Rusça tercümesidir.

Çerik kabilesi, I.C/ 221, 224: Kara-Kırgızların Ong grubunu oluşturan kabilelerdendir

Çertiki, I.C/ 222: Kara-Kırgızlardan Sarı-Bagış kabilesinin İsängül kısmına dahil topluluklardandır.

Çhui-chi, I.C/ 126: Çinlilerin Müslümanlara verdiği ad.

Çıgal, I.C/ 201: Kuzey Altay Tatarlarının Kömnöş kabilesi soylarındandır.

Çılpak, I.C/ 221: Kara-Kırgızların Bugu kabilesinin Bapa kısmınna dahil bir soydur. biridir.

Çiçey, I.C/ 223: Kara-Kırgızlardan Sarı-Bagış kabilesinin İsängül kısmına dahil topluluklardandır.

Çile, I.C/ 121: Kuzey Uygurlara halk adı olarak verilen addır.

Çinliler, I.C/ 7, 59, 109, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 128, 129, 131, 133, 134, 157, 160, 181, 186, 187, 189, 196, 201, 209, 211, 212; II.C/ 8, 77, 94, 318 ; III.C/ 122, 123, 125, 149, 152, 156, 161, 162, 167, 168, 170, 171, 176, 181, 208, 226, 249, 250, 254, 255, 256, 258, 259, 260, 271, 274, 288, 289, 290, 291, 292, 295, 298, 299, 301, 303, 304, 316, 317, 318 ; IV.C/ 17, 19, 23, 31, 32, 33, 35, 38, 39, 42, 45, 46, 55, 56, 58, 59, 60, 66, 67, 69, 71, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 92, 112, 115, 116, 117, 118, 120, 124, 128, 133, 134, 135, 136, 141, 142, 143, 144:

Çirikçi kısmı, I.C/ 224 Kara-Kırgızlardan Sarı-Bagış kabilesinin kısımlarındandır.

Çirkiräük, I.C/ 216: (1) Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Kıtay-Yüz'e bağlı Hacı-Kıtaysı soyuna dahil bir topluluk. (2) Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Zolaklı'ya dahil topluluk.

Çolım Tatarları, I.C/ 117, 171, 172, 173, 174, 199: Yüs bozkırının kuzeybatısında kısmen Açinsk ilçesine kısmen de Tomsk iline (Maryinks ilçesi) bağlı yaşayan çoğu Ruslaşmış Tatarlardır.

Çolışman-Kiji, II.C/ 10: Dvoyedanların tıpkı Altaylılardaki olduğu gibi oturdukları yere göre kendilerine verdikleri adlardan biri.

Çong-Bagış, I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubuna dahil bir kabile.

Çong-Çoro, I.C/ 221: I.C/ 221: Kara-Kırgızların Bugu kabilesinin Bapa kısmına dahil bir topluluktur.

Çonskaya Uprava (Tarı soyu), I.C/ 233: Baraba Tatarlarının soylarından biri. Uba gölü boyunda ve Om sistemi civarında yaşayan aullardan oluşur.

Çoros, I.C/ 205, 206, II.C/ 10: Altay'da Telenget adı altındaki Teleüt soylarındandır.

Çü-Kiji, I.C/ 204: Altaylıların kendilerine oturdukları yerden dolayı verdikleri bir addır.

Çüngüs, I.C/ 205 Altay'da Aç-Keştim adı altındaki Teleüt soylarındandır.

Çüy-Kiji, II.C/ 2, 10: Dvoyedanların tıpkı Altaylılar'daki olduğu gibi oturdukları yere göre kendilerine verdikleri adlardan biri.

Çädibäş, I.C/ 196, 197, 201, 202: (1) İkinci bozkır mahkemesine dahil Tayaslar Kabilesine mensup soylardan biridir. (2) Kuzey Altay Tatarlarının Küsön kabilesi soylarındandır. (3) Kuzey Altay Tatarlarının Şor kabilesi soylarındandır.

Çäläy, I.C/ 202: Kuzey Altay Tatarlarının Şor kabilesi soylarındandır.

Çämpänler, IV.C/ 19, 37, 79, 83, 84, 85, 86, 125, 130: İli vadisinin bütün diğer halkları tarafından aşağı görülen ve nefret edilen bir boydur. Güney Çin'den (Guän-dung, Cung-nän ve Şi-nän) sürülen canilerdendir. En ağır işlerde kullanılırlar. Bunlar başlıca demir, bakır ve gümüş ocaklarında çalıştırılır ve yüksek memurlar yanında en aşağı hizmetleri görürler. Böylece bunlar, takriben üç yıllık hizmet müddeti geçtikten sonra İli vadisinde serbest yaşayabilirler. Serbest kalan Çämpänler, kısmen hizmetçi, balıkçı, arabacı olarak köylerde, kısmen de işçi, hamal, tüccar olarak veya hırsızlık, yankesicilik, pezevenklik ve kumarbazlığı meslek edinmiş bir halde şehirlerde otururlar. Ziraatle uğraşanları, İli sahili boylarında haşhaş yetiştirirler.

Çätti-Pürü, I.C/ 196: Abakan Tatarları adı verilen topluluğu oluşturan büyük kabilelerden Sagaylar'ı oluşturan soylardan biri.

Dachanlar, I.C/ 128: bkz."Chu-seler"

Dagor, IV.C/ 109: Solonların soylarından biridir.

Dağ Tacikleri, IV.C/ 200: Zerefşan vadisinde ilçeler halinde yaşayan Tacikler. Bunlara "Galca" adı da verilmektedir.

Da-lian, I.C/ 121: Kuzey Uygurları meydan getiren on iki soydan birinin adıdır.

Daulay, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Zalin'e bağlı bir soydur.

Daurlar, IV.C/ 47, 67, 71, 74, 75, 76, 105, 123, 131: Çin hükümeti tarafından İli vadisi'nin korunması için buraya yerleştirilmiş olan halktır. Daurlar, Şibä ve Solon adında iki Tunguz boyuna aittirler. Hükümet hesabına bütün aileleriyle buraya nakledilen bu boylara, buraya geldikleri zaman çok zengin arazi parçalan verilmiştir. Bu bölgeler, hiçbir vergi istenmeden askerî kolonistlere

bırakılmıştır, fakat buna karşılık elinde silâh taşıyabilen her erkek orduya aitti ve savaş esnasında hepsi de faal hizmette bulunmaya mecburdular. Çinliler gibi büyük bir kısmı Budist'tir ya da Konfüçyüs mensubudur.

Demirci Tatarlar (Kuznetsıy), I.C/ 117, 173, 177, 178, 179, 202, 203 ; II.C/ 119 ; III.C/ 123, 124: Radloff'un Tatarlaşmış Yeniseyliler diye tanımladığı Kuznetsk Tatarlarını oluşturan Kabilelerden biridir. Demir çıkarıp, işledikleri için bu adle anılmışlardır.Radloff bu topluluğu Türk halklarından saymaz. Bunu da, etraflarında birçok Türkçe konuşan göçebeler olduğu halde yerleşik hayat yaşamalarına bağlar.Yenisey boyunda ve Altay'ın kuzeyinde, asırlarca yerleşik bir hayat süren ve XVII. yüzyıla kadar madencilikle uğraşan Yeniseyli (Asan, Ara, Sagay, Kot) halklara verilen ad

dış ahali (wai-gujin) , II.C/ 312 : Çinlilerin bütün bozkır göçebelerine verdiği ad

Dikokamennıye Kirgizıy, I.C/ 219: bkz.” Vahşi Taş Kırgızları”

Di-li, I.C/ 121: Kuzey Uygurlara halk adı olarak verilen addır.

Doğu Moğolları, III.C/ 283: Batı Moğolistan'ın kuzeyinde göçebe halde yaşayan halklardandır. Chalchalarla, Üç ayrı yerde koşun olarak otururlar. a) Aymak Dzasaktu-Chana, Bain-Dzürkü dağına kadar olmak üzere Tsitsik-Nor 'un doğusunda, kuzeyde Chan-Chüchey dağına ve güneyde Gobi çölüne kadar olan sahada otururlar (hepsi l koşundur) b) Tabın, Telgir Moran nehri boyunda, Tanggin-Dalan gölü nün doğusunda ve Ulasutay ile Dzinzilik arasında (5 koşun) c) Aymak Soin; Ulasutay'ın doğusunda 3 koşun.

Dölös, I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Bugu, Edigäna ve Sarı-Bagış kabileleri soylarından biri.

Dörbün Sumul, IV.C/ 53: İli Vadisinde yaşayan halklardan olan Kalmıkların güney sınır dağlarında Tokus Tara kanalının güneyinde ve doğusunda yaşayan grubu.

Dört-Kara Soyu, II.C/ 233: Kazak soylarındandır.

Dsinsilik Soyonları, I.C/ 206

Dsinsilik Tatarları, I.C/ 207

Dsongar, I.C/ 135: Batı Moğollarını meydana getiren boylardan biridir.

Dubolar, (Du-bo), I.C/ 117, 121, 127, 131, 132, 201, 181, 196, 206; II.C/ 128; III.C/ 122, 123, 124, 176: (1)Kuzey Uygurları meydan getiren on iki soydan birinin adıdır. (2) Altay'da ve kuzeyindeki bozkırlarda yaşayan halklardandır. Radloff'a göre bunlar ren geyiği besleyen Samoyedlerdir. Tuba, Koybal, Mator ve

Karaorman Tatarları'nın ataları olup Tunç Devri halklarından biridir. Radloff, Duboları Çinlilerin verdiği bilgiye göre VII. yüzyılda Çin sarayına elçi gönderen Sibirya halklarından saymaktadır.

Dulat-Çapraştı, I.C/ 231: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Semireçinskaya ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarındandır.

Dulatı, I.C/ 230: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Türkistan ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarından.

Dungen, I.C/ 120, 211; IV.C/ 38, 69, 79, 80, 81, 82, 83, 88, 92, 101, 115, 116, 117, 122, 125, 126, 128, 130, 131, 132, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141: (1) Çin'de Müslümanlara verilen addır. Tatar destanlarında bahsedilen etimolojiye göre Dungan sözünün Durgan veya Turgan'dan çıktığı ve "Moğol ordusu için girdiği halde yerlerini terketmiyenler" anlamında kullanıldığı söylenmektedir. (2) İli vadisinde "Dan " adı verilen bölgede oturan ve Çince konuşan Müslüman halktır.

Durgan Sumul, IV.C/ 53: İli Vadisinde yaşayan halklardan olan Kalmıkların güney sınır dağlarında Tekes'in yukarı mecrasında yaşayan grubu.

Dürböt, IV.C/ 120: Moğol soylarından biridir.

Dürbötlü Wangın köleleri, I.C/ 210: Kırgız-Nor, Upsa-Nor gölleri arasında yaşayan ve Kalmık hanları tarafından Orta Asya'dan getirilen savaş esirleridir. Bunlar Türkçe konuşan ve Wang' vergi veren bir topluluktur.

Dürt-Karın, I.C/ 228: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Kazalinsk ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarındandır.

Dvoyedanlar, I.C/ 55, 56, 58, 92, 203, 204 ; II.C/ 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 18, 20, 23, 65 ; III.C/ 179, 182, 183, 185, 186, 189, 194, 206, 207, 208, 209, 222, 223, 231, 271, 273, 277, 278, 281: Rusça asıl şekli "Dvoyedantes" olan her iki tarafa vergi veren anlamına gelen sözcüktür. Hem Çin'e hem de Rusya'ya vergi veren halklar bu sıfatla anılmaktadır.

Dvoyedantsıy, I.C/ 204: bkz." Dvoyedanlar"

Eci, I.C/ 131: Kosogol gölünün doğusunda yaşayan bir Tu-kiu kabilesidir. Edigäna kabilesi, I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubuna dahil bir kabiledir.

Ergänäkti, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Nayman kabilesinin soylarından biridir.

Ergänärli, I.C/ 214: Özbek boyu Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan biri.

Esäntämir, I.C/ 228: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Kazalinsk ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarındandır.

Eski Tunç Devri halkları, III.C/ 122, 175: Demirci Tatarlar, (Asan, Ara, Sagay, Kot), Dubolar, Geloçiler, Biläler ve Tukiulardan oluşan halklar.

Farsça konuşan Tacikler, I.C/ 213, 219: Türkistan'ın yerleşik ahalisinden

Fu-fu-lo, I.C/ 121, 122: Kuzey Uygurları meydan getiren on iki soydan birinin adı.

Gafir, I.C/ 216: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Zolaklı'ya dahil topluluk.

Galca, IV.C/ 200: bkz."Dağ Tacikleri"

Geloçi, I.C/ 128; III.C/ 122, 176: (1) Altay'da ve kuzeyindeki bozkırlarda yaşayan halklardandır. Geloçiler, saçlarını traş eder ve kayın kabuğundan yapılmış şapkalar giyerler. Bu da Tunç Devri'ne ait taş resimlerde rastlanılan başörtülerine uymaktadır. Radloff, Geloçiler'i Çinlilerin verdiği bilgiye göre VII. yüzyılda Çin sarayına elçi gönderen Sibirya halklarından saymaktadır. (2) bkz."Chu-seler"

Gelolular, I.C/ 132: Kırgız bozkırında yaşayan bir halk.

Goiler, I.C/ 128: bkz."Chu-seler"

Guliganlar, I.C/ 126, 127, 132: Sibirya halklarından olup Baykal gölünün kuzeyinde yaşayan bir topluluktur. Çinliler, Guligan'lar'n memleketine "Suan-goi"adını verirler. 662'de bu ad "Yui-wu" şeklinde değiştirilir ve Baykal vilayetine bağlanırlar. Guligan'lar, Çinliler tarafından Kuzey Uygurları'ndan sayılırlar.

Hacı-Kıtaysı, I.C/ 214, 215: (1) Özbek boyu Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan biri. (2) Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Kıtay-Yüz'e bağlı bir soy.

Hakaslar, I.C/ 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 172, 179; III.C/ 123, 149, 150, 161, 162, 166, 167, 168, 170, 171, 172: Hami şehrinin batısı ile Karaşar'ın kuzeyinde bulunan ak dağlar civarında eski "Kiang-kuen devleti"ni kuran topluluktur. Bu devlete "Gui-wu" ve "Ge-gu" adı da verilmektedir.. Kuzey Uygur devletini yıkmışlardır. Hakaslar tip olarak uzun boylu, kızıl saçlı ve mavi gözlüdür. Kara saçı kötülük sayarlar.

Ha-ka-su, I.C/ 133: Çinlilere göre eskiden Ki-li-ki-seler ile (Kıgız) aynı kabul edilen halklardandır.

Hami Tatarları, I.C/ 212: Orta Asya'nın yerleşik topluluklarından olan bir Tatar kolonisi. Hami şehrinde Tiyanşan'ın doğu ucundaki köylerde otururlar.

Hanhoca-Kıtaysı, I.C/ 214, 215: (1) Özbek boyu Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan biri. (2) Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Kıtay-Yüz'e bağlı bir topluluk

Hiong-nular, I.C/ 118, 119, 120, 122, 123, 125, 210: Radloff'un Asya yaylası halkları diye tabir ettiği, Batı Sibirya'da yaşayan Bir Türk halkıdır.

Hoca, I.C/ 229 : Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Kazalinsk ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarından biridir.

Hoca-Kiräy, I.C/ 228: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Kazalinsk ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarından biridir.

Hokandı, I.C/ 216: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Karapça'ya dahil topluluk.

Homul Yärliki, I.C/ 212: Hami Tatarlarının kendilerini diğer Tatarlardan ayırmak için kullandıkları ad.

Hoşot, I.C/ 135: Batı Moğollarını meydana getiren boylardan biri.

Ingara, I.C/ 197: Abakan Tatarları kabilelerinden Koybalları oluşturan soylardan biri.

Irgıt, I.C/ 205, II.C/ 3, 5: Altaylı soylarından biri.

Istı, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubunu olşturan soylardan Zuan ve Abdanları oluşturan topluluklardan biri.

İ-can, I.C/ 121: Kuzey Uygurları meydan getiren on iki soydan birinin adıdır.

İlbä, I.C/ 210: Dürbötlü Wang'ın köleleri diye adlandırılan ve Batı Moğolistan'da yaşayan halkın geldiklerini söyledikleri soylarından biri.

İli vadisi Tarançıları, I.C/ 211: XVII. ve XVIII. yüzyılda Kalmık hanları zamanında, asıl büyük kısmı da Çinlilerin Küçük Buhara'yı zaptından sonra İli vadisine getirilen Türk kabilesidir.

İrgä, I.C/ 197: Abakan Tatarları kabilelerinden Koybalları oluşturan soylardan biri.

İrgay halkı, II.C/ 100: Altaylılar'ın şarkı sözlerinde bahsolunan bir halk.

İrge, I.C/ 194, 197: Karagasların soylarından biridir.

İrgit-Eçig, I.C/ 196, 197: Abakan Tatarlarının Sagaylar kabilesinin soylarından biri.

İsengul, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Nayman kabilesinin soylarından biridir.

İsän -Tämir, I.C/ 227: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Bay-Ulılar

kabilesinin soylarındandır.

İsängül kısmı, I.C/ 223: Kara-Kırgızların Sarı-Bagış kabilesini oluşturan kısımlardandır.

İşimtsı (Reuszlar), III.C/ 95: Ruslar

İş-Kulı, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna bağlı Pärça-Yüz'den, Tört-Tamgalı soyuna dahil topluluktur.

İştäk, I.C/ 239: Ostyaklar'ın ardılları olan bir topluluk.

İtäli, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Kiräy kabilesinin soylarındandır.

İtängmän, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Kiräy kabilesinin soylarındandır.

Juan-juanlar, I.C/ 122, 123; III.C/ 122: Moğol boyundan olduğu tahmin edilen topluluk

Kaba, I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Bugu, Edigäna ve Sarı- Bagış kabileleri soylarından biri.

kabilelerden Kiräy kabilesinin soylarındandır.

Kaçalar, I.C/ 178, 181, 194, 195, 198 ; II.C/ 139, 140; III.C/ 164: Abakan Tatarları adı verilen topluluğu oluşturan büyük kabilelerden biri. Kozaklar bu topluluğa ilk Kaça nehri boylarında rastlamışlardır.

Kaçintsıy, I.C/ 171: Rusların Tatarlara verdikleri bir addır.

Kalkanam, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Argın kabilesinin soylarındandır.

Kallar, I.C/ 196: Tayaslar Kabilesine mensup soylardan biridir.

Kalmak, I.C/ 199, 222: (1) Kızılları oluşturan bir soylardan biridir. (2) Kara-Kırgızlardan Sarı-Bagış kabilesinin İsängül kısmına dahil topluluklardandır.

Kalmıklar, I.C/ 42, 48, 49, 56, 57, 64, 114, 142, 154, 161, 166, 167, 168, 169, 174, 175, 177, 182, 183, 185, 205, 210 ; II.C/ 2, 6, 7,8, 33, 35, 36, 54, 55, 68, 82, 83, 84, 185, 217, 230, 270, 312, 319, 325; III.C/ 14, 96, 114, 179, 185, 192, 220, 270, 271, 277, 278, 285, 310; IV.C/ 9, 10, 14, 16, 52, 53, 54, 55, 56, 62, 67, 71, 87, 90, 92, 117, 127, 132, 136, 137,138, 141, 142: İli Vadisi halklarındandır. Her biri 400-500 aileden ibaret 40 sumula ayrılırlar. Sınır dağlarında yaşarlar ve Çin Hükümeti'ne vergi öderler. Yaşayış bakımından Kırgızlara benzerler. Keçe çadırlarda oturur ve mevsime göre yer değiştirirler. geçimlerini hayvan besleyerek sağlarlar. Kalmıkların hepsi budisttir. Başrahipleri Tekes boyundaki mabette yaşayan "Cihanba Lama"dır. Kalmıkların iç idaresi "Yaysang" adı

verilen boy reislerinin elindedir. Boy reisinin emrinde memurlar vardır. En yüksek boy reisine general rütbesi olarak kırmızı şapka düğmesi verilir. Kalmıkların bütün rütbe sahipleri"Meyen-Amban" adı verilen bir Mançu generalinin emrindedir. Bu kişi dzan-dzünün emirlerini Kalmık prenslerine onların isteklerinide dzan-dzüne iletir. Kalmıklar arasında ortaya çıkabilecek olayları önlemek amacıyla Mançu askerlerinden oluşan küçük bir birlik halk arasında bulundurulur.

Kamasin, I.C/ 180, 181, 194, 195: Sibir tarihinde Yenisey'in doğusu ile Kan nehrinin güneyinde yaşayan Rus hakimiyetini tanımayıp savaşan bağımsız topluluklardandır.

Kamlar, I.C/ 199, 203: Kızılları oluşturan bir soylardan biridir. (2) Yerleşik hayat yaşayan ve "yerleşik yerliler" diye adlandırılan Tatar soylarından biri.

Kan, I.C/ 205: Altaylı soylarından biri.

Kancıgalı (1), I.C/ 217: Zerafşan vadisinin kuzeyinde yaşayan Orta Asya'nın yerleşik Türk kabilelerinden olan Türükpänların (Türkmenler) soylarından biri. (2) Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Argın kabilesinin soylarındandır.

Kandabas, I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubundan Çong-Bagış kabilesi soylarından biri.

Kang, I.C/ 197: Abakan Tatarları adı verilen topluluğun büyük kabilelerinden Koybalları oluşturan soylardan biri.

Kangbajı, I.C/ 194: Orman Kamasinlerinin kendilerine verdikleri ad.

Kangdı, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubundan Zuan ve Abdanları teşkil eden topluluklardan biri. Bu topluluk sultanın köleleri diye adlandırılan gruba dahildir.

Kanglı, I.C/ 183, 216, 230: (1) Özbekleri oluşturan boylardan biri.(2) Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Türkistan ve Aulieta ilçelerinde bulunan Kırgız topluluklarından.

Kan-kuen, I.C/ 133: Çinlilere göre eskiden Ki-li-ki-seler ile (Kıgız) aynı kabul edilen halklardan

Kao-çe (Kaoçeler), I.C/ 121, 122; III.C/ 167: Çinliler tarafından Kuzey Uygurlara verilen, "yüksek araba" anlamına gelen ad. Araba tekerleklerinin diğer boylara göre yüksek olmasından bu yakıştırma yapılmıştır.

Kaptagay, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Nayman kabilesinin soylarından biridir.

Kara Keräy, III.C/ 79: Şamanın duasında bahsi geçen soy. Kara-Soyong, III.C/ 211: Soyonlar'ın bir boyu.

Kara Kırgızlar (Burutlar) , I.C/ 115, 116, 117, 176, 184, 186, 189, 190, 219, 221, 224, 225; II.C/ 164, 179, 180, 252, 274, 317, 318, 319, 324, 325, 326, 327 ;IV.C/ 35, 47, 56, 127, 130, 136: Kırgız adı verilen göçebe halkları meydana getiren iki büyük gruptan biridir. Tekes Nehrinden batıya doğru Tiyanşan dağları'nın kuzey yamaçlarında, Isık-Köl'ün güneyinde Şu vadisinde yaşayan halktır. Ong (sağ) ve Sol olmak üzere tekrar iki gruba bölünürler. Kazakların aktardığı bilgiye göre bu ad onlara hansız, hükümdarsız yaşamalarından asiller sınıfına sahip (ak soy) olmamalarından dolayı verilmiştir. Kazak-Kazakların güney komşuları olup kültür bakımından aynı seviyededirler. Tip bakımından Kazaklardan farklıdırlar. Göçebe bir topluluk olan Kara-Kırgız lar esas meslekleri olan hayvancılıkla uğraşırlar. Kazaklardan farklı olarak aullara bölünmüş halde değil bütün boylar bir arada yaşarlar. Ruslar tarafından tamamıyla hakimiyet altına alındıktan sonra aul düzeni yavaş yavaş girmeye başlamıştır. Kazaklara nazaran daha çok ziraatla uğraşırlar. Hepsi Müslüman olmasına rağmen yinede eski putperstliğin bırakmış olduğu izler mevcuttur.

Kara Köl Soyonları, I.C/ 209: Kara Köl civarında oturan Soyonlardır.

Kara Soyon, III.C/ 211: Kemçik boyunda yaşayan Soyonları oluşturan bir boy.

Kara Tyogdı, I.C/ 194: Karagaslar adı verilen Türk boyunun içinde adı geçen soy adlarından. Ancak Karagaslar bu soyu kendilerinden saymazlar.

Kara-Balık, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Kıpçak kabilesinin soylarındandır.

Kara-Bôr, I.C/ 222: Kara-Kırgızların Bugu kabilesini oluşturan topluluklardan biridir.

Karaça , I.C/ 214: Özbek boyu Kırmän-Yüzlerin Kırk adlı soy grubundan biri.

Kara-Çıstar, I.C/ 196: Beltirleri oluşturan soylardan biridir.

Karagaslar, I.C/ 117, 193, 194: Güney Sibirya'da, Oka, Uda, Biryüza ve Kan nehirleri arasında Ren geyiği besleyerek göçebe yaşayan Türk boyudur. Samoyed kökenli bir topluluktur.

Kara-Kalpak, I.C/ 186, 189, 215, 217, 226, 229, 232; III.C/ 164 ; IV.C/ 203, 205, 206, 207: (1)Kazakların (Kazak-Kırgız)Ulu Yüz grubu soylarından Zuan ve

Abdanlar'ı oluşturan topluluklardan biri. Bu topluluk sultanın köleleri diye adlandırılan gruba dahildir. (2) Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna bağlı Pärça-Yüz'den bir soy. (3) Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Kazalinsk ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarından.

Karakas, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Kiräy kabilesinin soylarındandır.

Kara-Kiräy, I.C/ 226, 231: (1)Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Kiräy kabilesinin soylarındandır. (2) Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Sergiopol ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarından.

Kara-Kisäk (Kara-Kesäk), I.C/ 226, 227: (1) Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Argın kabilesinin soylarındandır. (2) Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Älim-Ulılar kabilesinin soylarından.

Kara-Koylu (Kara koyunlu), I.C/ 214, 217: (1) Özbek boyu Kırmän-Yüzlerin Kırk adlı soy grubundan biri. (2) Orta Asya'nın yerleşik Türk kabilelerinden olan Kara-Kalpakların soylarından biri.

Kara-Kursak, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Kıtay-Yüz'e bağlı Hanhoca-Kıtaysı soyuna dahil bir topluluk.

Karaorman Tatarları, I.C/ 87, 117, 127, 181, 201, 203, 214; II.C/ 1, 9, 128, 85, 86, 118, 121, 126, 127, 128, 129, 130, 133, 135, 136, 137, 138, 186; III.C/ 2, 20, 122, 174, 209, 246, 281: Kuzey Altay Tatarlarını oluşturan gruplardan biridir. Altaylılar bu Tatarlar için "Tuba" adını da kullanmaktadırlar. Beş ayrı kabileden müteşekkildirler. Lebed mansabının güneyinde yaşarlar. Radloff, Karaorman Tatrlarının yaşadığı"Küzön" adlı köyden bahseder. Giyimleri Altaylılar gibidir. Rusların evlerine benzeyen ağaç evlerde ve ağaç kabukları ile örtülmüş sivri yurtlarda barınırlar. Meslek olarak hayvan besleme, avcılık ve ticaretle uğraşırlar. En büyük geçim kaynakları, yabani arı sürüsü ve katran kozalağı toplayıp Ruslara satmaktır.

Karapça, I.C/ 214, 216: (1) Özbek boyu Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan biri. (2) Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna dahil bir soy.

Kara-Sakal, I.C/ 227: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Älim-Ulılar kabilesinin soylarındandır.

Kara-Sirak (kara bacak kemiği), I.C/ 214: Özbek boyu Kırmän-Yüzlerin Kırk adlı soy grubundan biri.

Kara-Şor, I.C/ 202: Kuzey Altay Tatarlarının Şor kabilesi soylarındandır.

Kara-Tumat, I.C/ 205: Altay'da Telenget adı altındaki Teleüt soylarındandır.

Kara-Tyogdı, I.C/ 194: Karagaslar adı verilen Türk boyunu oluşturan soylardan biridir.

Kara-Zängir, I.C/ 217: Orta Asya'nın yerleşik Türk kabilelerinden olan Kara-Kalpakların soylarından biri.

Karçin, IV.C/ 120: Moğol soylarından biridir.

Karga, I.C/ 79, 196, 202: (1) Kuzey Altay Tatarlarının Şor kabilesi soylarındandır.

Kargalinskaya Uprava (Kargalı soyu), I.C/ 236: Baraba Tatarlarının soylarındandır. Om'un kuzeyinde yaşayan Tatarlar'dır.

Karpak, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Argın kabilesinin soylarından biridir.

Kâs, I.C/ 195: Kaçalar'ın kendilerine verdikleri addır.

Kâş, I.C/ 194, : Karagaslar adı verilen Türk boyunu oluşturan soylardan biri.

Kaşgar tüccarları, IV.C/ 62: Tatar Kulcasında oturan ve burada uzun yıllar kalarak tabi olan kimselerdir.

Kaydıng, I.C/ 197, 209 Abakan Tatarları adı verilen topluluğun büyük kabilelerinden Koybalları oluşturan soylardan biri.

Kazak halkı, I.C/ 182, 183, 184, 190: bkz."Kazaklar"

Kazak Purut, I.C/ 176: Tiyanşan'daki Kara Kırgızlara Moğollar tarafından verilen ad.

Kazak-Kırgızlar, I.C/ 117, 199, 204, 208, 225 ; II.C/ 252, 301, 313, 326; III.C/ 162: Radloff'un Kazakları Kara Kırgızlardan ayırmak için kullanılandığı tabir.

Kazaklar, I.C/ 176, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 189, 190, 213, 217, 219, 225 ; II.C/ 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 193, 194, 195, 197, 199, 202, 203, 204, 207, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 217, 218, 221, 222, 223, 226, 227, 229, 230, 231, 233, 234, 235, 236, 238, 239, 241, 242, 243, 244, 247, 248, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 270, 271, 279, 284, 285, 290, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 307, 309, 310, 311, 312, 316, 317, 318, 319, 324, 325, 326; III.C/ 1, 7, 73, 74, 76, 77, 78, 81, 85, 92, 93, 94, 95, 96, 101,105, 107, 109,113, 117, 119, 121, 123, 142, 143, 164, 172, 249, 268, 304 ; IV.C/ 9, 10, 11, 12, 13, 16, 20, 25, 26, 27, 35, 56, 104, 106, 114, 115, 116, 117, 127, 128, 130, 138, 139, 141, 142, 160, 180, 201, 205, 206,

207: Ural ve volga nehirlerinden, doğuda İrtiş'e kadar, İrtiş'in kollarından, İşim ve Tobol boyundaki Rus arazisine kadar olan bölgede varlıklarını sürdürmüş Türk boyudur.Tarihte Turanlı göçebe bir kabile olarak zikredilmiştir. İran şairi Firdevsî'nin Şehnâmesi'nde de Kazak Han adlı bir hakandan söz edilerek Kazaklara yer verilir. Radloff bazen Kırgız şeklinde de Kazakları kastederek kullanır. Kazakla'ı oluşturan gruplar Balkaş havzasında Ural nehrine Sirderya ile şu nehri sistemlerinden Tobol, İşim ve İrtiş'e kadar uzanan Kazak bozkırında bağımsız bir şekilde yaşamışlardır. Kazaklar'a tam olarak ne Ruslar ne de Çinliler hakim olabilmiştir. Kazak boyları kendilerini mecbur hissedikleri anda en yakın komşuları arasında tercih yapmışlar kimi zaman yanlarında oldukları halklarla karşı karşıya gelmiş kimi zaman da bunun tersini yapmışlardır. Geniş Kazak bozkırında yaşayan tüm kazakların dil bakımından hiçbir farklılığı bulunmaz. Kazakların dış görünüşü Radloff'a göre Moğol ve Kafkas tipinden halkların karışmasından meydana gelmektedir. Radloff Kazakların tipini şöyle tarif etmişlerdir; Moğol tipine yakın, yüzü uzunca ve oval biçiminde, gözleri büyük ve kara, burunları ileri çıkık ve eğridir. Orta boylu tıknaz ve geniş omuzludurlar.

Kazaklara Radloff'un verdiği addır. Kara-Kırgızlardan ayırmak için bu tabiri kullanmaktadır.

Kazayaglı, I.C/ 217: Zerafşan vadisinin kuzeyinde yaşayan Orta Asya'nın yerleşik Türk kabilelerinden olan Türükpän'ların (Türkmenler) soylarından biri.

Kazıl, I.C/ 210: Dürbötlü Wang'ın köleleri diye adlandırılan ve Batı Moğolistan'da yaşayan halkın geldiklerini söyledikleri soylarından biridir.

Kence, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız)Orta yüz grubundan Nayman kabilesinin soylarından biridir.

Kence-Matay, I.C/ 231: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Semireçinskaya ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarından.

Keräyitler, I.C/ 227, II.C/ 233: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Cätti-Urı adıyla bilinen birleşmiş yedi soydan biridir.

Kerdäri soyu, II.C/ 233: Kazak soyu.

Kıdık kısmı, I.C/ 222: Kara-Kırgızlardan Bugu kabilesinin kısımlarındandır.

Kıdık-Kongrat, I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Bugu kabilesinin

soylarından biri.

Kıdıklar, I.C/ 224: Kırgızlar'a ait bir soy.

Kıpçak, I.C/ 183, 206, 226, 229, 230: (1) Altay'da Telenget adı altındaki Teleüt soylarından. (2) Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden biri.

Kıpçak Köbök, I.C/ 205: Altaylı soylarından biridir.

Kıpçak Sakal, I.C/ 205: Altay'da Çuya soylarından.

Kıpçaklar, I.C/ 214; II.C/ 3, 5, 234; IV.C/ 200: Özbek boyu Kıtay-Kıpçakların bir soy grubu

Kırgız, I.C/ 100, 102, 103, 107, 110, 116, 117, 133, 134, 143, 157, 166, 171, 172, 174, 175, 176, 177, 178, 182, 185, 189, 191, 196, 197, 199, 202, 205, 206, 209, 210, 213, 214, 219, 220; III.C/ 211, 268, 299: (1) bkz."Kırgızlar" (2) Abakan Tatarları adı verilen topluluğu oluşturan büyük kabilelerden Sagaylar'ın bir soyu. (3) Altaylı soylarından.(4) Dsinsilik Koşunun sumınlarından biridir.

Kırgız-Kazak, I.C/ 176, 182, 225; III.C/ 96: bkz." Kazak-Kırgız"

Kırgızlar, I.C/ 12, 100, 101, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 111, 134, 140, 155, 156, 157, 158, 159, 161, 164, 166, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 181, 189, 196, 197, 198, 199, 201, 205, 210, 213, 219, 225, 228; II.C/ 10, 34, 53, 63, 98, 181, 182, 195, 232, 317, 318, 326; III.C/ 73, 176, 224, 272; IV.C/ 46, 53, 55, 77, 78, 79, 118, 191, 210: İli nehri boylarında Tiyanşan geçitlerinde at üzerinde ağır yük taşıyarak hızlı gidebilen insanlara bu niteliklerinden dolayı "Ki-li-ki-se" adı verilmiştir. Bu insanların oluşturduğu topluluk Kırgızlar diye bilinen Türk kabilesidir. Kırgızlar, Yenisey boyunda yaşamış olan Hakasların ardıllarıdır. Kırgızlar Ruslara karşı vermiş oldukları mücadeleler ile tanınmıştır. Sibirya'da kuzey bozkırındaki göçebe halklar bu adla anılırlar. Kara-Kırgızlar ve Kazak adında iki ayrı büyük gruptan müteşekkildirler.

Kırk, I.C/ 214: Özbek boyu Kırmän-Yüzlerin bir soy grubudur.

Kırk-Sadak, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Zalin'e bağlı bir soydur.

Kırk-Yüz, I.C/ 214: Özbek soyu olan Kırman Yüzler ya da Kırgız isimlerinin geldiği tahmin edilen sözcük.

Kırmän-Yüzler, I.C/ 214, 219: Özbek boyudur. Kırk ve Yüz adındaki iki soy gruplarından oluşur.

Kıtabak, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Kıpçak kabilesinin soylarındandır.

Kıtay, I.C/ 220: (1) Kara-Kırgızların Ong grubuna bağlı Soltu kabilesi soylarından biridir.(2) Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Sarı-Bagış kabilesinin soylarından biri.

Kıtay-Kıpçaklar, I.C/ 213, 214: Özbekleri oluşturan boylardan biri.

Kıtaylar, I.C/ 214: Özbek boyu Kıtay-Kıpçakların bir soy udur.

Kıtay-Yüz, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan bir soy.

Kıy, I.C/ 196, 197: (1)Abakan Tatarları kabilelerinden Sagayları oluşturan soylardan biri. (2) İkinci bozkır mahkemesi tebalarından birt kabile adı. I.C/ 202: Kuzey Altay Tatarlarının Şor kabilesi soylarındandır.

Kızay (Kızıl-Kaya), I.C/ 196, 197, 202: Kuzey Altay Tatarlarının Şor kabilesi soylarından biridir.

Kızıl, I.C/ 117, 174, 175, 195, 199, 203: Abakan Tatarları adı verilen topluluğu oluşturan büyük kabilelerden biri. (2) Aynı kabileyi oluşturan bir soy dur.

Kızıl-Kurt, I.C/ 227: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Bay-Ulılar kabilesinin soylarındandır.

Kızıl-Pörük, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubu soylarından Zuan ve Abdanları oluşturan topluluklardan biridir.

Kiailar, I.C/ 127: bkz."Chu-seler"

Kiao-çang, I.C/ 120: Çinliler tarafından güneydeki Chui cheler'e verilen ad.

Kiçkinä-Çikti, I.C/ 228: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Kazalinsk ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarındandır.

Kie-kheou, I.C/ 133: Çinlilere göre eskiden Ki-li-ki-seler ile (Kıgız) aynı kabul edilen halklardan

Kigeler, I.C/ 127: bkz."Chu-seler". Sibirya'da Chu-seler adı altında yaşayan topluluklardandır.

Ki-li-ki-se, I.C/ 133, 134, 172: bkz."Kırgızlar"

Kiräy, I.C/ 226, 228, II.C/ 234, 239: (1) Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden biri. (2) Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Kazalinsk ilçesinde bulunan Kırgız

topluluklarındandır.

Kişi-Cüs, I.C/ 227: Kırgızları (Kazak-Kırgız, Kazak) teşkil eden gruplardan biridir.

Kişi-Mangıt aulu, I.C/ 235: Baraba Tatarlarının Tunuşskaya Uprava soyunun aullarından birirdir.

Kitit, III.C/ 247: Choir-Koşun adı altında yaşayan Mingitlerin soylarındandır.

Kitä, I.C/ 227: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Älim-Ulılar kabilesinin soylarındandır.

Kiu-an, I.C/ 121: Kuzey Uygurları meydan getiren on iki soydan birinin adı

Kobıy, I.C/ 196, 197, 202: (1) İkinci Bozkır Mahkemesi tebalarından bir kabile adı. (2) Kuzey Altay Tatarlarının Şor kabilesi soylarından biridir.

Koçkor-Mundus, I.C/ 205: Altay'da Telenget adı altındaki Teleüt soylarından biridir.

Kogıy, I.C/ 202: Kuzey Altay Tatarlarının Şor kabilesi soylarından biridir.

Kokçulutlar, I.C/ 206, 207, 208: Kobdo nehri kaynağı civarında kendilerine "Tuba" diyen topluluk.

Kondoma (boyu) Tatarları, II.C/ 1, 114, 116, 118: Radloff'un Şor adı altında gösterrdiği, Kondoma'nın yukarı kısımlarında Çolım mansabının ötesinde, Aşkina, Kıdjı-äli adlı köylerde yaşayan Tatarlardır.

Kongart , I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden biri.

Kongirgay, I.C/ 216: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Karapça'ya dahil topluluk.

Kongrat, I.C/ 220, 226, 227, 229, 230; IV.C/ 200: (1) Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Çemkend ve Türkistan ilçelerinde bulunan Kırgız topluluklarından biridir. (2) Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Sarı-Bagış ve Edigäna kabilelerinin soylarından biri. (3) Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubu kabilelerindendir.

Kongur-Pörük, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubunu oluşturan soylardan Zuan ve Abdanlar'ı oluşturan topluluklardan biri.

Kosugun, I.C/ 223: Kara- Kırgızların Sarı-Bagış kabilesi Asık kısmına dahil bir soydur.

Koş-Tamga, I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubundan Çong-Bagış kabilesi soylarından biri.

Koş-Tamgalı, I.C/ 214, 215: Özbek boyları Kıtay-Kıpçaklar ve Kırmän-Yüzlere dahil bir soydur.

Kot, I.C/ 117, 177, 178, 179, 180, 181; III.C/ 123, 124: Agul nehri boylarında yaşayan kendi dillerini unutup Türkçe Kaça ağzını konuşan bir topluluktur. Agul Kamasinleri diye de bilinen bu topluluk kendi milliyetlerini ve dilerini korumak için küçük bir köy kurmuşlar orada yaşamışlardır.

Kottı, I.C/ 205: Altay'da Çuya soylarından biridir.

Koyan-Kulaklı, I.C/ 214, 215: (1) Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan biri.(2) Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna bağlı Pärça-Yüz'den, Tört-Tamgalı soyuna dahil topluluk.

Koyballar, I.C/ 127, 195, 196, 197, 198, 201, 207, 209, II.C/ 146: Abakan Tatarları adı verilen topluluğu oluşturan büyük kabilelerden biri. İkinci Bozkır mahkemesi tebalarındandır.

Koyı, I.C/ 202: Kuzey Altay Tatarları'nın Şor kabilesi soylarından biri.

Kozaklar, I.C/ 35, 36, 37, 38, 71, 102, 103, 104, 107, 108, 109, 112, 135, 136, 140, 141, 142, 143, 153, 165, 166, 171, 190, 191; II.C/ 54, 55, 67, 94, 188, 223, 299, 300 III.C/ 71, 180, 251, 252; IV.C/ 9, 11, 12, 21, 45, 47, 102, 109, 110, 114, 118, 123, 119, 123, 124, 212, 216: Çarlık döneminde Sibirya'da etnik-askeri topluluktur. Kozaklar, ilk önceleri kanun kaçaklarından oluşan bir topluluk iken Reisleri Yermak'ın elde ettiği topraklardan Rus çarına hediye etmesi ile meşruluk kazanmışlar ve Posta istasyonlarında, istihkamlarda görevlendirilmişleridir. Kozak topluluğu yerleştikleri yerde çiftçilik yaparlardı. Ancak, asıl görevleri askeri hizmetlerdi. Bir kozak'ın 20 yıl askerlik yapması gerekiyordu. Bunun 3 yılı hazırlık, 12 yılı asıl askerlik 5 yılı ise yedek hizmettir. Askeri hizmetin dışında köprü inşası, posta hizmetleri gibi yerel faaliyetlerde de bulunmuşlardır

Kozugan, I.C/ 226: Kazakların (kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Argın kabilesinin soylarındandır.

Köbök, I.C/ 205, 206: Altay'da Çuya soylarından biri.

Ködyö, I.C/ 205: Altaylı soylarından biridir.

Kök-Burun, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Kıpçak kabilesinin soylarındandır.

Kök-Moynçak, I.C/ 208: Göçebe Kazak-Kazakların Kokçulutlara verdiği ad.

Kök-Şal, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Argın kabilesinin soylarından biridir.

kökyiyen orman halkları, III.C/ 175: Çin kaynaklarının Samoyedler için kullandığı ifade.

Köl , I.C/ 197: Abakan Tatarları adı verilen topluluğun büyük kabilelerinden Koybalları oluşturan soylardan biri.

Köl soyu, I.C/ 197, 207, 209: Koyballar'a ait bir soy.

Kömnöş, I.C/ 201, 203, II.C/ 87, 136: (1) Kuzey Altay Tatarlarını oluşturan kabilelerden biridir. (2) Aynı kabilenin soy adlarından. (3) Yerleşik hayat yaşayan ve "Yerleşik yerliler" diye adlandırılan Tatar soylarından biri.

Kösögölü Kara-Almat, I.C/ 205 Altaylı soylarından biridir.

Köyök, I.C/ 197: Abakan Tatarları adı verilen topluluğun büyük kabilelerinden Koybalları oluşturan soylardan biri.

Kuan-Duan, I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubundan Çong-Bagış kabilesi soylarından biri.

Kubandı, I.C/ 200: Kuzey Altay Tatarlarının Kumandılar grubunu oluşturan yukarı Kumandılar Zaysanlığı soylarından biridir. Kumandı şeklinde de söylenir.

Ku-che, I.C/ 121: Kuzey Uygurları meydan getiren on iki soydan birinin adı.

Kuçu, I.C/ 220, 221, 224: (1) Kara-Kırgızların Ong grubu bağlı Soltu kabilesi soylarından birisidir. (2) Kara-Kırgızların Sol grubuna ait soylardan biridir. (3) Makyeşeff'ten alınan bilgiye göre Sir Daryanskaya Oblast'a bağlı Aulieta ilçesini oluşturan Kara-Kırgızlardandır.

Kuday-Baktı, I.C/ 222: Kara-Kırgızlardan Bugu kabilesinin Kıdık kısmına dahil topluluklardandır.

Ku-Kiji, I.C/ 201; II.C/ 121: Lebed Tatarlarının kendilerine verdikleri "kuğu kişi" anlamına gelen addır. Bu adlandırma, Rusça "kuğu" anlamına gelen Lebed (nehir) boylarında yaşamalarndan gelmektedir.

Kumandılar, I.C/ 200 ; II.C/ 1, 86, 120, 124, 126, 127, 137: Biya nehri boyunda Türägäş, Kölayagı, Nerdjin, Pasi, Pagıçak, Kürüküy, Närjin, Nemegeç, Ala-Kayıngaç adlı köylerde yaşayan ve balıkçılıkla geçimlerini sağlayan halk. Kuzey Altay Tatarlarının bir grubu olup yerleşik hayata geşmişlerdir. İki zaysanlığa ayrılırlar. Yukarı Kumandılar, Aşağı Kumandılar

Kuraçbek, I.C/ 222: Kara-Kırgızlardan Bugu kabilesinin Yeldän kısmına dahil topluluklardandır.

Kuralas, I.C/ 230 : Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya

Oblast'a bağlı Aulieta ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarından.

Kurama, I.C/ 213, 219: Taşkent ile Hocend arasında yaşayan küçük bir Tatar kabilesi. Kazakların iddiasına göre, onlara birçok kabilenin eklenmesi ile meydana gelmiştir. Kura kelimesi "yamamak" anlamına gelmektedir.

Kurçık, I.C/ 199: Kızılları oluşturan bir soydur.

Kurdak soyu, I.C/ 147, 267, 239; III.C/ 2: (1) bkz."Kürdak" (2) Tara Tatarlarını oluşturan soylardan biri.

Kurşin, IV.C/ 120: Moğol soylarından biridir.

Kuru-kazan, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Kıtay-Yüz'e bağlı Tigirik soyuna dahil bir topluluk.

Kur-Ulus, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubunu olşturan soylardan Zuan ve Abdanları oluşturan topluluklardan biridir.

Kuyata, IV.C/ 120: Mançu soylarından biri.

Kuzey Altay Tatarları, I.C/ 200: Altayların kuzey ve kuzeydoğusunda Biya nehri ve onun güney kolları bölgesinde Kuznetsk Alatau, Kondoma, Mras, Pras nehirleri boylarında yaşayan halk. Kumandılar, Lebed Ttarları, Karaorman Tatarları, Şorlardan oluşan dört gruba ayrılır.

Kuzey Ölötleri, I.C/ 159: Çinlilerin Kalmık hükümdarı Erdeni Batur'un halkına verdiği ad.

Kuznetsı (Demirci - Tatarlar), III.C/ 123: Yenisey boyunda ve Altay'ın kuzeyinde, asırlarca yerleşik bir hayat süren ve XVII. yüzyıla kadar madencilikle uğraşan Yeniseyli (Asan, Ara, Sagay, Kot) halklara verilen ad.

Kuznetsk Abaları, I.C/ 173: Demirci Tatarlar

Kuznetsk Tatarları, I.C/ 177, 178: Radloff'a göre, Aslında Tatar olmayıp Kırgız ve Teleütlerin tesiriyle dillerini kaybederek Türkçe konuşan halklardandır. Bunlar, Aba ordusu, Demirci Tatarlar, Sagay ve Beltirler diye bilinen kabilelerdir. Özetle Radloff, Kuznetsk Tatrlarını Tatarlaşmış Yeniseyliler olarak görmektedir.

Kuzunetsıy, I.C/ 177: Demirci Tatarlar

Küçük, I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Bugu kabilesinin soylarından biri.

Küçük Açın, I.C/ 199: Kızılları oluşturan soylardan olup Açinsk şehrine ismini vermiş olan kabilelerdir.

Küçük yüz, I.C/ 184, 185, 187, 188, 227, 228, 230, II.C/ 233: bkz."Kişi-Cüs"

Kül-Täpülik, I.C/ 216: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan

Zolaklıya dahil topluluk.

Kündülän, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Kıpçak kabilesinin soylarındandır.

Küng-ker, I.C/ 210: Dürbötlü Wang'ın köleleri diye adlandırılan ve Batı Moğolistan'da yaşayan halkın atalarına verdikleri addır.

Kürdak, I.C/ 142, 148: Közüm Kan, Rus Kozak çetesinin başı Yarmak ile yaptığı savaşlardan birinde yenilir. Kaçarken halkına kendisi ile gelmesini söyler. Halktan bir grup biz morina balığı (kordı) yakalamak ve ona bakmak istiyoruz diyerek kalmak isterler Közüm' e katılmazlar. Közüm onlara: "siz kordı yakalamak istiyorsunuz sizin adınız Kürdak olsun der."

Kürküren, I.C/ 221: Kara-Kırgızların Sol grubuna ait soylardan biridir.

Kürşä aulu, I.C/ 235: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Küsön (Küzön), I.C/ 201;II.C/ 126, 127: (1) Kuzey Altay Tatarlarını oluşturan kabilelerden biridir.(2) Aynı kabileyi oluşturan soy adıdır.

Küärikler, I.C/ 199: Çolım Tatarlarını oluşturan kabilelerden biridir.

Känägäs, I.C/ 215; 216; IV.C/ 200: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Kıtay-Yüz'e bağlı bir soy.

Käptä, I.C/ 227: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Cätti-Urı adıyla bilinen birleşmiş yedi soydan biridir.

Käräl halkı, I.C/ 149: Közüm Kan şarkısında adı geçen bir topluluk.

Käräş, I.C/ 202: Kuzey Altay Tatarlarının Şor kabilesi soylarındandır.

Kärgil, I.C/ 205, II.C/ 5: Altaylı soylarından biridir.

Kätsikler, I.C/ 199: Çolım Tatarlarını oluşturan kabilelerden biridir.

Käüräk, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Zalin'e bağlı bir soy.

Lebed Tatarları, I.C/ 85, 200; II.C/ 1, 118, 120, 121, 123, 126, 128: Kuzey Altay Tatarlarını oluşturan gruplardan biri olup Ulbas nehri boyunda, Lebed boyunda, Ötküştö boyunda ve Togul nehri boylarında yaşayan halktır. Lebed Tatarları, Çalgan ve Çalgandu soyundan gelip giyimleri aynen Altaylı gibidir. Dilleri Şor ve Altay ağızları arasında bir özellik taşır.

Lut, II.C/ 189; III.C/ 115: Lut kavmi

Lübäyskaya Uprava (Lüväy soyu), I.C/ 235: Baraba Tatarlarının soylarından. Om'un kuzeyinde yaşayan aullardan müteşekkildir.

Mançular, III.C/ 1, 181, 284, 289 ; IV.C/ 11, 30, 47, 52, 54, 55, 60, 62, 66, 76, 79, 82, 85, 86, 87, 98, 100, 101, 105, 106, 108, 109, 116, 119, 120, 121, 122, 124, 125, 127, 128, 130, 132, 136, 139, 141, 144: İli vadisinin Çince konuşan halklarındandır. Tamamıyla Çin tesiri altına girmiş bir topluluktur. Mançu sülâlesi, eskiden beri kendi boyundan olanlara dayanmak istemiş ve bu yüzden onların temiz kalmasına ve ancak kendi menfaati için kullanılmalarına gayret etmiştir. Mançuların, her türlü serbest meslekte çalışması yasak edilerek her biri askerî ve devlet hizmetine ayrılmış ve Mançu birlikleri, ordularının çekirdek ve seçme kıtasını teşkil etmiştir. Bu yüzden, ileri gelen Mançular yüksek idare makamlarına getirilmiş ve Mançu birlikleri de bütün devlet içerisinde dağıtılmıştır.

Mangıt, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Kıtay-Yüz'e bağlı bir soy.

Mangıtlar, I.C/ 216; IV.C/ 200: Özbekleri oluşturan boylardan biri.

Maskar, I.C/ 227; II.C/ 233: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Bay-Ulılar kabilesinin soylarındandır.

Matı, I.C/ 155, 207: Batı Moğolistan Tatarları'na ait ailelerden biri.

Mator, I.C/ 180, 181, 195, 198, 209 ; III.C/ 122: Sibir tarihinde Yenisey'in doğusu ile Kan Nehrinin güneyinde yaşayan Rus hakimiyetini tanımayıp savaşan bağımsız topluluklardandır.

Matter, I.C/ 209: Castren'e göre Matorlar'ın neslinden gelen bir Soyon soyudur.

Meşçanlar, I.C/ 36: Sibirya'nın küçük şehirlerinde, halkın ayrıldığı sınıflaşmada üçüncü gruba dahil olan köylü ile şehirli arasında kalan insanlardır. Bu insanların diğer ilk iki sınıfta olanlar gibi herhangi bir vasıfları yada meslekleri yoktur.

Mezit, I.C/ 216: Özbekleri oluşturan boylardan biri.

Mıras (Mras)-Kişi, I.C/ 202 Kuzey Altay Tatarlarından Şorların adlarındandır Oturdukları Mıras nehri civarına göre adlandırılmışlardır.

Mırza, I.C/ 215: (1) Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna bağlı Üç-Tamgalı soyuna dahil topluluk. (2) Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Zolaklı'ya dahil topluluktur.

Milige, I.C/ 131: Kosogol gölünün doğusunda yaşayan bir Tu-kiu kabilesi.

Mingitler, III.C/ 247, 283: Batı Moğolistan'ın kuzeyinde göçebe halde yaşayan halklardandır. Uraehay'larla Chara-Usu gölü arasında, Kobdo şehri nin batısında

ve kuzeyinde Ölötler'le aynı alanda yaşarlar.

Mingler, I.C/ 216; IV.C/ 200: Samarkand'ın güneydoğusunda yaşayan bir kabiledir.

Minusinsk Tatarları, II.C/ 137, 139, 292, 295 ; III.C/ 313

Mogal, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Kıtay-Yüz'e bağlı Hacı-Kıtaysı soyuna dahil bir topluluk.

Moguldur, I.C/ 220: Kara-Kazakların Ong grubuna ait Bugu kabilesinin soylarındandır.

Moğollar, I.C/ 12, 126, 133, 135, 154, 159, 175, 176, 179, 206, 207, 208, 210, 212, 219, 225; II.C/ 2, 10, 11, 13, 15, 23, 31, 44, 65, 88, 109, 110, 128, 185, 186, 196, 225, 252, 312, 313; III.C/ 1, 92, 118, 177, 182, 189, 190, 192, 193, 195, 209, 226, 227, 229, 230, 234, 239, 240, 242, 245, 246, 255, 261, 271, 273, 274, 275, 278, 279, 280, 283, 285, 286, 288, 289, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 299, 301, 303, 315, 316 ; IV.C/ 46, 52, 56, 72, 105, 120: Ural-Altay halkları ailesinin batı kollarından olan Kuzey Asya halklarındandır.

Mongol, I.C/ 205 Altaylı soylarından biridir.

Monguldur, I.C/ 220, 222, 223: (1) Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Bugu , Sarı-Bagış, Edigäna ve Soltu kabileleri soylarından biri. (2) Kara-Kırgızlardan Sarı-Bagış kabilesinin İsängül kısmına dahil topluluklardandır.

Mongullar, II.C/ 10: Altay'da Moğolların ardıları sayılan topluluk.

Mo-yun, I.C/ 121: Kuzey Uygurları meydan getiren on iki soydan birinin adıdır.

MrasTatarları, I.C/ 173 ; II.C/ 1, 107, 111, 114; 114, 118: Radloff'un Şor adı altında gösterdiği, Mras mansabında Pältärindä, Kızıl-Yar, Sıbırgı, Ulus-Taş, Çeley, Usunarga, Karga, Ak-Kaya, Kızıl-Kaya ve Tayaş adındaki Tatar köyleri ve civarında yaşayan Tatarlar'dır. Esas geçimleri balıkçılık olup avcılık da yaparlar. Mulku, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Kiräy kabilesinin soylarındandır.

Mundus, I.C/ 205, 206, 220, 221; II.C/ 3, 4 ; III.C/ 39: (1) Altay'da Çuya soylarından biridir. (2) Altay'da Telenget adı altındaki Teleüt soylarından biridir. (3) Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Sarı-Bagış, Edigäna ve Soltu kabilelerinin soylarından biri. (4) Kara-Kırgızların Sol grubuna ait soylardan biridir.

Murun, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Kiräy kabilesinin soylarındandır.

Muşı, I.C/ 228: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Kazalinsk ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarındandır.

Mürküt, I.C/ 205, 206, 208: (1) Altaylı soylarından. (2) Altay'da Telenget adı altındaki Teleüt soylarındandır.

Märkit, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Kiräy kabilesinin soylarındandır.

Nadırbek, I.C/ 224: Kara-Kırgızların Sarı-Bagış kabilesini oluşturan kısımlardandır.

Narın, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna dahil Uyaz'a bağlı bir topluluktur.

Nau-Feräs, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Zalin'e bağlı bir soy.

Nayan, IV.C/ 120: Mançu soylarından biridir.

Nayman, I.C/ 183, 189, 205, 206, 215, 216, 226, 227, 229, 230; II.C/ 4, 5, 185, 234, 281,284: Kazak kabilelerinden biridir.: (1) Altaylı soylarından. (2) Altay'da Telenget adı altındaki Teleüt soylarından. (3) Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden biridir. (3) Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Karapça'ya dahil topluluk.

Nayman-Ergänäkli, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna dahil bir soy.

Nebüzä, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Kıtay-Yüz'e bağlı Hanhoca-Kıtaysı soyuna dahil bir topluluktur.

Nogay, I.C/ 122, 142, 143;II.C/ 260: Moğol boylarından biri.

Oçamäyli, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Kıtay-Yüz'e bağlı bir soy.

Oçu, I.C/ 205: Altay'da Telenget adı altındaki Teleüt soylarındandır.

Ondon, I.C/ 220, 221: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Bugu kabilesinin soylarından biridir.

Ong, I.C/ 219, 221: Kara-Kırgızları oluşturan gruplardan biridir.

Ongkor, IV.C/ 105, 106, 109: Solonların soylarından biridir.

Ongniyät, IV.C/ 120: Moğol soylarındandır.

orman halkı, I.C/ 197: Çış, yış, tyıs gibi ormanlık dağ anlamına gelen sözcüklerin bulunduğu soy adlarını taşıyan topluluklara verilen addır. Ak-Çıstar, Kara-Çıstar gibi.

Orman Kamasinleri, I.C/ 194: Samoyed kabilelerinden olup Güney Sibirya'da Kinsk şehrinin kuzeyinde aullarda oturan topluluktur. Radloff'un aktardığına göre on

beş yıl öncesine kadar Samoyedce konuşurken artık Türkçe Kaça ağzını konuşmaya başlamışlar bu da Türkleşme ceryanının bir etkisidir.

Orman Samoyedleri, I.C/ 127, 181: Yenisey'in doğusu ile Kan nehrinin güneyinde Soyon dağlarında oturan halktır. Radloff bu halkın Tuba , Mator ve Kamasinler'den müteşekkil olduğunu tahmin etmektedir.

Oroçon, IV.C/ 109: Solonların soylarından biridir.

Orta Asya İranlıları, I.C/ 213: Sart adıyla bilinen topluluğa İranlılar'a benzemelerinden dolayı Radloff tarafından bu isim verilmiştir. Radloff bu halkın sonradan Türkleşmiş İranlılar olduklarını tahmin etmektedir.

Orta Asya Tatarları, I.C/ 212; IV.C/ 71: Kokandlı, Taşkentli ve Buharalı Tatarlar.

Orta yüz, I.C/ 100, 184, 185, 187, 188, 189, 190, 226, 229, 230, 231; II.C/ 234, 309, 312: Kazakları (Kazak Kırgız) oluşturan gruplardan biridir. (bkz."cüs")

Ostyaklar, I.C/ 137, 140, 141, 153, 239: Batı Sibirya'da Ural dağları civarında ormanlık sahada yaşayan topluluktur.

Otakçı, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubundan Zuan ve Abdanları oluşturan topluluklardan biridir. Otarçı, I.C/ 214: Özbek boyu Kıtay-Kıpçakların Kıtaylar grubuna ait bir soy.

Oymaut, I.C/ 217: Orta Asya'nın yerleşik Türk kabilelerinden olan Kara-Kalpakların soylarından biridir.

Oyrot, I.C/ 135, 159, 161, 164, 169, 183, 204; II.C/ 2, 321, 323: (1) bkz." Batı Moğolları" (2) Altaylı ve Dvoyedanların Kalmık ve Moğol Devletine bağlı oldukları zamanları hatırlayarak kendilerine verdikleri ad.

Oyşta, I.C/ 164: Sibirya'da bir topluluk.

Ölöt lamaları, III.C/ 247: Tsagan-Burgasun-Daba dağının eteğinden, kuzeye giden Tarchıttı-Şurak nehrinin civarında yaşayan ahalidir. Batıya göç eden Ölötler'den ayrılarak burada kalan insanlardır.

Ölötler, I.C/ 159-III.C/ 195, 241, 247, 283: Batı Moğolistan'ın kuzeyinde göçebe halde yaşayan halklardandır. Uran Haylarla Chara-Usu gölü arasında, Kobdo şehrinin batısında ve kuzeyinde Mingitlerle aynı coğrafyayı paylaşırlar.

Özbek, I.C/ 117, 213, 217, 220 ; IV.C/ 199, 200, 201, 203, 206, 207, 215: Orta Asya Türk halklarındandır. Öz ve bek (bey) kelimelerinin birleşmesinden kurulmuştur.

Palan, I.C/ 201: Karaorman Tatarlarının Kömnöş kabilesi soylarındandır.

Paşkit, III.C/ 247: Mingitler arasında bulunan soylardandır.

Paylagas, I.C/ 205: Altaylı soylarından biridir.

Pısas-Kiji, I.C/ 202: Kuzey Altay Tatarları'ndan Şorlar' ın adlarındandır. Oturdukları yere göre adlandırılmışlardır.

Pöcägäy, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna bağlı Pärça-Yüz'den bir soy.

Purut, I.C/ 205, 206: Altay'da Telenget adı altındaki Teleüt soylarından.

Pärçä-Yüz, I.C/ 214, 215: Özbek boyu Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan biridir.

Ramadan, I.C/ 227: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Cätti-Urı adıyla bilinen birleşmiş yedi soydan biridir.

Reuszlar, III.C/ 95: Ruslar.

Rus kolonileri, I.C/ 103, 104, 108, 182, 192, 193, 232; II.C/ 199; III.C/ 148

Rus köylüleri, II.C/ 54, 79, 81, 84, 86, 93, 114, 125, 209, 210; III.C/ 70, 96, 299

Ruslar, I.C/ 11, 12, 17, 22, 26, 27, 50, 66, 67, 70, 73, 74, 90, 91, 105, 109, 124, 127, 128, 135, 136, 138, 139, 140, 145, 146, 147, 153, 154, 158, 162, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 178, 181, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 196, 201, 202, 203, 204, 206, 219, 225, 236, 237; II.C/ 4, 44, 63, 64, 81, 83, 90, 92, 94, 106, 107, 111, 112, 114, 116, 119, 120, 124, 127, 183, 207, 208, 211, 230, 233, 305, 306, 309; III.C/ 18, 114, 96, 172, 183, 190, 269, 272, 273, 274, 275, 280, 285, 299, 302, 305, 314, 317; IV.C/ 10, 29, 46, 47, 106, 115, 117, 118, 119, 133, 137, 142, 146, 147, 166, 167, 180, 181, 182, 203, 204, 211, 212, 213, 219: Slav kökenli bir millettir.

Ruslaşmış Kırgızlar, I.C/ 39 : Radloff, Altay bölgesinde, vaftiz edilerek sosyal yapısı değişmiş Kırgızlara bu adı vermektedir.

Sabar, I.C/ 223: Kara-Kırgızlardan Sarı-Bagış kabilesinin İsängül kısmına dahil topluluklardandır.

Sadır, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız)Orta yüz grubundan Nayman kabilesinin soylarından biridir.

Sagay, I.C/ 161, 175, 176, 177, 179, 195, 196, 197, 198, 202, 210; II.C/ 137, 146 ; III.C/ 116, 123, 124: (1) Abakan Tatarları adı verilen topluluğu oluşturan büyük kabilelerden biridir. (2) Aynı zamanda bu kabileyi oluşturan soylarından biridir.

Sahaklı soyu, II.C/ 233: Kazak soylarındandır.

Sakyalyan, IV.C/ 120: Mançu soylarındandır.

Samoyed, I.C/ 121, 178, 180, 181, 194, 196, 197, 201, 225; II.C/ 128; III.C/ 174, 122, 124, 128

Sanşıklı, I.C/ 230: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Türkistan ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarındandır.

Sargat, I.C/ 237: Tara Tatarlarını oluşturan soylardan biri.

Sargı-Şor, I.C/ 202: Kuzey Altay Tatarları'nın Şor kabilesi soylarındandır.

Sarı Bas, I.C/ 226: Kazakların "orta yüs" diye adlandırılan grubundan Kiräy kabilesini oluşturan soylardan biridir.

Sarı Soyon, III.C/ 211: Kemçik nehri boylarında yaşayan, Soyonları oluşturan bir boy.

Sarı-Bagış, I.C/ 116, 220, 221, 223, 224 ; II.C/ 318, 325; IV.C/ 136: (1) Kara-Kırgızların Ong grubuna ait kabilelerden biridir. (2) Makyeşeff'ten alınan bilgiye göre Semipalatinskaya Oblast'a bağlı Tokmak ilçesinde oturan Kara-Kırgızlardandır.

Sarı-Bôr, I.C/ 222: Kara-Kırgızlardan Bugu kabilesinin Bôr kısmına dahil topluluklardandır.

Sarıg Kâş, I.C/ 194: Karagaslar adı verilen Türk boyunu oluşturan soylardan biridir.

Sarıg, I.C/ 194, 196, 197: (1) Abakan Tatarları'nın kabilelerinden Sagayları oluşturan soylardan biri. (2) Beltirleri oluşturan soylardan biri.

Sarı-Kalpak, I.C/ 221: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Bugu kabilesinin soylarından biridir.

Sarı-Katın, I.C/ 222: Kara-Kırgızlardan Bugu kabilesinin Yeldän kısmına dahil topluluklardandır.

Sarı-Kıpçak, I.C/ 214: Özbek boyu Kıtay-Kıpçakların Kıpçaklar grubuna ait bir soy.

Sarı-Kıtay, I.C/ 214: Özbek boyu Kıtay-Kıpçakların Kıtaylar grubuna ait bir soy.

Sarik, I.C/ 221: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Bugu kabilesinin soylarından biridir.

Sartlar, I.C/ 148, 186, 210, 213, 219, 236 ; IV.C/ 115, 123, 144, 201, 207: (1) Altaylı soylarından. (2) Altay'da Telenget adı altındaki Teleüt soylarından.(3) Tara Tatarlarını oluşturan muhacir topluluklardan biri. (4) Rus Türkistan' ı adı verilen bölgede yaşayan, tip bakımından Orta Asya'nın Türk ahalisinden açık bir biçimde ayrılan özellikle Kırgız ve Özbekler tarafından "Sart" diye Adlandırılan topluluk. Türkleşmiş İranlı ahali oldukları tahmin edilmektedir. Çünkü bir kısmının Farsça konuştuğu bilinmektedir.

Sart-Yüz, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Kıtay-

Yüz'e bağlı Hanhoca-Kıtaysı soyuna dahil bir topluluktur.

Saru, I.C/ 220, 221, 224: (1) Kara-Kırgızların Sol grubuna ait soylardan biridir. (2) Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Soltu ve Edigäna kabilelerinin soylarından biri. (3) Makyeşeff'ten alınan bilgiye göre Sir Daryanskaya Oblast'a bağlı Aulieta ilçesini oluşturan Kara-Kırgızlardandır.

Sas-Kalkı (Bataklık Halkı), I.C/ 239: Tobol Tatarlarının Uvatskaya volostu, eskiden Togus soyu diye bilinen halk.

Satı, I.C/ 222: Kara-Kırgızlardan Bugu kabilesinin Belek kısmına dahil topluluklardandır.

Sayak, I.C/ 220, 224: (1) Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Sarı-Bagış ve Edigäna kabilelerinin soylarından biri. (2) Makyeşeff'ten alınan bilgiye göre Semipalatinskaya Oblast'a bağlı Tokmak ilçesinde oturan Kara-Kırgızlardandır.

Sayantsıy, I.C/ 206: Rusların Batı Moğolistan Tatarlarına verdikleri ad.

Sayın, I.C/ 196: Tak- Kargalar kabilesini olışturan soylardan biri.

Schwarzwald-Tataren, I.C/ 201: Tatarca "Yış-Kiji" sözünün Almanca tercümesidir.

Se-yan-tolar, I.C/ 132: Uygur boylarından biridir. Sîhim, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubundan Zuan ve Abdanları oluşturan topluluklardan biri.

Sı-fın, I.C/ 121: Kuzey Uygurları meydan getiren on iki soydan birinin adıdır.

Sırgalı, I.C/ 229, 230: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Çemkend veTürkistan ilçelerinde bulunan Kırgız topluluklarındandır.

Sıykım, I.C/ 229, 230: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Kazalinsk ve Aulieta ilçelerinde bulunan Kırgız topluluklarındandır.

Sian-piler, I.C/ 120

Sibici, I.C/ 196: Tak- Kargalar kabilesini olışturan soylardan biri.

Si-fu-li, I.C/ 121: Kuzey Uygurları meydan getiren on iki soydan birinin adıdır.

Sir-Buyunluk, I.C/ 216: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna dahil Uyaz'a bağlı bir topluluk

Sirgäli, I.C/ 214, 226: (1) Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubunu olşturan soylardan Zuan ve Abdanları oluşturan topluluklardan biri. (2) Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan biri.

Slav, III.C/ 176

Sô, I.C/ 200: Kuzey Altay Tatarlarının Kumandılar grubunu oluşturanYukarı Kumandılar Zaysanlığı soylarından biridir. Kumandı şeklinde de söylenir.

Sol, I.C/ 219: Kara-Kırgızları oluşturan gruplardan biri.

Solonlar, IV.C/ 9, 10, 11, 12, 15, 50, 56, 74, 75, 76, 77, 87, 88, 90, 92, 106, 107, 113, 114, 115, 118, 121, 127, 129, 144: Çin hükümeti tarafından İli vadisi'nin korunması için buraya yerleştirilmiş olan Daurlar adlı topluluğu oluşturan Tunguz boylarından biridir. Turän nehri ve Korgos nehirleri arasına (İli nehrinin sağ sahilinde) yerleştirilmişlerdir.

Soltu (Soltı), I.C/ 115, 220, 224 ; II.C/ 325, 326: (1) Makyeşeff'ten alınan bilgiye göre Semipalatinskaya Oblast'a bağlı Tokmak ilçesinde oturan Kara-Kırgızlardandır.(2) Kara-Kırgızların Ong grubuna ait bir kabiledir.

Sor, I.C/ 179, 196, 201, 202, 203, 214: İknci bozkır mahkemesi tebalarından Tayaslar kabilesine mensup soylardan, bir diğer adı da Tayas olan soy .

Soyong, I.C/ 132, 206, 208, 209;II.C/ 5, 10: (1) Altaylı soylarındandır. Soyonların devamı olan topluluk. (2) Altaylılar ve Abakan Tatarlarının Batı Moğolistan Tatarlarına verdikleri ad.

Soyonlar, I.C/ 8, 11, 127, 132, 155, 167, 173, 175, 181, 194, 195, 197, 201, 206, 207, 208, 209,210 ; II.C/ 10, 78, 127, 128; III.C/ 1, 72, 175, 188, 189, 190, 195, 202, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 218, 220, 222, 241, 242, 247, 273, 281, 282, 285, 299 ; IV.C/ 14: Batı Moğolistan'ın kuzeyinde göçebe halde yaşayan halklardandır. Yüs Tıt boyu ndaki karakolların birinden çekilen hattın kuzeyinde, Tes nehrinden ve Tangnu-Ola dağı nın sırtlarından Kosogol gölü ne kadarki alanda yaşarlar. Soyonlar 14 zaysanlığa bölünmüştür. Başlarında Münkö adında bir Soyon hanı ve Münkö ile Zaysan'ların işini kontrol eden Çin subayları bulunmaktadır. Radloff, bu halkın Soyong soyundan Tuba kişileri olduklarını da Şangda'nın (Soyon başkanı) ağzından aktarır.

Soyot (Soyon), I.C/ 206: Bilim çevrelerinin Batı Moğolistan Tatarlarına verdikleri ad.

Suan soyu, IV.C/ 56, 115: Kazak soylarından biridir.

Suan-goi, I.C/ 127: bkz. "Guliganlar"

Sui, I.C/ 117: Bir Moğol sülalesi.

Su-Kakmına, I.C/ 196: Beltirleri oluşturan soylardan biridir.

Sukar, I.C/ 195: Abakan Tatarları adı verilen topluluğu oluşturan büyük kabilelerden olan Kaçalar'a sonradan dahil olan soylardandır.

Su-Kargalar, I.C/ 196: İkinci bozkır mahkemesi tebalarından bir kabile

Sung sülâlesi, I.C/ 126: Çin'de hüküm sürmüş bir aile.

Sägis-Sarı-Alcan, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubundan Zuan ve Abdanları oluşturan topluluklardan biri.

Sägiz-Sari, I.C/ 216: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Karapça'ya dahil topluluktur.

Şadman-Tüpi, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Zalin'e bağlı bir soy.

Şakal- Çaragaş, I.C/ 202: Kuzey Altay Tatarlarının Şor kabilesi soylarındandır.

Şantu, I.C/ 126, 212; IV.C/ 71: "Sarık" analamına gelen bu sözcük Çinlilerin Orta Asya Tatarlarına, Müslümanlara (Kokandlı, Taşkendli, Buharalı) verdikleri addır.

Şar-Cetim, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Argın kabilesinin soylarındandır.

Şerkäs, I.C/ 227, 228; II.C/ 233: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Bay-Ulılar kabilesinin soylarındandır.

şıbar-aygır, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Kiräy kabilesinin soylarındandır.

Şıkmanat, I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Bugu ve Edigäna kabilelerinin soylarından biri.

Şıkmayat, I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Sarı-Bagış kabilesinin soylarından biri.

Şımır, I.C/ 226, 229, 230: (1) Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubunu olşturan soylardan Zuan ve Abdanları oluşturan topluluklardan biri. (2)Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Kazalinsk ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarındandır.

Şibäler, III.C/ 227; IV.C/ 74, 75, 76, 87, 88, 90, 92, 101, 103, 104, 105, 106, 108, 111, 118, 120, 127, 130, 132, 139, 141, 144: (1) Çin hükümeti tarafından İli vadisinin korunması için buraya yerleştirilmişlerdir. Daurlar adlı topluluğu oluşturan Tunguz boylarından biridir. İli'nin sol sahilinde, Tatar Kulca'sı nın karşısında yerleştirilmişlerdir. (2) Mançu soylarındandır.

Şîkti, I.C/ 227: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Älim-Ulılar kabilesinin soylarındandır.

Şimoyın, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Kiräy kabilesinin

soylarındandır.

Şiräüşi, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Kiräy kabilesinin soylarındandır.

Şor-Kiji, II.C/ 118:Teleütlere, Lebed Tatarlarına ve Karaorman Tatarlarına verilen ad. Şorlar, I.C/ 117, 196, 201, 202, 203, 204 ; II.C/ 1, 104, 114, 116, 117, 118, 119, 120, 141; III.C/ 20, 64: (1) Kuzey Altay Tatarlarını meydana getiren gruplardan biri olup Teletsk gölü ile Tom nehrinin doğduğu civar arasındaki ormanlık dağlarda otururlar. Radloff bu halkı Demirci Tatarlar neslinden saymaktadır. (2) İkinci bozkır mahkemesi tebalarından olup Karaorman Tatarlarının Yüs kabilesi soylarındandır. (3) Mras'ın yukarı mecrasında yerleşik hayat süren halktır. Şorlar yaşayışlarına göre Kondoma boyunda yaşayan ve ziraatle uğraşanlar; Mras'ın yukarı mecrasında Kondoma boyunda yaşayan Karaorman halkı olmak üzere iki grupta ele alınmıştır. Radloff Tom boyu Tatarlarını , Mras ve Kondoma Tatarlarını Şor adı altında birleştirmiştir. Sebebini de üçünün de Şor ağızını konuşmaları ve üçüne de Şor-Kiji adının verilmesi olarak gösteririr.

Şü, I.C/ 199, 203; III.C/ 247: (1)Kızılları oluşturan bir soy adıdır. (2) Yerleşik hayat yaşayan ve "yerleşik yerliler" diye adlandırılan Tatar soylarından biridir. (3) Choir-Koşun adı altında yaşayan Mingitlerin soylarındandır.

Şümököy, I.C/ 227, 228;II.C/ 233: (1) Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Älim-Ulılar kabilesinin soylarındandır. (2) Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Kazalinsk ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarındandır.

Taba, I.C/ 228: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Kazalinsk ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarındandır.

Tabaktı, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız)Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Argın kabilesinin soylarındandır.

Taban-Beltir, I.C/ 196: Beltirleri oluşturan soylardan biridir.

Tabın, I.C/ 227; II.C/ 233: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Cätti-Urı adıyla bilinen birleşmiş yedi soydan biridir.

Tabın Choto-Goytu, III.C/ 283: Batı Moğolistan'ın kuzeyinde göçebe halde yaşayan halklardandır.

Tacikler, I.C/ 213; IV.C/ 199, 207, 215: (1) Zerefşan vadisinde yaşan halklardan olup

genelde şehirde yaşar ve yalnız ticaret ve sanatla meşgul olurlar. Bunlar kısmen çok eski İranlı ahaliden ya da kısmen de muhacir olarak. İranlılarla, Türkmenler

Tagap, I.C/ 202: Kuzey Altay Tatarlarının Şor kabilesi soylarındandır.

Takabay, I.C/ 220, 222: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Bugu kabilesinin soylarındandır.

Tak-Kakmına, I.C/ 196: Beltirleri oluşturan soylardan biridir.

Tak-Kargalar, I.C/ 196: "İkinci Bozkır mahkemesi" tebalarından olan Türk kabilelerindendendir.

Tama, I.C/ 213, 216, 227; II.C/ 233: (1)Taşkent ile Hocend arasında yaşayan Kurama adındaki Tatar kabilesinin soylarından. (2) Özbekleri oluşturan boylardan biri. (3) Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Cätti-Urı adıyla bilinen birleşmiş yedi soydan biridir.

Tana, I.C/ 227: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Bay-Ulılar kabilesinin soylarındandır.

Tana-Buga, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Kıpçak kabilesinin soylarındandır.

Tangdu, I.C/ 205, 206: Altaylı soylarındandır.

Tangnu-Tuba, I.C/ 196, 207:: (1)Tangnu-Ola dağı civarında yaşan Soyonlar ile Rus bölgesinde yaşayan Koybalların kendilerine verdikleri addır.(2) bkz."Dsinsilik Tatarları"

Tara Tatarları, I.C/ 145, 237 ; II.C/ 254; III.C/ 2: Kendilerine Tarlık diyen bu topluluk Tara mansabından Tobolsk ilçesine kadar İrtiş boyunda, İrtiş'in kolları civarında yaşar.

tarafından her yıl hanlıklarda çok miktarda satılan ve serbest bırakılan İranlı kölelerden ibarettir. Yeni gelen İranlı ahaliye umumiyetle İran derler ve bunlar, kısmen Şii'dirler. (2) Zerafşan vadisinde Farsça konuşan ahaliye verilen addır.

Tarak, I.C/ 194: Karagaslar adı verilen Türk boyunun içinde adı geçen soy adlarından

Taraklı, I.C/ 213, 214, 227: (1) Taşkent ile Hocend arasında yaşayan Kurama adındaki Tatar kabilesinin soylarındandır. (2) Özbek boyu Kıtay-Kıpçakların Kıtaylar grubuna ait bir soy.

Taraktı, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Kiräy kabilesinin soylarındandır.

Tarançı, I.C/ 117, 155, 211, 212, 225; IV.C/ 30, 45, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 66,

67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 77, 83, 91, 92, 101, 104, 107, 114, 115, 116, 117, 129, 132, 136, 138, 141, 142, 144: Moğolca çiftçi anlamına gelir. İli Vadisinde yerleşik olarak yaşayan Tatar köylülerine yine burada yaşayan komşularının vermiş olduğu Moğolca bir addır. Tarançiler sekiz ilçeye bölünürker. Bunların altısının başında Şang-Bäk ile bir Mirap diğer ikisinin başında ise bir räsniçi ile bir mirap bulunur.

Tarlık, I.C/ 237: Tara Tatarlarının kendilerine verdikleri addır.

Tartkın, I.C/ 202: Kuzey Altay Tatarlarının Şor kabilesi soylarındandır.

Taslar soyu, II.C/ 233: Kazak soylarındandır.

Tastar, I.C/ 200, 227: (1) Kuzey Altay Tatarlarının Kumandılar grubunu oluşturan Aşağı Kumandılar Zaysanlığı soylarından biridir. (2) Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Bay-Ulılar kabilesinin soylarındandır. (3) Kara-Kırgızlardan Sarı-Bagış kabilesinin İsängül kısmına dahil topluluklardandır.

Tatarlar, I.C/ 12, 71, 72, 73, 79, 87, 90, 91, 98, 102, 104, 109, 115, 117, 126, 136, 137, 140, 141, 142, 153, 165, 170, 196, 197, 201, 202, 203, 206, 207, 211, 212, 236, 239, 240; 241; II.C/ 79, 80, 86, 87, 91, 106, 107, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 120, 121, 122, 123, 126, 129, 131, 133, 136, 137, 138, 139, 141, 181, 228, 236, 319 ; III.C/ 115, 116, 117, 223, 124 ; IV.C/ 19, 33, 36, 43, 47, 52, 56, 58, 60, 62, 63, 64, 66, 71, 76, 80, 82, 87, 98, 100, 106, 124, 125, 127, 128, 188: Baraba bozkırının doğusunda Türkçe konuşan halklara verilen addır Ruslar özellikle Türkçe konuşan halkları bu adla anmışlardır. Teles, Teleüt ve Kırgız gibi diğer Türk halklarından ziyade Tatarlar Ruslara sadık hareket etmişler , bu yüzden de diğer Türk halklarının tepkilerine maruz kalmışlardır.

Tatoş, 205: Altaylı soylarından biridir.

Tayaslar, I.C/ 196, 197: (1)"İkinci Bozkır mahkemesi" tebalarından olan Türk kabilelerindenden. (2) Tayaslar Kabilesine mensup soylardan biri.

Teläü, I.C/ 213, 227: (1) Taşkent ile Hocend arasında yaşayan Kurama adındaki Tatar kabilesinin soylarından. (2) Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Cätti-Urı adıyla bilinen birleşmiş yedi soydan biridir.

Tele (Te-le), I.C/ 121, 123, 132; III.C/ 33: Kuzey Uygurların halk adıdır.

Telenget, I.C/ 205;II.C/ 2, 10, 91, 93: Altay'da Teleüt soylarından biri.

Telengit, I.C/ 121, 165, 168, 204; III.C/ 241: (1) Sibir tarihinde Teleütleri kastederek kullanılan kelime. (2) Altay'da, Altaylı Kalmıklarının (dvoyedanlar) Çuya nehri

boyunda oturan grubunun kendilerine verdiği ad.

Telesler, I.C/ 117, 167, 170, 171: Teleütlerin komşuları olup dilleri Teleütlere benzer. Altın Köl ve Çolışman nehri boyunda oturular.

Teleütler, I.C/ 48,70, 117,161, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 197,199, 203, 204, 205, 206, 220; II.C/ 1, 2, 9, 79, 81, 83, 85, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 102, 103, 109, 114, 118, 119, 316, 317; III.C/ 31, 64, 209, 273: Sibir tarihinde geçen şekli ile, Baraba bozkırından Kulunda'ya kadar Ob nehrinin sol sahilinde, genel olarak Altay'da yerleşik olan topluluktur.

Temir, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubunu olşturan soylardan Zuan ve Abdanları oluşturan topluluklardan biri.

Terbiş, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız)Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Argın kabilesinin soylarındandır.

Tereninskaya Uprava(Täränä soyu), 232: Baraba Tatarları soylarındandır. Kargat ve Yarki nehirleri ile İt-Kul gölü boyunda yaşayan aullardan müteşekkildir.

Tıgırık, I.C/ 214: Özbek boyu Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan biridir.

Tınay kısmı, I.C/ 223, 224: Kara-Kırgızların Sarı-Bagış kabilesini oluşturan kısımlardandır.

Tigirik, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Kıtay-Yüz'e bağlı bir topluluk.

Tin, I.C/ 195: Abakan Tatarları adı verilen topluluğu oluşturan büyük kabilelerden olan Kaçalar'a sonradan dahil olan soylardan

Tindi aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Tin-glig, I.C/ 129: Bilä adlı topluluğun bilinen diğer adıdır.

Tirgäş, I.C/ 201, 214: Karaorman Tatarlarını oluşturan kabilelerden biridir.

Tobol Tatarları, I.C/ 148, 238: Tara ilçesinden Tobolsk şehrine kadarki İrtiş boyunda ve Tobolsk ile Tümen ilçesi arasında Tobol Boyunda yaşayan tatarlardır.

Togay-Tüpi, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Zalin'e bağlı bir soy.

Togus, I.C/ 201, 214, 239: Kuzey Altay Tatarlarının Tirgäş kabilesi soylarındandır.

Toguz-Bay (dokuz zengin), I.C/ 214: Özbek boyu Kıtay-Kıpçakların Kıpçaklar grubuna ait bir soy.

Toguz-Bay, I.C/ 214, 239: Zerefşan vadisi Kıpçaklarından bir soydur.

Tokaş, I.C/ 222: Kara-Kırgızlardan Bugu kabilesinin Belek kısmına dahil

topluluklardandır.

Tok-Bay, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna bağlı Pärça-Yüz'den, Tört-Tamgalı soyuna dahil topluluk.

Tokoy, I.C/ 222: Kara-Kırgızlardan Bugu kabilesinin Belek kısmından bir soy.

Tolça, IV.C/ 120: Mançu soylarından biridir.

Tom Boyu Tatarları, II.C/ 104: Radloff'un Şorlardan saydığı bu halk biri Rus ve diğeri Tatar Mahallesi olmak üzere Protoka ve Palbı Köyleri ve civarında yaşayan Tatarlardır. Tom Kiji, I.C/ 202 Kuzey Altay Tatarları'ndan Şorların adlarındandır. Oturdukları Tom nehri civarına göre adlandırılmışlardır.

Tom, I.C/ 197: İkinci Bozkır Mahkemesi tebalarından bir kabile adı.

Tom-Sagay, I.C/ 196, 197: Abakan Tatarları adı verilen topluluğu oluşturan büyük kabilelerden Sagayları oluşturan soylardan biri.

Tôn, I.C/ 201: Kuzey Altay Tatarlarının Kömnöş kabilesi soylarındandır.

Tongjon, I.C/ 205: Altaylı soylarından biridir.

Tôn-Kubandı, I.C/ 200: Kuzey Altay Tatarlarının Kumandılar grubunu oluşturan Aşağı Kumandılar zaysanlığı soylarından biridir.

Toradyak, I.C/ 197: Abakan Tatarları adı verilen topluluğun büyük kabilelerinden Koybalları oluşturan soylardan biri.

Torgo, I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Bugu kabilesinin soylarındandır.

Torgul, I.C/ 201, 203: (1) Karaorman Tatarlarını meydana getiren kabilelerden biri. (2) Yerleşik hayat yaşayan ve "yerleşik yerliler" diye adlandırılan Tatar soylarından biri. (3) Altay'da Telenget adı altındaki Teleüt soylarındandır.

Torgulba, I.C/ 231: Makyeşeff'ten alınan bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı Semireçinskaya ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarındandır.

Torgutlar, I.C/ 135; III.C/ 283: Batı Moğolistan'ın kuzeyinde göçebe halde yaşayan halklardandır. Uranhayların güneyinde yaşarlar.

Torı-Aygır, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Kıpçak kabilesinin soylarındandır.

Toro (1), I.C/ 205, 220: (1) Altay'da Telenget adı altındaki Teleüt soylarından biri. (2) Kara-Kırgızların Ong grubundan Çong-Bagış kabilesi soylarından biri.

Totoş, II.C/ 3, 4, 5 ; I.C/ 205, 206: Altay'da Telenget adı altındaki Teleüt soylarındandır.

Töbängi Kubandı, II.C/ 124: Aşağı Kumandılar.

Tölöngüt, I.C/ 204, 226; II.C/ 316: Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubunu olşturan soylardan Zuan ve Abdanlar'ı oluşturan topluluklardan biri. Bu topluluk sultanın köleleri diye adlandırılan gruba dahildir.

Tölös, I.C/ 121, 170, 204, 205, 206, 209; II.C/ 4, 5, 10 ; III.C/ 8, 39, 199, 202, 205, 207, 208, 209, 212, 219: (1) Rusların Teleslere verdikleri addır. (2) Altay'da, Altaylı Kalmıklarının (dvoyedanlar) Çolışman civarında oturan grubunun kendilerine verdiği ad. (3) Altay'da Çuya soylarından.(4) Altay'da Telenget adı altındaki Teleüt soylarındandır.

Töngtörüp, I.C/ 221: Kara-Kırgızların Sol grubuna ait soylardan biridir.

Tört-As, I.C/ 205: Altay'da Aç-Keştim adı altındaki Teleüt soylarındandır.

Törtaul, I.C/ 226: (1) Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Argın kabilesinin soylarındandır. (2) Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Nayman kabilesinin soylarından biridir. Aynı zamanda yine aynı grubun Kiräy kabilesini oluşturan soylardan birinin adıdır.

Tört-Kara, I.C/ 227: Kazakların (Kazak-Kırgız) Küçük yüz grubuna bağlı Älim-Ulılar kabilesinin soylarındandır.

Tört-Tamgalı, I.C/ 214, 215: (1) Özbek boyu Kıtay-Kıpçakların Kıpçaklar grubuna ait bir soy. (2) Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna bağlı Pärça-Yüz'den bir soy.

Tubalar, I.C/ 8, 121, 127, 131, 174, 178, 180, 181, 195, 196, 201, 206, 208, 209; II.C/ 128; III.C/ 122, 176, 209, 264: (1)Tangnu-ola dağının kuzeyinde yaşayan çoğunluğu Samoyed soyları ile karışmaktan meydana gelen Soyonlar, Koybol soyları ve Karaorman Tatarlarının kendilerine verdikleri addır. Ruslar,"Tuba" adı verilen topluluğa ilk, Soyon dağlarında rastlamışlardır. Samoyed halklarından sayılmaktadırlar. (2) Çinliler tarafından Dubo şeklinde adlandırılmış Bir Samoyed halkıdır.Çinde bulunan Mator adlı topluluğun bir kolu sayılmaktadır. (3) Batı Moğolistan Tatarlarının kendilerine verdikleri ad.

Tukiular (Tu-kiular), I.C/ 120, 123, 124, 125, 127, 128, 132; III.C/ 122, 125, 152, 161, 162, 166: Çin yıllıkları,Tu-kiular hakkında Hiong-nular ile kardeşTürk boyu olarak bahsetmektedir. Bu topluluğun adının,"Türk" kelimesinin Çince söylenişi olduğu tahmin edilmektedir. Yine Çin yıllıklarına göre çadır ve keçe yurtlarda barınarak suyun ve otun bol olduğu yerlere göçederek yaşadıklarından, hayvancılık ve avcılık gibi uğraşları olduğundan bahsetmektedir.

Tukum, I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Bugu kabilesinin soylarından biri.

Tulat, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubunu olşturan soylardan Zuan ve Abdanları oluşturan topluluklardan biri.

Tu-lu, I.C/ 121: Kuzey Uygurları meydan getiren on iki soydan birinin adıdır.

Tunguzlar, I.C/ 127; III.C/ 1; IV.C/ 74: Ural-Altay halkları ailesinin batı kollarından olan Kuzey Asya halklarından biridir. bkz."Daurlar"

Tunuşskaya Uprava (Longa soyu), 235: Baraba Tatarlarının soylarındandır. Kölöbö'nün batısında yaşayan aullardan müteşekkildir.

Turalı, I.C/ 141, 145, 146, 148, 237: (1) Közüm Kan, Rus Kozak çetesinin başı Yarmak ile yaptığı savaşlardan birinde yenilir. Güneye kaçarken halkına kendisi ile gelmesini söyler. Halktan bir grup biz, biraz daha beklemek istiyoruz, diyerek kalmak isterler Közüm' e katılmazlar. Közüm onlara, mademki bekleyeceksiniz, (tura-tursangız) adınız "Turalı" olsun der.(2) Tara Tatarlarını oluşturan soylardan biri.

Turan, I.C/ 129, 196, 213 ; III.C/ 316 ; IV.C/ 145, 147: (1) Abakan Tatarlarının Sagaylar kabilesini oluşturan soylardan biri. (2) Su- Kargalar kabilesine mensup soylardan biri. Turgay ,I.C/ 222: Kara-Kırgızların Bugu kabilesi Kıdık kısmına ait bir soy.

Turaşskaya Uprava (Kölöbö soyu), I.C/ 234: Baraba Tatarlarının soylarındandır. Kama, Tartas nehirleri boyunda yaşayan aullardan müteşekkildir.

Tustı, I.C/ 231: Radloff'un Makyeşeff'ten aktardığı bilgiye göre Sir-Daryinskaya Oblasta bağlı Sergiopol ilçesinde bulunan Kırgız topluluklarından biridir..

Tuyaklı, I.C/ 214: Özbek boyu Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan biri.

Tuyuşka, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Kıpçak kabilesinin soylarındandır.

Tümänlik, I.C/ 236: Tura ve Tümen boyunda yaşayan Tatarların kendilerine verdikleri addır.

Türbötler, I.C/ 135; II.C/ 44, 66; III.C/ 179, 185, 189, 230, 232, 267, 272, 273, 295: Batı Moğolistan'ın kuzeyinde göçebe halde yaşayan halklardandır. Soyonlar ın güneyinde, Upsa gölü ne kadar olmak üzere Kobdo nehrinin kuzeyindeki alanlarda yaşarlar. Radloff'un Batı Moğolistan'daki seyehati sırasında birçok yerde karşılaştığı bir halktır. Kak karakolu yakınlarında da Türböt yurtlarına rastlamıştır. Orada misafir olduğu yerin ev sahibinden bu halk hakkında bazı

bilgiler almıştır. Bu bilgilere göre, Rus sınırı ile büyük Upsa gölü arasındaki bütün sahada oturmaktadırlar. Bu halkın batı kısmı Kobdo nehri boyunda oturan bir Chan tarafından idare edilmekte olup ve 12 sumun'dan ibarettir. Doğu kısmı, Upsa gölü civarında oturan Wan'ın idaresinde bulunmaktadır. Wan ile Chan, emirleri doğrudan doğruya Chebey-Amban ve Dzan-Dzün'den alırlar. Türbötler askerlik yapmazlar, vergilerini gümüş ve hayvanla öderler. Vergiler, bana bildirildiğine göre Mäyrän adında bir memur tarafından toplanarak Chan'a teslim edilir, o da bunları Kobdo'ya yollar

Türk bozkır göçebeleri, II.C/ 180: Kazak, Kara-Kırgız, Karakalpak, Türkmenlerden oluşan halk topluluğudur. Bunlardan ilk üçü dil açısından Türk kabilelerinin batı grubuna, dördüncüsü ise güney grubuna aiittir. Bu halkların kendine has yaşam biçimleri vardır.

Türkçe konuşan Sartlar, I.C/ 219: Türkistan'ın yerleşik ahalisindendir.

Türkler, I.C/ 14, 117, 118, 120, 121, 125, 130, 137, 154, 164, 172, 179, 181, 183 193, 195, 196, 198, 199, 202, 204, 206, 210, 211, 213, 225; II.C/ 1, 2, 11, 65, 66, 87, 119, 179, 180, 185, 326; III.C/ 1, 18, 72, 73, 82, 124, 125, 152, 162, 172 ; IV.C/ 71, 79: Türk ırkı tarihin erken çağlarında Orta Asya'da ortaya çıkarak, doğuda Kadırgan dağlarından, batıda Orta Tuna havzasına, güneyde Hindistan, İran ve Mısır'dan, kuzeyde Lena, Volga ve Kama ırmağı havzasına kadar uzanan geniş bir bölgeye yayılmıştır. Türk adı ilk kez Orhon yazıtlarında geçer. Kaşgarlı Mahmut'a göre 11.YY'ın ikinci yarısından sonra Oğuzlar, Siriderya boylarından Ön Asya ve Anadolu'ya, Kıpçaklar da İrtiş havzasından Hazar Denizi ve Karadeniz'in Kuzeyindeki ovalara doğru kitleler halinde göçtüler.Bugün Oğuz boyu Batı Türkleri, Kıpçaklar ise Doğu Avrupa Türkleri diye bilinen gruba esas oldu. Üçüncü grupsa Çağatay ve Öbek ulusunun kaynaşmasından meydana gelen Doğu Türkleri veya Türkistan Türkleridir.Bu topluluğu Orta Asya'da kalan diğer Türk boyları meydana getirdi. Dördüncü grubu meydana getiren Türkler,Sibirya ve Altay Türkleridir.

Türkmenler, I.C/ 217; II.C/ 180, 181; III.C/ 164 ; IV.C/ 192, 199, 207: Orta Asya Türk topluluklarındandır. Oğuzlar'dan gelmektedirler.

Türükpän, I.C/ 215, 217, 226: (1) Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan Kıtay-Yüz'e bağlı bir soy. (2) Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubunu oluşturan soylardan Zuan ve Abdanlar'ı oluşturan topluluklardan biri.

Bu topluluk sultanın köleleri diye adlandırılan gruba dahildir.

Tvutı, I.C/ 197: bkz."Tyodı ailesi"

Tyastıg, I.C/ 195: Abakan Tatarlarının kabilelerinden olan Kaçalara sonradan dahil olan soylardandır.

Tyaş, I.C/ 202: Kuzey Altay Tatarlarının Şor kabilesi soylarındandır.

Tyeptey, I.C/ 194: Karagaslar adı verilen Türk boyunu oluşturan soylardan biri.

Tyıltag, I.C/ 195: Abakan Tatarları adı verilen topluluğu oluşturan büyük kabilelerden olan Kaçalara sonradan dahil olan soylardandır.

Tyoda, I.C/ 176, 196, 197: (1) Abakan Tatarlarının büyük kabilelerinden Sagayları oluşturan soylardan biri. (2) Abakan Tatarlarının büyük kabilelerinden Koybalları oluşturan soylardan biri.

Tyodı ailesi, I.C/ 197: Teleütlerde "Tvûtı", Soyonlar'da "Çotı" şeklinde söylenişine rastlanan aile adıdır. Radloff'a göre Teleütlerdeki söylenişinde bulunan "û" uzun vokali bir konsanantın düştüğünü göstermektedir. Bu da bu kelimenin asıl şeklinin "Yoktı" olduğunu işaret etmektedir. Radloff bu durumdan yola çıkarak Tyodı ailesinin aslında Karagas boyunda bulunan Tyogdı soyu olduğu sonucuna varır.

Tyogdı, I.C/ 194, 197: Karagaslar adı verilen Türk boyunu oluşturan soylardan biridir.

Tärs-Tamgalı, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubundan Nayman kabilesinin soylarından biridir.

Ucumçin, IV.C/ 120: Moğol soylarındandır.

Ugro-Samoyed , III.C/ 122, 123, 124, 172, 175:

Ui-gu-öl, I.C/ 211: Chui chuilere Çindeki Moğol hakimiyeti sırasında "Uygur" kelimesi kastedilerek verilen addır.

Ui-Gu-Ör, IV.C/ 72: "Uygur". Çindeki Moğol hakimiyeti zamanında Chui-Chui adı verilen topluluğa verilen ad.

Ulan, I.C/ 204; II.C/ 10:: Altay'da, Altaylı Kalmıklarının (dvoyedanlar) Başkaus boyunda oturan grubunun kendilerine verdiği ad.

Ulu yüz (Ulu-Cüs), I.C/ 184, 186, 187, 189, 225, 229, 230: Kazak-Kırgız, (Kazak) ların ayrıldığı gruplardan biridir.

Ulus Mongullar, I.C/ 183: XVI. yüzyılda Orta Asya'da hüküm süren topluluklardan biri.

Urak soyu, II.C/ 234: Orta yüzden bir Kazak soyu.

Uranhaylar, I.C/ 206; III.C/ 119, 195, 241, 242, 250, 264, 283: Batı Moğolistan'ın

kuzeyinde göçebe halde yaşayan halklardandır. Türbötlerin güneyinde, Kobdo nehri nden Urunggu nehrine kadar uzanan dar bir sahada yaşarlar. Moğolca konuşan bu topluluk doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılırlar, doğudakiler Çinirli ve Bulgana ve batıdakiler de Kara-İrtiş ve Saksay nehirleri boyunda yaşarlar. Uranhayların her bölüğü, Ombo adı verilen memurun emri altında bulunur.

Urusul-Kiji, II.C/ 10: Altaylılar etrafında yaşadıkları nehirlerden dolayı kendilerine ad verirler. Urusuldan dolayı kendilerne bu ismi vermişlerdir.

Usta, I.C/ 202: Kuzey Altay Tatarlarının Şor kabilesi soylarından biridir.

Usunlar, I.C/ 117,118, 119, 120, 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Kıpçak kabilesinin soylarındandır. Çinlilerin verdiği bilgilere göre bu halk görünüş itibariyle Asya yaylasının diğer topluluklarından ayrılmakta, mavi gözlü ve kızıl saçlı olmaları nedeniyle Cermen oldukları dahi düşünülmektedir.

Uwan, I.C/ 127: bkz."Chu-seler"

Uyaz, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna dahil bir soy.

Uygurlar, I.C/ 120, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 131, 132, 133, 194, 209, 212; III.C/ 149, 161; IV.C/ 46, 71, 72, 79, 80: Baykal gölünün güneyinde Orhun, Selenga ve Tara ırmaklarının bulunduğu bölge ana yurtları olan Türk topluluğudur. Göktürk devleti kurulunca ona bağlandılar. Fakat bulundukları bölgenin yönetini kendilerine bırakıldı.Göktürklerden sonra Çin ve Moğol hakimiyetine girdiler.

Üç Rû, I.C/ 216: Özbek boyları olan Mezit, Yabı ve Tama adlı toplulukların üçüne birlikte verilen ad.

Üç-Tamgalı, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan biri.

Üdsübük, I.C/ 210: Dürbötlü Wang'ın köleleri diye adlandırılan ve Batı Moğolistan'da yaşayan halkın geldiklerini söyledikleri soylarından biri.

Üs-Sagay, I.C/ 196: Abakan Tatarları adı verilen topluluğu oluşturan büyük kabilelerden Sagayları oluşturan soylardan biri.

Üsük, I.C/ 223: Kara-Kırgızlardan Sarı-Bagış kabilesinin İsängül kısmına dahil topluluklardandır.

Üş-Tamga, I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubundan Çong-Bagış kabilesi soylarından biri.

Üyäli, I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna bağlı Üç-

Tamgalı soyuna dahil bir topluluk.

Üysün, I.C/ 217, 225: Kazakların (Kazak-Kırgız)Ulu Yüz grubunun yani Büyük ordunun kabile adıdır

Vahşi Taş Kırgızları (Dikokamennıye Kirgizıy)I.C/ 219: Rusların Kara Kırgızlara verdiği addır.

Yabı, I.C/ 216: Özbekleri oluşturan boylardan biri.

Yakşı, I.C/ 201: Kuzey Altay Tatarlarının Lebed Tatarları grubunu oluşruran soylardan biridir.

Yakşılık, I.C/ 222: Kara-Kırgızların Bugu kabilesi Kıdık kısmına dahil bir topluluktur.

Yakus, IV.C/ 109: Solonların soylarından biridir.

Yakutlar, I.C/ 127: Hakaslar. Kuzeydoğu Sibirya'da oturan bir Türk topluluğudur.

Yalan, I.C/ 201: Kara Orman Tatarlarının Kömnöş kabilesi soylarındandır.

Yamanbay, I.C/ 222: Kazakların Bugu kabilesi Kıdık kısmına dahil bir topluluktur.

Yaramalu Sarı-Almat, I.C/ 205: Altaylı soylarından biridir.

Yarban, I.C/ 223: Kazakların Sarı-Bagış kabilesi İsängül kısmına dahil bir topluluk.

Yarım Kırgız, I.C/ 102: bkz."Çala-Kazak"

Yas, I.C/ 201: Dürbötlü Wang'ın köleleri diye adlandırılan ve Batı Moğolistan'da yaşayan halkın geldiklerini söyledikleri soylarından biri.

Yeldän kısmı, I.C/ 222: Kara-Kırgızların Bugu kabilesini oluşturan kısımlardandır.

Yeldän, I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Bugu kabilesinin soylarından biri.

Yeniseyliler, I.C/ 179, 202; III.C/ 123, 124, 125, 143, 172, 175: Batı Sibirya'da Yenisey nehri boylarında yaşayan halklar.

Yenisey-Ostyakları, I.C/ 128, 129, 179, 197, 180, 198, 209; II.C/ 119; III.C/ 124: Yenisey nehri ve onun kolları boyunda oturan balıkçılık ve avcılık ile geçinen asılları putperest olup Hristiyan gözüken topluluk. Soylara bölünmüş şekilde yaşarlar. Her soyun kendi reisi vardır.

Yerleşik yerliler, I.C/ 203: Radloff tarafından Demirci Tatarların Teleütlerle karışan ardılları sayılan ve Tom nehrinin batısında Kuznetsk Alatau'nun kuzeyinde yerleşik hayat yaşayan Tatarlara verilen resmi nitelikteki ad.

yerliler, I.C/ 21, 22, 23, 26, 77, 81, 90, 92, 199; II.C/ 80, 86, 90, 93, 130, 131, 144, 146: Radloff'un Altay'da Ruslardan önce varlığını sürdüren halklara verdiği addır.

Yetigän, I.C/ 220, 221: (1) Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Sarı-Bagış ve Soltu kabileleri soylarından biri. (2) Kara-Kırgızların Sol grubuna ait soylardan biridir.

Yıdak, I.C/ 205: Altay'da Çuya soylarından biridir.

Yış-Kiji, I.C/ 67, 201: Altay'da Teletsk gölü enleminin kuzeyi ile Katunya'nın doğusundaki bütün dağlar Yış bölgesini oluşturur. Bu bölgede yaşayan insanlara Altaylılar Yış-Kiji adını vermektedirler.

Yıttas, I.C/ 205: Altay'da Çuya soylarından biridir.

Yobur-Çıgal, I.C/ 201: Kuzey Altay Tatarlarının Tirgäş kabilesi soylarından biridir.

Yuan, I.C/ 117: Moğol sülalesi

Yui-wu, I.C/ 127: bkz. "Guligan'lar"

Yutı, I.C/ 200 Kuzey Altay Tatarlarının Kumandılar grubunu oluşturan Aşağı Kumandılar zaysanlığı soylarından biridir.

Yûtı, I.C/ 205: Altay'da Aç-Keştim adı altındaki Teleüt soylarından biridir.

Yüan Sülâlesi, I.C/ 133: Moğol hükümdarlarına ait bir sülaledir.

Yüe-Çiler, I.C/ 118: Sir-Derya'nın doğusunda yaşayan göçebe bir halk.

Yüs, I.C/ 201: (1) Kuzey Altay Tatarlarını oluşturan kabilelerden biridir. (2) Aynı kabilenin soy adlarından biridir.

Yädigär, I.C/ 223: Kara-Kırgızlardan Sarı-Bagış kabilesinin İsängül kısmına dahil topluluklardandır.

Yärlik (Yerli), I.C/ 212- IV.C/ 56: (1) İli Vadisinde yerleşik olarak yaşayan ve ziraatla uğraşan Tatar köylülerinin kendilerine verdikleri addır. Komşuları tarafından Moğolca "Tarançi" diye adlandırırlar. Bunların bir kısmı Kalmık hanları zamanında İli vadisine nakledilen Tatar savaş esirleridir. Çinliler de Kalmık hanlarını örnek alarak Kaşgar, Yarkänt, Hotham, Turfan, Aksu ve Uştan gibi meskun yerler oluşturmuşlar ve buralara Tatar aileler yerleştirmişlerdir. (2) Hami Tatarlarının "yerli köylü" anlamında kendilerine verdikleri ad.

Zadır, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız)Orta yüz grubundan Nayman kabilesinin soylarından biridir.

Zalin, I.C/ 215 Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna bağlı bir soy grubu.

Zaraylar, I.C/ 216: Özbekleri oluşturan boylardan biridir.

Zerikäy, I.C/ 220: Kara-Kırgızların Ong grubuna ait Bugu kabilesinin soylarından biri.

Zirgäli,I.C/ 215: Özbek boyu olan Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubuna bağlı Üç-Tamgalı soyuna dahil bir topluluk.

Zolaklı, I.C/ 214, 216: Özbek boyu Kırmän-Yüzlerin Yüz adlı soy grubundan biri.

Zuan, I.C/ 226: Kazakların (Kazak-Kırgız) Ulu Yüz grubunu olşturan soylardan biri. Aynı zamanda, Kazakların Orta yüz grubunu oluşturan kabilelerden Nayman kabilesinin soylarından brinin adı

Zäbä, I.C/ 202, 203: Kuzey Altay Tatarlarının Şor kabilesi soylarından biridir.

I. 1. 30. Ülkeler, devletler, beylikler

Aban, I.C/ 187 : Çin' e bağlı iken sonradan Rusya'ya tabi olan bir sultanlıktır.

Almanya, I.C/ 19 ; IV.C/ 179: Orta Avrupa'da bir devlet.

Altın Hanlar, I.C/ 117, 154: bkz."Moğol Devleti"

Arabistan, IV.C/ 145: Asya'nın güneybatısında, Kızıldeniz ile İran körfezi arasında kalan yarımadadır.

Avusturya, I.C/ 19: Orta Avrupa'da, Almanya, Çekoslovakya, Macaristan, Yugoslavya, İtalya ce İsviçre arsında yer alır.

Batı Moğolistan, I.C/ 8, 206, 210 ; II.C/ 128; III.C/ 91, 92, 177, 274, 283, 294, 300, 304, 313: Kobdo ve Ulasutay olmak üzere iki vilâyete ayrılmıştır, her ikisinde de aynı adı taşıyan şehir ve kale vardır. Bu şehirlerden herbirinin valisi Chebei Amban'dır, Ulasutay'da bundan başka bütün Moğolistan'daki orduların başkumandanı ve genel valisi olan bir Dzandzün oturur. Bu istihkâmların (karakollar) herbirinde az miktarda Mançu askeri, Chambing, seferber halde küçük Moğol birlikleri, vilâyetin bütün Mançu memurları ve Moğol ordusunun en yüksek subayları bulunur. Batı Moğolistan ne kadar kendi içerisinde özgür hareket etse de Çin hükümeti, (Mançu) kurduğu istihkamlarla (karakollar) denetimini ve bölgedeki varlığını hissettirmektedir.

Buhara Hanlığı, IV.C/ 146, 210, 211: Ruslar, 1554'de Astrahan Hanlığı'nı topraklarına kattıkları zaman, hanedan mensubu Yar Muhammed Han, kaçıp Buhara'ya gelmişti. Yar Muhammed'in oğlu Can, Buhara hâkimi olan Şîbanoğulları'ndan İskender'in kızı ile evlendi. Bu evlilikten doğan Bakî Muhammed, Özbek Hanlığı, Safevîler'e yenilip ortadan kalkınca, 1599'da, kendini Buhara Hanı ilan etti. Böylece kurulan Buhara Hanlığı, 185 yıl kadar, bağımsız bir devlet olarak varlığını korudu.

Chui-che devleti, I.C/ 117, 120, 126: Tukiu devletinin yıkılmasının ardından Uygurların birçok Türk boyunu bir araya getirerek kurmuş oldukları devletin adı. Aynı

zamanda "Chui-che" tabiri Çin Müslümanları için kullanılan kavramdır. Raddloff Chui-chelerin Çinlileşmiş Uygurların ardılları olduğunu belirtir.

Cizak, I.C/ 17, 18, 213, 214, 216, 219, 218 ; IV.C/ 147, 149, 155, 195, 197, 198, 200, 211: Orta Zerefşan vadisinde Buhara Hanlığını oluşturan beyliklerdendir.

Çiläk, IV.C/ 155, 156, 162, 194, 195, 196, 197, 211: Orta Zerefşan vadisinde Buhara Hanlığını oluşturan beyliklerdendir.

Çin, I.C/ 16, 31, 59, 109, 114, 115, 120, 122, 123, 126, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 156, 160, 161, 162, 186, 188, 189, 211, 220, 221, 225, 226 ; II.C/ 2, 4, 9, 13, 18, 154, 183, 312, 313, 325 ; III.C/ 1, 81, 166, 167, 186, 189, 191, 192, 225, 226, 250, 256, 259, 268, 269, 271, 273, 275, 276, 281, 284, 285, 287, 289, 290, 291, 293, 298, 302, 303, 304, 305, 306, 312, 313, 316, 317, 318 ; IV.C/ 9, 10, 11, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 36, 38, 39, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 49, 52, 56, 58, 59, 62, 63, 64, 67, 72, 76, 80, 84, 86, 89, 102, 105, 109, 114, 116, 119, 120, 121, 125, 127, 129, 142, 143, 145: Bugün, Doğu Asya, Doğu Çin Denizi, Kore Körfezi, Sarı Deniz ve Güney Çin Denizi kıyısında, Kuzey Kore ve Vietnam arasında kalan coğrafyada bulunan Çin devleti Sibirya tarihinde, özellikle Türk tarihinde Rusya ile birlikte birçok açıdan etkili olmuş bir ülkedir.

Dungen devleti, IV.C/ 101, 122: İli vadisinde Mançu hakimiyeti yıkıldıktan sonra Dungenlerin kurduğu devlet.

Edil, I.C/ 212: Hami Sartlarının köyü.

Fransa, I.C/ 19, 26: Batı Avrupa'da bir ülke.

Ge-gu devleti, I.C/ 129: bkz. "Hakaslar"

Hindistan, I.C/ 183; IV.C/ 147, 181, 185, 212: Güney Asya'da bulunan devlet, batıda Umman denizi, doğuda Bengal körfezi kıyısında bulunur. Pakistan ve Çin'le sınırdır.

Hiong-nu devleti, I.C/ 129: Hun devletine Çinliler'in verdiği addır.

İran, I.C/ 134; IV.C/ 145, 147, 166, 182, 199: Güneybatı Asya'da bir ülkedir. Çoğunluğu Fars olmak üzere Azeri, Türkmen ve Arap etnik gruplarından meydana gelmektedir.

Katırçı, I.C/ 172, 13; IV.C/ 151, 196, 197, 211, 215: Orta Zerefşan vadisinde Buhara Hanlığını oluşturan beyliklerdendir.

Kattı-Kurgan, , I.C/ 17, 216;IV.C/ 148, 149, 151, 156, 157, 162, 185, 186, 187, 188,

190, 194, 196, 197, 200, 210, 211, 214, 216: Orta Zerefşan vadisinde Buhara Hanlığını oluşturan beyliklerdendir.

Kırım , I.C/ 149, III.C/ 110: Kuzey Karadeniz kıyısındaki Kırım Yarımadasında kurulmuş bir Türk devletidir. Bugün Ukrayna'ya bağlı özerk bir cumhuriyettir.

Kiang-kuen devleti, I.C/ 129: bkz. "Hakaslar"

Kokand hanlığı, IV.C/ 146: Orta Zerafşan vadisinde bulunan hanlıklardan.

Kulca Rayonu, IV.C/ 142: Kulca Sultanlığı'nın Rusya tarafından ele geçirilmesinden sonra İli vadisinin, Yedisu bölgesi askeri valisinin emri altında Rus idaresine bağlanarak aldığı addır.

Kulca Sultanlığı, IV.C/ 141, 142: İli isyanı sonrasında Tarançiler tarafından kurulan İslam devletidir. Daha sonra bu devlet Ruslar tarafından ele geçirilerek Rusya'ya bağlı bir bölge haline getiriliyor.

Macaristan, III.C/ 83: Orta Avrupa'da bir ülke.

Mançurya, I.C/ 135; IV.C/ 105: Çin'de bir bölge

Mar, I.C/ 137: bkz."Sibir devleti"

merkezi devlet, I.C/ 122; IV.C/ 145: Çin devleti için kullanılan bir tabir.

Moğol devleti, I.C/ 154, 161, 205: Moğol yüksek elinin batısında, Kalmıkları, Moğol boylarını, Yenisey boyundaki Kırgızları ve birçok Türk halklarını bir araya getirerek kurulan devlettir. Bu devlet "Altın Hanlar devleti" diye bilinir.

Moğolistan, II.C/ 13, 23, 39, 230 ; III.C/ 1, 123, 234, 253, 254, 267, 268, 278, 279, 282, 283, 284, 285, 289, 292, 293, 295, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 315, 316, 317, 318: Asya kıtasının doğusundaki memleketlerdendir. Kuzeyinde Sibirya (Rusya), batısında Doğu Türkistan (Çin), güneyinde Kıta Çini, doğusunda Mançurya (Çin) vardır. Bugün, Moğolistan, Rusya Cumhûriyeti ve Çin Halk Cumhûriyeti ile çevrili olduğu gibi, siyâsî bakımdan da bu iki devletin hâkimiyetindedir.

Mongul memleketi, I.C/ 162: Moğol devleti hakimiyeti hakkında Radloff'un aktardığı Teleüt destanında Çin'i kastederek kullanılan ad.

Nurata, I.C/ 217; IV.C/ 149, 194, 195, 196, 211: Orta Zerefşan vadisinde Buhara Hanlığını oluşturan beyliklerdendir.

Peyşämbi (Peyşembi), IV.C/ 154, 157, 162, 185, 188, 197, 211: OrtaZerefşan vadisinde Buhara Hanlığını oluşturan beyliklerdendir.

Rusya, I.C/ 17, 23, 101, 102, 139, 140, 141, 143, 144, 154, 157, 159, 185, 186, 187,

188, 189, 190, 220, 221, 225, 237; II.C/ 2, 6, 196, 207, 227, 254, 310, 312, 318, 325; III.C/ 1, 83, 173, 175, 206, 224, 267, 268, 269, 270, 271, 276, 299, 304, 306, 307, 308, 313, 316, 317; IV.C/ 9, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 47, 117, 118, 127, 138, 139, 143, 144, 146, 147, 181: 160 farklı etnik grubun yaşadığı Rusya Federasyonu Hazar denizinden Sibirya'ya uzanan geniş bir sahada varlığını sürdürmektedir. Orta Asya tarihinde önemli bir yere sahip olan Rusya bölgenin idari, ekonomik ve siyasi yapılanmasında önemli roller üstlenmiştir.

Sarı Han devleti, I.C/ 156: Çin devletine verilen ad.

Sibir devleti, I.C/ 137, 138, 144, 169: Altın-Ordu'nun parçalanmasından sonra kurulan hanlıktır. Blinen ilk hükümdarı, Mamık oğlu Taybuga'dır.

Şähri-Sebz Beyliği, IV.C/ 148: Zerafşan vadisinde bulunan beyliklerdendir.

Ziaddin beyliği, I.C/ 216; IV.C/ 156, 157, 200: Orta Zerefşan vadisinde Buhara Hanlığını oluşturan beyliklerdendir.

I. 1. 31. Yerleşim yerleri

Abakumovsk istihkâmı, I.C/ 107: Kozak yüzbaşısı Abokumov'un zaptederek kendi ismini verdiği bölgedir.

Abatura (Babaşehir), I.C/ 71, 72: Radloff'a göre, Altay'da "Tom nehri"ne dökülen "Aba nehirciği"nden yola çıkarak Tatarlar Kuznetsk şehrine "Abatura" (Baba şehri) adını vermişlerdir. Halk "aba" sözcüğünü "baba" şeklinde söyleyerek bu adlandırmayı yapmıştır.

Açinsk Kalesi, I.C/ 174: Kırgızlar'ı kontrol etmek amacıyla Ruslar tarafından kurulan kalelerdendir.

addır.

Afçintova, I.C/ 34: Altay'da bir köy

Agats-Aul aulu, I.C/ 235: Baraba Tatarlarının Tunuşskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Ak-Kaya, I.C/ 79, 90 ; II.C / 112: Mras boyu Tatarlarının oturduğu köylerden biridir.

Akmola (Akmolla), I.C/ 309; II.C / 194: Kazakların idari bölgelerinden Omsk bölgesini oluşturan ilçelerden biridir.

Ak-Täpä, IV.C/ 155, 161, 196, 198: Zerefşan vadisindeki meskun yerlerden olan büyük bir pazar yeridir.

Ala-Kayıngaç, II.C/ 125, 126: Kumandılar'a ait bir köy.

Alat aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Alcan-Adır istihkamı, I.C/ 103: Alcan –Tau adlı dağ civarında bulunan bir Kozak kolonisi.

Alimtu, IV.C/ 107, 131: Dachor-Solonların oturduğu 300 evden oluşan yer olup bayrakları, kenarı süslü ve beyaz renktedir.

Almalik (Almatı), IV.C/ 46: İli vadisinde bulunan bir şehir olup ilk önce Moğol hakimiyeti sonra da Müslüman ve hristiyanların oturduğu yer olarak tarihte adı geçer.

Almatı ilçesi, II.C/ 309; IV.C/ 46: Kazakların idari bölgelerinden Semipalatinsk Bölgesi'ni oluşturan ilçelerden biri.

Altayskoye köyü, I.C/ 38, 66; III.C/ 271, 308:

Altı Şehir, IV.C/ 43, 47, 58, 62, 63, 71, 72, 107, 123,129: Buhara'ya Kulca Tatarlarının verdiği addır.

Aramtsas aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Arasan, I.C/ 108: bkz." Tyeplo-Klyuçinskaya"

Araşan, I.C/ 108, 110: Kırgızlar tarafından Araşan (maden suyu kaynağı) şeklinde adlandırılan Tyeplo-Klyuçinskaya adında bir Rus kolonisidir. Burası aynı zamanda bir kozak kolonisidir. Sıcak ve soğuk su akan bu yer başka insanlar tarafından da kullanılan bir hamam özelliği taşır.

Archalkski istihkamı, I.C/ 102: Bir Kozak kolonisi.

Arganatski istihkâmı, I.C/ 107, 108: Bir Kozak kolonisi.

Arkat istihkamı, I.C/ 103: Bir Kozak kolonisi.

Arsaklı aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Artam köyü, I.C/ 212: Hami Sartları'nın Tiyanşan'ın güneyinde bulunan köylerindendir.

Aski-Uguy aulu, I.C/ 35: Baraba Tatarlarının Tunuşskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Aşkina köyü, II.C/ 114: Kondoma Boyu Tatarlarının oturduğu köylerden biridir.

Atak, I.C/ 237: Tara Tatarları'na ait Ayalinskaya volosta bağlı bir köy.

Atbalık aulu, I.C/ 235: Baraba Tatarlarının Tunuşskaya Uprava soyunun aullarından biridir.

Atbasar, I.C/ 309: Kazakların idari bölgelerinden Omsk bölgesini oluşturan ilçelerden biridir.

Aulieta ilçesi (Auliya-Ata), I.C/ 17, 186, 213, 217, 219, 224, 225, 226, 230: Kırgızlar'ın yerleşik olduğu Sir-Daryinskaya Oblast'a bağlı ilçelerdendir.

Ayagus kalesi, I.C/ 190: Ruslar'ın Kazaklar'ı kendilerine tabi kılmak için bozkırda inşa ettikleri ve vilayet merkezi haline getirdikleri kalelerden biridir.

Ayalı aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Ayalinskaya volost, I.C/ 237: Tara Tatarlarının yaşadığı yerleşim yerlerindendir.

Ayalinskaya, I.C/ 237: Tara Tatarları soylarının volostlarından (nahiye) biridir.

Azı, 237: Tara Tatarlarının oturduğu Kourdakskaya volosta bağlı bir köy.

Baba şehri, I.C/ 71: bkz."Abatura"

Babazauskaya volost, I.C/ 240: Tobol Tatarlarının volostlarından (nahiye) biridir.

Baguyan aulu, I.C/ 235: Baraba Tatarlarının Tunuşskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Balbı, I.C/ 73: Bir Tatar köyü.

Barnaul şehri, I.C/ 11, 14, 15, 16, 18, 24, 33, 35 , 70, 72, 98, 192 ; III.C/ 117, 139, 141, 142; IV.C/ 45: Sibirya'da, Ruslar'ın Tomsk iline bağlı yerleşim yerlerindendir.

Barovlanka istasyonu, I.C/ 68: Radloff'un Altay gezisi sırasında uğradığı posta istasyonlarından biridir.

Bayan-Aul kalesi, I.C/ 190: Ruslar'ın Kazaklar'ı kendilerine tabi kılmak için bozkırda inşa ettikleri ve vilayet merkezi haline getirdikleri kalelerden biridir.

Bayanday, IV.C/ 46, 51, 82, 85, 87, 124, 125, 127, 129, 135: Çinliler tarafından İli vadisinin doğu kısmında kurulan yedi şehirden birisidir. Bu şehirlerin herbirinde kaleler mevcut olup Bayanday kalesinde Mançu askerleri yerleştirilmiştir.

Bayanul, II.C/ 309: Kazakların idari bölgelerinden Omsk bölgesini oluşturan ilçelerden biri.

Bay-Baktı, I.C/ 237: Tara Tatarlarının oturduğu Kourdakskaya volosta bağlı bir köy.

Baygara (Bay-gır Sumını), I.C/ 207: Dsinsilik koşununun sumınlarındandır.

Bedjin-Da, I.C/ 208: Kokçulutların koşunlarındandır.

Beläkşä aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Beltis karakolu, III.C/ 316: Moğolistan'da bulunan ve ticaret yolu üzerinde bulunan bir karakoldur.

Berezov (Berozov şehri), I.C/ 26, 27, 142, 153, 241: Sibirya'nın Ob bölgesinde,

Tobolsk ‘a bağlı yerleşlim yerlerindendir.

Berkova, I.C/ 68: Radloff’un Batı Altay gezisinde uğradığı posta istasyonlarından biridir.

Berlin, I.C/ 22: Almanya’nın başkenti.

Bir-Köl aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Biysk, I.C/ 11, 12, 15, 16, 18, 24, 28, 31, 34, 35, 36, 37, 98, 192 ; II.C/ 6, 7, 8, 9, 80, 86, 122; III.C/ 189, 271, 275, 278, 282, 290, 308, 310, 314, 315, 317, 318: Ruslar’ın Sibirya’da Tomsk iline bağlı yerleşim yerlerindendir.

Bolşoy-Vladimirski köyü, I.C/ 101: Radloff’un seyehati sırasında uğradığı köylerden biri.

Boro-Burgasun İstasyonu, III.C/ 231, 237, 265: bkz."Ürtö - Bordurgasun istasyonu"

Borohudzir karakolu, I.C/ 18; IV.C/ 11: Borohudzir nehri boylarında bulunan Çin sınır karakoludur. Buradaki evler balçık ve taştan yapılmıştır. Karakolda 10-12 kişilik Solonlardan oluşan askerler mevcuttur. Komutan olarak Boşko rütbesinde bir Mançu askeri vardır.

Borovoy-Farpost, I.C/ 99: Kozak istasyonları için kullanılan bir adlandırma.

Bölü istasyonu, III.C/ 91, 237: Sôk nehri vadisinde bulunan posta istasyonlarındandır.

Brıykanova, I.C/ 70: Radloff’un Altay gezisinde uğradığı köylerden biri.

Buhara, I.C/ 17, 126, 138, 139, 161, 185, 211, 216, 236, 237 ; IV.C/ 20, 43, 44, 47, 62, 63, 65, 70, 71, 146, 147, 148, 149, 158, 160, 164, 176, 180, 182, 184, 185, 186, 190, 191, 192, 195, 196, 200, 212: Bugün Özbekistan sınırlarına dahil bir şehirdir. XVI. yüzyılın başlarından 1868’e kadar Rusya’ya yarı bağımlı idare edilen bir hanlıktır.

Buharskaya volost, I.C/ 239: Tobol Tatarlarının volostlarından (nahiye) biridir.

Buharskaya, I.C/ 237: Tara Tatarları soylarının volostlarından (nahiye) biridir.

Bulangır, IV.C/ 155: Bulangır nehri boyunda bulunan bir köy.

Buluntogoy Şehri, III.C/ 287: Çin sınırında bulunan ticaret yerlerindendir.Urungu nehrinden su getirilen bir kanal üzerinde kurulu olan bu şehir kale ve yerleşim yeri olarak iki lısımdan meydana gelir..

Buluntogoy, III.C/ 287, 290, 299, 313: Batı Moğolistan'da Kara-İrtiş boyundaki ticaret merkezidir. Etrafı balçıkla sıvalı surlardan oluşan bir şehir olup kalesinde askerler ikamet eder.

Bükreş, I.C/ 25: Romanya'nın başkenti.

Büyük Kovı, I.C/ 237: Kourdakskaya volost'a dahil olan köylerden biridir.

Byelokurinskaya istasyonu, I.C/ 38

Byoloyarsk istasyonu, I.C/ 34

Car-Kent, IV.C/ 106: bkz." Samar"

Cartaş istihkamı, I.C/ 103: Kozak yerleşim alanlarından biridir.

Chan-cho-sa, I.C/ 134: Ki-li-ki-selerin memleketine verilen ad.

Chazik, I.C/ 208: Kokçulutların koşunlarından biridir.

Choir-Koşun, III.C/ 247: Kobdo nehrinin batısında yaşayan Ölötlerle bunlatın kuzeyinde yaşayan Mingitlerin oluşturduğu koşuna verilen addır.

Chombu-Da, I.C/ 208: Kokçulutların koşunlarından biri.

Chongur-Ölöng İstasyonu, III.C/ 264: Batı Moğolistan'da Chongo nehrinin bir kolu olan Chongur-Ölöng civarında kurulmuş olan bir istasyondur.

Chorgos, IV.C/ 107: Dachor-Solonlar'ın oturduğu 300 evden ibaret yerdir. Bayrakları, kenarları süslü sarı renktedir.

Chotunam, I.C/ 212: Hami Sartları'nın oturduğu köylerdendir.

Chu-Yün-San, III.C/ 288: Çin vilayetlerindendir.

Çatskiy Gordok, I.C/ 165, 171: Ob'un batısında, Tomsk ile Tara arasında kalan bir mevki olup Çat hükümdarı Tarlan'ın merkezidir.

Çeci, IV.C/ 106, 107: (Kazaklar buraya Ak-kent "Akşehir" derler), 200 evden ibaret olup, Ongkor-Solon ve Şibälerin oturduğu yerdir. Tek renkli sarı bayrakları vardır.

Çecui (Ak-Kent) şehri, IV.C/ 112, 114, 120, 141: bkz."Çeçi"

Çeley, 78, II.C/ 111, 112: Mras boyu Tatarlarının oturduğu köylerden biri.

Çemkend şehri, I.C/ 17, 186, 213, 219, 225, 226; IV.C/ 147: Türkistan'ın meskun yerlerinden olup Kırgızlar'ın oturduğu bir şehirdir.

Çeren-Da, I.C/ 208: Kokçulutların koşunlarındandır.

Çıbaş, I.C/ 74: Mıras boyunda bir köy.

Çırgargı aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Çiçkan, IV.C/ 111, 112, 141: Solonlar'ın şehri.

Çi-gu şehri, I.C/ 118: Usunların oturduğu şehir.

Çim-Pän-Si, IV.C/ 46, 49, 82, 83: Çinliler tarafından İli vadisinin doğu kısmında kurulan yedi şehirden birisidir. Bu şehirlerin herbirinde kaleler mevcuttur.

Çin Kulcası, IV.C/ 49, 50, 51, 54, 106, 107, 123, 128, 139, 141: Çinlilerin Tatar Kulcası'ndan başka İli Vadisi'ne kurdukları şehir. bkz"Kulca"

Çindinse, IV.C/ 135: Çing-Di-Cho-Si şehri.

Çing-Di-Cho-Si, IV.C/ 46, 82, 83, 135: Çinliler tarafından İli vadisinin doğu kısmında kurulan yedi şehirden birisidir. Bu şehirlerin herbirinde kaleler mevcuttur. Tülki çayı üzerinde kurulmuştur.

Çişkan, IV.C/ 106, 107: (Kazakça Tişkan) Tek renkli kırmızı bayrak taşıyan Ongkor-Solon ve Şibäler oturduğu 300 kadar evden ibaret yerleşim birimidir.

Çotı, I.C/ 197, 207: (1) bkz."Tyodı ailesi" (2) Amban Koşunun sumınlarından biridir.

Çuguçak şehri, I.C/ 193; III.C/ 269, 306 ; IV.C/ 20, 25, 107; IV.C/ 118: Çin şegirlerindendir. Rusya ile olan ticarette önemli bir yere sahiptir.

Çuvalçinskaya volost, I.C/ 240: Tobol Tatarlarının volostlarından (nahiye) biri.

Dadamtı, IV.C/ 61:Tarançiler'in ilçelerinden biridir.

Da-Lo-Si-Gung, IV.C/ 46, 81,82, 83, 139, 140: Çinliler tarafından İli vadisinin doğu kısmında kurulan yedi şehirden birisidir. Bu şehirlerin herbirinde kaleler mevcuttur.

Dan, IV.C/ 79, 82, 92: İli vadisinde Korgos ve Mogay nehirleri arasında bulunan sahaya verilen addır. Burada Çince konuşan halklar oturur. Dungenler, Çinliler, Çämpänlar ve Mançular.

Dolatay, IV.C/ 61: Tarançilerin ilçesi

Dongkur, I.C/ 208: Kokçulutların koşunlarından biridir.

Fe-Turgen, IV.C/ 112: Eski Turgen. Turgen şehri önce burada kurulmuştur. Susuzluk başgösterince, halk evlerini bırakarak Borochudzir boyu'nda yeni Turgen'i kurmuş ve burada yeni tarlalar yapmışlardır.

Fuseku, IV.C/ 107: Dachor-Solonların oturduğu 300 evden ibaret yerdir. Bayrakları tek renkli, ve sarıdır.

Gonba köyü, I.C/ 33, 68: Altay'da bir köy.

Goradovaya volost, I.C/ 239: Tobol Tatarlarının volostlarından (nahiye) biri.

Hoca-Aul, I.C/ 148, 237: Tara Tatarları'na ait Ayalinskaya volosta bağlı bir köy.

Hocend, I.C/ 17, 185, 213, 214, 219; IV.C/ 147, 195, 199: Türkistan'da meskun yerlerdendir.

Hotan, IV.C/ 56: İli vadisinde Tatarlar'ın bulunduğu meskun yerlerden biridir.

Irchıt, I.C/ 207: Amban koşunun sumınlarındandır.

Isık-Köl ilçesi, I.C/ 225: Makyeşeff'ten alınan bilgiye göre Kara-Kırgızların oturduğu yerleşim birimlerinden biridir.

İlan-çeu, I.C/ 134: "Yılan şehir" anlamına gelen, Ki-li-ki-selere ait bir şehir.

İnsäs-Tsortanlı, I.C/ 237: Tara Tatarları'na ait Ayalinskaya volosta bağlı bir köy.

İrkutsk, I.C/ 182, 209; III.C/ 316

İsker kalesi, I.C/ 136, 151: bkz. "İsker"

İsker, I.C/ 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 149: Közüm devletinin ismi olup "Sibir" adı da verilmektedir. Sibir devleti'nin diğer adlandırılışıdır. Baş şehri "İsker kalesi" olan bu devlet bütün İrtiş bölgesine hakimdi.

İski-yar, I.C/ 136: İsker şehrinin eski adıdır. Tatarlar buraya "Sibir" de derler.

İstanbul, I.C/ 24, 25

İşar aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Çonskaya Uprava soyunun aullarındandır.

İşim-Tamak köyü, I.C/ 237: Tara Tatarlarının oturduğu Kourdakskaya volosta bağlı bir köy.

İştäkskaya volost, I.C/ 239: Tobol Tatarlarının volostlarından (nahiye) biri.

İştihan, IV.C/ 157: Zerefşan vadisindeki yerleşim birimlerindendir.

İt-Köl aulu, I.C/ 232: Baraba Tatarlarının Tereninskaya Uprava soyunun aullarından biridir.

İtkuleva, I.C/ 16. Tatar köyü.

Kabul, IV.C/ 184, 190, 191: Buhara Hanlığı'na ait bir şehir.

Kaçabum aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarından biridir.

Kainsk şehri, I.C/ 16, 17, 20, 192; III.C/ 94: Sibirya'da Toms iline bağlı ilçelerdendir.

Kak karakol, III.C/ 265, 266, 267, 273, 279, 280: Kak nehri boyunda bulunan Çin sınır karakolu. kırk Moğol askeri yerleşmiştir, başlarında tayci dedikleri bir Moğol memuru vardır.

Kalagaytay, I.C/ 212: Hami Sartlarının oturduğu köylerden biridir.

Kalmak aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Çonskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Kamasin aulları, I.C/ 194: Orman Kamasinleri adlı topluluğun oturduğu yer olarak geçen yerleşim birimidir.

Kanomirski köyü, I.C/ 101: Kırgızlara ait bir köy.

Kansu, IV.C/ 80, 122: Eski Uygur vilayetlerinden biridir.

Kärä şehri,IV.C/ 46: bkz."Kurä"

Karagay, I.C/ 17: Tatar köyü.

Karagayskaya volost, I.C/ 239: Tobol Tatarlarının volostlarından (nahiye) biri. Eskiden Kûrdak soyu.

Kara-Köl istihkâmı, I.C/ 115, 116. Radloff'un seyehati sırasında konakladığı yerleşim yerlerinden biridir.

Karasau-Ayrı istihkamı, I.C/ 103: Semipalatinsk ile Sergiopol arsında bulunan istihkamlardandır.

Kara-Su aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Kara-Täpä, I.C/ 216; IV.C/ 154, 197: Zerafşan vadisinde bulunan meskun yerlerdendir.

Kargansk, I.C/ 16: Bir Tatar köyü.

Kara-Töş, I.C/ 208: Kokçulutların koşunlarından biridir.

Karga , II.C/ 99, 112, 113: Mras boyu Tatarlarının oturduğu köylerden biri.

Kargat, I.C/ 232: Bir Tatar köyü

Karkaralı, I.C/ 193, II.C/ 101, 194, 309: Kazakların idari bölgelerinden Omsk bölgesini oluşturan ilçelerden biri.

Karsnoyarsk kalesi, I.C/ 173,174, 175, 178: Kırgızlar'ı hakimiyet altına almak isteyen Ruslar'ın kurduğu bir kale.

Karşi şehri, I.C/ 216; IV.C/ 188, 189, 197, 210, 219

Kasim aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarından

Kaşgar, I.C/ 211, 219, 220; IV.C/ 43, 44, 56, 58, 59, 62, 63, 65, 101, 131, 148, 192: İli vadisinde Tatarların yaşadığı meskun yerlerdendir.

Katanda köyü, III.C/ 94, 127

Kattı-Kurgan şehri, IV.C/ 157, 183: Semerkant'ın batısında, Nurpay kanalı üzerinde bulunur.

Kaymak aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Kazak aulları, IV.C/ 9: Kazaklar'ın yaşadığı küçük yerleşim yerleri.

Kazalinsk ilçesi, I.C/ 228, 231: Kırgızlar'ın yaşadığı yerleşim yerlerinden biridir.

Kazır aulu, I.C/ 232: Baraba Tatarlarının Tereninskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Kändirlü aulu, I.C/ 235: Baraba Tatarlarının Tunuşskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Ke, IV.C/ 107, 131: Dachor-Solonların oturduğu 400 evden ibaret yerdir. Bayrakları tek renkli ve beyazdır.

Kıdjı-Älı Köyü, II.C/ 116: Kondoma Boyu Tatarleri'nın oturduğu köylerden biri.

Kıpçak-Yangı-Kurgan, IV.C/ 157: Zerafşan vadisindeki Yangı-Kurgan kasabasının haritalardaki gösteriliş şekli.

Kırçık aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Kırgap, I.C/ 237: Tara Tatarları'na ait Ayalinskaya volosta bağlı bir köy.

Kırgız aulları, I.C/ 15, 100, 105, 107, 108, 109; IV.C/ 47

Kırkaza, IV.C/ 154: Altaba dağı eteklerinde bulunan meskun yerlerdendir.

Kızılgaş, I.C/ 237: Tara Tatarları'na ait Ayalinskaya volosta bağlı bir köy.

Kızıl-Kaya , II.C/ 112: Mras boyu Tatarlarının oturduğu köylerden biri.

Kızıl-Yar (Kızıl sahil), I.C/ 74: Karnosyarks köyü.

Kızır Köyü, III.C/ 141: Baraba bozkırında bulunan ve civarında mezar höyüklerin olduğu bir köy.

Kian-çeu, I.C/ 133: Ki-li-ki-selerin şehri

Kiçi-Şäbis aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarından

Kikşugim aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Kişi-Uguy aulu, I.C/ 235: Baraba Tatarlarının Tunuşskaya Uprava soyunun aullarından

Kitau, I.C/ 238: Tara Tatarları'na ait bir köy.

Kitau, I.C/ 238: Tatarlar'ın oturduğu Tavskontunlaya volost'a bağlı bir köy.

Kobdo, III.C/ 91, 118, 224, 229, 230, 233, 237, 238, 242, 247, 249, 250, 251, 252, 260, 263, 264, 273, 279, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 298, 299, 301, 303, 305, 308, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318; IV.C/ 130: Buyantu nehri vadisinde bulunur. Kodbo şehri, biri kale ve diğeri de ticaret şehri olmak üzerine iki kısımdan ibarettir. Kalede memurlardan başka 300 Chambing ve 200 Mançu askeri oturmaktadır. Bu garnizonun ve vilâyetteki istasyon ve karakollarda oturan bütün askerlerin erzakı, Kobdo ve Buyantu nehirleri arasında bulunan tarlalardan temin edilmektedir.

Kokand, I.C/ 187, 211, 214, 220, 221; IV.C/ 20, 27, 43, 62, 63, 147, 182, 188, 190, 191, 195, 200, 202: Zerafşan vadisindeki meskun yerlerden biridir. Bölgedeki ticari faaliyette önemli rol oynar.

Kokbekti şehri, I.C/ 17, II.C/ 309 : Kazakların idari bölgelerinden Semipalatinsk bölgesini oluşturan ilçelerden biri.

Kokçetav, II.C/ 309: Kazakların idari bölgelerinden Omsk bölgesini oluşturan ilçelerden

biri.

Koksinskaya Stanitsa, III.C/ 93; IV.C/ 9, 45 : Kopal ile Vernoye arasındaki posta yolunun Çin sınırına en yakın olan yeri.

Koktebinsk, I.C/ 19, 25, 110: Semipalatinskaya oblasta bağlı bir ilçedir.

Kongır-Ölöng istasyonu, III.C/ 244: Namır-Yang nehri civarında bulunan bir istasyon.

Kongır-Ölöng, IV.C/ 101: İli vadisinde bulunan karakollardandır.

Kopal, I.C/ 15, 16, 17, 18, 102, 108, 109, 110, 111, 114, 193, II.C/ 208, 247, 299, 309; III.C/ 93, 96; IV.C/ 9, 45, 118, 127: Kazakların idari bölgelerinden Semipalatinsk Bölgesi'ni oluşturan ilçelerden biri.

Korgos, IV.C/ 14, 15, 17, 18, 46, 50, 74, 78, 81, 82, 83, 122, 131, 132, 135, 138, 139, 140, 142, 144: Çinliler tarafından İli vadisinin doğu kısmında kurulan yedi şehirden birisidir. Bu şehirlerin herbirinde kaleler mevcuttur.

Korgoş aulu, I.C/ 232: Baraba Tatarlarının Tereninskaya Uprava soyunun aullarından biridir.

Koşagaç, I.C/ 15, 18; III.C/ 187, 191, 267, 272, 311, 316: Moğolca Choşamodun adı verilen bataklık ve sık ormanların olduğu bir yer olup Ruslar'ın mal depolarının bulunduğu bölgedir.

Koşköl aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarından biridir.

Kotsugats aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Kourdakskaya volost, I.C/ 237: Tara tatarları'nın yerleşim yerlerindendir.

Kourdakskaya, I.C/ 237: Tara Tatarları soylarının volostlarından (nahiye) biri.

Kökbekti , III.C/ 94, 101, 153: Ruslar'ın Altay'da meskun yerlerindendir.

Kökpekti kalesi, I.C/ 190, 193 : Ruslar'ın Kazaklar'ı kendilerine tabi kılmak için bozkırda inşa ettikleri ve vilayet merkezi haline getirdikleri kalelerden biridir.

Köksinskaya Stanitsa, I.C/ 15, 16; IV.C/ 101

Köl-Ayağı, II.C/ 126: Kumandıların yaşadığı köylerden biri.

Kölöbö aulu, I.C/ 234, 235: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Krasnoyarsk, I.C/ 8, 16, 158, 174, 175, 192: Sibirya'da Ruslar'ın ilçelerinden biridir.

Kular, I.C/ 141: Bir Tatar kalesi

Kulba aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarından

Kulca kalesi, IV.C/ 93, 119, 131, 132: Kulca şehrinde bulunan kaledir.

Kulca şehri, I.C/ 16, 109, 211, 212; III.C/ 269, 270, 306; IV.C/ 9, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 36, 37, 38, 39, 43, 45, 46, 47, 50, 51, 54, 55, 58, 60, 62, 63, 64, 65, 68, 71, 72, 74, 77, 79, 81, 82, 87, 88, 89, 92, 93, 97, 100, 101, 106, 107, 115, 116, 117, 119, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144: İli nehrinin sağ sahilinde Uklık nehri mansabının yakınlarında bulunan Çin şehridir. Şehir, kale, kalenin kuzeyinde bulunan Çin şehri ve çiftliklerden oluşur.

Kulgan aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Çonskaya Uprava soyunun aullarından.

Kulikova, I.C/ 98: Radloff'un 1862 yılında yaptığı seyehat sırasında uğradığı köylerden biridir.

Kultsın aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarından.

Kurapkay aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarından biridir.

Kurmış aulu, I.C/ 235: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarından biridir.

Kutay-Köl aulu, I.C/ 235: Baraba Tatarlarının Tunuşskaya Uprava soyunun aullarından

Kuybun karakolu, IV.C/ 102: İli vadisinde Kuybun nehri boyunda bulunan bir karakoldur.

Kuygaçin, III.C/ 284, 285, 286, 287, 288, 298, 299, 300, 301, 316, 317:

Kuznetsk, I.C/ 7, 12, 15, 24, 28, 67, 70, 71, 72, 82, 166, 167, 168, 169, 173, 174, 175, 177, 178, 192, 197, 204, 205; II.C/ 9, 86, 95, 104, 107, 137: Ruslar'ın Sibirya'da Tomsk iline bağlı yerkleşim yerlerindendir.

Küçük Kovı, I.C/ 237: Tara Tatarlarının oturduğu Kourdakskaya volosta bağlı bir köy.

Kürä, IV.C/ 30, 82, 85, 87, 92, 104, 106, 128: Soyonlar tarafından Kulca şehrine verilen

Kürä kalesi, IV.C/ 92: Kürä şehrinde bulunan kaledir Çin'den gönderilen memurlar tarafından idare edilen iki adliyeye sahiptir.

Kürüküy (Beş Ev) Köyü, II.C/ 126: Kumandılar'ın yaşadığı köylerden biri.

Küsäbä aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarından

Kütäs aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarından biri.

Küvärli aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarından biri.

Kyachta şehri, III.C/ 267, 268, 282, 289, 300- IV.C/ 45: Sibirya'da Rusya ile Moğolistan arasındaki elışverişin yapıldığı ticari merkez.

Li-Çuan, IV.C/ 122: Çin vilayeti.

Londra, IV.C/ 181: İngiltere'nin başkenti.

Lüväy aulu, I.C/ 235: Baraba Tatarlarının Lübäyskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Läbäläk, I.C/ 237: Tara Tatarları'na ait Ayalinskaya volosta bağlı bir köy.

Län-Djo, III.C/ 288; IV.C/ 89, 97: Çin vilayeti..

Madär, I.C/ 207: Dsinsilik Koşununun sumınlarındandır.

Malki-Ayagusk istihkamı, I.C/ 107:

Mamonova, I.C/ 68: Radloff'un Batı Altay gezisinde uğradığı posta istasyonlarından biridir.

Mangutsun aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Mantıaş aulu, I.C/ 236: Baraba Tatarlarının Lübäyskaya Uprava soyunun aullarından

Mariynsk şehri, I.C/ 16, 23, 28, 32, 82, 192, 199; III.C/ 148, 173: Batı Sibirya'da bulunan Rus yerleşim yerlerindendir.

Mayma köyü, I.C/ 15, 66; III.C/ 311

Maysas aulu, I.C/ 235: Baraba Tatarlarının Tunuşskaya Uprava soyunun aullarından

Medine, III.C/ 78: Arabistan şehirlerindendir.

Mekke, II.C/ 322;III.C/ 78 ; IV.C/ 166, 168, 178: Arabistan'ın batısında bulunan ve Hz. Muhammed'in doğup büyüdüğü şehirdir.

Mekseyeva aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Çonskaya Uprava soyunun aullarından Meren-Da, I.C/ 208: Kokçulutların koşunlarından biridir.

Merkä kolonisi, I.C/ 217: Türkistan'ın yerleşik ahalisinden, Aulieta ilçesine bağlı bir yer.

Merke, I.C/ 17: Bir Rus köyü

Ming kasabası, IV.C/ 154: Zerafşan vadisinde, Samarkan yakınlarında bulunan ve Mingler'in yaşadığı yerdir.

Minusinsk şehri, I.C/ 8, 16 192; II.C/ 144, 145: Sibirya'da Abakan nehri boylarında bulunan Rusların meskun yerlerindendir.

Mitan kasabası, IV.C/ 156, 196: Zerefşan vadisinde bulunan bir yerleşim yeri.

Moskova, I.C/ 140, 142, 164, 168, 169, 170: Rusya'nın başkentidir.

Mulkar, I.C/ 238: Tara Tatarlarına ait Tavskontuskaya volost'a bağlı bir köy.

Mulkar, I.C/ 238: Tatarlar'ın oturduğu Tavskontunlaya volost'a bağlı bir köy.

Mumınavat, IV.C/ 154: Zerafşan vadisinde Altapa dağı eteklerinde bulunan yerleşim yerlerinden biridir.

Munk aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarından biridir.

Nanginskaya volost, I.C/ 240: Tobol Tatarlarının volostlarından (nahiye) biri.

Narım , I.C/ 26, 27, 192; III.C/ 95: Sibirya'da Tomsk iline bağlı ilçelerdendir.

Närjin Köyü, II.C/ 124: Kumandıların yaşadığı köylerden biri.

Nau bölgesi, I.C/ 218 ;IV.C/ 195: Türkistan ahalisinin yaşadığı yerlerden biridir.

Nauandak, IV.C/ 154: Zerafşan vadisinde, Cisman çayı kenarında bulunan köylerden biri.

Nemegeç, II.C/ 125, 126: Kumandıların yaşadığı köylerden biri.

Nikşi aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Nom, I.C/ 212: Hami Sartları'nın köylerinden biridir.

Novgorod, I.C/ 25: Petersburg'un güneyinde yer alan bir şehir.

Nur, I.C/ 207: Dsinsilik Koşununun sumınlarından.

Obdorsk, I.C/ 27: Batı Sibirya'da bir yerleşim birimi.

Oksol, II.C/ 95: Teleütler'in bir köyü.

Omsk (şehir), I.C/ 101, 145, 191, 192, 193; II.C/ 217, 309: Rus idaresi altında yaşayan Kazaklar'ın idari olarak yapılandığı iki vilayetten biridir.

Orenburg, I.C/ 161, 186, 191, 227; II.C/ 181; IV.C/ 20, 146: Sibirya'da bir şehir.

Oruç, I.C/ 237: Tara Tatarları'na ait Ayalinskaya volosta bağlı bir köy.

Ostrovo, I.C/ 99: Radloff'un seyehati sırasında uğradığı köylerden biridir.

Oyn, I.C/ 207: Amban Koşunun sumınlarındandır.

Ölgä istasyonu, III.C/ 237: Kobdo nehri boyunda bulunan bir istasyondur. Buradakilerin görevi Bölü istasyonundan gelen postayı Chtu istasyonuna yollamaktır.

Ösin aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Özerki köyü, I.C/ 68: Batı Altay'da bir köy.

Pagıçak, II.C/ 126: Kumandıların yaşadığı köylerden biridir.

Palbı, 1II.C/ 07: Tom boyu Tatarlarının yaşadığı köylerden biridir.

Pataş, I.C/ 212: Hami Sartları'nın köylerindendir.

Pavlodar, I.C/ 17, 191, 193; II.C/ 309 ; III.C/ 94: Kazakların idari bölgelerinden Semipalatinsk bölgesini oluşturan ilçelerden biri.

Pay , I.C/ 212: Hami Sartları'na ait bir köy.

Peking (Pekin), I.C/ 134, 160 ; II.C/ 9 ; III.C/ 184, 194, 229, 253, 258, 262, 281, 283, 287, 288; IV.C/ 47, 87, 90, 91, 92, 97, 119, 123, 126, 134: Çin başkenti.

Pencap, IV.C/ 182: Hint şehirlerindendir.

Pencikend, I.C/ 214 ; IV.C/ 148, 149, 151, 154, 164, 166, 197, 200, 211: Orta Zerefşan vadisinde Buhara Hanlığını oluşturan beyliklerdendir. Zerefşan vadisinin meskun yerlerindendir. Büyük bir kalesi olan küçük bir şehirdir. Zerafşan'ın sol sahili üzerinde bulunur.

Perm vilâyeti, I.C/ 135, 191: Rus şehirlerindendir.

Pernäş, I.C/ 237: Tara Tatarları'na ait köylerden biri.

Perovsk ilçesi, I.C/ 228, 231, 232: Türkistan umum valiliğinde, Kırgızlar'ın yaşadığı ilçelerden biridir.

Petersburg, I.C/ 22, 161, 188; II.C/ 7, 8; III.C/ 100, 101, 107, 157: Rus şehirlerindendir.

Posta İstasyonları, I.C/ 18, 103, 104; II.C/ 224, 299: Rus kolonileridir. Her istasyonda, on kozak ile dört arabacı bulunur.Askerler seyehat edenlere ve postaya refekat etmek için bulunur. Ağaş yada kerpiç binalar ve ahırdan oluşan bir düzene sahiptir.

Prag, I.C/ 20: Çek cumhuriyetinin başkentidir.

Pras Pältärindä, I.C/ 73, 74-II.C/ 107, 108: Mras Boyu Tatarlarının oturduğu köy.

Protoka, I.C/ 73-II.C/ 104, 107, 109: Tom boyu Tatarlarının oturduğu köy.

Sala köyü, I.C/ 148: Tobol Ttarlar'ının köyü.

Salcak, I.C/ 207: Dsinsilik Koşunun sumınlarındandır.

Samal (Yarkent), IV.C/ 111: Solonların şehri. Tatarca adı Yarkent'tir.

Samar, IV.C/ 106, 141: Kazakların Car-Kent dediği şehir olup Ongkor-Solonlarla Şibälerin oturduğu ve 250 evden ibaret yerleşim merkezidir. Etrafı kürkle süslü kırmızı sancakları vardır.

Sargatskaya, I.C/ 145, 237, 238: Tara Tatarları soylarının volostlarından (nahiye) biri.

Sarıbalık aulu, I.C/ 235: Baraba Tatarlarının Tunuşskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Sarı-Soyong, I.C/ 208: Kokçulutların koşunlarındandır.

Sartlan aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Semenova aulu, I.C/ 235: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun

aullarındandır.

Semerkant, I.C/ 17, 185, 187, 213, 217; IV.C/ 148, 149, 154, 155, 156, 157, 158, 161, 162, 165, 166, 167, 170, 172, 175, 176, 177, 178, 182, 183, 185, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 199, 204, 210, 211, 218: Bugün Özbekistan'a ait olan şehir, Orta Zerefşan vadisinde Buhara Hanlığını ait şehirlerdendir. Radloff tarafından Orta Asya'nın Mekke'si şeklinde nitelendirilen Semerkant şehri, Zerafşan nehrinin sol sahilinde, bulunur. Şehirde, Timur zamanından kalma yapılar bulunur.

Semerkant kalesi, IV.C/ 165, 175: Semarkant şehrinin güneyinde yer alır. Cadde ve sokaklarla örülü kalenin ortasında emirin sarayı bulunur.

Semipalatinsk, I.C/ 13, 15, 17, 18, 25, 31, 101, 102, 103, 104, 105, 109, 110, 111, 114, 193 ; II.C/ 208, 217, 309, 312; III.C/ 93, 94, 98; IV.C/ 9, 20, 21, 22, 25, 27, 28, 130: Rus , Tatar ve Kırgızlardan oluşan bir şehir olup 1718'de kurulmuştur. Şehrin adı kurulduğu bölgede bulunan yedi Moğol manastırından gelmektedir.

Semireçinskaya oblast (Yedisu Bölgesi), I.C/ 105, 193, 230: Rus idaresi altındaki Kırgız bozkırında bulunan ilçelerdendir.

Sergiopol, I.C/ 13, 14, 15, 16, 17, 102, 103, 104, 105, 108, 110, 193; II.C/ 188, 208, 309 ; III.C/ 2, 90, 98, 117, 172: Kazakların idari bölgelerinden Semipalatinsk Bölgesi'ni oluşturan ilçelerden biri.

Sıbırgı köyü, II.C/ 109: Mras boyu Tatarlarının oturduğu köylerden biridir.

Sibir, I.C/ 136, 137, 138, 143, 154, 168, 185, 201, 206: Tatarlar tarafından İsker şehrine verilen ad olup aslında Közüm devleti'nin adıdır. Ruslar, bütün Kuzey Asya düzlüğüne bu ismi vermişlerdir.

Sir Daryinskaya Oblast, I.C/ 212, 217, 218, 224, 228: Rus idaresi altındaki Kırgız bozkırında bulunan ilçelerdendir.

Sirä-Bu-Lak, IV.C/ 193: Zerefşan vadisinin güney sınır dağlarında bulunan bir köy.

Sôk (Sok) karakolu, III.C/ 227, 250, 279, 280, 312: Çin sınır karakoludur. Sınır karakollarının en kuvvetlisi olup, burada 100 den fazla asker barındırır. Askerlerin silahları ancak kılıçla yaydan ibarettir. Sok istihkâmında ancak 4 tane ateşli silâh mevcuttur. Onlar için Çin'den barut gelmez, bunu el altından Rus tüccarlarından kendileri satın alırlar. Subaylar, aynı şekilde askerler de, buraya 3 yıl için gönderilirler. Onlar maaşlarım yılda iki taksitle alırlar, fakat bu maaş gümüşle değil de, burada değeri takriben 1,5 ruble tutan tahta çayla ödenir.

Sokolova köyü, I.C/ 70: Radloff'un batı Altay gezisi sırasında uğrdığı köylerden

birtanesidir.

So-lin, I.C/ 125: Çin kaynaklarına göre Uygurlar'ın oturdukları bölge.

Solkoy, I.C/ 70; II.C/ 1, 91, 92: Teleütler'in köylerinden biri.

Soyang, I.C/ 207: Amban Koşunun sumınlarındandır.

Staraya-Krepost, I.C/ 101: Kozak istihkamlarından biri olup Semi palatinsk kalesine verilen addır. Semipalatinsk şehri bu kalenin olduğu yere kurulmuştur.

Stockholm, I.C/ 24, 25: İsveç'in başkentidir.

Surgut, I.C/ 26, 27, 142, 164: Tobolsk iline bağlı bir ilçe.

Suyenga istihkamı,I.C/ 68: Radloff'un Batı Altay gezisinde uğradığı posta istasyonlarından biridir.

Sü-Ding (Süding), IV.C/ 46, 82, 83,139, 140, 144: Çinliler tarafından İli vadisinin doğu kısmında kurulan yedi şehirden birisidir. Bu şehirlerin herbirinde kaleler mevcuttur.

Şabık aulu, I.C/ 232: Baraba Tatarlarının Tereninskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Şagır aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Şakar, I.C/ 238: Tatarlar'ın oturduğu Tavskontunlaya volost'a bağlı bir köy.

Şalu aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Şara-Bulik istasyonu (Şarabulik), III.C/ 248, 263: Batı Moğolistan'da Şara-Bulik nehri üzerinde kurulmuş olan bir posta istasyonu.

Şaydan, IV.C/ 200: Zerafşan vadisinde Tacikler'in köylerinden biri.

Şebalina köyü, I.C/ 42; III.C/ 271, 308: Sebe nehri kenarında bir yerleşim yeridir.Radloff, Altay seyehati sırasında, diğer Altay köylerine nazaran daha medeni ve müreffeh olduğunu söylediği "Şabalina " adlı köyden bahseder. Bu durumu da bu köyün ahalisinin Rus olmasına bağlar.

Şensi vilâyeti, IV.C/ 122: İli vasinde bulunan Mançu vilayetlerindendir.

Şeyhlar-Aul, I.C/ 237: Tara Tatarları'nın yerleşim yerlerindendir.

Şibenka köyü, I.C/ 34: Radloff'un Altay gezisinde uğradığı yerleşim yerlerindendir

Şibi aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarından

Şilina köyü, I.C/ 34: Radloff'un Altay gezisinde uğradığı yerleşim yerlerindendir

Şmakova, I.C/ 68: Batı Altay gezisinde Radloff'un uğradığı köylerden biri.

Şor-Kuduk, IV.C/ 193, 196: Zerafşan vadisinde güney sınır dağlarındaki yerleşim yerlerinden biridir.

Şorsina köyü, I.C/ 98, 99: Radloff'un Altay gezisinde uğradığı yerleşim yerlerindendir

Şubenka köyü, I.C/ 34: Radloff'un Altay gezisinde uğradığı yerleşim yerlerindendir.

Şulgin-Log köyü, I.C/ 66: Katunya nehri civarında bulunan bir köydür.

Şänsi, IV.C/ 80: Eski Uygur vilayetlerinden biridir.

Tak, I.C/ 212: Hami Sartlarının oturduğu köylerdendir.

Talki, IV.C/ 19: Çinlilerin Tarci şehrine verdikleri ad.

Talman istasyonu, I.C/ 68: Batı Altay 'da bulunan posta istasyonlarındandır.

Tara şehri, I.C/ 17, 28, 142, 237, 238: Rusların İrtiş nehrinin batı kıyısında, Tura nehrine yakın yerde kurdukları şehirlerdendir.

Tarbıt, I.C/ 208: Kokçulutların koşunlarındandır.

Tarci şehri, IV.C/ 19, 31, 82, 122, 138: İli vadisinde Dan adı verilen bölgede bulunan ve Çinliler ile Dungenler'in yaşadığı şehirlerdendir. Tarlar-Börgümak, I.C/ 237: Tara Tatarları'na ait Ayalinskaya volosta bağlı bir köy.

Tardji, IV.C/ 83: Chambing kolonistlerinin oturduğu küçük noktalara verilen addır.

Tarsk, I.C/ 21: Tobolsk iline bağlı bir ilçe

Tarşamul aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarından biridir.

Tartas aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarından biridir.

Taslar, I.C/ 237: Tara Tatarları'na ait Ayalinskaya volosta bağlı bir köy.

Taşar, I.C/ 212: Hami Sartları'nın Tiyanşan'ın güneyindeki köylerindendir.

Taşkend, I.C/ 18, 102, 114, 184, 185, 186, 187, 193, 211, 213, 217, 218, 225, 226, 227, 230, 232; II.C/ 182, 204, 207, 247, 251, 311; IV.C/ 27, 62, 147, 182, 188, 192, 195, 200: Türkistan'da Kırgızların yerleşim yerlerinden biridir. Bugün Özbekistan sınırları içindendir.

Taştü, I.C/ 98: Tatar köyü

Tatar Kulcası, IV.C/ 30, 46,49, 50, 54, 60, 62, 74, 107, 124, 138, 140: İli vadisinde Almatı şehrinin yanında bulunan tarihi bir şehirdir. Sonradan Çin vilayeti haline sokulan bu Tatar şehrinin batısında yedi kale kurularak bunlardan birisine Kulca adı verilmiştir. Kulca diye bilinen şehir Tatar Kulcası'ndan sonra kurulan bir vilayettir.

Tava, I.C/ 238: Tatarlar'ın oturduğu Tavskontunlaya volost'a bağlı bir köy.

Tavskontuskaya, I.C/ 237, 238: Tara Tatarları soylarının volostlarından (nahiye) biri.

Tayaş, I.C/ 81-II.C/ 114: Mras boyu Tatarları'nın oturduğu köylerden biri.

Temik-Da, I.C/ 208: Kokçulutların koşunlarındandır.

Temir aulu, I.C/ 235: Baraba Tatarlarının Lübäyskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Temürtä, I.C/ 212: Hami Sartlarının köylerindendir.

Tibet, I.C/ 132, 133, 156, 159, 160: Çin'de beş özerk bölgeden biridir.

Timokva köyü, I.C/ 70: Batı Altayda Radloff'un seyahatı sırasında uğradığı köylerdendir.

Tobol ili, I.C/ 19: Sibirya'da Ruslar'ın meskun yerlerindendir.

Tobol-İşim bölgesi, I.C/ 19, 20, 21, 24, 30: Sibirya'nın güneydoğu kısmınında Tobol vilayetinin Yalutrovsk, Kurgan, ve İşim ilçelerini içine alır. Rusya'nın iskan bölgelerindendir. Sanayi bakımından önde gelir.

Tobolsk bölgesi, I.C/ 21, 22, 23, 24, 30: Sibirya'da Ruslar tarafından iskan edilmiş bir alandır. Bu alan, Tobol-İşim ve Baraba bölgesinin kuzeyinde Tobolsk vilayetinin Turinsk, Tobolsk ve Tarsk ilçelerini içine alır.

Tobolsk ilçesi, I.C/ 161, 236, 237, 239: Tobolsk vilayetinin ilçelerindendir.

Tobolsk vilâyeti, I.C/ 13, 14, 17, 19, 20, 21, 23, 24, 30, 32, 26, 136, 138, 142, 145, 152, 153, 191, 238, 240, 241: Sibirya'da Ruslar'ın meskun yerlerindendir.

Tokmak şehri, I.C/ 17, 18, 115, 213, 220, 224: Makyeşeff'ten alınan bilgiye göre Kara-Kırgızların ikamet ettiği yerleşim birimidir.Kırgızistan sınırları içerisindedir

Tomsk bölgesi, I.C/ 23, 27, 28, 29, 30: Batı Sibirya'daki Rus iskan yerlerinden olan bu alan Tomsk ili ve buna bağlı Tomsk ile Mariynsk ilçelerini içine alır.

Tomsk vilayeti, I.C/ 20, 23, 24, 26, 155, 165, 199: Batı Sibirya'da Rusların meskun yerlerindendir.

Trabzon, I.C/ 24: Karadeniz bölgesinde Tarihi Bizans'a kadar dayanan şehir.

Tsäkü aulu, I.C/ 235: Baraba Tatarlarının Tunuşskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Tsuratsın aulu, I.C/ 235: Baraba Tatarlarının Tunuşskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Turfan, IV.C/ 56, 66, 72: Doğuu Türkistanda bulunan şehir devletlerdendir.

Turgen, IV.C/ 106, 108, 110, 111, 112, 135, 141: İli vadisinde Borochudzir nehri boylarında, Solonların yerleştiği yerlerden biridir.

Turinsk ilçesi, I.C/ 21, 191, 241: Ruslar'ın Sibirya'daki meskun yerlerinden Tobolsk vilayetine bağlı yerleşim yeridir.

Tümen, I.C/ 17, 31, 32, 141, 142, 149, 182, 191, 236, 237, 238, 239, 240; II.C/ 208: Ruslar'ın Sibirya'daki meskun yerlerinden Tobolsk vilayetine bağlı yerleşim

yeridir. Bu şehir Sibir Hanlığı'nın da bir ara başşehri olmuştur.

Türägäş, II.C/ 124, 126: Kumandılar'ın yaşadığı köylerden biri.

Türgen, I.C/ 18: Solonlar'ın şehri.

Türkistan ilçesi, I.C/ 217, 229: Türkistan'da Sir Darinskaya Oblast'a bağlı bir ilçedir.

Türkistan, I.C/ 17, 25, 183, 185, 186, 187, 188, 189, 213, 217, 219, 225, 227 ; III.C/ 301; IV.C/ 147: Güneyden Gürgan Nehri, Horasan Dağları, Kopet Dağı, Kuhî Baba, Mezdûran, Tapcak ve Ak Dağları, Hindukuş Sırtları, Mustag-Kuenker Sıradağları; doğudan, Doğu Türkistan'ın doğu hudutları, Sucav civârında 98°50' kuzey paraleli, 40°50' doğu meridyeni noktası; kuzeyden Cungarya ve Kazakistan'ın kuzey hudutlarını meydana getiren İrtiş Havzası ve Aral-İrtiş su ayırımı hattının kuzey yamaçları; batıdan Kuzey Ural Dağı, Yayık Nehri, İdil'in denize döküldüğü yer olan Bökey Orda ve Hazar Deniziyle çevrilidir. Türkistan, Türklerin yurdu mânâsınadır. Târihî geçmişi çok uzundur. Binlerce yıldan beri Türklerin yurdu olup, topraklarında pekçok devlet kuruldu.Türkistan'ın târihi eskiden Türk devletleri, Çinliler, Moğollar, 19. yüzyıldan îtibâren de Ruslar, Çinliler, Afganlılar, İranlılarla alâkalıdır.

Tyeplo-Klyuçinskaya, I.C/ 108: Batı Altay'da bir kozak kolonisidir. Yazın da suyundan dolayı yabancılar tarafından ziyaret edilen bir hamam özelliği taşır. Kırgızlar tarafından "Arasan" şeklinde adlandırılır.

Tyukalinsk, I.C/ 20: Ruslar'ın, Batı Sibirya'daki meskun yerlerinden Tobolsk vilayetine bağlı bir ilçedir.

Täppiş, I.C/ 237: Tara Tatarlarının oturduğu Kourdakskaya volosta bağlı bir köy.

Uba aulu, I.C/ 233: (1) Baraba Tatarlarının Çonskaya Uprava soyunun aullarındandır. (2) Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Ucha istasyonu, III.C/ 242: Chatu nehrinin kollarından Ucha boylarında bulunan istasyondur.

Ufa vilâyeti, II.C/ 254: Ulu-Ayıl, I.C/ 70: Teleütler'in köylerindendir.

Ulalu, II.C/ 78, 85, 86: Teleütlerin aullarından biridir.

Ulasutay, III.C/ 272, 283, 284, 290, 299, 301, 303, 305, 313, 315, 318: Batı Moğolistan vilayetlerinden biri.

Ulugusski, I.C/ 102: Kozak isthkamlarındandır

Ulus Taş, II.C/ 111: Mras boyu Tatarlarının oturduğu köylerden biri.

Ulu-Şäbis aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarından

biridir.

Uluts aulu, I.C/ 234: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarından biridir.

Ura-Täpä şehri, I.C/ 17, 213, 214, 218, 219; IV.C/ 188, 195, 199: Çoğunlukla Tacikler'in oturduğu Türkistan şehirlerindendir.

Urgut şehri, I.C/ 216; IV.C/ 154: Altaba dağı eteklerindeki meskun yerlerdendir.

Urumçi, IV.C/ 43, 80, 101, 108, 122, 123, 129: İli vadisindeki Çin vilayetlerindendir. Uygurlar'ın eski yerleşim yerlerindendir.

Usunarga, II.C/ 112: Mras boyu Tatarlarının oturduğu köylerden biri.

Uş-Tamak, I.C/ 237: Tara Tatarları'nın köylerindendir.

Utus, I.C/ 238: Tatarlar'ın oturduğu Tavskontunlaya volost'a bağlı bir köy.

Ükök, III.C/ 312: Çin karakollarından biri.

Ülgö istasyonu, III.C/ 240: Chatu nehri civarında bir istasyondur. Moğollar a ait yedi yurt vardır. Chalchalar, dağ sırtlarmdaki bu gibi serin yerleri yayla için tercih ederler. Burada bulunan askerlerin yarısı Bölü'den, yarısı da Chatu'dandır.

Ürgül aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarından

Ürtö, III.C/ 228, 237, 244, 245, 246, 248, 264, 284: Kobdo-Kuygaçin (Kökö-Choto) yolu üzerinde, resmî haberleşmeyi ve buralarda seyahat eden tüccarların güvenliğini sağlamak için kurulan Moğol askeri istasyonlarıdır.

Ürtö Bordurgasun, III.C/ 228: Kobdo'da hava ve bitki örtüsüne göre yer değiştiren bir Moğol istasyonudur. İstasyonun ahalisi buraya kendi isteği ile gelmiş Chalcahlar'dan oluşmaktadır. Bu kişiler Karakol hizmetinde kullanılmazlar. Her yıl köyden beş kişi hizmete girer (posta hizmeti) ve hizmet karşılığı olarak gümüş ve buğday alırlar. Buğday, Kobdo civarında ziraat maksadıyla hükümet tarafından yerleştirilmiş olan Chambing (Çin askerleri) tarafından yetiştirilmektedir. İstasyona mensup 5 askerden her biri beşer at, yâni hepsi 25 at hazır bulundurmakla mükelleftirler. Bunların vazifesi umumiyetle resmî evrakı ikinci istasyona götürmekten ibarettir. Vazife ile seyahat eden askerlere at temin eder ve kılavuz verirler. Çok sayıda at lâzım olduğu takdirde, istasyon âmiri olan askerler bunları civarda yaşayan Türbötler'den temin ederler. Burada yaşayan kimselerden, posta hizmetinden başka bir vazife istenmez, bundan başka her türlü vergiden de muaftırlar.

Ürüs-Kargalu aulu, I.C/ 235: Baraba Tatarlarının Turaşskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Vagayskaya volost, I.C/ 239: Tobol Tatarlarının volostlarından (nahiye) biri.

Varşova, I.C/ 25: Polonya'nın başkenti.

Venedik,III.C/ 83. İtalya'nın kuzeydoğusunda bir şehirdir.

Vernoye, I.C/ 16, 17, 18, 102, 104, 105, 193; II.C/ 208 ; III.C/ 93, 96; IV.C/ 9, 31, 46, 50, 103, 118, 121: Rus vilayetlerindendir.

Vernoye kalesi, I.C/ 190: Ruslar'ın Kazaklar'ı kendilerine tabi kılmak için bozkırda inşa ettikleri ve vilayet merkezi haline getirdikleri kalelerden biridir.

Viyana, I.C/ 25; IV.C/ 181: Avusturya'nın başkentidir.

Yalutrovsk, I.C/ 17, 19, 191, 236, 237, 240, 241: Tobolsk iline bağlı ilçelerden biridir.

Yanaba aulu, I.C/ 235: Baraba Tatarlarının Tunuşskaya Uprava soyunun aullarındandır.

Yanbay köyü, IV.C/ 156: Zerefşan'ın kuzeyinde Semerkand yolu üzeirnde bulunan bir köydür.

Yangas, IV.C/ 200: Zerafşan vadisi halklarından olan Tacikler'in köylerindendir.

Yangı- Kurgan, I.C/ 17, 18, 214; IV.C/ 157, 196, 162, 188, 196, 197: Zerefşan vadisinde bir kasabadır. Bölgede kurulan pazarlardandır.

Yangıldı aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarından

Yanıng aulu, I.C/ 233: Baraba Tatarlarının Barabinskaya Uprava soyunun aullarından biridir

Yarkent, I.C/ 211; IV.C/ 56, 77, 111, 143: bkz."Samal"

Yarkın aulu, I.C/ 235: Baraba Tatarlarının Tunuşskaya Uprava soyunun aullarından biridir.

Yasaulskiye yurtıy, I.C/ 240: Tatarlar'ın Nanga soyunun meskun yerlerindendir.

Yaskalbinskaya volost, I.C/ 240: Tobol Tatarlarının volostlarından (nahiye) biri.

Yaş-Tura, I.C/ 72: Altaylıların Abatura'ya (Baba şehir) karşılık Biyst şehrine verdiği "genç şehir" anlamına gelen addır.

Yedisu bölgesi, IV.C/ 142: bkz."Semireçinskaya Oblast"

Yenisey vilâyeti, II.C/ 1; III.C/ 268:

Yıstıt, III.C/ 185: Batı Moğolistan'da bir nehir olup aynı zamanda Yıstıt boyunda bulunan Çin sınır karakolunun adıdır.

Yurtuçak, I.C/ 17: Tatar köylerindendir.

Yün-Nan (Yü-Nän) vilayeti, III.C/ 288; IV.C/ 97, 122: Çin vilayetlerindendir.

Zagraniçniya mesta, I.C/ 102: . "Sınır ötesi anlamına gelmektedir." Semipalatinsk ilinin güneyindeki bozkır mıntıkasına verilen addır.

Zala, I.C/ 17: Bir Tatar köyü.

Zamin, I.C/ 17, 213, 214, 218; IV.C/ 195: Türkistan'da, Cizak ilçesine bağlı meskun yerlerdendir.

Zauskan, I.C/ 17: Bir Tatar köyü.

Zıngalı, I.C/ 149: Tatar kahramanlarını öven bir şarkıda geçen bir şehir adı.

Züplä (köy), I.C/ 237: Tara Tatarları'na ait Ayalinskaya volosta bağlı bir köy.

Zäykä aulu, I.C/ 236: Baraba Tatarlarının Lübäyskaya Uprava soyunun aullarındandır.

I. 1. 32. Yiyecek, içecek kültürü

ak erimşik, II.C / 202: Erimşik peyniri yapılırken sütün kazanda kaynaması sırasında, koyulaşmış süte verilen addır.

arakı, II.C/ 56, 116:Kondoma Tatarlarının arpa unundan yaptıkları bir tür içkidir.

arçi, 229: İri taneli peynir

arpa birası, III.C/ 64, 246: Altaylar'da arpadan yapılan içkidir. Moğollar, Karaorman Tatarları, Şor ve Teleütlerde yaygındır.

ayı sarımsağı (Allium ursinum), II.C/ 106, 108:Altaylıların severek yediği keskin kokulu bir tür sarımsaktır.

ayran, II.C/ 27, 52, 53, 54, 56, 63, 142, 143, 200, 203, 214, 275; IV.C/ 210 : Ekşi inek sütü. Süt su le hafifletilip bir kazana konulur. İçerisine ekşi süt katılıp ateş üzerinde koyulaştırılarak tulumlara konulur ve dövülür. 24 saat sonra ayran adı verilen yiyecek elde edilmiş olur.

bai-choa-ça (Kara çay), III.C/ 289: Çinlilerin Kopdo pazarına getirdikleri çay çeşitlerinden biridir.

baichu çayı, IV.C/ 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 43: Ruslar tarafından Kulcadan ithal edilen mallardan biridir.

baursak, II.C/ 203: Kazaklarda ufak taneli hamur işi yemek çeşididir. baichu çayı, IV.C/ 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 43: Ruslar tarafından Kulcadan ithal edilen mallardan biridir.

beş parmak (bäş-barmak), II.C/ 204, 275: Kazaklarda ev sahibi misafire kendisi için pişirilen etin en iyi parçalarını ikram eder. Misafir bir miktar et ile yağı küçük parçalar halinde doğrayarak sağ elinin parmakları ile hazır olan diğer kimselere

sunar.Bu sunma olayına verilen addır.

bira, II.C/ 318: Kara-Kırgızların arpadan yaptığı içecek olup kışın da bundan rakı kaynatırlar.

çavdar ekmeği, I.C/ 38: Çavdardan yapılan ekmektir.

Çegän, II.C/ 53, 63: Ekşi kısrak sütü.

Çin lokantaları, IV.C/ 38:

çin-lan-ça, III.C/ 289: Çinlilerin kopdo pazarına getirdikleri çaylardandır.Tatarlar Atbas-çay adını verirler. Bu, tahta çaya nazaran bir derece daha iyidir, fakat o kadar sert sıkıştırılmamıştır. Moğolistan'da evlerde yaşayan Mançu'lar tarafından kullanılır ve azar azar ithal edilir.

da-ban-sı-ça, III.C/ 288: Çinlilerin Kobdo pazarında ençok ihraç ettikleri çay çeşitlerinden biridir.

da-ça, III.C/ 288: Çinlilerin Kobdo pazarında ençok ihraç ettikleri çay çeşitlerinden biridir.

djing-djuang-sı-ça, III.C/ 289: Çinlilerin ürettikleri tahta çayların ikinci cinsidir. Bunlar da, aynen büyük levhaların yapıldığı yerlerde meydana getirilirler, fakat küçük ve ince olurlar. Ancak zengin Moğollar tarafından kullanılır.

ekşi süt, II.C/ 53, 200, 214: bkz."ayran"

erimşik (irimçik), II.C/ 53, 54, 56, 202, 203: Kazakların koyun sütünden yapmış olduğu ufak taneli peynir. Bunu yapmak için kazaklar kurutulmuş yeni doğmuş kuzu midesi bulundururlar.

fu çayı, IV.C/ 24, 25, 26, 29, 42, 43, 109: Çinlilerin ürettikleri ve sürekli içtikleri çaylardan biridir.

ispirtolu içkiler, II.C/ 116: Kondoma Tatarlarının kandık köklerinden ve arpa unudan yaptıkları içecekler.

kalba, II.C/ 106, 113, 116 ; III.C/ 208: (Ayı Sarımsağı) (1) Şorların toplayıp yediği köklerden biri. (2) Soyonların fakir olanlarının temel gıdalarındandır.

kandık kökleri, II.C/ 115, 116 ; III.C/ 174, 208: (1)Tatarların hem taze iken yedikleri hem de su yada sütte pişirerek kurutup yedikleri yemek malzemesi. (2) Şorların toplayıp yediği köklerden biri. (3) Soyonların fakir olanlarının temel gıdalarından.

Kanton çayı, III.C/ 290: Çin şehirlerinden olan Kanton'da üretilen çaydır.

karagan kökleri, III.C/ 242: Urahayların, köklerini kurutulmuş arpa samanı ile döğerek

bunu çay yerine kullandıkları bitki.

katık (beyaz peynir), II.C/ 214: Kazaklarda ayran adı verilen "ekşi süt" ün bir kısmından su katılmadan pişirilerek elde edilen peynir.

Kazak kımızı, II.C/ 228: Kazakların at sütünden yaptığı kımız çeşiti.

kazı, II.C/ 229: Kazaklarda atın tuzlanarak bağırsaklara doldurulan sonra da tütsülenerek sucuk gibi yenen karın yağı.

kımız, I.C/ 121, 122, 123, 148; II.C/ 27, 53, 56, 77, 133, 180, 221, 227, 228, 232, 259, 275, 282, 283, 296, 301, 307;III.C/ 64, 206, 208, 224, 246: Türk boyları arasında yaygın bir şekilde kullanılan At sütünden yapılmış çok içildiğinde sarhoşluk veren bir içecektir. Kımız insanlara sunulurken ona büyük saygı gösterilir ve ancak erkekler tarafından sunulur. Kımız sunma işini evin en yaşlısı yada ev sahibi yapar.

kısrak sütü, I.C/ 121, 131; II.C/ 222, 227, 229, 232: Altay'da topluluklar hem gıda olarak tüketir hem de kımız yapmakta kullanırlar.

kızıl arakı, II.C/ 110: Mras boyu Tatarlarının kullandığı bir tür rakı.

kurt, II.C/ 202, 203, 214: Kazaklarda ayran adı verilen "ekşi süt" ün bir kısmından su katılmadan pişirilerek elde edilen katıktan yapılan peynir.

ortan cilik, II.C/ 203: Kazaklarda pişirilen koyunun ön bacak butlarına verilen ad.

pelmen, IV.C/ 104: Şibälerde, içine ince kıyma sarılmış hamur parçalarının et suyunda pişirildiği bir yemek çeşididir.

peynir, II.C/ 28, 53, 54, 133, 142, 200, 201, 202, 214: Sütten elde dilen bir yiyecek.

rakı, I.C/ 29, 30, 130, 157, 162; II.C/ 27, 34, 41, 52, 53, 56, 60, 62, 64, 73, 74, 76, 79, 106, 110, 116, 117, 118, 142, 302, 318; III.C/ 147, 222, 246, 257, 265; IV.C/ 17, 39, 79, 80, 92, 117, 137, 179, 180, 210: Sibirya halkları arasında, ve Çin'de tüketilen alkollü içkidir. Ruslar'ın ve Çinliler'in zahireden, Hakaslar'ın ise lapadan yaptığı bu içecek Türk halklarının içkisi kımız kadar yaygındır. Bugün, rakı, yalnız kuru üzüm alkolünün veya tarımsal kökenli etil alkol ile karıştırılan kuru üzüm alkolünün 5000 L veya daha küçük kapasiteli geleneksel bakır imbiklerde anason tohumu 8Pimpinella anisium9 ile ikinci kez destillenmesiyle üretilen içecek olarak tanımlanır.

Rus rakısı, II.C/ 64, 86: Zahireden yapılan bir içki.

sarı erimşik, II.C/ 202: Erimşik peyniri yapılırken sütün kazanda suyu buharlaşıp biterek esas peynir maddesinin ortaya çıkmış halidir. Geriye kalan sarı parçalara bu ad

verilir.

sau-mal, II.C/ 228: Henüz ekşimemiş kımıza verilen ad.

sorpa, II.C/ 205: Kazaklarda kaynamış et suyuna verilen ad.

süt rakısı, II.C/ 52, 56, 64, 140, 301, 318; III.C/ 208, 229, 246: Altay'da, ayran ile kımızın bir kazanda kaynatılarak çıkan su buharı ve alkolden elde edilen rakı.

şakayık kökleri (Paeonia Anomala), II.C/ 116: Şorların toplayıp yediği köklerden biri.

şal, IV.C/ 190: Ayıklanmamış pirinç.

şalap, II.C/ 228: Kazaklarda su ile karıştırılmış kımıza verilen ad.

şang-yün-ça, III.C/ 288, 289: Çinlilerin Kobdo pazarına getirdikleri tahta çayların en iyisi olup Moğollar arasında en makbul olanıdır. Piyasaya çok az çıkarılır. Sebebi de fabrika sahiplerinin bu ürettikleri bu çayla Çin hükümetine vergi ödemeleridir. Çin hükümeti de memurlarına maaaş ödemesinde bu çayı kullanmaktadır.

şarap, I.C/ 30, 31, 84, 121: Üzüm ya da başka meyvelerin sularını mayalama suretiyle elde edilen içecektir. Rusya'dan Sibirya'ya gönderilen mallardandır.

şerbät, IV.C/ 210: Baldan yapılan bir içkidir. Hava almayacak şekilde testilere konularak yere gömülür. Sonra su katılarak içilir.

tahta çay, II.C/ 27; III.C/ 181, 185, 192, 193, 229, 230, 250, 251, 275, 276, 288, 294, 307, 317 ; IV.C/ 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 42, 43, 68: Çinlilerin ürettikleri çaylardandır.

Talkan, II.C/ 116, 124, 214: Kızartılmış un.

Tärmäk, II.C/ 124: Kumandıların buğday ve çavdardan yaptıkları küçük ekmekler.

tereyağı, II.C/ 52, 54, 83, 108, 116, 142, 201, 203, 214: Sütten elde edilerek tüketilen gıda maddesidir.

tokpak cilik, II.C/ 203: Kazaklarda pişirilen koyunun arka bacak butlarına verilen ad.

tosu, III.C/ 246: Moğollarda hamur işi bir yemek çeşidi.

Tsaulau çayı, IV.C/ 24, 25, 26, 43: Çin'de üretilen ve ticareti yapılan çay çeşididir.

tuğla çayı, II.C/ 52: Bir çay çeşididir.

uyutku, II.C/ 214: Ayran yapılırken kullanılan süte katılan ekşi süt.

yabanî turp, III.C/ 208: Soyonlar'ın fakir olanlarının tükettiği yiyecektir.

yeşil çay, IV.C/ 21, 26, 27, 29, 43, 210: Çin'de üretilen bir çay çeşidi.

zambak kökü (sarımsağı) (Lilium Martagon), II.C/ 116, 108; III.C/ 208: Altaylar'da fakir olanların toplayıp yediği köklerden biridir.

I. 1. 33. Diğerleri

Çin yıllıkları, I.C/ 119, 120, 121, 123, 129, 130, 134, 209 ; III.C/ 122, 123, 152, 163, 164, 168: Çinli tarihçilerin tuttuğu belgeler.

çocuğa ad verme, II.C/ 57, 71, 141: (1) Altaylılarda çocuk doğduktan hemen sonra aile reisi tarafından yapılır. Bu ya doğumdan sonra yurta ilk giren şahsın adı yada ilk söylenen eşya adı olabilir. Bazen de doğumdan sonra ilk gelen kimsenin dikkatini çeken bir ad olabilir. Örneğin sarıbaş. Önceki çocuklar ölmüşse yeni doğan çocuğa kötü bir ad takarlar. Örneğin İt-ködön (İt götü yada balçık gibi) Zenginler ad verme dolayısıyla meclis toplayıp merasimle çocuğa ad veririler. (2) Abakan Tatarları'nda yeni doğan cocuğa ilk önce Tatar adı verilir. Altı ay sonra da resmen vaftiz edilerek Hristiyan adı verilir. İkinci ad normal hayatında kullanılmaz

Djo-Sang, III.C/ 255: Kobdo şehrindeki mabedde bulunan şekillerdendir. Bu oyulmuş şekil, kara ve korkunç yüzlü bir savaşçıyı temsil eder.

Dschagataische Studien, III.C/ 83; IV.C/ 204: Vambery'nin bir eseri.

Dungen isyanı, IV.C/ 124: Mançulara karşı İli vadisinde Dungenler tarafından yapılan isyandır.

enfiye, II.C/ 253, 302; III.C/ 189, 206, 293: Çin'den Altaylara geçmiş ve özellikle Dvoyedanlar arasında yayılmıştır. Enfiye, içinde tapa ile küçük bir kaşık bulunan dar ağızlı küçük şişelerde taşınır. Tütün bu kaşıkla başparmağın arkasına konur ve oradan buruna çekilir. Soyon ve Türböt'lerde tütün şişesi sunulması, Altaylı dvoyedanların pipo sunma merasimine benzer.

Erdkunde von Asien, I.C/ 126: Ritter'in eseri.

Guan-Ping, III.C/ 255: Kobdo şehrindeki mabedde bulunan şekillerdendir. Bu oyulmuş şekil düşünceli çehresi ve her iki elinde bir kılıcı olan bir kumandanı temsil eder.

güreş, II.C/ 141, 276: Türkler'in ata sporu.

heykel, III.C/ 114, 117, 118, 255

İli isyanı, IV.C/ 109, 121: 1862 yılında Şensi vilayetinde Müslüman Çinliler (Dungenler) tarafından Çin hükümetine karşı başlatılan ve kısa sürede yayılan harekettir. Bu isyan sonunda Tarançiler de Dungenleri yenerek Kulca Sultanlığı adında bir İslam devleti kurmuşlardır.

Karaulnıy-Yar, I.C/ 140: Közüm'ün Yarmak ile savaş yaptığı yerlerden birisi

kaufa ipeği, II.C/ 8: Kalan vergisi olarak verilen mallardan biri.

kızıl tütün, III.C/ 293: Sarı renkte ve zayıf bir tütün çeşidi olup Moğollar tarafından tercih edeilir.

Kök-Taş, IV.C/ 175, 176: Semerkant şehrinde emîrlerin (hükümdar) tahta çıktığı taştır. Mavi damarlı beyaz bir mermer bloktan ibarettir.

kung, II.C/ 316: Kazaklarda kadın köle.

kuyruktıg çağan, 1II.C/ 34: Kuyruklu yıldız.

lavki, I.C/ 15, 16, 18, 61, 62; III.C/ 224:

Mehtüm-i Horazm, IV.C/ 177: Semerkant şehrinde, Horazm'dan takriben 120 yıl önce buraya göç etmiş olan bir ailenin, birçok mezarı içine alan büyük mezarlığı.

mogila, III.C/ 95: Rusça'da mezar anlamına gelir.

tabış, II.C/ 59: Altayca'da "fena haber, kötü "anlamında bir sözcük.

Tokal-Katın, II.C/ 270: Kazaklarda kadının erkek çocuk doğurmadığı ya da kısır olduğu durumlarda aldığı lâkap.

tujap-yat, II.C/ 35:Yurt civarında bulundurulan binek hayvanlarının bağlanmasına verilen addır.

Tukiuların defin merasimi, III.C/ 150: Ölülerini özel eşyaları ile gömen Tukiular, sonbahar ve ilkbaharda iki ayrı tören yaparlar. Yazın ve ilkbaharda ölenlere sonbaharda; kışın ya da sonbaharda ölenlere ilkbaharda tören yapmaktadırlar.

tütün, III.C/ 67, 185, 253, 275: Özellikle Çin'de ve Altaylar'da pipo ya da enfiye şeklinde buruna çekilerek kullanılır.

yär-oşak, II.C/ 201: Kazakların peynir yapmak için kullandıkları kazanların altına kazılan çukur.

ärkä pala (nazlı çocuk), II.C/ 14: Altaylılarda, yaşlandıktan sonra olan çocuklara verilen addır.

SONUÇ

"Sibirya'dan" sadece Türkoloji sahasının değil diğer sosyal bilimlerin de alanları ile ilgili malzeme bulabileceği bir kaynaktır. Eserin, üzerinde çalışılan açıklamalı kavram dizini başta Türkoloji olmak üzere bu alanların kullanabileceği bilgilerin bir dökümüdür. "Sibirya'dan" hacimli bir eserdir. Çıkarılan kavram dizini bu hacimli esere başvuran araştırmacılara pratiklik açısından kolaylık sağlayacaktır. Dizinde verilen bilgiler açısından tekrara düşmemek için sonuç bölümü kısa tutulmuştur. Kavramların yoğunlaştığı konu başlıklarından yola çıkarak özetle eserden şu sonuçlara varabiliriz:

Adli işler ve sosyal düzen: Türk topluluklarının geleneksel yaşamı içerisinde hırsızlık, ihanet, adam öldürme ve yaralama gibi suçlara çeşitli cezalar uygulanmaktadır. Bu cezalar para, kürk ve çeşitli hayvanların bedel olarak ödenmesi şeklinde, bazen de suçun ağırlığına göre ölüm olabilmektedir. Çin'de ise mahkemelerde ve suçun infazında çeşitli işkence yöntemleri uygulanmaktadır. Bu işkenceler suçlunun konuşturulması sırasında uygulandığı gibi suçun ağırlığına göre cezanın infazında da kullanılmaktadır. Bu cezalar mahkûmun kol ve ayaklarına bağlanan ağır demirlerle yaşamaya mecbur bırakılmasından, daha ağır bir şekilde suçluya uygulanan ölüm cezalarına kadar varabilmektedir.

Toplulukların yaşam biçiminde farklı sosyal düzenler görülmektedir. Bu, kışlak ve yazlık şeklinde yer değiştirilmesi şeklinde karşımıza çıkan göçebelikten Rus ve Çinlilerin uyguladığı yerleşim şekillerine, Kazaklar arasında "yüz" adı verilen sosyal düzene kadar çeşitlilik arz etmektedir. Ruslar, hâkimiyeti altına aldıkları toplulukları (Kazaklar, Kara-Kırgızlar vb.) aul, volost, oblast, gibi idari bakımdan gruplara bölmüşler ve onları bozkır mahkemeleri adı verilen adli sistemde yönetmişlerdir. Bu mahkemeler hem halkın yerli adetlerine hem de Rus kanunlarına göre hükümler verebilmektedir. Ayrıca vergilerin toplanması, hükümet tarafından verilen emirlerin uygulanması gibi görevleri de yerine getirmektedirler. Çinlilerde ise vilayet sistemi ve Dung-Yamun adı verilen mahkemeleri mevcuttur. Bu mahkemeler, Çinlilerin dışındaki halkların yönetiminde söz sahibidir. Türk toplulukları ve diğer topluluklar üzerinde hâkimiyeti sağlamak için sumul adı verilen küçük gruplar şeklinde halkları sınıflamışlardır. Asayişi sağlamak için şehirlerde polis ve mahkeme teşkilatları

kurmuşlardır. Toplulukların hemen hemen hepsinde vergilerin ödenme şekli genelde hayvanlardan ya da sicap, tilki, samur gibi hayvanların kürklerinden oluşmaktadır.

Araç gereç ve eşyalar: Özellikle Kazaklarda ve diğer topluluklarda, kullanılan eşyalar, hayvan binek takımları üzerinde çeşitlilik arz etmektedir. Binek takımı adı altında birçok ayrı parçayı barındıran bu eşyalar yine hayvan derilerinden, ağaçtan ve kısmen demirden elde edilen eşyalardır. Binek takımlarından eyerin kadınlar, erkekler ve çocuklar için ayrı çeşitleri vardır. Binek takımlarının çok parçadan ibaret olmasına rağmen tek tek adlandırıldığı görülmektedir. Eşyaların bu alanda yoğunluk göstermesi at ve ata binme kültürünün Türk toplulukları arasındaki öneminin bir göstergesidir. Eşyaların yoğunluk gösterdiği diğer bir alan ise tütün malzemeleri ve mutfak eşyalarıdır. Tütün içmek için çeşitli pipoların yanı sıra tütünün muhafaza edildiği özel şişe ve torbalar kullanılmıştır. Tütün içmenin Altay'da yaygın olduğu görülmektedir. Çinlilerde ise tütünün yanında afyon da kullanılmaktadır. Bu amaçla afyon pipoları bulundurmaktadırlar. Eşyaların yapıldığı malzemeler genelde ağaç ya da hayvanlardan elde edilen ürünlerdir.. Özellikle mutfak eşyalarında ağaçtan yapılmış tabak ve çanaklar; deriden yapılan tulumlar, kovalar bulunmaktadır. Bunların yanı sıra demirden yapılmış üçayaklar, üzengiler, bıçak ve hançerler saçtan yapılmış sandıklar da mevcuttur.

Askerlik: Türk topluluklarının ve diğer (Çin, Rus) toplumların kullandığı savaş aletleri genelde kılıç, ok, yay, balta, tokmak, mızrak ve zırhlardan oluşmaktadır. Bunların yanında tüfek de yerini almıştır. Bu savaş aletleri, ağaç, demir ya da kemikten yapılmıştır. Kazaklar ve Kırgızlar arasında savaş sırasında kullanılan çeşitli savaş nidaları vardır. Ruslarda, Çinlilerde, Mançularda, Buhara Hanlığı'nda ve Tarançiler'de ordu içerisinde hiyerarşiyi sağlamak için onbaşı, yüzbaşı gibi çeşitli rütbeler kullanılmıştır.

Barınma ve Mimari: Toplulukların barınma şekilleri, yurtların yapıldığı malzemeler, kışlaklar ve evlerin mimari düzenlemeleri kültüre göre değişiklik göstermektedir. Tatarlar, Tarançiler, Kazaklar, Moğollar ve diğer topluluklar kendilerine has barınma yerleri yapmışlardır. Genelde Türk toplulukları ve Moğollar arasında yurt adı verilen barınma şekli en yaygın olanıdır. Yurtlar, kayın ağacından, keçe örtülerden, topraktan ve taştan yapılmaktadır. Yurtun şekli ve yapıldığı malzeme ekonomik durumu ve sosyal statüyü de temsil etmektedir. Yurtların iç düzeni yine

yurtun çeşidine göre değişmektedir. Fakat genelde inanışı temsil eden eşya ve sembollerle, oturma ve yatma yerleri, eşyaların bulunduğu çuvallar, her yurt için geçerli standart düzendir. Hayvanlar için de ayrıca barınak şeklinde yerler yapılmıştır.

Bitkiler: Sibirya'da bitki örtüsü halkın yaşamında belirleyici bir rol üstlenir. Sibirya çamı adı verilen katran ağacı, kayın ağaçları ve Çin yoncası da denilen bädä adındaki ot bunlardan öne çıkanlarıdır. Bu bitki örtüsü halk tarafından hem hayvanlarının beslenmesi hem de kendi ihtiyaçları için kullanılır. Ticari anlamda gelir de sağlarlar. Örneğin Katran ağaçlarından elde edilen katran kozalağı adlı meyve Karaorman Tatarları'nın geçim kaynağıdır. Kayın ağacı ormanları yaygın bir şekilde bulunduğu için Türk boylarının barınma ve eşya gibi ihtiyaçlarında ön plana çıkar. Hatta şaman ayinleri ,evlilik ve kurban törenleri gibi faaliyetlerde kayın ağacı dalları özel anlamlar taşıyan sembollerdir.

Coğrafi kavramlar: Coğrafi şekiller ve şartlar Türk topluluklarının ve diğer milletlerin yaşam biçimlerinde, inançlarında, yerleşim, konaklama, beslenme gibi ihtiyaçlarında, nüfus dağılımında ve toplulukların adlandırılmasında etkili olmuşlardır. Bu unsurlar dağ, vadi, ırmak, yol, orman ve dağ geçitlerinden müteşekkildir. Irmaklar bazen geçtikleri yere adlarını vermişler, bazen de geçtikleri yere göre ad almışlardır. Irmak ve göller, toplulukların yerleşim alanlarını belirleyen başlıca unsurlardır. Toplulukların genelde suya yakın ya da suya ulaşabilecekleri yerlerde barındığı görülmektedir. Tarım yapılan yerler nehir vadileri ya da kanallarla suyun sağlandığı nehir civarlarıdır. Dağ geçitleri bölgedeki yolların bir nevi haritasını çıkarmıştır. Ulaşımı belirleyen dağlar ve bu dağların sıralanış şeklidir.

Dil ve Edebiyat : Bölge kültüründe, Uygurca, Tibetçe, Çince, Rusça, Özbekçe, Teleütçe, Moğolca, Arapça, Kırgızca, Kazakça, Farsça, Mançu dili, Tarançi dili, Tatarca, Samoyedce ve Sagayca gibi diller etkili olmuşlardır. Kazaklar söz söylemede ustadırlar. Halk sözü ve Kitap sözü şeklinde Kazak halk edebiyatı iki mecrada kendini gösterir. Halk sözü ve Kitap sözü. Halk sözü, okuma yazma bilmeyenlerin ezberledikleri şiir ve hikâyeleri kapsar. Kitap sözü ise bu hikâye şiirlerin yazılı metinlerini ihtiva eder Kazak şiirinde mısra sonlarında kafiyeler vardır. Telütlerin edebiyatını, koşong adı verilen dörder mısralık manzum hikayeler oluşturmaktadır. Bu şekilde söylenen destanları mevcuttur. Teleüt ve Altaylılar, kahramanlık destanlarını

irticalen ağızda iki ton üzerinden okumaktadırlar. Bütün diğer masal ve hikâyeler nesir şeklinde söylenir. Telütler'in edebiyatında Altaylılarda olmayan mizahi şarkıları da vardır.

Din ve inanışlar: Türk toplulukları arasında görülen en yaygın inanç Şamanlık'tır. Şamanlık adetlerinin halkın yaşamı üzerinde dinsel kimliği bazen aşarak örf, âdet ve gelenek halini aldığı görülmektedir. Radloff, "Sibirya'dan"ın bazı yerlerinde Türk topluluklarının kullandığı putlardan bahsetmiştir. Bu putlar, bir tanrı olarak kabul edilmekten ziyade yaratıcı olarak kabul edilen tanrıları (Bay Ülgen, Yersu vs.) sembolize eden şekillerdir. Bu nedenle halk tarafından saygı gösterilmekle birlikte karşısında ibadet edilmemektedir. İslamiyet'le tanışan Türk topluluklarının yaşamında ve edebiyatlarında değişimler yaşanmıştır. Örneğin Kazaklarda bu durum açık bir şekilde görülmektedir. Aynı durum Misyonerlik faaliyetleri sonucu Hristiyanlaşan topluluklar için de geçerlidir. Bölgede etkili olan diğer bir inanç da Budizm'dir. Tibet ve Çin kaynaklı olan bu inanç Türk toplulukları üzerinde çok fazla taraftar bulamamıştır.

Eğitim ve öğretim: Bölgede görülen eğitim- öğretim faaliyetleri genelde din merkezli faaliyetlerdir. Bunlar, misyonerlik okulları ile İslami eğitimin verildiği medreselerdir.

Ekonomi: İçinde Türk topluluklarının da bulunduğu, Çin, Rusya ve diğer toplumlar arasında gerçekleşen ticari bir faaliyet söz konusudur. Bölgedeki ticareti Rusya ve Çin yönlendirmektedir. Rus ve Çin ticaret şirketleri bu ticaret üzerinde etkili olmuşlardır. Bu ticaret daha çok Çuya panayırlarında ve Zerefşan vadisinde kurulan pazarlarda gerçekleşir. Pazarlarda ve yerleşim birimlerinde alış veriş sırasında paranın yanında hayvanlardan, hayvan derilerinden ve çeşitli eşyalardan oluşan değişim araçları da kullanılmıştır. Bölgedeki ticarette kumaş, tütün, hayvan kürkleri, gıda maddeleri, halı ve çeşitli madenler alışverişin temelini oluşturmaktadırlar.

Evlilik: Türk topluluklarında düğün gelenekleri arasında bayga adı verilen ziyafet ve hediyeleşme âdeti göze çarpmaktadır. Bayga, tütün, et , inek şeklinde olabilir. Bu hediyeleşme gelin ile damatın aileleri arasında akrabalığın oluşturulması için önem

taşımaktadır. Ayrıca düğün sırasında at yarışları, gelin çalma gibi adetler eğlence geleneğini oluşturmaktadır.

Fal ve büyü: Kazaklarda koyun pisliğinden ve kürek kemiğinden bakılan fallar mevcuttur. Kazaklar, falcılığı tanrı tarafından tayin edilmiş bir iş olarak görürler. Kumalak aşadı adı verilen fal 41 tane koyun pisliğinin beyaz bir keçe üzerinde dualarla gruplanması yoluyla bakılan bir faldır. Koyun kürek kemiğinden bakılan fal ise ateşte kürek kemiğinin sıçrayışına göre bakılan faldır. Bunların dışında Altay'da hava şartlarını değiştirmek maksadıyla "yada taşları" adı verilen taşlarla yapılan bir büyü geleneği vardır. Bu büyüyü yapan kişiye yadaçı adı verilmektedir. Bütün bunlar Kazaklar arasında yaygın olan putperestlik adetleri olarak değerlendirilir.

Giyim ve süslenme: Altay'da yaşayan halkların genel olarak giyim şekilleri birbirine benzemektedir. Kaftan, şapka, çizme ve iç giysilerden oluşan bu eşyaların ana malzemeleri deri, keçe ve kumaşlardır. Çoğunlukla şapka ve çizmeleri hayvan derilerinden; kaftan ve diğer giysileri de keçe ve kumaşlardan oluşmaktadır. Çin kumaşından yapılan giysileri herkes alamadığı için çoğu kimse giyememektedir. Bu kumaş türünü ancak Çinli memurlar ya da zengin kimseler bulabilmektedir. Fakir kimselerin giysileri sadece bir kürkten ibarettir.. Keçelerin yapıldığı ana malzemeler, deve, koyun ve keçi yünüdür. Erkeklerle kadınların giysileri bazı farklılıklar göstermekte giyim şekli bazen sosyal durumu ifade edebilmektedir. Örneğin "çägidäk" evli kadınların giydiği bir giysidir. Yine kadınlar ve kızlar saçlarının ucuna demir veya ağaçtan yapılan tokpok adında süsler takarlar. Rusların ve Çinlilerin giysileri de yine deri ve keçe çeşitlerinden, Çin kumaşlarından oluşmaktadır

Hastalıklar ve halk hekimliği: Bozkırda hayvanları faklı şekillerde etkileyen birtakım hastalıklar mevcuttur. Hayvancılığın geçim kaynağı olması nedeniyle hayvanlarda görülen bu hastalık türleri Kazaklar tarafından bütün çeşitleriyle tespit edilmiş ve ayrı ayrı adlandırılmıştır. İnsanlar arasında da çiçek ve frengi gibi hastalıklar görülmektedir. Şaman ve baksalar inançla ilgili kimliklerinin yanında aynı zamanda halkın hastalık durumunda başvurduğu halk hekimliğini de üstlenmişlerdir.

Hayvanlar: Moğol, Kazak, Özbek ve Kırgız ve diğer toplulukların yaşamında hayvanlar önemli bir yere sahiptir. Çünkü ulaşım, beslenme, giyim gibi ihtiyaçlarını hayvanlarla ve onlardan sağladıkları ürünlerle giderirler. Beslenen hayvanlar başlıca,

at, koyun, keçi, sarlık, argali, sığır ve devedir. Bu hayvanların yünü, eti, sütü ve derisi yiyecek ve giyim gibi temel ihtiyaç maddeleri için kullanılmaktadır. Hayatın bu kadar içine girdiklerinden olsa gerek özellikle at, koyun ve deve gibi hayvanlar birden fazla ada sahiptirler. Renklerine, yaşlarına, cinsiyetlerine, kısır olup olmadıklarına ve yavrulama durumlarına göre farklı adları vardır. Atın Türk kültüründeki yeri tartışılamaz. Bir ulaşım ve savaş aracı olmasının yanında etinden ve sütünden de faydalanılmıştır. Ayrıca kurban törenlerinde de at kurban etmek gelenekler arasındadır. Bunların dışında faydalanılan hayvanlar arasında doğan ve şahin de vardır. Bu hayvanlar eğitilmek suretiyle tavşan, dağ sıçanı ve çeşitli kuşların avlanmasında kullanılmıştır.

İşaretler ve semboller: Toplulukların kültüründe, özel anlam taşıyan çeşitli işaret ve semboller mevcuttur. Bu işaret ve semboller, bayraklarda, mülkiyet damgalarında ve rütbe işaretlerinde kullanılmıştır. İşaret ve sembollerden biri şapka düğmeleridir. Şapka düğmeleri Çin ordusunda kullanılan fildişi ya da cam kürelerden ibaret işaretlerdir. Renklerine göre .rütbeleri ifade ederler. Tavus tüyü de yine rütbe işareti olarak kullanılan sembollerdendir. Diğer bir işaret ise mülkiyet damgalarıdır. Bunlar, Altay'da soyların kendi hayvanlarını tanıyabilmek ve ayırmak için arka butları üzerine vurdukları çeşitli şekillerdir. Bu şekiller halka, kap, yay gibi eşyaları temsil eden sembollerdir. Tukiular da bayraklarında altın kurt kafasını sembol olarak kullanmışlardır.

Kişiler: Sibirya tarihinde, bölgenin tarihsel ve kültürel şekillenmesinde etkili olmuş çeşitli kişiler dizinde geçmektedir. Bu insanlar hükümdar, bey ve yöneticilerden din adamlarına, araştırmacılara kadar pek çok alanda isimi geçen kişilerdir.

Kurban törenleri: Şamanlık inanç sistemi içerisinde Türk toplulukları arasında**,** yaygın şekilde yapılan kurban merasimleri vardır. Bu merasimler kurban yerinin seçimi ile başlar ve şaman ayini ile devam eder. Kurbanın yeri kime sunulacağına göre değişir. Erlik'e sunulacaksa merasim felaketin (hastalık, ölüm vs.) bulunduğu yerde gerçekleşir. Bay Ülgön'e sunulacaksa kayın ormanına tenha bir yere gidilir, orada yeni bir çadır kurulup merasim yapılır. Kurbanlık hayvan bir at ya da koyundan, bazen de sığırlardan seçilir. Kurban yerinin seçiminden sonra kurban çadırı ve iskelesi kurulur. Sonra kurban etme işlemi başlar. Şaman çeşitli dualarla görevini yerine getirdikten sonra hayvanın

etleri pişirilir ve yenilir. Kurban törenleri aynı zamanda fakir insanlar için et yiyebilme fırsatıdır.

Madencilik: Batı Sibirya'da Ruslar tarafından oluşturulan sanayi bölgelerinde altın, gümüş, bakır ve taş kömürü üretimi yapılmıştır. Özellikle altın ocakları kendi içerisinde bir düzene sahiptir. İşçilerin kendilerine ait bir dünya kurdukları bu yerler Rusya'nın maden üretiminde önemli yere sahiptirler.

Memuriyet ve unvanlar: Memuriyetler sistemli bir devlet geleneğinin göstergesidir. Bu memurlar, çeşitli unvanlarda ait oldukları sistem içerisinde görev yaparlar. Sibirya'da devlet olma niteliği taşıyan topluluklarda farklı unvanlarda memuriyetler bulunmaktadır. Bu memuriyetlere yetkiler tanınmıştır. Çeşitli adlarla anılan bu memurlar ait oldukları topluluğun yapısına göre adli ve idari işleri yürütürler. Bunlara örnek vermek gerekirse; Buhara Hanlığında beyliklerin başında "beg" ler bulunur. "Aksakal" adı verilen memurlar ilçelerin yönetiminden sorumludurlar ve "emin" unvanını taşırlar. Ruslar'ın yönetimindeki Kazak aullarında seçimle getirilen ve "aul ihtiyarı" unvanıyla görev yapan yöneticiler vardır. Tarançi ilçelerinin başında yönetici konumunda "şang-bäk" unvanlı memurlar bulunmaktadır. Çinlilerde vilayetlerin yönetiminde görevli, "dzandzün", "daloya", "darin" gibi unvanlar taşıyan memurlar bulunmaktadır. Çinlilerde bazı memurlara görev yaptıkları bölgelerde gelir elde etme bakımından imtiyazlar sağlanmıştır. Çünkü hükümetin onlara ödediği maaş çok fazla değildir. Hakaslarda ise "başidareci, başkomutan, idareciler, nazır, reisler, daganlar" şeklinde unvanlar taşıyan altı sınıfa ayrılmış memurlar görev yapar.

Meslekler ve zanaatlar: Batı Sibirya'da, toplulukların meşgul oldukları çeşitli meslek ve zanaatlar bulunmaktadır. Bu meslek zanaatlardan, hem ihtiyaçlarını karşılamakta hem de gelir elde etmektedirler. Bunlar, deri işleme, keçe yapma, halı dokuma, arıcılık, avcılık ve madencilik gibi alanlardır. Kazaklar ve Moğollar arasında yaygın olanı ise keçe yapma ve işleme üzerine kurulu zanaat dalıdır. Bu keçelerden elde edilen ürünler kalitesine ve yapılış şekline göre çeşitli adlar alırlar. "Boyanmış keçe örtüler", "ak keçe", "âdi keçe" bunlardan birkaçıdır. Deri işlemeciliği de yine Kazaklar arasında yaygın mesleklerdendir. Deriyi işleme sırasında yine kendi yaptıkları" ï " ve "malma" adında özel sıvılar kullanırlar. Avcılık, Sibirya'nın tamamında görülen uğraşlardandır. Çünkü hem beslenme amaçlı hem de deri ticareti için yapılmaktadır.

Sincap, samur, dağ sıçanı gibi hayvanların derilerini toplayıp karşılığında Ruslardan ihtiyaçları olan eşyaları almaktadırlar.

Misyonerlik faaliyetleri: Altay'da sistemli bir şekilde misyonerlik faaliyetleri yürütülmüştür. Türk topluluklarını Hristiyan yapmak isteyen Rus misyonerlik teşkilatları olmuştur. Bunların başında Ulalu'da Altay'ın ilk misyonerlik istasyonunu kuran Papaz Makariy gelir. Sonra kurulan Angoday , Kuzudeyvskiy Ulus, Makarieva gibi istasyonlar bunlardan birkaçıdır. Bu istasyonlarda, Hristiyanlığın yanında Rusça eğitim de verilmiştir.Altaylılar bu istasyonlara yabancı unsur gözüyle bakmıştır. Hristiyanlığı kabul eden kimseleri de kendi halkına ihanet etmiş kişiler olarak görürler.

Müzik aletleri: Abakan Tatarları, Teleütler, Kazaklar arasında birbirine benzeyen müzik aletleri bulunmaktadır. Bu çalgılar keman ailesinden olan telli çalgılardır. Bunların dışında Kazak ve Teleütler'de ney şeklinde bir çalgı daha mevcuttur.

Ölçüler: Sibirya'da genelde bölgede etkin rol oynayan Rusların ölçü birimleri kullanılmıştır. Bu ölçüler, uzunluk, ağırlık, ısı gibi değerleri ihtiva etmektedir.

Takvim: Dizinde, sadece Karaorman Tatarları'nın ayın şeklinden yola çıkarak kullandıkları takvimle ilgili kavramlar bulunmaktadır.

Tarım: Batı Sibirya'da tarım, nehir vadilerindeki verimli arazilerde yapılabilmektedir. İli, İrtiş ve Zerefşan gibi nehirler Batı Sibirya'yı sulayan başlıca nehirlerdendir. Zerefşan nehrinin suladığı alanlar tarıma en elverişli yerler olduklarından Zerefşan vadisi Orta Asya'nın en verimli topraklarını barındırmaktadır. Vadide, sulama nehirlerden ve sulama kanallarından yapılmaktadır. İli, Kaş ve Kara-Darya gibi nehirlerden açılan birçok sulama kanalı vardır. Tarımda toprağı işlemek için demirden yapılmış çapa ve benzeri aletler kullanılır. Tarım genelde tahıl üzerinedir.

Tarihi dönemler, kalıntılar ve kazılar: Radloff seyahati sırasında eski devirlere ait mezar höyüklerin kazılarına bizzat katılmıştır. Yenisey nehri boylarında, Abakan ve Moğol bozkırında yapılan kazılarda birçok eşyaya ve kalıntılara ulaşılmıştır. Söz konusu mezarlar yapıldıkları döneme göre çeşitli şekillerde inşa edilmişlerdir. Bunlar, yuvarlak basık mezarlar, kare mezarlar, dikdörtgen mezarlar, taş mezarlar şeklinde sınıflandırılmaktadır. Mezar höyüklerden elde edilen eşyalar Tunç, Bakır ve Demir

devirlerine ait kalıntılardandır. Ayrıca mezarlarda at iskeletlerine de rastlanmıştır. Bu da ölen insanların kişisel eşyalarının yanında atlarıyla da gömüldüklerinin bir işaretidir. Yine mezarların civarında çeşitli heykeller bulunmuştur. Rusların "Kamennıya Babı" adını verdikleri bu heykeller taş bloklar halinde bulunan çeşitli insan figürleridir. Heykellerin bazıları, çevredeki halk tarafından kutsal sayılmakta ve saygı görmektedirler. Bazılarına kurban dahi sunulmaktadır.

Taşımacılık ve ulaşım: Sibirya'da ulaşım atlarla sağlanmaktadır. Yolun düzgün olduğu yerlerde çeşitli arabalar ve taşıma araçları da kullanılmıştır. Yollar "posta yolu" adı verilen posta istasyonları arasındaki güzergâhta yoğunlaşmıştır. Posta istasyonlarında, seyahat edenlerin ve postaların güvenliğini sağlayan askerler bulunur. Batı Moğolistan'ı Çine bağlayan bir yolda da ulaşım aynı mantıkla sağlanır. Bu yolun güzergâhında "ürtö" adı verilen Moğol askeri istasyonları bulunur. Çin'in hâkim olduğu bölgelerde ise bu görevi Çin ileri karakolları üstlenir. Bu da bize ulaşımın sağlandığı yolların, fiziki şartlardan ziyade güvenlik esasına göre şekillendiğini göstermektedir. Ulaşım genelde dağ geçitlerinden ve bozuk zeminlerden sağlanmaktadır. Bu yüzden araba kullanımı yaygın değildir. Araba ve atların yanında uygun olan nehirlerde kayıklardan ve buharlı gemilerden de ulaşım amaçlı faydalanılmaktadır.

Topluluklar: Sibirya bölgesinde Türk toplulukları geniş bir alanda yaşamlarını sürdürmektedirler. Konumları gereği Ruslarla ve Çinlilerle farklı şekillerde münasebetlerde bulunmuşlardır. Çeşitli sebeplerden dolayı sosyal düzenlerinde, idari yapılarında boy ve soy dağılımlarında değişiklikler görülmüştür. Türk topluluklarının boy adları ve tarihi gelişimleriyle ilgili bilgileri Çin kaynaklarından ve Rus belgelerinden edinmek mümkündür. Sibirya'da varlığını sürdürmüş irili ufaklı birçok topluluk vardır. Sayacak olursak, Kazaklar, Kırgızlar, Özbekler, Moğollar, Tatarlar, Ruslar, Çinliler ilk akla gelenleridir. Çin kaynaklarında ve Rusların tuttuğu belgelerde özellikle Türk topluluklarıyla ilgili önemli bilgiler mevcuttur. Bu belgelerde, yerleşim yerleri, boy ve soy dağılımları kayıt altına alınmıştır. Radloff, "Sibirya'dan" da hem kendi gözlemlerini hem de bu bilgileri aktarmaktadır.

Radloff eserin birçok yerinde geçen "Kırgız" ve "Kazak-Kırgız" tabirlerini "Kazaklar" için kullanılmıştır. Bunun sebebi ise Avrupalıların ve Rusların Kazaklar için "Kırgız" adını kullanmalarıdır. Kazaklar Ulu yüz, Orta yüz ve Küçük yüz şeklinde üç büyük gruba ayrılırlar. Bu gruplar kabilelerden ve boylardan oluşur.. Kırgızlar iese Ong

ve Sol olmak üzere iki gruba ayrılırlar. Onglar; Bugu, Sarı Bagış, Soltu, Edigana, Çong Bagış ve Çerik gibi kabilelerden ve bu kabilelere bağlı soylardan müteşekkildir. Sol grubu ise, Saru, Beş Beran, Mundus, Töngtörüp, Kuçu, Kürküren, Yetigan gibi soylardan oluşmaktadır. Özbekleri oluşturan boylar Kıtay Kıpçaklar, Kırman Yüzler'den müteşekkildir. Bu boylar, çeşitli soylardan meydana gelmektedir.

Genel olarak Türk toplulukları kabilelerin oluşan büyük gruplar halinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu kabileler de tekrar soylara bölünmektedir.

Ülkeler, devletler, beylikler: Sibirya'da bölge tarihinde önemli yere sahip devletler, beylikler vardır. Bölgenin sosyolojik yapısını, kültürünü hatta ekonomisini değerlendirirken bu devletleri ve beylikleri incelemek gerekir. Kuruluş aşamalarını, bölgedeki varlıklarını ve bölgeye olan etkilerini değerlendirmek Sibirya'da yaşamını sürdüren toplulukların ve kültürlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Rusya Batı Sibirya'da oluşturduğu yerleşim bölgeleri ile burada yaşayan halklar üzerinde idari anlamda bir yapılanmaya gitmiştir. Çin, İli vadisi adıyla bilinen coğrafyada hem askeri hem de idari olarak bölge üzerinde etkili olmuştur. Bölge ticaretini elinde tutmuştur. Buhara Hanlığı hâkim olduğu bölgelerde din merkezli bir yönetim şekli ile karşımıza çıkmaktadır. Bölgede kurulmuş ya da bölgede etkili olmuş bütün devletler burada yaşayan Türk topluluklarının dinleri, kültürleri ekonomileri üzerinde belirleyici rol oynamışlardır.

Yerleşim yerleri: Sibirya'da yerleşim yerleri şehir, kasaba ve köylerin yanında aul, volost, istasyon, istihkâm, karakol ve kale gibi yerlerden müteşekkildir. Bu meskûn yerlerde genelde bölgede siyasi ve idari açıdan bir güç olmuş Rusya ve Çin karşımıza çıkmaktadır. Göçebe kavimlerin yaşadığı Sibirya'da, Rusya, hâkimiyeti altına aldığı toplulukları yerleşik hayata geçirmiş ve onları küçük gruplara bölerek yönetmiştir. Çin, karakollar kurarak hâkimiyet sahasını genişletmeyi amaçlamıştır. Kurulan her karakol, kale ya da istihkâm bulunduğu bölgede güvenliği de beraberinde getirdiği için yerleşim yeri haline gelmiştir. Kurulan şehirlere bakıldığında çoğu şehrin bir kalesi olduğu görülür. Bu durum hem Ruslar hem de Çinliler için geçerlidir. Çinlilerin Çim-Pän-Si ve Kulca şehirleri, Buhara Hanlığının Pencikend şehri örnek olarak gösterilebilir. Karakollar da birer yerleşim yeri özelliği göstermektedirler. Çinlilerin Sôk (Sok) sınır karakolu bir örnek teşkil eder. Seyahat edenlere ve postaya refakat amaçlı oluşturulan posta istasyonları da birer yerleşim birimi özelliği gösterirler. Buralarda, ağaç ya da

kerpiç binalar ve ahırdan oluşan bir yapılar vardır. Her istasyonda, on kozak ile dört arabacı bulunur. Bu istasyonlar Rus kolonileridir.

Yiyecek, içecek kültürü: Türk toplulukları arasında tüketilen yiyecek ve içecekler genelde hayvanlardan elde edilen ürünler üzerine kuruludur. At, koyun ve keçilerden elde edilen sütten çeşitli peynirler ve yemekler yapılmaktadır. At sütünden yapılan kımız adlı içecek yaygın bir şekilde tüketilmektedir. Kımızın yanında bir de Moğollar, Karaorman Tatarları, Şor ve Teleütler tarafından yapılan arpa birası vardır Rusların ve Çinlilerin zahireden yaptığı rakı Sibirya toplulukları arsında kımız kadar yaygın kullanılan bir içecektir. Çinlilerin ürettikleri çaylar da bölgede tüketilen diğer bir gıda maddesidir. Bunların yanında bitki köklerinden ve tahıllardan da yapılan yemek çeşitleri mevcuttur.

Kavramların seçildiği konular, genel itibariyle Türk kültürü, tarihi ve yaşam biçimi üzerinde yoğunlaştığı için Türkoloji sahasını yakından ilgilendirmektedir. Kavramlar aynı zamanda toplulukların tarihi süreç içerisinde gelişimleri, var olma şekilleri hakkında ipuçları verdiği için tarih bilimine de eserden faydalanmak isteyen araştırmacılara da yarar sağlayacaktır. Dizinde yer alan ve bölgede o dönemde kullanılan para birimleri, ticari faaliyetler, pazarlar, ekonomi biliminin alanına girmektedir. Eserde geçen yer şekilleriyle ilgili unsurlar coğrafya bilimini ilgilendiren kavramlardır. Topluluklar hakkında verilen bilgiler de Etnoloji bilimi alanı içerisine girmektedir.

KAYNAKÇA

BAYAT, Fuzuli

2003 **Türk Dili Tarihi**, Ankara

ERCİLASUN, Ahmet Bican

1995 "Wilhelm Radloff ve Türk Bengü Taşları", Dimitriy VASİLİYEV (Haz.), **Orhun**, Ankara: TİKA, 4-7

EREN, Hasan

1998 **Türklük Bilimi Sözlüğü**, (Yabancı Türkologlar), Ankara: TDK, 262-269

RADLOFF, Wilhelm

1994 **Sibirya'dan I, II, III, IV**, (Çev. Ahmet TEMİR), İstanbul: MEB (1954)

RADLOFF, Wilhelm

1998 **Proben**, (Haz. S.SAKAOĞLU ve M.ERGUN), Ankara: AKDTYK-TDK, 1-5

TEMİR, Ahmet

1991 Türkoloji Tarihinde Wilhelm Radloff Devri, Ankara: TDK

VASİLİYEV, Dimitriy

1995 "Türkoloji'de Radloff Devri", Dimitriy VASİLİYEV (Haz.), Orhun, Ankara: TİKA, 8-10

ÖZGEÇMİŞ

1970 yılında Samsun / Vezirköprü'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladı. Üniversite eğitimini Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği bölümünde yaptıktan sonra öğretmen olarak atandı. Halen Çorum Anadolu Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

Erol KUYMA